

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

Jamova cesta 2
1000 Ljubljana, Slovenija
<http://www3.fgg.uni-lj.si/>

DRUGG – Digitalni repozitorij UL FGG
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

To je izvirna različica zaključnega dela.

Prosimo, da se pri navajanju sklicujete na bibliografske podatke, kot je navedeno:

Harej, M. 2012. Odnosi med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji. Magistrska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. (mentor Zavodnik Lamovšek, A.): 113 str.

University
of Ljubljana

Faculty of
*Civil and Geodetic
Engineering*

Jamova cesta 2
SI – 1000 Ljubljana, Slovenia
<http://www3.fgg.uni-lj.si/en/>

DRUGG – The Digital Repository
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

This is original version of final thesis.

When citing, please refer to the publisher's bibliographic information as follows:

Harej, M. 2012. Odnosi med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji. M.Sc. Thesis. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of civil and geodetic engineering. (supervisor Zavodnik Lamovšek, A.): 113 pp.

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
za gradbeništvo
in geodezijo

Jamova c. 2
1115 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si

INTERDISCIPLINARNI
PODIPLOMSKI ŠTUDIJ
PROSTORSKEGA
IN URBANISTIČNEGA
PLANIRANJA

Kandidatka:

METKA HAREJ, univ. dipl. org.

**ODNOSI MED MESTNIMI IN PODEŽELSKIMI
OBMOČJI V SLOVENIJI**

Magistrsko delo štev.: 67/IP

URBAN RURAL RELATIONS IN SLOVENIA

Master of Science Thesis No.: 67/IP

Mentorica:

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Predsednik komisije:

prof. dr. Andrej Pogačnik

Člana komisije:

izr. prof. dr. Anton Prosen,
izr. prof. dr. Dejan Rebernik

Ljubljana, 20. 11. 2012

IZJAVE

Podpisana **METKA HAREJ** izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom »Odnosi med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji«.

Izjavljam, da je elektronska različica v vsem enaka tiskani različici.

Izjavljam, da dovoljujem objavo elektronske različice v repozitoriju UL FGG.

Ljubljana, 20.11.2012

Metka Harej

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK:	711.3:711.4(043.3)
Avtor:	Metka Harej, univ.dipl.org.
Mentor:	doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
Naslov:	Odnosi med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji
Tip dokumenta:	magistrsko delo
Obseg in oprema:	113 str., 34 pregl., 55 sl., 9 graf.
Ključne besede:	odnosi med mesti in podeželjem, tipologija urbano-ruralnih območij, metodološki pristop, tokovi v prostoru, Slovenija, Ljubljanska urbana regija

Izvleček

V magistrskem delu sta predstavljena dva pristopa k proučevanju odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji, s katerima smo na eni strani želeli predstaviti različne možnosti proučevanja odnosov med mesti in podeželjem, na drugi pa pokazati na celovitost teh odnosov v prostoru. Najprej smo preverili uporabnost že izdelane metode za določitev urbano-ruralnih območij v projektu ESPON 1.1.2 (2004) na lokalni in regionalni ravni. Nato smo oblikovali lasten metodološki pristop za ugotavljanje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji in rezultate prikazali na ravni občin. Pri temu pristopu smo stopnjo povezanosti ugotavljali na podlagi izbranih kazalnikov in javno dostopnih podatkov. Drugi pristop temelji na podrobnejšem opisnem proučevanju tokov med mestnimi in podeželskimi območji. Tokove smo prikazali na primeru Ljubljanske urbane regije, kjer smo proučevali odnose med Ljubljano in njenim širšim zaledjem. Opravljena raziskava je uporabnost metode za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 potrdila na ravni statističnih regij in občin v Sloveniji. Rezultati opravljenih analiz za ugotavljanje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji pa so pokazali, (a) da stopnja povezanosti med mestnimi ne pada linearno z oddaljenostjo od večjih urbanih središč, temveč je visoka le v ožjem območju okoli njih in (b) da povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji ni višja v funkcionalnih urbanih regijah in v gosteje naseljenih območjih, s čimer smo deloma ovrgli delovno hipotezo in postavljena raziskovalna vprašanja. V zaključku smo ugotovili, da je raziskovalno polje odnosov med mesti in podeželjem izredno obširno in zato vsak koncept, predstavljen v tem magistrskem delu zahteva bolj podrobno obravnavo, kot jo je bil deležen v tem delu.

BIBLIOGRAPHIC – DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 711.3:711.4(043.3)
Author: Metka Harej, univ.dipl.org.
Supervisor: Ph.D. Alma Zavodnik Lamovšek
Title: Urban-rural relations in Slovenia
Document type: M. Sc. Thesis
Scope and tools: 113 p., 34 tab., 55 fig., 9 graph.
Keywords: urban-rural relations, urban-rural typology, flows in space, ESPON 1.1.2, Ljubljana, Ljubljana urban region

Abstract

This paper presents two approaches to studying urban-rural relationships in Slovenia. First of all, the method as devised in the ESPON 1.1.2 Project (2004) is used to define urban-rural typology in Slovenia and the results are presented on the level of municipalities and statistical regions. Then own methodology is devised to establish the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia. The results are presented on municipality level. With the two above mentioned methods the degree of linkages is established by selected indicators. The second method is based on detailed descriptive study of flows between urban and rural areas. The flows are presented in the case study on the city of Ljubljana and its larger hinterland. Firstly, the methodology as devised in ESPON 1.1.2 Project has been used and proved to give reliable results on the local level. Secondly, the results of the analysis according to the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia shows that (a) the highest urban-rural linkages do not decrease linearly around large urban centres but they are intensive only in narrower urban surroundings and (b) there is not a higher degree of urban-rural linkages within functional urban areas and within more densely populated areas. The working hypothesis and two research questions as presented in the introduction can not be fully confirmed. In conclusion, we determined the complexity of urban-rural relationships and the options for studying them. More detailed research of every single concept is proposed in following studies.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Almi Zavodnik Lamovšek za metodološke in vsebinske usmeritve pri izdelavi magistrskega dela.

Zahvala tudi ga. Vidojki Harej za skrbne preglede prevodov v angleški jezik in pomoč pri varstvu naraščaja.

Prav posebna zahvala pa gre možu Luku in sinu Markotu za obilico potrpežljivosti in časa, ki sem ga namesto vama, posvetila izdelavi tega magistrskega dela.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	Namen in cilji magistrskega dela	1
1.2	Delovna hipoteza	2
1.3	Metoda dela	3
1.4	Struktura magistrskega dela	3
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA	5
2.1	Pregled izbranih primerov proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji.....	5
2.1.1	Sodobne teorije, ki se nanašajo na odnose med mesti in podeželjem.....	6
2.1.2	Izbrani primeri proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v tuji literaturi.....	7
2.1.3	Raziskovalni program evropskega prostorskega planiranja SPESP.....	8
2.1.4	Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi.....	11
2.1.5	Oblikovanje novih odnosov na podeželju, ki je pod ubranim vplivom.....	15
2.1.6	Načrtovanje trajnostne rabe prostora v obmestnem prostoru	16
2.1.7	Proučevanje tokov med mestnimi in podeželskimi območji	18
2.2	Pregled izbranih študij domačih avtorjev	22
2.3	Ugotovitve iz predstavljenih metod za izdelavo tipologij urbano-ruralnih območij ter uporabljeni kazalniki.....	26
3	METODOLOŠKI PRISTOP	30
3.1	Preveritev tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na primeru Slovenije – lokalna in regionalna raven	32
3.2	Predlog metodološkega pristopa za oblikovanje tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji	34
3.2.1	Predlog širšega nabora meril in kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji.....	40
3.2.2	Predlog ožjega nabora meril in kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji.....	43
3.2.3	Določitev vrednosti kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji.....	45
3.2.4	Predlog sinteze za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji.....	55
3.3	Proučevanje odnosov med mestnimi in podeželskimi območji na podlagi tokov v prostoru.....	57
4	ANALIZA ODNOSOV IN STOPNJE POVEZANOSTI MED MESTI IN PODEŽELJEM Z REZULTATI	63
4.1	Analiza tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na primeru Slovenije – lokalna in regionalna raven.....	63
4.1.1	Analiza stopnje urbanega vpliva.....	63
4.1.2	Analiza stopnje človekovega poseganja	65
4.1.3	Prikaz tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji	67
4.2	Analiza stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji.....	70
4.2.1	Rezultati analize po izbranih kazalnikih za izdelavo urbano-ruralne tipologije.....	70
4.2.2	Sintezni prikaz stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji	78

4.3	Prikaz odnosov med Ljubljano in njenim širšim zaledjem.....	86
4.3.1	Predlogi nadaljnjega povezovanja Ljubljane s širšim zaledjem	98
5	SKLEP IN RAZPRAVA	101
6	POVZETEK.....	103
7	SUMMARY.....	105
8	LITERATURA IN VIRI.....	107

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1:	Strateške usmeritve za krepitev partnerstva med podeželjem in mesti po posameznih vrstah regij.....	10
Preglednica 2:	Vrste povezav med mesti in podeželjem, predstavljene v projektu SPESP.....	11
Preglednica 3:	Spremembe rabe površin v obdobju 2007-2025 v mestni občini Koper po posameznih scenarijih	18
Preglednica 4:	Primerjava tipologij urbano-ruralnih območij iz predstavljenih evropskih in domačih raziskav, uporabljena merila in razvrstitev slovenskih regij na lestvico urbano-ruralno.	29
Preglednica 5:	Razvrstitev regij glede na stopnjo urbanega vpliva in stopnjo človekovega poseganja po metodologiji iz projekta ESPON 1.1.2.....	34
Preglednica 6:	Širši nabor možnih kazalnikov za merjenje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji	41
Preglednica 7:	Izbrani kazalniki za analizo stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji	44
Preglednica 8:	Merila za razvrstitev občin glede na pripadnost FUA.....	45
Preglednica 9:	Merila za razvrstitev občin glede na prebivalstveno moč največjega naselja v občini.....	46
Preglednica 10:	Merila za razvrstitev občin glede na intenzivnosti toka delovno aktivnega prebivalstva v občini glede na kraj dela.....	48
Preglednica 11:	Primerjava IDM za občine in na novo izračunanenga IDM na ravni naselij za prvih 20 občin z najvišjim indeksom.....	50
Preglednica 12:	Merila za razvrstitev občin glede na zaposlitveni tok v občini	50
Preglednica 13:	Merila za razvrstitev občin glede na turistično dejavnost	52
Preglednica 14:	Pretvorbeni faktorji za izračun okoljskega odtisa po posamezni vrsti obremenjevanja okolja in vrsti bioproduktivne površine	53
Preglednica 15:	Faktorji pridelka in ekvivalenti faktorji za izračun biokapacitete	55
Preglednica 16:	Merila za razvrstitev občin glede na okoljsko uravnoveženost.....	55
Preglednica 17:	Merila za uvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva	56
Preglednica 18:	Merila za uvrstitev občin glede na intenzivnost povezav.....	57
Preglednica 19:	Razvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva in intenzivnost povezav po lastni metodologiji.....	57
Preglednica 20:	Razvrstitev občin glede na pripadnost FUA.....	70
Preglednica 21:	Prebivalstvena moč naselja v prvih desetih občinah v Sloveniji.....	70
Preglednica 22:	Razvrstitev občin glede na prebivalstveno moč naselja	71
Preglednica 23:	Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva v občinah.....	73
Preglednica 24:	Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva na cilju toka.....	74
Preglednica 25:	Razvrstitev občin glede na pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja	75
Preglednica 26:	Osnovni podatki za izračun okoljskega odtisa po posamezni vrsti obremenjevanja okolja	76
Preglednica 27:	Okoljski odtis po posamezni vrsti obremenjevanja okolja.....	77
Preglednica 28:	Razvrstitev občin glede na okoljsko uravnoveženost.....	77
Preglednica 29:	Razvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva	78
Preglednica 30:	Razvrstitev občin glede na intenzivnost povezav.....	79

Preglednica 31:	Značilnosti občin glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji	81
Preglednica 32:	Pregled zbranih ocen po posameznih merilih za občine, v katerih se nahajajo središča nacionalnega pomena po SPRS (2004).....	83
Preglednica 33:	Prisotnost pomembnejših upravnih organov v občinah LUR izven Ljubljane.....	89
Preglednica 34:	Poraba energentov in emisije toplogrednih plinov po sektorjih v MOL	97

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Povprečni delež kmetijskih, pozidanih in drugih zemljišč v slovenskih občinah.....	65
Grafikon 2: Število občin v posamezni FUA glede na tipologijo urbano-ruralnih območij....	69
Grafikon 3: Porazdelitev prebivalstvene moči naselij	71
Grafikon 4: Razporeditev občin po prebivalstveni moči največjega naselja v občini.....	72
Grafikon 5: Število prebivalcev v občinah glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji.....	82
Grafikon 6: Presežek/primanjkljaj delovnih mest v občinah LUR.....	86
Grafikon 7: Indeks delovnih migracij po občinah	87
Grafikon 8: Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov) po občini prebivališča in občini delovnega mesta.....	88
Grafikon 9: Število obiskovalcev kulturnih prireditev v občinah LUR.....	91

KAZALO SLIK

Slika 1:	Shematski prikaz Christallerjeve teorije centralnih krajev.....	7
Slika 2:	Tipologija urbano-ruralnih območij v projektu SPESP	9
Slika 3:	Tipologija funkcionalnih urbanih območij (FUA) v projektu ESPON 1.1.1	13
Slika 4:	Tipologija urbano-ruralnih območij v projektu ESPON 1.1.2	14
Slika 5:	Koncept ruralno-urbane regije (RUR).....	16
Slika 6:	Tipi ruralno-urbanih regij po projektu PLUREL	17
Slika 7:	Členitev na mestni, obmestni in podeželski prostor v mestni občini Koper	18
Slika 8:	Pomembnejše vrste tokov med mestnimi in podeželskimi območji	19
Slika 9:	Različne možnosti zaznavanja tokov v prostoru	20
Slika 10:	Splošni model odnosov med mesti in podeželjem	21
Slika 11:	Model možnih povezav med mestom in njegovim podeželskim zaledjem.....	22
Slika 12:	Tipologija naselij glede na urbanizacijske značilnosti prostora.....	23
Slika 13:	Tipi urbano-ruralnih območij v Sloveniji.....	25
Slika 14:	Partnerstvo med mesti in podeželjem v Sloveniji	26
Slika 15:	Funkcionalna urbana območja v Sloveniji po projektu ESPON 1.1.1	27
Slika 16:	Funkcionalna urbana območja v Sloveniji po Ravbarju, Boletu in Josipoviču.....	28
Slika 17:	Metodološki pristop k raziskovanju odnosov med mesti in podeželjem.....	31
Slika 18:	Delovni koraki raziskovanja– preveritev tipologije urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2	32
Slika 19:	Grupiranje podatkov o dejanski rabi zemljišč v skupine, primerne za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji po metodi iz projekta ESPON 1.1.2.....	33
Slika 20:	Vplivi posameznih dejavnosti v prostoru.....	35
Slika 21:	Predlog metodološkega pristopa za raziskovanje stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji.....	43
Slika 22:	Model tokov delovno aktivnega prebivalstva v prostoru glede na kraj dela.....	47
Slika 23:	Model tokov delovno aktivnega prebivalstva v prostoru glede na kraj bivanja.....	49
Slika 24:	Model tokov ljudi v prostoru z namenom preživljanja prostega časa, dopustovanja in rekreacije.....	51
Slika 25:	Model oblikovanja območij urbano-ruralnih značilnosti	56
Slika 26:	Model proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji na mikro ravni.....	58
Slika 27:	Občine znotraj Ljubljanske urbane regije	58
Slika 28:	Gostota prebivalstva po občinah glede na povprečje	63
Slika 29:	Stopnja urbanega vpliva po izbrani metodi iz projekta ESPON 1.1.2, občine.....	64
Slika 30:	Stopnja urbanega vpliva po izbrani metodi iz projekta ESPON 1.1.2, regije.	64
Slika 31:	Stopnja človekovega poseganja v prostor, občine.....	66
Slika 32:	Stopnja človekovega poseganja v prostor, regije	66
Slika 33:	Tipologija urbano-ruralnih območij v Sloveniji po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na ravni občin	67
Slika 34:	Tipologija urbano-ruralnih območij v Sloveniji izdelana po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na regionalni ravni (NUTS3) (a) in originalni rezultati iz projekta ESPON 1.1.2 (b)	68
Slika 35:	Območja urbano-ruralnih značilnosti in funkcionalna urbana območja	69
Slika 36:	Prebivalstvena moč največjega naselja po občinah.....	72

Slika 37:	Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva po občinah.....	73
Slika 38:	Indeks delovnih migracij po občinah	74
Slika 39:	Pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja po občinah.....	75
Slika 40:	Občine glede na okoljsko uravnoveženost	78
Slika 41:	Občine glede na stopnjo urbanega vpliva.....	79
Slika 42:	Občine glede na intenzivnost povezav med mesti in podeželjem	80
Slika 43:	Območja glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji.....	81
Slika 44:	Območja glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji po lastni metodi in zasnova policentričnega urbanega sistema po SPRS (2004)	82
Slika 45:	Območja urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji po lastni metodi in funkcionalna urbana območja	85
Slika 46:	Območja urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji po lastni metodi in gostota prebivalstva	85
Slika 47:	Tokovi delovno aktivnega prebivalstva znotraj LUR, ki delajo v Ljubljani	89
Slika 48:	Tokovi ljudi v prostoru glede na krajevno pristojnost javnih organov	90
Slika 49:	Potenciali za vsakodnevno preživljanje prostega časa v LUR	92
Slika 50:	Potenciali za rekreativno preživljanje prostega časa v LUR v daljšem časovnem obdobju.....	92
Slika 51:	Prometne obremenitve državnih cest v LUR	93
Slika 52:	Vpis dijakov v srednješolske programe in lokacije srednjih šol	94
Slika 53:	Prihodek podjetij in bruto investicije v nova osnovna sredstva v 1000 EUR letno v LUR.....	95
Slika 54:	Sofinanciranje prioritarnih projektov iz evropskih sredstev.....	96
Slika 55:	Shematski prikaz pomembnejših okoljskih tokov v LUR in MOL.....	98

TABLE OF CONTENTS

1	INTRODUCTION.....	1
1.1	The aim and objectives of the thesis	1
1.2	Working hypothesis.....	2
1.3	Method of approach.....	3
1.4	Thesis structure.....	3
2	THEORETICAL BASIS.....	5
2.1	A review of selected studies considered to urban-rural relationships	5
2.1.1	Advanced theories applied to urban-rural relationships	6
2.1.2	Selected studies considered to urban-rural relationships researches in foreign literature	7
2.1.3	Study Programme on European Spatial Planning SPESP	8
2.1.4	Urban-rural relationships in Europe	11
2.1.5	Building new relationships in rural areas under urban pressure.....	15
2.1.6	Peri-urban land-use relationships	16
2.1.7	Examination of flows between urban and rural areas.....	18
2.2	A review of selected studies of domestic authors	22
2.3	Findings from presented methods for creating urban-rural typologies and applied criteria.....	26
3	METHODOLOGICAL APPROACH.....	30
3.1	Verification of urban-rural typology by methodological approach from ESPON 1.1.2 project on the Slovenia case study - local and regional level.....	32
3.2	Proposal of methodological approach for urban-rural typology assessment in Slovenia.....	34
3.2.1	Proposal of broader criteria and indicators selection for for urban-rural typology in Slovenia.....	40
3.2.2	Proposal of core criteria and indicators selection for urban-rural typology in Slovenia	43
3.2.3	Establishment of levels for indicators for urban-rural typology assessment.....	45
3.2.4	Proposal of the synthesis formalising the for urban-rural typology in Slovenia	55
3.3	Studying the urban-rural relationships considering flows in space.....	57
4	ANALYSIS AND THE RESULTS OF URBAN-RURAL RELATIONSHIPS AND THE LEVEL OF URBAN-RURAL CONNECTION	63
4.1	Analysis of urban-rural typology by methodological approach from espon 1.1.2 project on the slovenia case study - local and regional level.....	63
4.1.1	Degree of urban influence analysis	63
4.1.2	Degree of human intervention analysis	65
4.1.3	Urban-rural typology in Slovenia.....	67
4.2	Analysis a level of urban-rural connection in Slovenia.....	70
4.2.1	Analysis results by selected indicators	70
4.2.2	Synthesis of the level of urban-rural connection in Slovenia	78
4.3	A review of relationship between Ljubljana and its wide hinterland	86

	4.3.1	Proposals for prospects in integration Ljubljana with its wider hinterland	98
5		CONCLUSIONS AND DISCUSSION.....	101
6		SUMMARY (SLO).....	103
7		SUMMARY (ENG)	105
8		BIBLIOGRAPHY	107

LIST OF TABLES

Table 1:	Policy recommendations for promoting urban-rural partnership according to the type of region	10
Table 2:	Typology of urban-rural relationships as defined in the SPESP Project.....	11
Table 3:	Land use changes from 2007 to 2025 in the Municipality of Koper by scenarios	18
Table 4:	Comparison of urban-rural typologies presented in some European and national research papers, used indicators and urban-rural classification of Slovenian regions.	29
Table 5:	Classification of regions according to the degree of human influence and degree of human intervention in the ESPON Project 1.1.2.	34
Table 6:	Extensive list of potential indicators for measuring the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia.....	41
Table 7:	Selected indicators for measuring the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia.....	44
Table 8:	Criteria for the classification of municipalities according to FUA	45
Table 9:	Criteria for the classification of municipalities according to primacy index.....	46
Table 10:	Criteria for the classification of municipalities according to active working population flows due to different place of work	48
Table 11:	Comparison between the index of working population for municipalities and the newly calculated index for settlements in the 20 most labour oriented municipalities	50
Table 12:	Criteria for the classification of municipalities according to employment flows.....	50
Table 13:	Criteria for the classification of municipalities according to tourist activities.....	52
Table 14:	Footprint conversion factors for consumption categories and each bioproductive area	53
Table 15:	Yield factors and equivalence factors for calculating biocapacity	55
Table 16:	Criteria for the classification of municipalities according to EF/BC accounting.....	55
Table 17:	Criteria for the classification of municipalities according to the degree of urban influence.....	56
Table 18:	Criteria for the classification of municipalities according to the intensity of linkages	57
Table 19:	Classifications of the municipalities according to the degree of human influence and intensity of linkages by own methodology.....	57
Table 20:	Classification of municipalities according to FUA	70
Table 21:	Primacy index in the first ten municipalities.....	70
Table 22:	Classification of municipalities according to primacy index	71
Table 23:	Intensity of labour migration flows in municipalities	73
Table 24:	Intensity of labour migration flows at place of work	74
Table 25:	Classification of municipalities according to the importance of tourism as economic sector.....	75
Table 26:	Basic data for calculating ecological footprint by consumption categories	76
Table 27:	Ecological footprint by consumption categories	77
Table 28:	Classification of municipalities according to EF/BC accounting.....	77
Table 29:	Classification of municipalities according to the degree of urban influence	78
Table 30:	Classification of municipalities according to intensity of urban-rural linkages.....	79
Table 31:	Municipality characteristics and urban-rural typology classification	81

Table 32: An overview of collected points per each of the criteria for municipalities, in which urban centres of national significance as defined in (SPRS, 2004) are placed	83
Table 33: Presence of important administrative bodies in the LUR municipalities outside Ljubljana	89
Table 34: Energy source consumption and greenhouse gas emissions by sectors in the Municipality of Ljubljana.....	97

LIST OF GRAPHS

Graph 1: Land use distribution in Slovenian municipalities	65
Graph 2: Number of municipalities in each FUA according to the urban-rural typology.....	69
Graph 3: Primacy index distribution	71
Graph 4: Municipality classification according to primacy index	72
Graph 5: Population living in municipalities per each type of urban-rural area	82
Graph 6: Surplus/deficit of workplaces in LUR municipalities	86
Graph 7: Index of labour migration by municipalities.	87
Graph 8: Active working population (except farmers) according to the municipality of living and working	88
Graph 9: Visitors of cultural events in the LUR municipalities.....	91

LIST OF FIGURES

Figure 1:	Christaller's model to Central Place Theory	7
Figure 2:	Regional types of urban-rural spatial patterns in SPESP Project	9
Figure 3:	Typology of Functional Urban Areas (FUAs) in the ESPON Project 1.1.1	13
Figure 4:	Urban-rural typology in the ESPON Project 1.1.2.	14
Figure 5:	The concept of a rural-urban-region (RUR)	16
Figure 6:	Types of Rural-Urban Regions in the PLUREL Project.....	17
Figure 7:	Urban, peri-urban and rural divisions for the Municipality of Koper.....	18
Figure 8:	Significant types of flows between urban and rural areas	19
Figure 9:	Different options for perception of flows in space	20
Figure 10:	General model of urban-rural interdependencies.....	21
Figure 11:	Model of possible town-hinterland relationships.....	22
Figure 12:	Typology of settlements according to urbanisation characteristics	23
Figure 13:	Types of urban-rural areas in Slovenia	25
Figure 14:	Urban-rural partnership in Slovenia.	26
Figure 15:	Functional urban areas in Slovenia as presented in ESPON Project 1.1.1	27
Figure 16:	Functional urban areas in Slovenia by Ravbar, Bole and Josipovič.....	28
Figure 17:	Methodological approach to urban-rural relationship research.	31
Figure 18:	Research working phases – verification of the urban-rural typology from ESPON Project 1.1.2	32
Figure 19:	Merging land use data into classes suitable for making urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2. method.....	33
Figure 20:	Impacts of activities in space.....	35
Figure 21:	Research working phases for investigation the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia.....	43
Figure 22:	Model of active working population flows according to place of work	47
Figure 23:	Model of active working population according to place of living.....	49
Figure 24:	A model of flows of people for the purpose of spending leisure, holiday and recreation time	51
Figure 25:	A model of creating urban-rural areas characteristics	56
Figure 26:	Model of micro level urban-rural relationships research.....	58
Figure 27:	Municipalities within Ljubljana urban region	58
Figure 28:	Population density in municipalities according to the average.....	63
Figure 29:	Degree of urban influence according to the ESPON Project 1.1.2 method, municipalities.....	64
Figure 30:	Degree of urban influence according to the ESPON Project 1.1.2 method, regions	64
Figure 31:	Degree of human intervention, municipalities.....	66
Figure 32:	Degree of human intervention, regions	66
Figure 33:	Urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2.method on municipality level	67

Figure 34: Own urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2. method on regional level (NUTS3, a) original urban-rural typology in Slovenia from the ESPON Project 1.1.2 (b)	68
Figure 35: Urban-rural types and functional urban regions	69
Figure 36: Primacy index of the largest settlement by municipalities	72
Figure 37: Index of working population by municipalities	73
Figure 38: Index of labour migration by municipalities.....	74
Figure 39: The importance of tourism as economic sector by municipalities.....	75
Figure 40: Municipality according to EF/BC accounting	78
Figure 41: Degree of urban influence in municipalities.....	79
Figure 42: Intensity of urban-rural linkages in municipalities	80
Figure 43: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method.....	81
Figure 44: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method. Polycentric Urban System presented in SPRS (2004)	82
Figure 45: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method and functional urban regions	85
Figure 46: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method and population density	85
Figure 47: Active working population flows working in Ljubljana within LUR.....	89
Figure 48: Flows of people according to territorial jurisdiction of public authorities	90
Figure 49: Potentials for everyday leisure spending in LUR	92
Figure 50: Potentials for long-term leisure spending and recreation in LUR	92
Figure 51: Traffic burdens of state roads within LUR	93
Figure 52: Student enrolments in secondary school programmes and school locations	94
Figure 53: Yearly turnover and gross investments in new assets in 1000 EUR within LUR ..	95
Figure 54: Co-financing of priority projects from EU funds	96
Figure 55: Scheme of main environmental flows within LUR and in the municipality of Ljubljana.....	98

KRATICE

BDP	Bruto družbeni proizvod
DAP	Delovno aktivno prebivalstvo
DRSC	Direkcija Republike Slovenije za ceste
ESDP	European Spatial Development Perspective (slov. Evropske prostorsko razvojne perspektive)
ESPON	European Spatial Planning Observaton Network
EU	Evropska unija
FUA	Funkcionalno urbano območje
GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
IDM	Indeks delovnih migracij
IKT	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
LQ	Lokacijski koeficient
LUR	Ljubljanska urbana regija (angl. Ljubljana urban region)
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MOL	Mestna občina Ljubljana
MIZKŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
MUA	Morfološko urbano območje
NUTS	Nomenclature d'Uités Territoriales Statistiques (Uredba (ES) št. 1059/2003)
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (slov. organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
RABA	Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč
SKTE	Standardna klasifikacija teritorialnih enot (Uredba..., 2007)
SPESP	Study Programme on European Spatial Planning (slov. Raziskovalni program evropskega prostorskega planiranja)
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Republike Slovenije
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SVLR	Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko
SŽ	Slovenske železnice

PREGLED STROKOVNIH IZRAZOV

Funkcionalno urbano območje je prostorsko prilagodljivo območje okoli urbanega središča in je odvisno od metode zajema in obdelave podatkov. Funkcionalna urbana regija je lahko tudi že opredeljena teritorialna enota (NUTS2 ali NUTS3) (ESPON 1.1.1, 2004; Drobne, Konjar in Lisec, 2010).

Lokalna raven ali raven lokalne skupnosti oziroma lokalna raven raziskovanja je enakovredna ravni SKTE5 po standardni klasifikaciji teritorialnih enot (Uredba..., 2007). Območja SKTE5 sovpadajo s teritorialnimi mejami občin.

Mestno območje oziroma urbano območje ali mesto je urbanizirano in suburbanizirano poselitveno območje, kjer prevladujejo mestne funkcije nad agrarnimi (SPRS, 2004). Za mestna območja je značilna gostejša pozidava, koncentracija prebivalcev in dejavnosti, ki v glavnem niso vezane na zemljišča (IPOP, 2012).

Obmestno območje obsega najozžje gravitacijsko območje velikih mest, kjer je proces suburbanizacije najintenzivnejši. Urbane značilnosti prevladujejo nad agrarnimi, prevladuje nekmečko prebivalstvo, oskrbne in storitvene dejavnosti, dobra prometna povezanost z mestnim središčem in intenzivna stanovanjska gradnja (Drozg, 2001)

Podeželje – glej *Podeželsko območje*.

Podeželsko območje oziroma podeželje je območje zunaj mestnih območij. Za podeželje je značilna manjša gostota prebivalstva, prevladujoča kmetijska in gozdarska raba v krajini. Na podeželju se nahajajo manjša naselja z nižjo opremljenostjo z mestnimi dejavnostmi (SPRS, 2004).

Policentrični urbani sistem je omrežje več hierarhično enakovrednih središč in vozlišč (SPRS, 2004).

Regionalna raven raziskovanja je enakovredna ravni NUTS3 po Uredbi (ES) št. 1059/2003 Evropskega parlamenta in sveta o oblikovanju skupne klasifikacije statističnih teritorialnih enot – NUTS (*angl. Common Classification of Territorial Units for Statistics*, 2003). Območja NUTS3 sovpadajo s teritorialnimi mejami statističnih regij.

Ruralno območje glej *Podeželsko območje*. V tem delu je pojem ruralnost, ruralno območje sinonim za podeželskost, podeželsko območje oziroma podeželje.

Somestje je skupina medsebojno povezanih mest in/ali drugih naselij, v katerih se dejavnosti razporejajo po načelu dopolnjevanja funkcij, (SPRS, 2004).

Širše urbano-ruralno zaledje zajema širša mestna območja, t.j. območja več lokalnih skupnosti, ki obkrožajo mestno občino. So tesno povezana z osrednjim mestom, v katerem so številna delovna mesta, raznolike in raznovrstne urbane dejavnosti. Opredeljujejo jih intenzivni urbani tokovi. Za ta območja so značilne močne, vsakodnevne delovne in druge migracije, ki povzročajo gost promet, predvsem z osebnimi avtomobili, kar obremenjuje celotno območje in osrednje mesto (SPRS, 2004).

Urbano območje glej *Mestno območje*. V tem delu je pojem urbanost, urbano območje sinonim za mestnost, mestno območje oziroma mesto in ni vezano na status mesta.

1 UVOD

Odnosi med mesti in podeželjem obstajajo že od nekdaj, se skozi čas neprestano spreminjajo in igrajo pomembno vlogo pri spreminjanju tako podeželskega kot mestnega prostora. V času sodobnih tehnologij, hitrih komunikacijskih povezav in globalizacijskih trendov so povezave v prostoru veliko bolj zapletene kot nekoč. Povezave med mesti in podeželjem so posledica njunih neenakosti in ne nastanejo zgolj zaradi potrebe po vzajemnem delovanju (ESPON 1.1.2, 2004). Vendar pa podeželje zaradi gospodarske in demografske šibkosti ne more enakopravno tekmovati z urbanimi območji v gospodarskem razvoju. Mesta zato bolj ali manj upravljajo s podeželskim prostorom (Klemenčič, 2006). Urbani vpliv je v različnih podeželskih območjih različno močan. To se kaže tako v samem prostoru, kot pri življenjskih navadah prebivalcev.

Z vse boljšo povezanostjo mest in podeželja postaja potreba po njuni členitvi in parcialni obravnavi manj pomembna in skoraj nepotrebna. Kljub temu pa nekateri avtorji (Tacoli, 1998; ESPON 1.1.2, 2004), ki raziskujejo odnose med mesti in podeželjem, členitev prostora na mestna in podeželska območja opisujejo in poudarjajo kot osnovo za raziskovanje odnosov med njimi. Pri proučevanju odnosov med mesti in podeželjem pa je bistvo prav to, da se je treba otresti tradicionalnih pojmovanj 'urbanega' oziroma 'ruralnega' kot dveh nasprotujočih si prostorskih kategorij. Kot je zapisano v ESDP (1999), naj bi namesto parcialnega obravnavanja mestnega in podeželskega prostora nove priložnosti, partnerstva in sinergije med mesti in podeželjem omogočale celovit pristop k oblikovanju razvojnih možnosti v prostoru, s katerimi je mogoče omiliti negativne razvojne trende. Prav v primerih, ko se razvoj omejuje pretežno na urbana območja, je moč s proučevanjem odnosov med mesti in podeželjem pokazati na potencialne razvojne možnosti podeželja in jih vključiti v uravnotežen razvoj regij, s ciljem dosežati prilagodljivo, samozadostno in stabilno regionalno gospodarstvo, upoštevajoč načela trajnostnega razvoja. Raziskovanje odnosov med mesti in podeželjem lahko pripomore k oblikovanju celovitih prostorskih usmeritev in s tem k oblikovanju različnih tipov urbano-ruralnega partnerstva glede na različne značilnosti povezav med njimi.

Trendi razvoja prostorsko-načrtovalske stroke v smislu krepitev policentrizma, regionalnega razvoja in večanja vloge majhnih in srednje velikih mest narekujejo boljše razumevanje odnosov med mestnim in podeželskim prostorom prav v smislu proučevanja njunih medsebojnih povezav in tokov med njima. Bistvo proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji je prav v prepoznavanju, vrednotenju in razumevanju tokov med tema dvema sistemoma ter posledično v podpori k opredeljevanju novih razvojnih možnosti v prostoru. Med mesti in podeželjem tako obstajajo vidni in nevidni tokovi, t.j. pretok ljudi, blaga, dobrin, informacij in znanja, kot najpomembnejši rezultat odnosov med mesti in podeželjem.

1.1 Namen in cilji magistrskega dela

V magistrskem delu predstavljamo pomen in vsebino dosedanjih raziskovanj odnosov med mesti in podeželjem. Glavni namen magistrskega dela je pokazati teoretična in metodološka izhodišča za proučevanje povezanosti in odnosov med mesti in podeželjem ter na tej podlagi pokazati možnosti

proučevanja teh odnosov na različnih raziskovalnih ravneh. Cilj magistrskega dela pa je izdelati tudi lastno raziskavo povezanosti in odnosov med mesti in podeželjem v Sloveniji.

Pri raziskovanju so bili v pomoč teoretični pristopi iz tuje in domače literature, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Med pomembnejše teoretske prispevke štejemo projekt Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi (*angl. Urban-Rural Relations in Europe*, v nadaljevanju: projekt ESPON 1.1.2, 2004), ki je nastal v okviru EU programa ESPON (*European Observation Network for Territorial Development and Cohesion*, www.espon.eu). Projekt ESPON 1.1.2 (2004) je predlagal metodološki pristop za določitev tipologije urbano-ruralnih območij, ki smo ga v nadaljevanju uporabili in preizkusili tudi na ravni občin in regij v Sloveniji. Značilnosti prostora ter obstoječe družbeno gospodarske razmere v Sloveniji narekujejo tudi bolj natančno opredelitev odnosov med mesti in podeželjem, zato smo predvidevali, da bo metodološki pristop projekta ESPON 1.1.2 za to raven presplošen in ga bo treba nadgraditi s kazalniki, s pomočjo katerih bo možno poudariti značilnosti slovenskega prostorskega razvoja.

Drugi pristop k proučevanju odnosov med mesti in podeželjem temelji na opisni metodi. Z njim proučujemo tokove med mesti in podeželjem (npr. Preston, 1975, Douglass, 1998, ECOTEC, 2003). Za prikaz pristopa proučevanja tokov v prostoru smo izbrali primer Ljubljane in njeno širše zaledje v Osrednjeslovenski statistični regiji, ki jo bomo v tem magistrskem delu imenovali Ljubljanska urbana regija.

1.2 Delovna hipoteza

Odnosi med mesti in podeželjem se sčasoma spreminjajo, sposobnost razvoja podeželja pa je vedno bolj odvisna od bližine in stopnje izmenjave ter medsebojnega sodelovanja z urbaniimi naselji (SPESP, 2001; ESPON 1.1.2, 2004). Glede na te ugotovitve in dosedanje študije odnosov med mesti in podeželjem smo oblikovali delovno hipotezo:

Stopnja povezanosti med podeželskimi in mestnimi območji je najbolj intenzivna v bližini večjih urbanih središč in z oddaljenostjo od njih slabi.

Jakost povezav je močno odvisna od funkcije in velikosti urbanega središča, lokacije delovnih mest ter kakovosti infrastrukture (prometne, energetske in telekomunikacijske) ter privlačnosti in opremljenosti podeželja z infrastrukturo za preživljanje prostega časa (rekreacija, turizem). Z raziskavo povezav in odnosov med mesti in podeželjem želimo potrditi še dve raziskovalni vprašanji:

- stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji je višja v funkcionalnih urbanih regijah kot izven njihovih območij,
- stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji je višja v gosteje naseljenih območjih.

Delovno hipotezo in raziskovalni vprašanji smo preverili s pomočjo izbranih dveh metodoloških pristopov za proučevanje povezav in odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji.

1.3 Metoda dela

Celoten metodološki del magistrskega dela temelji na predpostavki, da prostora ni možno enoznačno razčleniti na mestna in podeželska območja, zato prostor razumemo kot enovit sistem. Najprej smo preverili tipologijo urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) za območje celotne Slovenije, nato pa predlagali nadgradnjo uporabljene metode, tako da smo lahko proučevali tudi stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji. Rezultate smo prikazali na ravni lokalnih skupnosti. S tako oblikovano metodo smo zajeli tiste značilnosti slovenskega prostora, ki jih po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 zaradi prevelike posplošitve rezultatov na ravni NUTS3 in metodoloških razlik v definicijah posameznih pojavov v proučevanih državah ni bilo mogoče zajeti oziroma prikazati na dovolj podrobni ravni za celoten evropski prostor. Pri oblikovanju lastne metode smo zato izhajali iz širšega nabora kazalnikov, s katerimi bi bilo možno natančneje opredeliti vplive podeželja na mesta in vplive mest na podeželje. Pri oblikovanju širšega nabora kazalnikov smo se osredotočili na dejavnosti, ki jih mesto ponuja podeželju in dejavnosti, ki jih podeželje nudi mestu. Predpostavili smo, da dejavnosti v prostoru generirajo tokove ljudi, tokove blaga in storitev, finančne tokove, tokove informacij in znanja ter okoljske. Poleg teh vplivov obstajajo tudi vplivi med samimi podeželskimi območji in med posameznimi mesti. Teh povezav nismo posebej poudarili, prav tako pa jih nismo a priori izključili. Iz nabora potencialno primernih kazalnikov smo z deduktivno metodo izbrali najbolj primerne in merljive kazalnike, ki ponazarjajo stopnjo urbanega vpliva in intenzivnost povezav v prostoru. Tipologija urbano-ruralnih območij tako temelji na kombinaciji različne stopnje intenzivnosti povezav ter moči urbanega vpliva v prostoru.

V zadnjem delu magistrskega dela smo odnose med mesti in podeželjem raziskovali na podlagi tokov v prostoru. Zaradi posebnosti tega pristopa, ki temelji izključno na opisni metodi, je tokove v prostoru možno meriti oziroma analizirati šele na posameznem primeru. Predmet proučevanja so bile povezave mesta Ljubljana z njenim širšim zaledjem. Proučevali smo tokove ljudi, znanja in informacij, gospodarske in okoljske tokove. Analizo tokov smo podkrepili s statističnimi in drugimi podatki oziroma z rezultati že izvedenih analiz (SPRPN LUR, 2009) ali raziskav (Jeršič, 1995; Balantič, 2007). Ljubljana kot metropola ima močne vplive na širši slovenski prostor, vendar smo zaradi razpoložljivosti in dostopnosti podatkov, ki so omejeni na različne administrativne enote, raziskovanje omejili na območje Ljubljanske urbane regije.

Raziskovanje povezav in odnosov med mesti in podeželjem smo tako izvedli s pomočjo različnih znanstveno raziskovalnih metod, od katerih sta v ospredju kvalitativna metoda, katere rezultati temeljijo na podatkih pridobljenih iz javno dostopnih podatkovnih zbirk, ter na opisni metodi, ki je osredotočena na proučevanje tokov v prostoru.

1.4 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je razdeljeno na štiri vsebinska poglavja. V uvodnem poglavju so predstavljena bistvena izhodišča, delovna hipoteza, metoda dela, cilji in struktura magistrskega dela.

V drugem poglavju sledi pregled pomembnejše znanstvene tuje in domače literature, v kateri so odnosi med podeželjem in mesti predmet celostnega (konceptualnega) ali delnega proučevanja s

posameznega vidika obravnavane tematike (odnosi med mesti in podeželjem so obravnavani bodisi le z vidika migracijskih tokov bodisi le z vidika izmenjave blaga).

Sledi tretje, metodološko poglavje, v katerem je podrobno pojasnjeno proučevanje odnosov med mesti in podeželjem, ki smo ga izvedli v raziskavi. Najprej smo preizkusili metodološki pristop za opredelitev tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) za območje celotne Slovenije. V nadaljevanju metodološkega poglavja je predstavljena metoda za ugotavljanje stopnje povezanosti med mesti in podeželjem, ki upošteva značilnosti raznolikega slovenskega prostora in temelji na lastnem raziskovalnem delu. V zadnjem delu tega poglavja je predstavljena še metoda, ki smo jo uporabili za proučevanje tokov na izbranem primeru mesta Ljubljana in njenega širšega zaledja.

V četrtem poglavju so prikazani rezultati opravljenih raziskav. Uvodoma postavljene delovne hipoteze, da je stopnja povezanosti med podeželskimi in mestnimi območji najbolj intenzivna v bližini večjih urbanih središč, nismo v celoti potrdili. Ravno tako nismo potrdili dveh raziskovalnih vprašanj, in sicer da je stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji višja v funkcionalnih urbanih regijah in v gosteje naseljenih območjih.

V sklepnem petem poglavju najprej povzemamo glavne ugotovitve iz teoretičnega in opravljenega raziskovalnega dela. Sledi razprava o preprekah, na katere smo naleteli pri izvedbi raziskave, možnosti za njihov odpravo ter možnem nadaljnjem proučevanju odnosov med mesti in podeželjem v Sloveniji.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Mestna in podeželska območja so medsebojno povezana na različnih področjih človekovega delovanja. Ker je veliko medsebojnih vplivov med mesti in podeželjem vezanih na migracije ljudi in storitev, je mobilnost močan sestavni del v dinamiki odnosov med mesti in podeželjem. Močan sestavni del teh odnosov je tudi gospodarsko sodelovanje, t.j. trgovina, podjetništvo, zaposlovanje, zagotavljanje in dostopnost do storitev, umeščanje novih dejavnosti v prostor, itd. Pri proučevanju odnosov med mesti in podeželjem je pomemben tudi pomen majhnih in srednje velikih mest, ki s svojo vlogo v prostoru lahko pripomorejo k prestrukturiranju kmetijstva in raznovrstnosti gospodarstva na podeželju (ESPON 1.1.2, 2004).

Krepitev partnerstva med mesti in podeželjem je pogosta usmeritev oziroma cilj mnogih evropskih in nacionalnih področnih politik. Pravzaprav ni mogoče izrecno navesti, katera področja se neposredno ne dotikajo oziroma ne vplivajo na odnose med podeželjem in mesti. Vsebine, ki imajo neposreden vpliv na odnose med mestnimi in podeželskimi območji, so najbolj izražene v regionalni, podeželski, kmetijski, urbani, stanovanjski in ekonomski politiki. Krepitev partnerstva med mesti in podeželjem je eden izmed glavnih ciljev Evropskih razvojnih prostorskih perspektiv (ESDP, 1999). Partnerstvo med mesti in podeželjem je prikazano kot temelj za razvoj trajnostnega modela prostorskega razvoja (SPESP, 2001). V nadaljevanju predstavljena evropska projekta Raziskovalni program evropskega prostorskega planiranja (*angl. Study Programme of European Spatial Planning – SPESP, 2001*) in projekt Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi (*angl. Urban-Rural Relations in Europe – ESPON 1.1.2, 2004*), pomenita znanstveno ogrodje za uresničevanje temeljnih ciljev ESDP (1999). Omenjeni raziskavi sta podali osnovni koncept k razumevanju odnosov med mesti in podeželjem. Poudarili sta pomen funkcionalnih urbanih območij, krepitev majhnih in srednje velikih mest na podeželju in vključitev podeželskega prostora v zaledju velikih mest v prostorski razvoj urbanih območij. Naj omenimo še t.i. združenje za urbano in ruralno Evropo (*angl. Convention for Urban and Rural Europe – CURE, 2010*), katere cilj je pripraviti predloge za oblikovanje strateških usmeritev za trajnostni razvoj mestnih in podeželskih območij v Evropi.

2.1 Pregled izbranih primerov proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji

Pri raziskovanju obstoječih študij in raziskav smo ugotovili, da so se številni avtorji ukvarjal s proučevanjem bodisi podeželskega bodisi mestnega prostora, veliko manj pa so jih kot predmet proučevanja zanimali odnosi med tema dvema sistemoma. V predstavitvi teoretičnih izhodišč na področju proučevanja odnosov med mesti in podeželjem smo zato upoštevali vse ugotovitve, ki so karkoli lahko prispevale k izdelavi magistrskega dela. Teoretična izhodišča smo tako razdelili glede na intenzivnost proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji.

Prva skupina raziskav se ukvarja s proučevanjem odnosov med mestnimi in podeželskimi območji z vidika izbranega raziskovalnega področja, npr. migracij (Tacoli, 1997), zaposlovanja (Keeble in Tyler, 1995), demografskih sprememb (Renkow in Hoover, 2000), sprememb v kmetijstvu (Renkow in Hoover, 2000) oziroma drugih gospodarskih dejavnosti, z vidika razvoja podeželja (Murdoch,

2000; Mayfield in sod., 2005, EDORA 2010), itd. Teh raziskav nismo podrobno obravnavali, saj govorijo o povezavah med mesti in podeželjem le s posameznega vidika. Druga skupina raziskav se nanaša na raziskovanje odnosov med mesti in njegovim zaledjem v manj razvitih državah sveta (Tacoli, 1998; Funnell, 1988; Preston, 1975; Douglass, 1998; Braun, 2007; Unwin 1989; UNDP, 2000; Wye Group Handbook, 2007, itd.). V nadaljevanju so predstavljene le tiste, ki odnose proučujejo na teoretični ravni. Skupni cilj teh raziskav je spodbuditi podeželska območja k zmanjševanju negativnih vplivov, ki prihajajo iz velikih mest. V zadnjo skupino smo uvrstili raziskave, v katerih so odnosi med mestnimi in podeželskimi območji proučevani na vzorčnih območjih in iz izbranega raziskovalnega področja. Naj omenimo projekt URBAL (Fosse in sod., 2004) in projekt RURBAN (Arévalo, Perez in Overbeek, 2003), ki sta podrobneje predstavljena v poglavju 2.1.2 oziroma v poglavju 2.1.5. V nekaterih raziskovalnih projektih, npr. SPESP (2001), ESPON 1.1.1 (2004), ESPON 1.1.2 (2004), Piorr idr. (2011) so kot znanstveno orodje za proučevanje urbano-ruralnih značilnosti v prostoru razviti metodološki pristopi za določitev tipologije urbano-ruralnih območij. Ti raziskovalni projekti so podrobno predstavljeni v poglavjih 2.1.3, 2.1.4 in 2.1.6. V poglavju 2.1.7 smo povzeli glavne ugotovitve avtorjev (Ullman, 1980; Preston, 1975; Nadin in Stead, 2000, Unwin, 1989; itd), ki so se ukvarjali s proučevanjem tokov v prostoru.

Raziskovanje odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji še ni povsem razvito. Nekaj pomembnejših raziskav (Pogačnik in Konjar, 2010; Zavodnik Lamovšek, 2005; Zavodnik Lamovšek in Kunstelj, 2010; Turk Nikšač in sod., 2010), ki se neposredno nanašajo na to temo in tudi take, ki se odnosov med mesti in podeželjem dotikajo le s posameznih vidikov (Ravbar 1997, 2000, 2006; Kladnik in Ravbar, 2003), smo predstavili v poglavju 2.2.

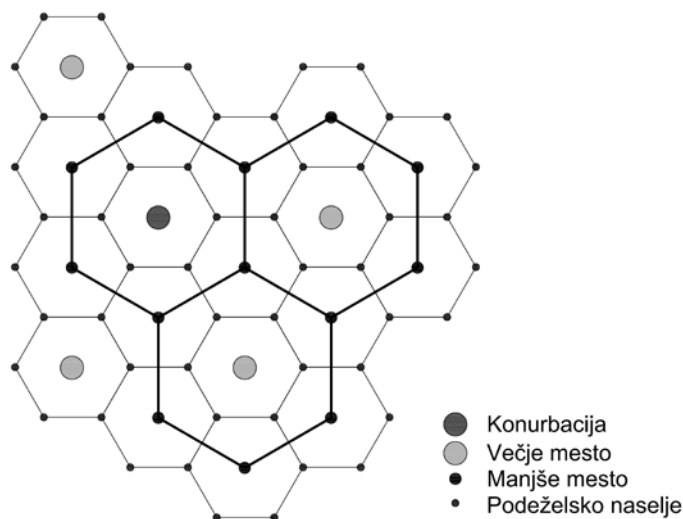
2.1.1 Sodobne teorije, ki se nanašajo na odnose med mesti in podeželjem

Christaller (1933) in kasneje Lösch (1954) sta s teorijo centralnih krajev pokazala hierarhično odvisnost urbanih naselij z vidika ravni središčnosti in funkcionalni opremljenosti naselij (Slika 1). Koncept centralnih krajev ne le definira povezav med urbanih centri različnih velikosti, temveč tudi odnose med mesti in njihovim zaledjem. Teorija pojasnjuje postopno spreminjanje prostora med mestnimi in podeželskimi območji z več vmesnimi stopnjami (Braun, 2007).

Poleg Christallerjeve teorije centralnih krajev je temelj policentrizma še teorija razvojnih polov ekonomista Perroux-a (1950). Po tej teoriji se del pozitivnih učinkov gospodarskega in družbenega razvoja mest prenaša v zaledje mesta, zato je ustrezna razmestitev razvojnih polov pomembna za enakomernejši razvoj celotnega prostora (Drozg, 2005).

V regionalni ekonomiki je pomembna teorija aglomeracij ekonomista Krugmana (1991), ki je razvil model porazdelitve gospodarskih aktivnosti v prostoru. Ugotovil je, da se ekonomske aktivnosti umeščajo na območja, kjer se nahajajo velika tržišča, t.j. da v primeru zdrave konkurence dejavnosti težijo h koncentraciji na enem mestu. Gospodarske dejavnosti težijo k koncentraciji zaradi ekonomije obsega in zmanjševanja transportnih stroškov.

Velik vpliv na kasnejše študije o odnosih med mesti in njihovim zaledjem imajo raziskave ekonomista Liptona (1977), ki je proučeval vpliv urbanega gospodarstva - zlasti industrije - na razvoj podeželja. Spraševal se je, zakaj gospodarski razvoj v manj razvitih državah ni izboljšal

Slika 1: Shematski prikaz Christallerjeve teorije centralnih krajev (povzeto po: Agarwall, 2011).

Figure 1: Christaller's model to Central Place Theory (by: Agarwall, 2011)

življenjskih pogojev najrevnejših ljudi. S t.i. 'teorijo urbane pristranskosti' (*angl. urban bias*) je nasprotno kot Perroux s teorijo razvojnih polov pokazal, da je industrializacija prinesla razvoj le urbanim območjem na račun gospodarskega nazadovanja v okoliškem podeželju. Teorija urbane pristranskosti se nanaša na dejstvo, da gospodarski razvoj celotne regije ali države ovirajo subjekti, ki lahko zaradi svoje centralne lokacije in vidnejše vloge v družbi pritiskajo na oblast, da jim le-ta zaščiti njihove interese - torej lociranje perspektivnih in razvojnih dejavnosti v mesta, kjer imajo vplivneži več politične moči. Podeželje v manj razvitih državah ni pojmovano kot potencialni vir za ekonomski razvoj države.

2.1.2 Izbrani primeri proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v tuji literaturi

V okviru programa INTERREG IIIB North Sea (2000-2006) je v sodelovanju severnomorskih regij nastal projekt URBAL (Fosse in sod., 2004). Avtorji projekta so se soočili z izzivi mestnih in podeželskih območij (URBan in rurAL = URBAL) v šestih severnomorskih regijah. Raziskovanje je bilo induktivno t.j. na osnovi intervjuvanja udeležencev v posameznih URBAL regijah. Nadalje so bili z deduktivnim, teoretičnim pristopom oblikovani različni modeli vodenja udeleženih regij. V projektu so avtorji skušali odgovoriti na vprašanje, na kakšen način upravljati z mestnim in podeželskim prostorom, da bi zmanjšali nesorazmerja v prostorskem razvoju. Odgovor so podali v treh sklopih, ki se nanašajo (1) na trende, spreminjanje odnosov ter na posledice in izzive, ki sledijo iz teh sprememb v prostoru, (2) na različne modele upravljanja z mestno-podeželskimi območji v izbranih regijah ter podobnosti in razlike med regijami med njimi in (3) na analiziranje modelov upravljanja v izbranih regijah. Ključni rezultat celotnega projekta je dognanje, da je nesorazmerja v prostorskem razvoju moč zmanjšati s celovitim proučevanjem celotnih regij in ne le posameznih mestnih ali podeželskih območij znotraj regije.

Zanimiv je prispevek na temo proučevanja razlik v gospodarskem razvoju mest in podeželja, ki so jih avtorji merili z indeksom mestno-podeželske dualnosti (*angl. urban-rural duality index – D_{ur}*) po naslednji formuli (Jeney, 2009):

$$D_{ur} = \frac{\bar{x}_u}{\bar{x}_r},$$

kjer x_u pomeni povprečni BDP/prebivalca v mestih, x_r pa povprečni BDP/prebivalca na podeželju. BDP/prebivalca v 27 državah EU naj bi bil v prestolnicah držav 1,5 krat večji kot na podeželju (preostalemu delu države). Razlike v razvitosti se večajo proti vzhodu Evrope.

2.1.3 Raziskovalni program evropskega prostorskega planiranja SPESP

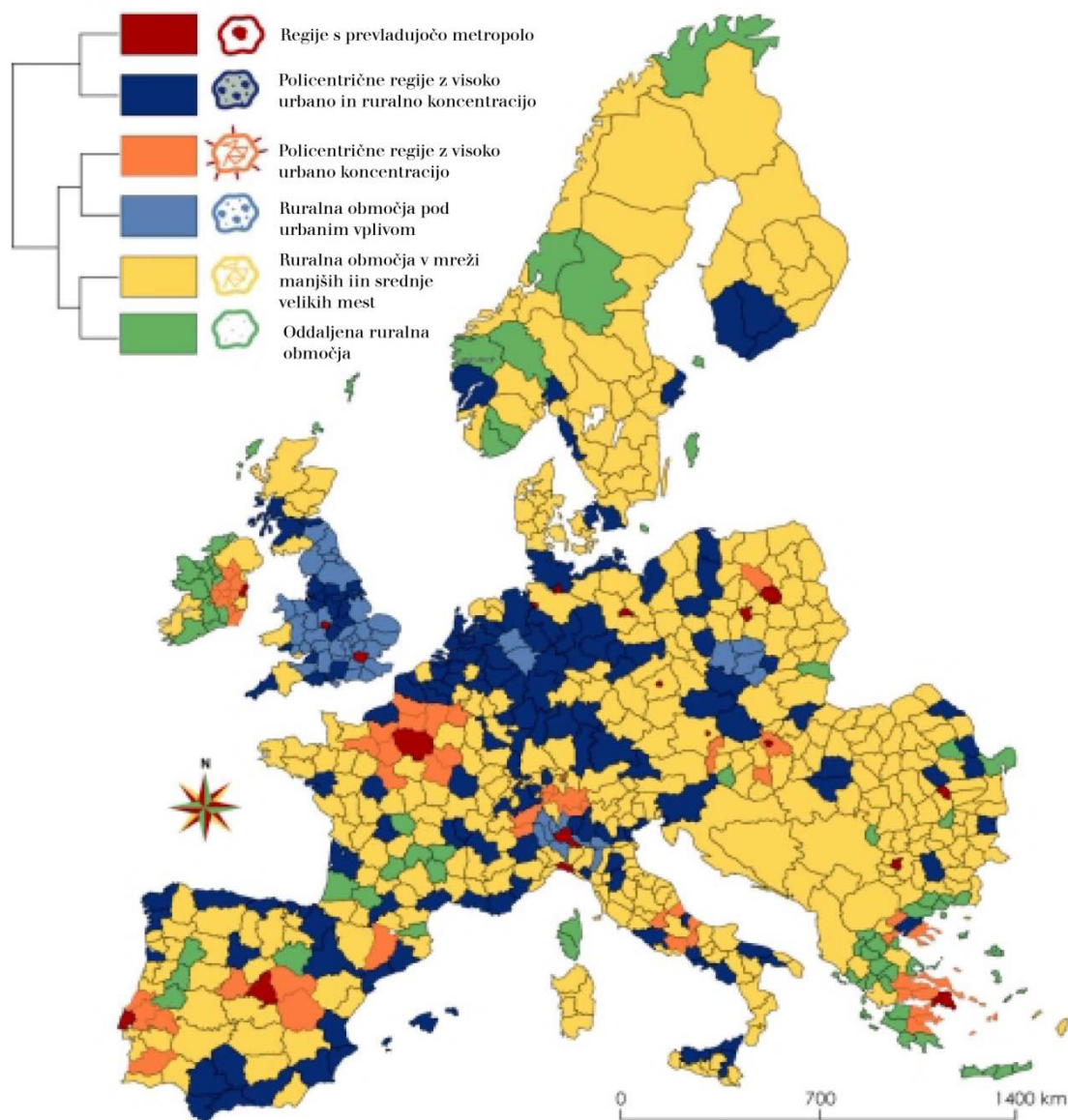
Na ravni EU je bila ena izmed prvih celovitih raziskav na temo odnosov med mesti in podeželjem narejena v okviru projekta SPESP (2001). Gre za pilotni projekt v vlogi strokovno-znanstvene podpore pri oblikovanju prostorskih političnih usmeritev za razvoj evropskega prostora. Projektna skupina se je ukvarjala z razvojem koncepta partnerstva med mesti in podeželjem, preveritvijo meril prostorskega razvoja opredeljenih v ESDP (1999) ter z možnostjo vizualizacije prostorskih strategij in politik. Cilj projekta SPESP, ki se nanaša na partnerstvo med mesti in podeželjem, je bil zagotoviti potrebne informacije za izboljšanje razumevanja odnosov med mesti in podeželjem v Evropi. Na podlagi teh informacij so avtorji projekta predlagali orodja za oblikovanje uspešnega partnerstva med mesti in podeželjem, ki jih je možno uporabiti v vseh evropskih državah in to na različnih ravneh (nacionalni, regionalni ali lokalni ravni).

V projektu SPESP so sodelovale Španija, Italija, Nizozemska, Finska, Nemčija in prispevale na podlagi študij primerov svoj pogled na stanje povezav in sodelovanja med mesti in podeželjem v lokalnem prostoru. S primerjavo študij primerov so pokazali tudi na raznolikost evropskega prostora, ki je zgolj na podlagi kvalitativne analize ni mogoče prikazati.

Množico različnih odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v EU naj bi odražala osnovna tipologija urbano-ruralnih območij (Slika 2). Tipologijo urbano-ruralnih območij so določili na podlagi izbranih sestavljenih kazalnikov (Pumain in Mathian, 1999): (1) delež urbanega prebivalstva v %, (2) gostota ruralnega prebivalstva na km² v urbano-ruralnih območjih, (3) raznovrstnost glede velikosti naselij, izražena kot koeficient variacije oziroma razpršenost logaritmov velikosti mest v regiji, (4) povprečna razdalja med urbanimi naselji oziroma povprečni indeks dostopnosti iz katerega koli dela regije v njeno urbano središče, (5) velikostni razred največjega mesta (*angl. primacy index*) izražen z razmerjem med številom prebivalcev v največjem mestu in številom prebivalcev v drugem največjem mestu v regiji ter (6) velikostni razred največjega mesta (izražen s številčno vrednostjo od 1 do 5), ki temelji na razmerju med številom prebivalcev v največjem mestu in skupnim številom prebivalcev v toliko drugih mestih v regiji, da je doseženo število prebivalcev v največjem mestu (*angl. macrocephaly index*, Africapolis, 2008).

Avtorji so primerjali podatke vseh držav članic EU, ki jih je bilo v času nastanka projekta le 15, na ravni regij (NUTS2 in NUTS3) ter nekatere druge vzhodno- in srednjeevropske države (t.j. Švica in vzhodnoevropske države, ki niso bile del Zveze Sovjetskih socialističnih republik - ZSSR). Podatki o številu urbanega in ruralnega prebivalstva v 728 proučevanih regijah so bili pridobljeni iz Eurostata in se nanašajo na leto 1990. Ker ima vsaka država svojo definicijo urbanosti, so bili

podatki o mestnem prebivalstvu pridobljeni iz podatkovne baze Geopolis, in prav tako veljajo za leto 1990. V tej bazi je definicija mestnega območja poenotena za ves svet. Mestno območje je opredeljeno kot pozidan prostor, kjer razdalja med stavbami ni večja od 200 m. Podatki o stavbah so bili pridobljeni iz satelitskih, letalskih posnetkov kartografskih podatkov in študij v posameznih državah, podatki o številu prebivalcev, ki prebivajo v mestnih območjih (z več kot 10.000 prebivalci) pa so bili pridobljeni iz demografskih podatkov posameznih držav (Blue Plan, 2001).

Slika 2: Tipologija urbano-ruralnih območij v projektu SPESP (2001).

Figure 2: Regional types of urban-rural spatial patterns in SPESP Project (2001).

Regije EU so bile uvrščene v eno izmed šestih kategorij (Slika 2):

- regije s prevladujočo metropolo (metropolitanske regije),
- policentrične regije z visoko urbano in ruralno koncentracijo,

- policentrične regije z visoko urbano koncentracijo,
- ruralna območja pod urbanim / metropolitanskim vplivom,
- ruralna območja v mreži manjših in srednje velikih mest,
- oddaljena ruralna območja.

Slovenija - obravnavana je kot ena regija - se uvršča med policentrične regije z visoko urbano in ruralno koncentracijo, torej med regije s policentrično zasnovo naselij in pomembno vlogo srednje velikih in manjših mest ter gosto poseljenim podeželjem.

Glede na ugotovitve iz posameznih pilotnih primerov so avtorji projekta SPESP predlagali nekatere strateške usmeritve za prostorski razvoj glede na posamezen tip regije (Preglednica 1).

Preglednica 1: Strateške usmeritve za krepitev partnerstva med podeželjem in mesti po posameznih vrstah regij (SPESP, 2001).

Table 1: Policy recommendations for promoting urban-rural partnership according to the type of region (SPESP, 2001).

Tip regije	Nevarnosti	Strateške usmeritve za krepitev partnerstva
Regije s prevladujočo metropolo (metropolitanske regije)	<ul style="list-style-type: none"> • Urbanizacija podeželja, urbanizacija kakovostnih kmetijskih zemljišč 	<ul style="list-style-type: none"> • Proizvajanje kakovostnih in raznovrstnih kmetijskih pridelkov na podeželju za potrebe velikih mest • Povezovanje podeželskih lokalnih skupnosti okoli metropol s ciljem trajnostno upravljati s krajino in naravnimi vrednotami
Policentrične regije z visoko urbano (in ruralno koncentracijo)	<ul style="list-style-type: none"> • Močni interesi po rabi zemljišč za različne namene, obremenjenost z infrastrukturo, dnevne migracije in posledično veliko prometa • Različna identiteta (gospodarska, družbena) posameznih urbanih središč 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacijske in gospodarske povezave v mestih in na podeželju • Ohranjanje specializiranega in intenzivnega kmetijstva • Ohranjanje naravnega okolja
Ruralna območja pod urbanim / metropolitanskim vplivom (tudi ruralna območja v mreži manjših in srednje velikih mest)	<ul style="list-style-type: none"> • Pomanjkanje sistema javnega prevoza povzroča večji pritisk na prometno infrastrukturo in okolje) • Eksploatacija naravnih virov • Potrebe po zemljiščih zaradi razvoja turizma in rekreacije • Urbanost je bolj kot v urbanem videzu vidna kot način življenja prebivalcev 	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarska moč teh območij je odvisna od velikosti in funkcionalno opremljenostjo urbanega središča, ki ga ta območja obdajajo – urbanizirano podeželje okoli gospodarsko razvitih mest ima priložnost razviti raznoliko in konkurenčno gospodarstvo • Investiranje v turizem
Oddaljena ruralna območja	<ul style="list-style-type: none"> • Staranje in odseljevanje prebivalstva • Umikanje ponudbe po (tudi javnih) storitvah in drugih storitvah • Pomanjkanje lokalnih gospodarskih virov 	<ul style="list-style-type: none"> • Krepitev vloge »naravnih rezervatov« • Vključevanje kulturnih vrednot v razvoj • Združevanje vrednot v tematske poti • Prepoznavanje vrednosti okolja: gozdovi, vodni viri, viri energije, tradicionalno kmetijstvo • Raba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT)

Avtorji projekta SPESP (2001) so razlikovali med pojmom odnos (*angl. relationship*) in partnerstvo (*angl. partnership*). Tuja literatura odnose med podeželjem in mesti tudi sicer označuje z več besedami: *relationships* (slov. *odnosi*), *interdependencies* (slov. *medsebojna odvisnost*), *partnership* (slov. *partnerstvo*) in *lingakes* (slov. *povezave*). V prostorskem kontekstu odnos označuje način povezave in vplive med dvema ali več elementi v prostoru, partnerstvo pa se nanaša na oblikovanje in implementacijo teh povezav na način, da imajo vsi sodelujoči partnerji od tega medsebojno (vzajemno) korist oziroma vsi enakovredno prevzemajo odgovornost za svoja dejanja (ESPON 1.1.2, 2004). Dobro poznavanje odnosov med mesti in podeželjem je osnova za oblikovanje partnerstva med mesti in podeželjem (Zonneveld in Stead, 2007).

V okviru projekta so avtorji pripravili tudi pregled in kratek opis nekaterih tipov povezav, ki so predmet partnerstva med mesti in podeželjem (Preglednica 2). Povezave med krajem bivanja in krajem dela so po besedah avtorjev projekta najbolj intenzivne in vidne povezave v prostoru. Povezave z urbanim središčem so bile analizirane z vidika storitev in drugih dejavnosti, ki jih velika mesta ponujajo celotnemu prostoru. Vloga majhnih in srednje velikih mest v prostoru se gospodarsko in demografsko krepi. Gospodarski subjekti ponujajo svoje blago in storitve bodisi splošni javnosti bodisi drugim gospodarskim subjektom. Ponudba in potrošnja hrane je klasični primer gospodarskega sodelovanja med mesti in podeželjem. Podeželje ima pomembno rekreacijsko funkcijo za mestne prebivalce, obmestni odprt prostor daje možnost za širitev mest. Cestna, železniška, telekomunikacijska, vodna, elektroenergetska infrastruktura povezujejo mestna območja med seboj in pri tem prečkajo podeželska območja.

Preglednica 2: Vrste povezav med mesti in podeželjem, predstavljene v projektu SPESP (2001).

Table 2: *Typology of urban-rural relationships as defined in the SPESP Project (2001).*

Vrste povezav
povezave med krajem bivanja in krajem dela
povezave z urbanim središčem
povezave med velikimi mesti in manjšimi mesti na podeželju
povezave med gospodarskimi subjekti
podeželje kot potrošni prostor za prebivalce mest
podeželje kot odprt prostor za mesta
podeželje kot nosilec mestne infrastrukture
podeželje kot ponudnik naravnih virov za mesta

2.1.4 Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi

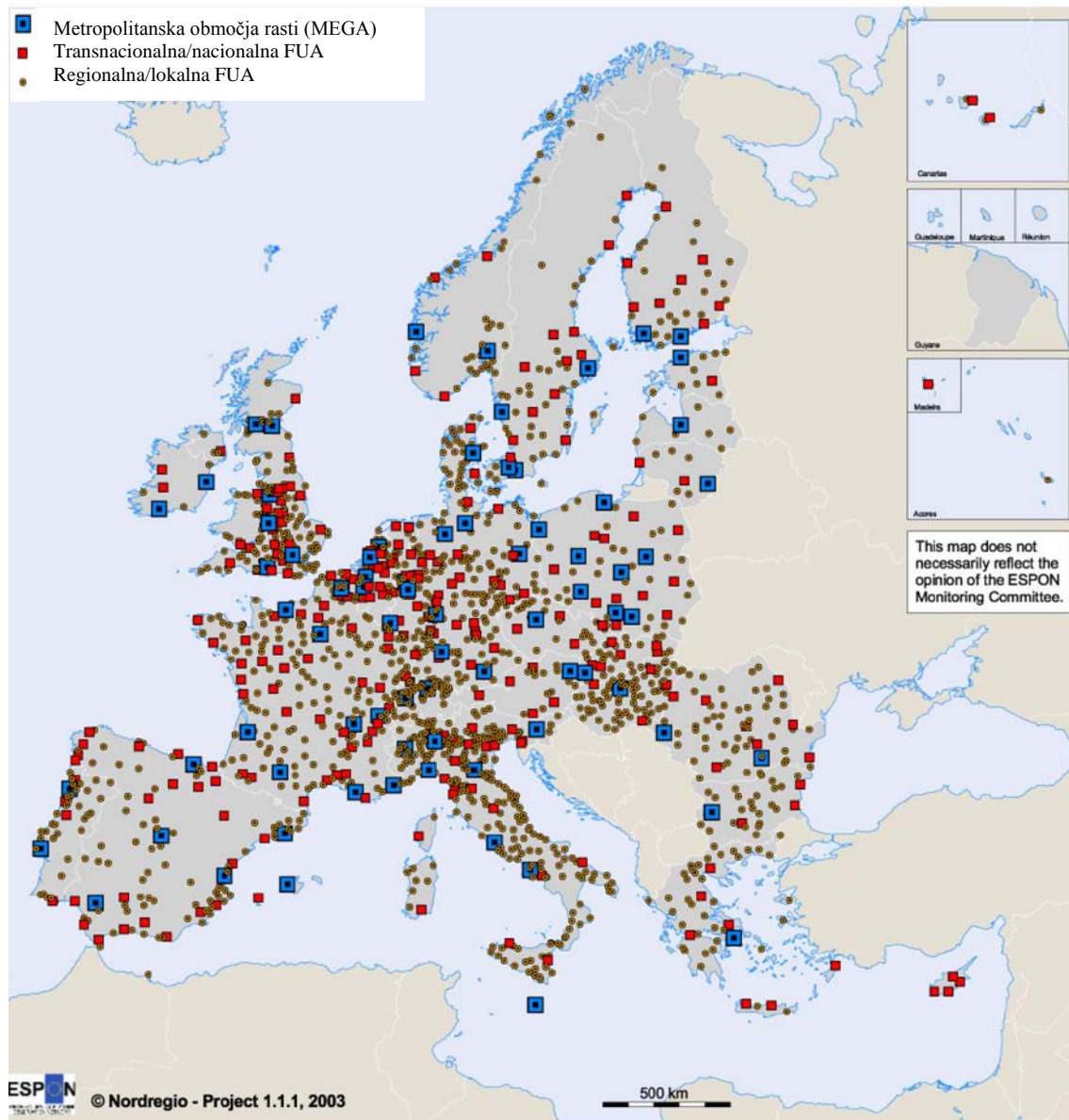
Eden izmed obsežnejših projektov na ravni EU je zagotovo projekt Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi (*angl. Urban-Rural Relations in Europe*, ESPON 1.1.2, 2004). Glavni cilj projekta je bil pripraviti strateške usmeritve za krepitev partnerstva med mesti in podeželjem v državah EU. V projektu je bil koncept odnosov med mesti in podeželjem proučevan celovito.

Avtorji raziskovalnega projekta so domnevali, da so lahko mestne oziroma podeželske značilnosti nekega prostora in odnosi med njimi opredeljene glede na različne strukturne in funkcijske značilnosti prostora in povezave v njem. Strukturne povezave se nanašajo na značilnosti fizičnega prostora in so relativno trajnega značaja (na primer: vzorci rabe tal, poselitvene strukture). So

rezultat dolgotrajnega človekovega udejstvovanja in se zato tudi počasneje spreminjajo. Funkcijske povezave se nanašajo na dejansko rabo prostora, zato so podvržene precej hitrejšim spremembam kot strukturne povezave. Spremembe funkcijskih povezav se dolgoročno odražajo tudi v spremembi strukturnih povezav. S tega vidika so odnosi med mesti in podeželjem podvrženi nenehnemu spreminjanju. Avtorji so razlikovali tri razvojne faze funkcijskih povezav med mestnimi in podeželskimi območji. Prva faza predstavlja čas do industrijske revolucije (v Evropi v 18. in 19. stoletju), ko so bila mesta jasno ločena od preostale krajine, povezava z njo pa je bila zlasti izmenjava kmetijskih pridelkov in mestnih storitev. Industrijska revolucija je povzročila vse večjo odvisnost podeželja od urbanih funkcij in vse večjo prehransko odvisnost mest od podeželja. V tretji fazi (t.j. v 20. stoletju), pa se mestna in podeželska območja izenačujejo ter postajajo del enovitega sistema s številnimi medsebojnimi kompleksnimi in dinamičnimi povezavami (v obliki urbano-ruralnega kontinuuma). Povezave med mesti in podeželjem opredeljujejo številni vidni in nevidni tokovi ljudi, denarja, storitev, informacij in znanja.

V sklopu projekta je bila izdelana tipologija urbano-ruralnih območij Evrope na ravni NUTS 3 regij. Za izdelavo tipologije so bili uporabljeni trije kazalniki: (1) gostota prebivalstva na km², (2) rang urbanega središča regije in (3) raba tal. Podatki o gostoti prebivalstva so bili pridobljeni iz Eurostatove podatkovne baze in veljajo za leto 1999. Za drug kazalnik so avtorji projekta ESPON 1.1.2 povzeli podatke o funkcionalnih urbanih območjih (*angl. Functional Urban Areas - FUA*) po projektu ESPON 1.1.1 (Potenciali za policentrični razvoj v Evropi, *angl. Potentials for polycentric development in Europe*, 2004). V projektu ESPON 1.1.1. so bila FUA opredeljena na podlagi števila prebivalcev in opremljenosti s funkcijami nacionalnega ali regionalnega pomena (letališče, pristanišče, BDP v proizvodnih dejavnostih, univerze, sedeži uprav najuspešnejših podjetij, nastanitvene kapacitete). Funkcionalno urbano območje zajema občine znotraj 30-minutne izohrone dostopnosti z javnim prevozom. FUA so razdeljene na (1) metropolitanska območja rasti (MEGA), (2) transnacionalne/nacionalne FUA in (3) regionalne/lokalne FUA (Slika 3). V Sloveniji so opredeljene naslednje FUA: Ljubljana, ki je hkrati tudi MEGA, Maribor, Celje, Koper, Nova Gorica in Novo Mesto. Podatki o rabi tal so bili pridobljeni iz baze Corine Land Cover in veljajo za leto 1990. Zaradi pomanjkljivih podatkov so kategorije rabe tal združili v tri osnovne rabe (pozidana, kmetijska in ostala zemljišča).

Tipologija urbano-ruralnih območij temelji na proučevanju dveh dimenzij: stopnji urbanega vpliva in stopnji človekovega poseganja v prostor. Stopnja urbanega vpliva kot funkcijska povezava je bila opredeljena s kazalnikoma gostote prebivalstva in rangom urbanega središča v regiji. Avtorji projekta so predpostavili, da se urbani vpliv veča z višanjem gostote prebivalstva. Stopnja človekovega poseganja kot strukturna povezava pa je bila opredeljena z rabo tal in ponazarja strukturne, torej manj spremenljive povezave v prostoru. Stopnja urbanega vpliva je bila razdeljena na dva razreda glede na nad ali pod-povprečno gostoto prebivalstva v regiji (107 preb/km²) in/ali na funkcijo urbanega središča v regiji z visokim urbanim vplivom (MEGA) in regiji z nizkim urbanim vplivom (ostale FUA). Visoka stopnja človekovega poseganja v prostor je pripisana območjem z nadpovprečnim deležem pozidanih zemljišč (povprečje 3,48 %). Srednja stopnja človekovega poseganja v prostor je pripisana območjem z nadpovprečnim deležem kmetijskih zemljišč (povprečje 50,36 %), nizka stopnja človekovega poseganja v prostor pa območjem z nadpovprečnim deležem ostalih zemljišč (povprečje 46,16 %) ob hkrati podpovprečnim deležem pozidanih in/ali kmetijskih zemljišč.

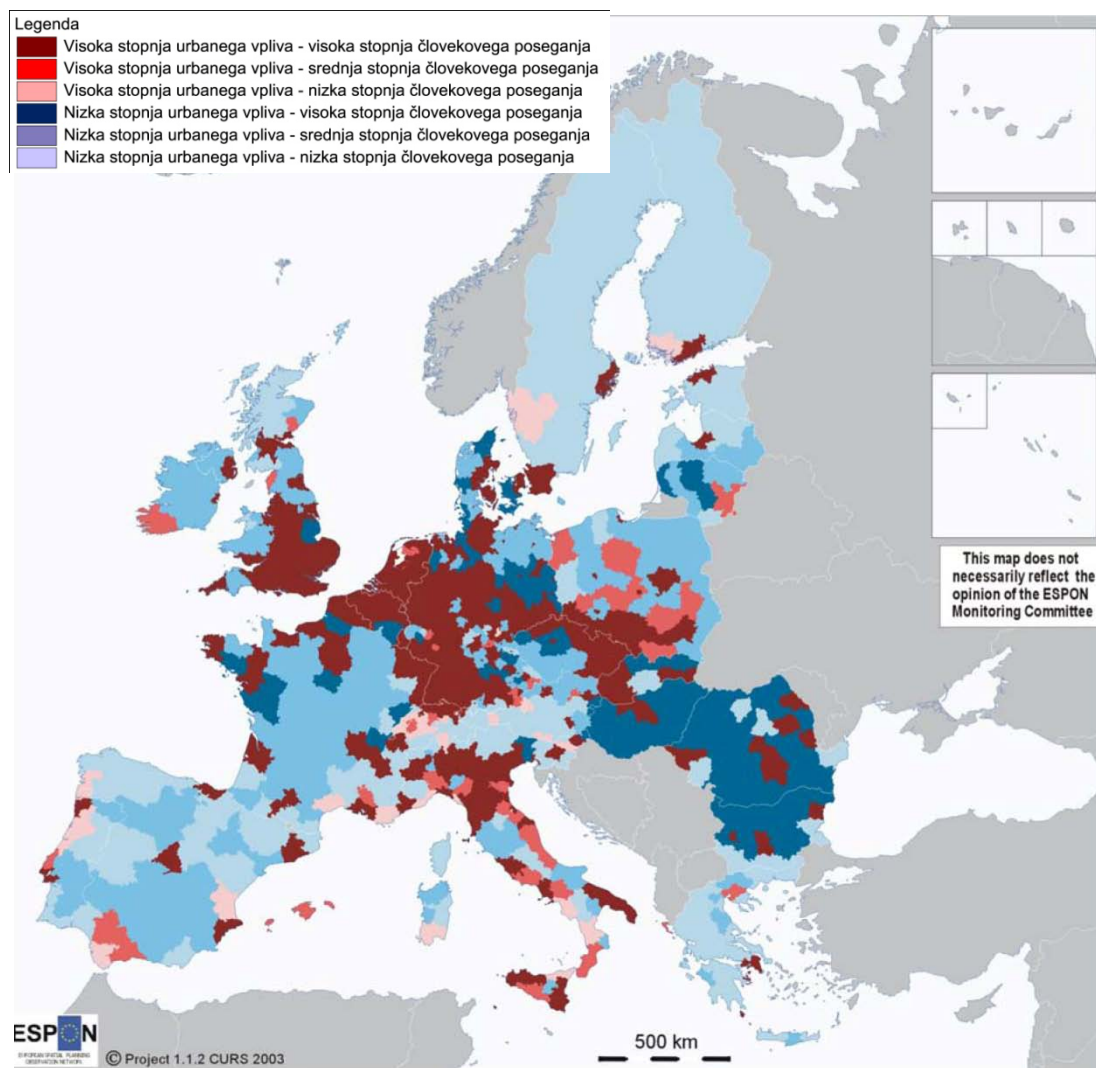

Slika 3: Tipologija funkcionalnih urbanih območij (FUA) v projektu ESPON 1.1.1 (2004).
Figure 3: Typology of Functional Urban Areas (FUAs) in the ESPON Project 1.1.1 (2004).

Glede na izdelano analizo po izbranih merilih so v projektu ESPON 1.1.2 določili tipologijo urbano-ruralnih območij (Slika 4) z:

- visoko stopnjo urbanega vpliva, visoko stopnjo človekovega poseganja,
- visoko stopnjo urbanega vpliva, srednjo stopnjo človekovega poseganja,
- visoko stopnjo urbanega vpliva, nizko stopnjo človekovega poseganja,
- nizko stopnjo urbanega vpliva, visoko stopnjo človekovega poseganja,
- nizko stopnjo urbanega vpliva, srednjo stopnjo človekovega poseganja,
- nizko stopnjo urbanega vpliva, nizko stopnjo človekovega poseganja.

Tipologija urbano-ruralnih območij je bila na lokalni ravni preverjena v Avstriji in Belgiji. Rezultati teh dveh primerov so pokazali, da je tipologijo možno uporabiti na različnih ravneh raziskovanja.

Slika 4: Tipologija urbano-ruralnih območij v projektu ESPON 1.1.2 (2004).

Figure 4: Urban-rural typology in the ESPON Project 1.1.2 (2004).

Regije z visoko stopnjo urbanega vpliva in visoko stopnjo človekovega poseganja zavzemajo le 19 % obravnavanega območja, vendar v njih živi 60 % prebivalstva, ki proizvede 70 % celotnega evropskega BDP. V to kategorijo sta v Sloveniji uvrščeni Osrednjeslovenska in Podravska regija. Regije z visokim urbanim vplivom ne glede na drugo merilo zavzemajo skupaj 26 % obravnavanega območja, v kateri biva 69 % prebivalstva in proizvede 77 % celotnega BDP. Regije z nizkim urbanim vplivom ter srednjo oz. nizko stopnjo človekovega vpliva zavzemajo 53 % teritorija, v njih pa živi 20 % prebivalstva, ki proizvede 16 % celotnega BDP. V zadnjo skupino (nizek urbani vpliv in nizka stopnja človekovega poseganja) spada kar 6 slovenskih regij: Gorenjska, Jugovzhodna, Spodnjeposavska, Notranjsko-kraška, Goriška in Obalno-kraška regija. Zasavsko-koroška (in Savinjska) regija po ESPON podatkih spadajo v regije z visoko stopnjo urbanega vpliva in nizko stopnjo človekovega poseganja, Pomurska regija pa je opredeljena kot regija z nizko stopnjo urbanega vpliva in visoko stopnjo človekovega poseganja.

V projektu so avtorji analizirali tudi korelacije oziroma značilnosti odnosov med podeželjem in mesti z vidika gospodarske razvitosti, demografskih sprememb in razvojnih možnosti. Rezultati so pokazali, da je višina BDP na osebo v dokaj šibki korelaciji z gostoto prebivalstva in posledično z deležem zazidanih površin. V gosteje naseljenih območjih, kjer je tudi več zazidanih površin, je

BDP na prebivalca višji, vendar pa so odstopanja od te korelacije precejšnja. Z vidika demografskih sprememb število prebivalcev upada v najbolj in v najmanj urbaniziranih območjih, narašča pa v vseh vmesnih območjih. Imajo pa vse regije z značilno visoko stopnjo urbanega vpliva nadpovprečno pozitivno demografsko bilanco (tako naravni kot selitveni prirast) glede na povprečje EU (ki je rahlo pozitivna in znaša 0,72 % za EU25+4). Pozitivna demografska bilanca (vendar pod povprečjem EU) velja za regije z značilno nizko stopnjo urbanega vpliva ter srednjo ali nizko stopnjo človekovega poseganja. Depopulacija je značilna za regije z nizko stopnjo urbanega vpliva in visoko stopnjo človekovega poseganja. Avtorji so zaključili, da so povezave bolj oddaljenih podeželskih območij od velikih mest manj intenzivne in manj pogoste. Oddaljena podeželska območja postajajo potrošni prostor za mestne prebivalce za namen rekreacije, preživljanja prostega časa in turizma. Ugotovili so tudi, da novi prebivalci v manjših in srednje velikih mestih povzročajo dodatno storitveno ponudbo v teh mestih (torej spodbujajo gospodarski razvoj) in hkrati povzročajo večji pritisk na neokrnjena območja, kar ima na podeželski prostor tako pozitivne kot negativne vplive.

2.1.5 Oblikovanje novih odnosov na podeželju, ki je pod ubranim vplivom

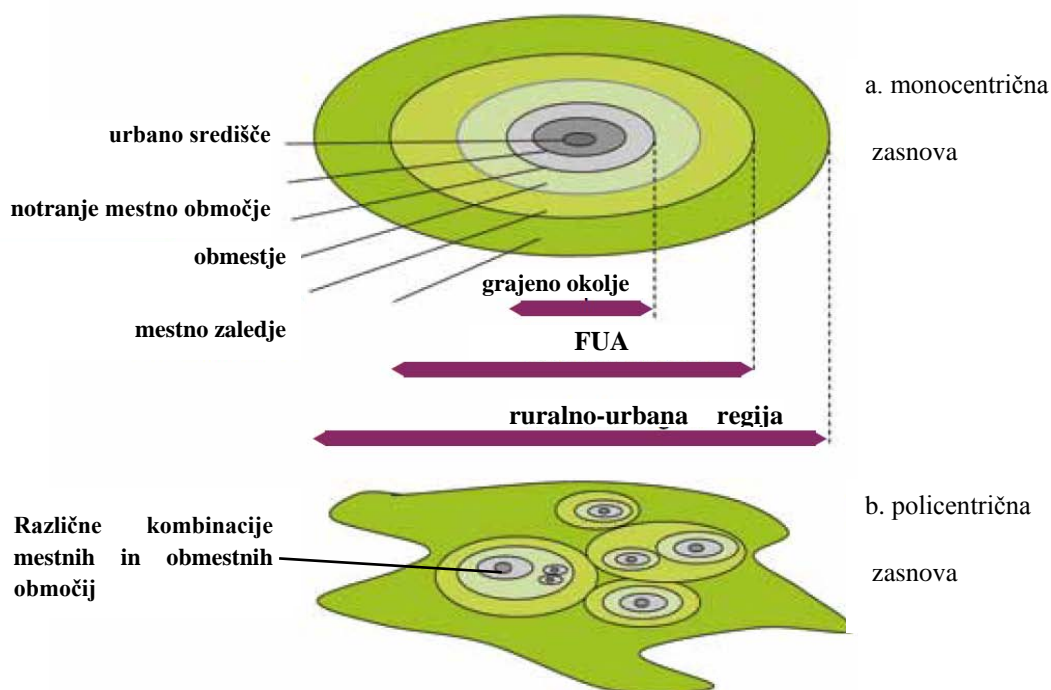
V sklopu raziskave z naslovom Oblikovanje novih odnosov na podeželskih območjih pod urbanim vplivom (*angl. Building new relationships in rural areas under urban pressure*, v nadaljevanju projekt RURBAN; Arevalo, Perez in Overbeek, 2003) so avtorji skušali na podlagi raziskovanja odnosov med prebivalci na podeželju in v mestih ugotoviti njihovo vlogo in pokazati podeželju možnosti za izkoriščanje njegovih potencialov. Na podlagi pilotnih primerov v izbranih regijah v več evropskih državah (Nizozemska, Francija, Finska, Španija in Madžarska) so avtorji iskali takšne povezave med mesti in podeželjem oziroma med 'potrošniki podeželskega prostora', t.j. turisti, rekreativci, priseljenci in izvirnimi prebivalci podeželja, ki pripomorejo k trajnostnemu razvoju podeželja. V vsaki državi sta bili izbrani po dve regiji: M-območje (območje oziroma regija, ki meji na metropolitansko regijo ali je metropola del nje) in T-območje (območje oziroma regija s pomembno turistično dejavnostjo).

Glavna cilja projekta sta bila opredeliti vpliv urbanih območij na podeželje in analizirati tržne zakonitosti t.i. podeželskih proizvodov (krajina, naravne vrednote, kulturna dediščina, lokalni proizvodi; *angl. Rural Goods and Services, RGS*), ki imajo potencialno pomembno vlogo pri povezovanju med mesti in podeželjem. Mestni vpliv na podeželju se kaže v obliki priseljevanja, gospodarskih aktivnosti, boljše prometne infrastrukture in razvoja turizma. Vse te dejavnosti potrebujejo določen prostor, ki pa je lahko v konfliktu z identiteto in kakovostjo podeželskega prostora. V M-območjih je vpliv mest velik zaradi visoke privlačnosti za bivanje, v T-območjih pa zaradi visoke privlačnosti za sekundarna bivališča. Pozitivni oziroma negativni vplivi mest so odvisni od pogleda na to problematiko. Prebivalci podeželja mestni vpliv zaznavajo pozitivno v smislu prinašalcev novega dohodka, negativno pa v smislu degradacije krajinske kakovosti. Ponudba podeželskih proizvodov je tesno povezana s tradicionalnimi dejavnostmi na podeželju, kmetijstvom, turističnimi zanimivostmi, privlačnosti za gospodarske in druge dejavnosti. Na podlagi analiz pilotnih primerov avtorji podajajo priporočila za izboljšanje odnosov med mesti in podeželjem in okrepitev tržnih potencialov podeželskih območij.

2.1.6 Načrtovanje trajnostne rabe prostora v obmestnem prostoru

Cilj evropskega raziskovalnega projekta o planiranju trajnostne rabe prostora v obmestnem prostoru (*angl. Peri-Urban Land Use Relationships and Sustainability Assessment Tools for Rural Linkages*, v nadaljevanju projekt PLUREL, Piorr idr. 2011) je bil razviti nova orodja za načrtovanje in napovedovanje trajnostne rabe zemljišč. Raziskovalni projekt je bil izdelan v okviru šestega okvirnega programa Evropske komisije za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti. V sklopu projekta so bili proučevani ključni urbanizacijski trendi, ki vplivajo na rabo zemljišč. Modelirane so bile možne prihodnje spremembe v rabi prostora, zlasti obmestnega, in oblikovana operativna orodja za analiziranje, vrednotenje ter načrtovanje trajnostne rabe zemljišč v posameznih regijah (med njimi model MOLAND, ki je podrobneje predstavljen v nadaljevanju tega poglavja). Kot študija primera je v projektu sodelovala tudi Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani z raziskovalnim območjem mestne občine Koper.

Ruralno-urbana regija, kot splošna prostorska enota za analiziranje in napovedovanje prihodnje rabe zemljišč v projektu PLUREL, je po definiciji razširjeno funkcionalno urbano območje (FUA po ESPON 1.1.1, 2004). Vsaka regija je ne glede na tip sestavljena iz mestnega, obmestnega prostora in podeželskega zaledja, vključujoč rekreacijska, kmetijska območja in območja varstva narave, ki služijo trajnostni rabi v celotni regiji (Slika 5).

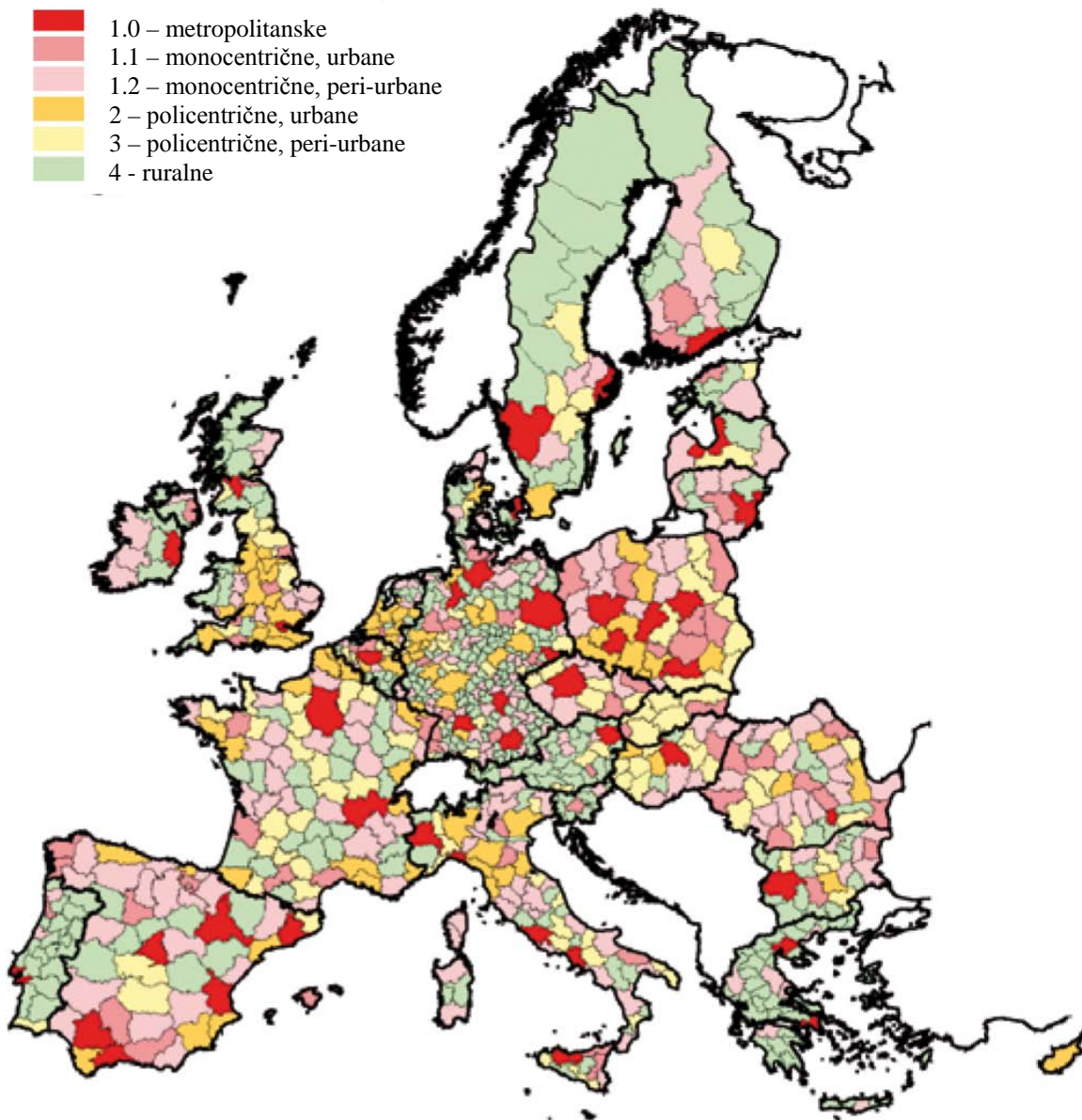

Slika 5: Koncept ruralno-urbane regije (RUR) (povzeto po Piorr, Ravetz in Tosisc, 2011).
Figure 5: The concept of a rural-urban-region (RUR) (by Piorr, Ravetz and Tosics, 2011).

Osnova za oblikovanje tipologije ruralno-urbanih regij so bile evropske NUTS3 regije (EU-27). Uporabljeni so bili podatki o pokrovnosti tal iz baze Corine Land Cover za leto 2000, podatki o številu prebivalstva v NUTS3 regijah za leti 2000 in 2004 ter podatki o številu prebivalstva v evropskih mestih za leti 2000 in 2006 iz podatkovne baze Gisco. Na sliki 6 je prikazana splošna tipologija ruralno-urbanih regij v Evropi. V regijah s podobnimi značilnostmi, je možno opredeliti enake možnosti za oblikovanje trajnostne rabe zemljišč v prihodnosti.

Tip ruralno-urbane regije (RUR)

- 1.0 – metropolitanske
- 1.1 – monocentrične, urbane
- 1.2 – monocentrične, peri-urbane
- 2 – policentrične, urbane
- 3 – policentrične, peri-urbane
- 4 - ruralne

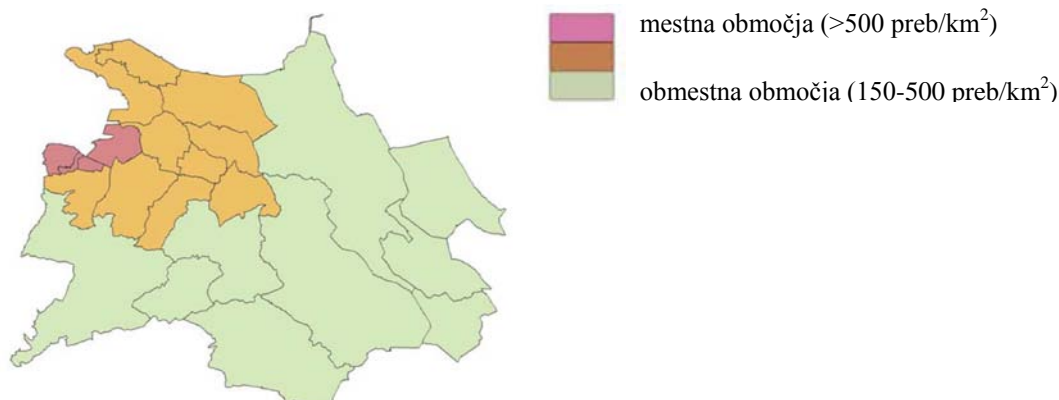

Slika 6: Tipi ruralno-urbanih regij po projektu PLUREL (Piorr idr., 2011).

Figure 6: Types of Rural-Urban Regions in the PLUREL Project (Piorr idr., 2011).

Eno izmed orodij za načrtovanje trajnostne rabe zemljišč, razvito v projektu PLUREL, je računalniški model MOLAND (Monitoring Land Use/Cover Dynamics). Na osnovi digitalnih in statističnih vhodnih podatkov o dejanski in namenski rabi prostora, podatkov o dostopnosti do transportnih omrežij, o ustreznosti zemljišč za različne rabe ter podatkih o družbeno-ekonomskih značilnosti proučevanega območja, model simulira spremembo in verjetnost spremembe v rabi zemljišč za vsako rastrsko celico. V študiji primera za občino Koper (Perpar in sod., 2010) so avtorji testirali tri scenarije glede spremembe rabe zemljišč v mestnih, obmestnih in podeželskih območjih do leta 2025 (Slika 7). Dva scenarija sta bila izbrana iz nabora scenarijev splošnega projekta PLUREL, t.j. scenarij 'Hyper Tech' (*slov. visoko tehnološki scenarij - HT*), ki napoveduje hitro gospodarsko rast, hiter razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) in drugih naprednih tehnologij, učinkovite oblike javnega prometa in velik pritisk na okolje zaradi večje urbanizacije ter scenarij 'Peak Oil' (*slov. naftni vrhunec - PO*), ki napoveduje naglo rast cen energentov in posledično

spremembe v mobilnosti (bivanje v bližini mest) in trgovinskih tokovih. Tretji testiran scenarij 'Business as usual' (*slov. poslovanje brez sprememb - BAU*) predvideva nadaljevanje obstoječega

Slika 7: Členitev na mestni, obmestni in podeželski prostor v mestni občini Koper (Perpar, 2009).
Figure 7: Urban, peri-urban and rural divisions for the Municipality of Koper (Perpar, 2009).

razvoja. Uporabljeni so bili podatki o dejanski rabi zemljišč in podatki o kakovosti zemljišč glede na njihovo pridelovalno sposobnost (podatki Centra za pedologijo in varstvo okolja, Biotehniška Fakulteta). Rezultat modeliranja je prihodnja raba zemljišč. Rezultati prvih dveh scenarijev se bistveno ne razlikujejo; delež zazidanih zemljišč je večji na račun nezazidanih in kmetijskih zemljišč (Preglednica 3).

Preglednica 3: Spremembe rabe površin v obdobju 2007-2025 v mestni občini Koper po posameznih scenarijih (Perpar, 2009).

Table 3: Land use changes from 2007 to 2025 in the Municipality of Koper by scenarios (Perpar, 2009).

Območje	Scenarij	Visoko tehnološki scenarij - HT	Naftni vrhunec - PO	Poslovanje brez sprememb - BAU
Mestno		+ 12,40 %	+ 10,77 %	+ 7,83 %
Obmestno		+ 33,43 %	+ 12,71 %	+ 26,30 %
Podeželsko		-15,00 %	+ 24,36 %	- 21,60 %

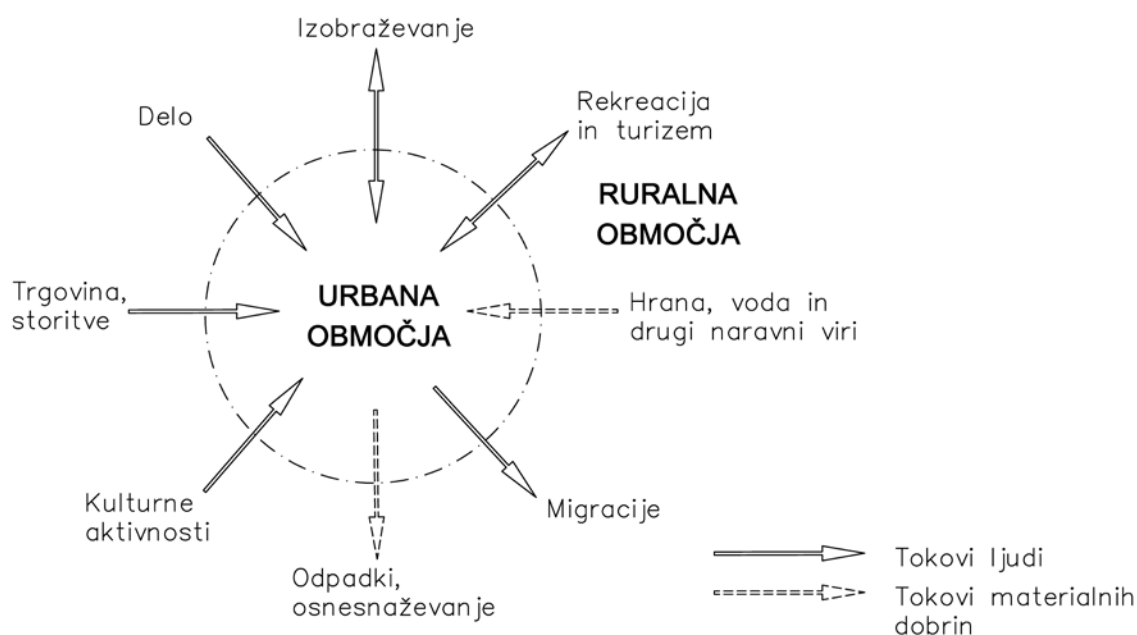
2.1.7 Proučevanje tokov med mestnimi in podeželskimi območji

Proučevanje tokov v prostoru ima dolgo tradicijo še posebej v geografiji (npr. Ullman, 1980; Castells, 1996; Funnell, 1988). Castells (1996) je trdil, da današnja družba zaradi vzpona in razmaha IKT temelji na prostoru tokov (*angl. space of flows*), t.j. tokov kapitala, tokov informacij, tokov tehnologij, tokov organizacijskih sodelovanj, tokov podob, zvoka in simbolov. Tokovi so odraz gospodarskega, političnega in kulturnega življenja ljudi.

Med temeljnimi načeli za razlago tokov v prostoru velja t.i. Ullmanov koncept (*angl. Ullman's triad*), ki pa ne zadeva le tokov med mesti in podeželjem, temveč splošne geografske tokove. Ullman (1980) je trdil, da so prostorski tokovi med regijami posledica sodelovanja, slučajne priložnosti ali prenosljivosti. Regije sodelujejo med seboj, ker razpolagajo z različnimi dobrinami. Med seboj sodelujejo tudi slučajno, v kolikor med njimi ni sodelovanja zaradi same izmenjave različnih dobrin. Boljša infrastruktura pa omogoča večjo prenosljivost blaga v prostoru.

Pomemben prispevek k raziskovanju tematike (na osnovi raziskav v manj razvitih državah) je dodal David A. Preston (1975), ki je predstavil teoretični in metodološki okvir za proučevanje povezav med različno velikimi naselji. Interakcije nastanejo zaradi različnih potreb, ki so lahko zadovoljene le, če se naselja med seboj povezujejo. Avtor je postavil tezo, da v prostoru obstajajo povezave v obliki tokov ljudi, tokov storitev, tokov premoženja, družbene povezave ter tokovi informacij in storitev. Mestna in podeželska območja je Preston opredelil kot dva neodvisna sistema, ki sta med seboj povezana na različnih področjih: bivanje, zaposlitve, izobraževanje, turizem, raba virov, itd. Funnell (1988) je dodal, da je tokove v prostoru težko izolirati in proučevati neodvisno od celote. Trdil je, da je pomembno upoštevati tudi družbeno, politično in gospodarsko ozadje, ki ustvarja povezave v prostoru.

Nadin in Stead (2000) sta dokazala, da povezave niso zgolj vidne v prostoru in nedvoumne, temveč obstajajo tudi pomembne nevidne povezave, ki jih je tudi težje raziskovati (Slika 8).

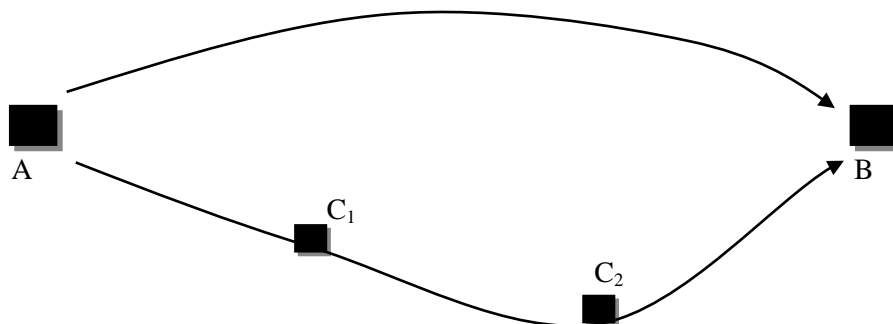
Slika 8: Pomembnejše vrste tokov med mestnimi in podeželskimi območji (povzeto po Nadin in Stead, 2000).

Figure 8: Significant types of flows between urban and rural areas (by Nadin and Stead, 2000).

Unwin (1989) je trdil, da med mesti in podeželjem obstajajo ekonomske, družbene, politične in ideološko-kulturne povezave, ki se izražajo v tokovih ljudi, kapitala in drugih tokov. Tacoli (1998) je izpostavila štiri vrste tokov, ki so lahko predmet raziskovanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji, to so: tokovi ljudi (migracije, izobraževanje), tokovi storitev, tokovi odpadkov in sektorsko specifični tokovi. Da so lahko odnosi med podeželjem in mesti zelo različni in da lahko tako pozitivno kot negativno vplivajo na razvoj, pa je predpostavil Douglass (1998). Avtor je razlikoval povezave (strukture) in tokove v prostoru (tokove ljudi, storitev, kapitala in informacij). Razvoj podeželja in strukturne spremembe na podeželju so povezane z urbanimi funkcijami preko tokov med mesti in podeželjem, zato naj bi bili tokovi osnova za oblikovanje razvojnih usmeritev v prostoru, hkrati pa bi te usmeritve prinašale koristi tako za mesta kot za podeželje. Optimiziranje ali bolje, maksimiziranje koristi lahko dosežemo s t.i. modelom ruralno-urbanega razvoja.

Sodelavci organizacije Program Združenih narodov za razvoj (UNDP, 2000) so predstavili študijo o povezavah med mestnim in podeželskim prostorom v državah tretjega sveta, v okviru katere so bili narejeni tudi posamezni pilotni primeri. Cilj študije je bil oblikovati strateške usmeritve na področju regionalnega planiranja z ozirom na pozitivne odnose med mestnimi in podeželskimi območji. Avtorji so trdili, da rešitve za urbane probleme ležijo izven urbanih območij, medtem ko rešitve za ruralne probleme tičijo v urbanih območjih. S pilotnimi primeri so ponazorili, da so migracijski tokovi v mesta rezultat pomanjkanja gospodarskega razvoja podeželja, da pomanjkanje gospodarskih priložnosti na podeželju ni le rezultat nezadostnega razvoja podeželja, temveč tudi pomanjkanja naravnih virov ali dostopa do njih in da so ljudje iz podeželja izločeni iz procesa odločanja o svoji blaginji in svojem življenjskem okolju. Tokovi informacij iz podeželja do mest so blokirani, o podeželju odločajo ljudje iz mest. Zanemarjanje razvoja majhnih in srednje velikih mest je po mnenju avtorjev ključna težava nazadovanja podeželja v državah tretjega sveta.

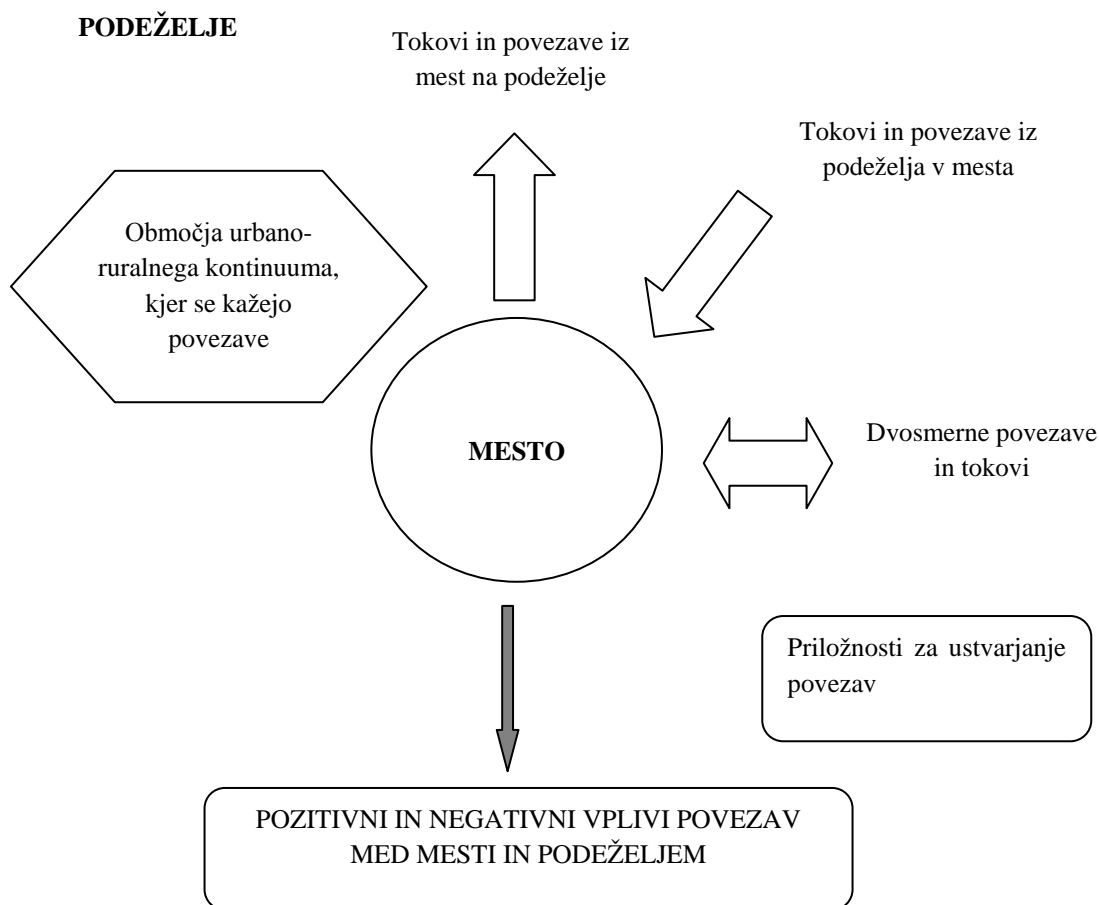
Možnosti proučevanja nekaterih pomembnejših tokov v prostoru v okviru EU so bile predstavljene v ESPON raziskovalnem projektu Uvodna študija možnosti analiziranja tokov (*angl. Preparatory Study on Feasibility of Flows Analysis*; v nadaljevanju projekt ESPON 1.4.4, 2007). Namen raziskovalnega projekta ni bila celostna analiza tokov v prostoru, temveč priprava temeljnega ogrodja za raziskovanje tokov v enem izmed prihodnjih ESPON raziskovalnih projektov. V uvodni študiji so podrobneje predstavljeni naslednji tokovi: trgovinski, finančni, selitveni, transportni, turistični, informacijski, okoljski tokovi, dnevni migracijski tokovi in kulturne izmenjave. Ti tokovi niso proučevani posebej z vidika odnosov med mesti in podeželjem, temveč kot splošni tokovi v prostoru med mesti, regijami, državami. Avtorji podajajo tri možnosti zaznavanja tokov v prostoru: na kraju nastanka toka (A), na kraju cilja toka (B) ali na vmesni točki med izvorom in ciljem (C1, C2) (Slika 9).

Slika 9: Različne možnosti zaznavanja tokov v prostoru (povzeto po ESPON 1.4.4, 2007).
Figure 9: Different options for perception of flows in space (by ESPON 1.4.4, 2007).

Zanimiv je tudi projekt Medsebojni odnosi mest in podeželja v Zahodnem Midlandu v Angliji (*angl. Urban-Rural Interdependence in the West Midlands, ECOTEC, 2003*), v katerem je bilo izmed več kot 80 opredeljenih tem, ki zadevajo odnose med mesti in podeželjem, podrobneje obravnavanih sedem od njih: hrana in pijača, turizem in rekreacija, bivanje, poplave, ravnanje z odpadki, trgovina in urbano-ruralni kontinuum. Za vsako izbrano temo so avtorji pripravili vsebinski povzetek v obliki sheme. Splošen model odnosov med mestnim in podeželskim prostorom je prikazan na sliki 10. Povezave so lahko eno- ali dvo-smerne, vidne ali nevidne, manj ali bolj številčne, manj ali bolj intenzivne, na prostor delujejo pozitivno, negativno ali pa so nevtralne, lahko predstavljajo grožnjo ali priložnost. Povezave se lahko pojavljajo na različno dolgih razdaljah in v različnih časovnih

obdobjih, njihova intenzivnost se v prostoru spreminja. Nekatere povezave so na določenem območju bolj pomembne kot druge.

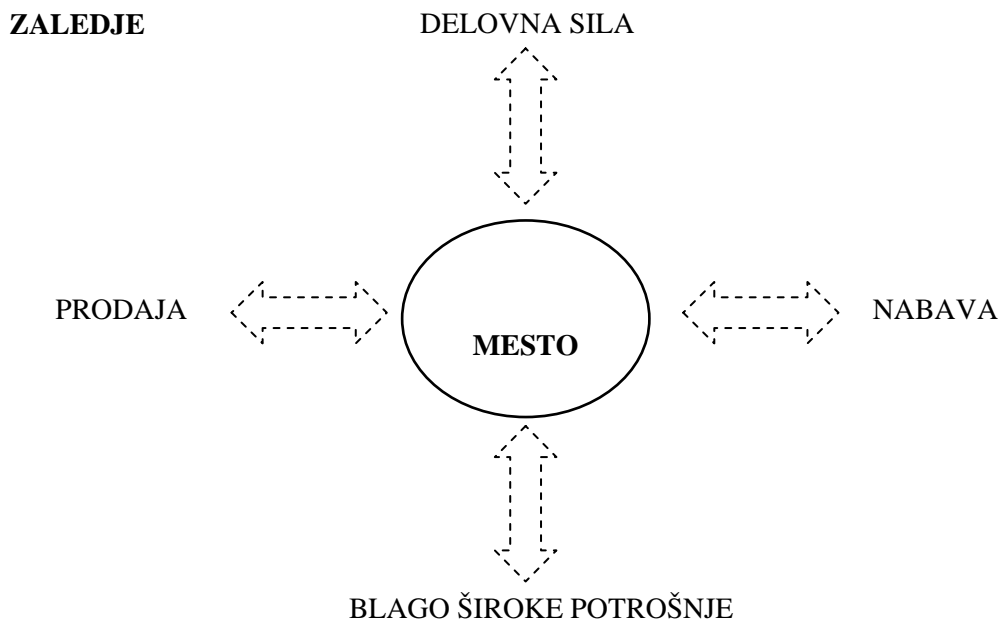
Slika 10: Splošni model odnosov med mesti in podeželjem (povzeto po ECOTEC, 2003).

Figure 10: General model of urban-rural interdependencies (by ECOTEC, 2003).

Tudi Mayfield in sodelavci (2005) so proučevali gospodarsko povezovanje manjših in srednje velikih mest s podeželskim zaledjem ter njihovo sedanjo ter prihodnjo vlogo v razvoju podeželskega prostora. Cilj Mayfieldovega projekta je bil na podlagi merjenj tokov storitev, proizvodov in ljudi (zaposlenih) med podjetji in gospodinjstvi ugotoviti stopnjo gospodarske povezanosti podeželja z mesti in podati priporočila za doseganje trajnostnega razvoja podeželja pristojnim snovalcem politik na evropski, nacionalni in lokalni ravni. V projekt je bilo vključenih 30 evropskih mest, in sicer po eno majhno mesto (5.000 - 10.000 prebivalcev) in eno srednje veliko mesto (15.000 - 20.000 prebivalcev), vsako v regiji, usmerjeni v kmetijstvo in turizem ter v suburbani regiji. Podatki o značilnostih podjetij, gospodinjstev ali kmetijskih gospodarstev, o gospodarskih transakcijah in podatki o zaposlenih so bili pridobljeni na podlagi vprašalnikov. Cilj projekta je bilo oblikovanje t.i. gospodarskih odtisov (*angl. economic footprint*). Nekaj ugotovitev:

- lokalno gospodarstvo nabavlja surovine bolj iz globalnih tržišč, medtem ko velik delež prodaje opravijo na lokalnem trgu; prav nasprotno pa velja za kmetijsko panogo,
- potrošnja manj vrednih storitev je izrazito lokalnega značaja,

- delovno aktivno prebivalstvo prihaja pretežno iz lokalnega okolja,
- gospodarske in družbene značilnosti okolja (predvsem višina dohodkov) vplivajo na stopnjo gospodarskega povezovanja v njem;
- manjša in starejša podjetja in tudi takšna z manjšo produktivnostjo so tesneje povezana z lokalnim okoljem kot mlajša;
- bolj smotno je podpirati gospodarstvo na podeželju kot v mestih, saj gospodarske vezi večkrat potekajo med samimi mesti kot med mestom in njegovim zaledjem.

Slika 11: Model možnih povezav med mestom in njegovim podeželskim zaledjem (povzeto po Mayfield in sod., 2005).

Figure 11: Model of possible town-hinterland relationships (by: Mayfield et al, 2005).

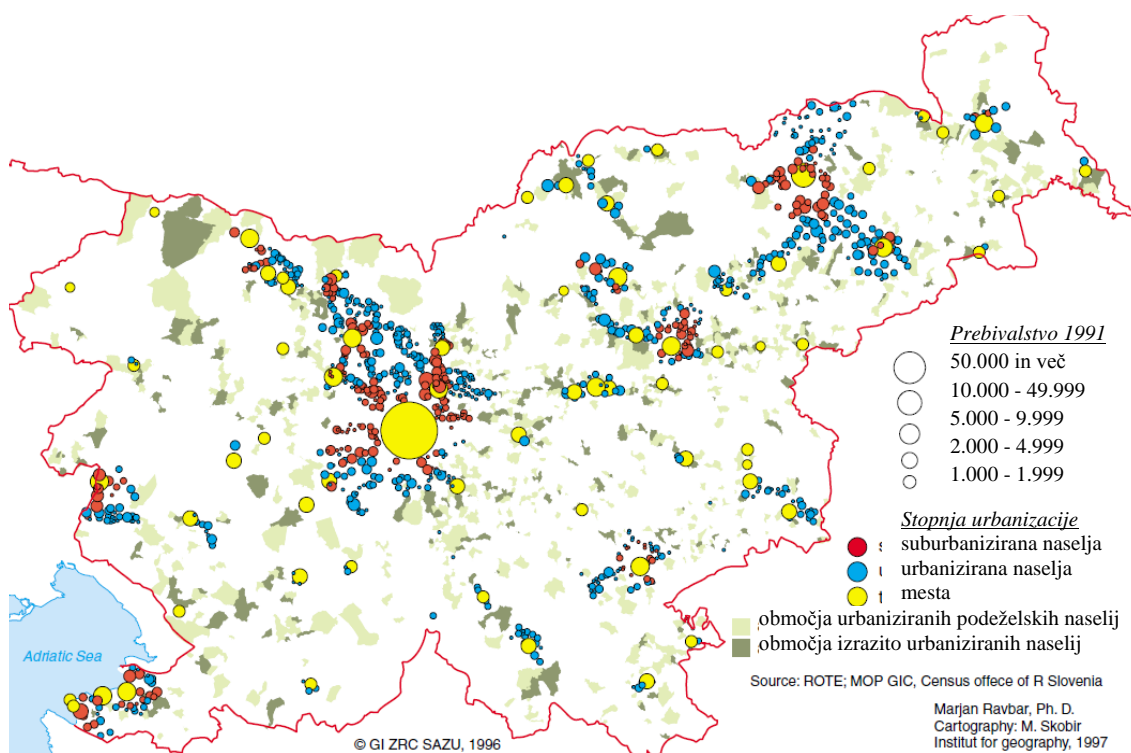
2.2 Pregled izbranih študij domačih avtorjev

Raziskavam, ki bi se konkretno in na konceptualni ravni ukvarjale z odnosi med mesti in podeželjem, je bilo do sedaj v slovenskem raziskovalnem prostoru namenjeno manj pozornosti. Večinoma se avtorji ločeno ukvarjajo z raziskovanjem bodisi mestnih bodisi podeželskih območij (Ravbar 2006; Kladnik in Ravbar, 2003; Klemenčič, 2006, Klemenčič, Lampič in Potočnik Slavič, 2008). Odnosov med mesti in podeželjem se bolj konkretno dotikajo Ravbar (1997) ter Pogačnik in Konjar (2010).

Ravbar je v svojem delu Slovenska mesta in obmestja v preobrazbi (1997) urbanizacijo opredelil v smislu zmanjševanja bivanjskih razlik med prebivalci v mestih in na podeželju. Pojava urbanizacije ni videl le kot širitev mest navzven temveč kot povečevanje pomena suburbanih območij in kot širitev urbanega načina življenja. Opisal je konceptualna izhodišča o vplivih urbanizacije na spreminjanje naselbinskih vzorcev in potrdil hipotezo, da so značilnosti moderne urbanizacije (družbeno-ekonomske spremembe) najbolj vidne prav v suburbanih območjih, oziroma v delu krajine, ki neposredno obkroža mesto. Avtor je skušal pojasniti značilnosti urbanizacije v slovenskem prostoru in njene vplive na podeželje oziroma predmestje in oblikoval kompleksno

metodo za merjenje stopnje urbanizacije in odnosov med mesti in obmestnim prostorom v Sloveniji. Uporabil je množico meril na ravni naselij (popisni podatki na ravni naselij iz leta 1991), ki označujejo socialnogeografske, fiziognomske, strukturne in funkcijske značilnosti prostora. Zanimivo je merilo, ki opredeljuje obremenitev prostora zaradi urbanizacije in naj bi odražal intenzivnost dnevnih delovnih migracij, bivanjskih in delovnih značilnosti ter obremenitev prometne infrastrukture. Izražen je kot vsota gostote poseljenosti in gostote delovnih mest na km². Naselja je uvrstil v skupine (Slika 12):

- mesta,
- ožja suburbanizirana obmestja,
- močno urbanizirana obmestna naselja,
- območja izrazito urbaniziranih naselij,
- območja urbaniziranih podeželskih naselij,
- območja polurbaniziranih – prehodnih naselij,
- ostala območja s podeželskimi naselji.

Slika 12: Tipologija naselij glede na urbanizacijske značilnosti prostora (Ravbar, 1997).

Figure 12: Typology of settlements according to urbanisation characteristics (Ravbar, 1997).

Nadalje je avtor proučeval obseg urbanih vplivov ter vlogo mest v urbanem in regionalnem razvoju in se s tega vidika dotaknil vprašanja odnosov med mesti, obmestji in podeželjem (Ravbar, 2000). Merila za ugotavljanje obsega mestnih vplivov in ugotavljanja urbanizacijskih značilnosti izražajo temeljne funkcije človekovega delovanja (zlasti bivanja in dela). Ravbar je navedel možne podcilje za uresničevanje uravnoteženega policentričnega razvoja mest in oblikovanja novih razmerij med mesti in podeželjem:

- pospeševanje funkcijskega dopolnjevanja in sodelovanja med mesti na medregionalni, regionalni in lokalni ravni,

- pospeševanje razvoja, oziroma podpora dinamičnim, atraktivnim in konkurenčnim mestom,
- trajnostni razvoj mest,
- vzpostavljanje partnerskih odnosov med mesti in podeželjem,
- spodbujanje raznovrstnosti dejavnosti na podeželju.

Na področju vzpostavljanja partnerskih odnosov med mesti in podeželjem je cilj oblikovati takšne strategije, ki težijo k ohranjanju poselitve, minimalni opremljenosti lokalnih centrov in k podpiranju razvoja lastnih potencialov na podeželju. Isti avtor je tudi pojasnil vlogo podeželja, sodobne težnje razvoja podeželja z vidika rabe zemljišč ter trende razvoja podeželja v odvisnosti od odnosov z mesti (Ravbar, 2006). Podeželja ni opisal kot nasprotje urbanemu, temveč kot mestom dopolnjujoče območje. Ravbar je menil, da bo na razvoj podeželskih območij precej vplival razvoj omrežja srednje velikih mest. Čista kmetijska gospodarstva bodo povečevala svoje posesti in se specializirala na račun propadanja polkmetov.

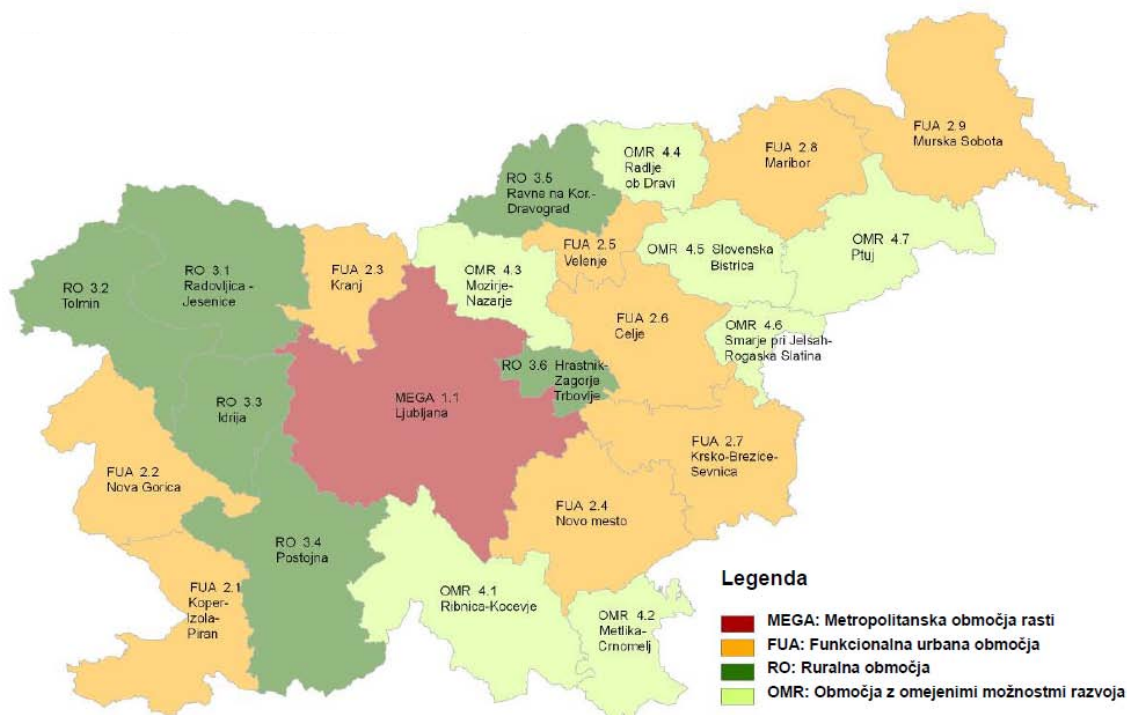
Ravbar je v zgoraj na kratko opisanih prispevkih pokazal na visoko stopnjo povezanosti slovenskega podeželja in mest, zlasti visoko stopnjo povezanosti podeželja v bližini večjih mest (urbanih središč nacionalnega pomena) z več kot 20.000 prebivalci. Največji so vplivi v oddaljenosti polurne in celo tri-četrt urne izohrone in v teh območjih so procesi spreminjanja v prostoru in dejavnostih najbolj vidni.

Kladnik in Ravbar sta v raziskovalni nalogi Pomen členitve podeželja pri spodbujanju regionalnega razvoja (2003) izpostavila, da je za podeželje pomembno vzpostavljanje partnerskih odnosov med mesti in podeželjem. Avtorja sta naštel kar nekaj ukrepov za vzpostavljanje teh odnosov ter izpostavila ukrepe oblikovanja inovativnih regij upravljanja, inovacijskih centrov, ponovne oživitve demografsko ogroženih območij ter investiranja v gospodarsko javno in družbeno infrastrukturo. Glavni cilj omenjene raziskovalne naloge je bil poskus opredelitve in vrednotenja regionalnih nesorazmerij ter notranjih razlik kot posledica značilne pokrajinske raznolikosti slovenskega prostora.

Zavodnik Lamovškova (2005, 2007) je pripravila tipologijo razvojnih regij v Sloveniji (Slika 13) izhajajoč iz raziskovalnega projekta ESPON 3.2. (2006), v katerem so bili predmet proučevanja različni scenariji prostorskega razvoja v Evropi do leta 2030. Metodologija delno povzema rezultate projektov ESPON 1.1.1 (2004) in ESPON 1.1.2 (2004) za metropolitanska območja rasti (MEGA) in funkcionalna urbana območja (FUA). Ruralna območja (RO) in območja z omejenimi možnostmi razvoja (OMR) so opredeljena na podlagi meril za določitev območij s posebnimi razvojnimi problemi, določena v Uredbi o vrednosti meril za določitev območij s posebnimi razvojnimi problemi... (Ur.l. RS št. 59/2000) in Uredbi o pogojih in merilih za dodeljevanje spodbud, pomembnih za skladni regionalni razvoj (Ur.l. RS št. 110/2004). Upoštevana so bila tudi merila OECD za določitev urbano-ruralne tipologije.

Z razvojnimi razlikami urbanih in ruralnih območjih v Sloveniji se je ukvarjala tudi Erhartejeva (2007). Z izborom ukrepov za pospeševanje ekonomske aktivnosti je avtorica ugotavljala učinke teh ukrepov na bolj uravnotežen regionalni razvoj v gosto poseljenih, vmesnih in redko poseljenih območjih po klasifikaciji OECD (2007). Raziskovala je različne dejavnike v ekonomski razvitosti območij. Ti dejavniki so odraz gospodarske oziroma podjetniške aktivnosti, socialne blaginje, človeških virov in infrastrukturne opremljenosti. Erhartejeva je analizirala razlike med posameznimi

skupinami območij v Sloveniji na podlagi meril družbeno-ekonomske razvitosti, razvojne ogroženosti in meril za spremljanje razvoja podeželja.

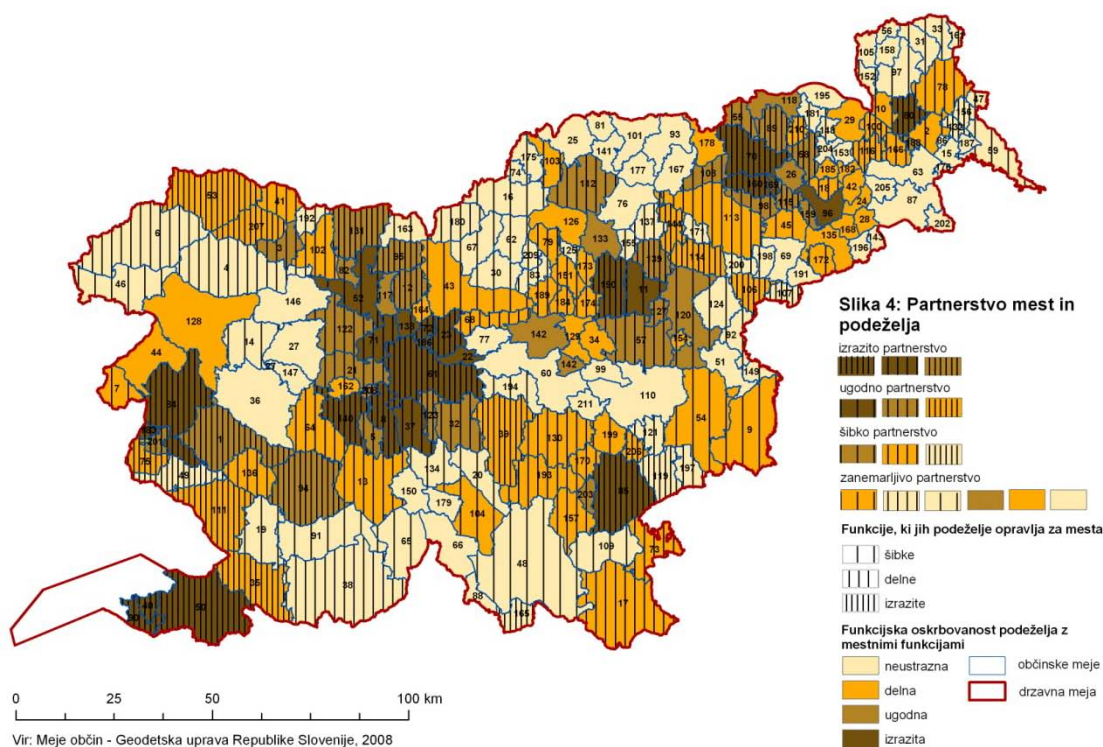
Slika 13: Tipi urbano-ruralnih območij v Sloveniji (Zavodnik Lamovšek, 2005, 2007).
Figure 13: Types of urban-rural areas in Slovenia (Zavodnik Lamovšek, 2005, 2007).

Naj omenimo tudi celovito raziskavo vsebine in procesov v obrobni podeželskih območjih v Sloveniji, ki so ga pripravili geografi Klemenčič, Lampičeva in Potočnik Slavičeva (2008). Avtorji so s terenskim delom (metoda anketiranja in intervjuvanja) analizirali razvojne probleme prostora na desetih pilotnih primerih (Zgornje Posočje, Goriška Brda, Loški Potok, Suha Krajina, Bela Krajina, Posotelje, Haloze, Murska Ravan, Goričko in Zgornja Savinjska dolina). Lokalno prebivalstvo je kot razvojno možnost v svojem okolju najbolj izpostavilo razvoj ekološkega kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Avtorji so zaključili, da je zopet v vzponu 'lokalizem' v obliki lokalnih gospodarskih mrež in lokalnih posebnosti.

Pogačnik in Konjar (2010) sta se ukvarjala s partnerstvom mest in podeželja iz funkcionalnega vidika, in sicer z raziskovanjem dostopnosti do delovnih mest in urbanih funkcij (visoko izobraževanje, bolnišnice, nakupovalna središča, upravne in kulturne ustanove), dostopnosti do turističnega ter izletniškega zaledja mest in dostopnosti do avtocest, železniških postaj ter potniških letališč in luke Koper. Mesta naj bi zagotavljala javne in podporne funkcije za zaledno podeželje in tako ohranjala vitalnost podeželja. Podeželski prostor pa naj bi mestnemu življu ponujal kakovosten prostor za rekreacijo in rabo naravnih virov. Avtorja sta analizirala opremljenost občinskih središč v Sloveniji z urbani funkcijami ter predlagala ukrepe za izboljšanje funkcionalne povezanosti na šibkih območjih (Slika 14).

Na lokalni ravni je zanimiv sociološki prispevek o dojemanju mestnega in okoliškega podeželskega prostora na primeru Ljubljane (Turk Niskač in sod., 2010). V prispevku so obravnavana mnenja

posameznikov o ločnici med mestnim in podeželskim prostorom na severnem območju Ljubljane, t.j. v četrtini skupnosti Posavje (obmestna naselja Savlje, Ježica, Stožice). Rezultati analize, ki je potekala leta 2009, so pokazali, da je dojemanje mestnega/podeželskega prostora pogojeno s starostjo anketiranca in tudi z lokacijo bivališča anketiranca (bodisi prebiva v blokovskem naselju BS7 bodisi v naselju Savlje, Ježica, Stožice...). Za anketirance, ki se družijo v centru mesta Ljubljana, je soseska BS7 predmestje in ne del pravega mesta, saj v tem območju ljudje ne zaznajo takega družbenega in kulturnega življenja kot v samem središču Ljubljane. Anketiranci, ki večji del dneva preživijo izven središča Ljubljane, zaznavajo sosesko BS7 kot del mestnega prostora. Avtorji raziskave so potrdili, da gibanje v prostoru in umeščenost socialnih mrež vplivata na zaznavo prostora. Zlasti starejši in avtohtoni prebivalci Savelj, Ježice, Stožic, itd. menijo, da prebivajo na podeželju. Priseljenci v ta naselja pa menijo, da so se preselili na podeželje, ki je hkrati še vedno mesto, saj imajo občutek vezanosti na mestno središče (obiskovanje šol, službe, preživljanje prostega časa, druženje). Prebivalci BS7 so glede opredelitve obravnavanih obmestnih naselij razdvojeni. Za nekatere so ta naselja že podeželje, ker so tam kmetije, za druge bodisi mesto zaradi mestnega avtobusa bodisi mesto zaradi množice urbanih elementov (izginjanje kmetij, nova spalna naselja).

Slika 14: Partnerstvo med mesti in podeželjem v Sloveniji (Pogačnik in Konjar, 2010)

Figure 14: Urban-rural partnership in Slovenia (Pogačnik and Konjar, 2010).

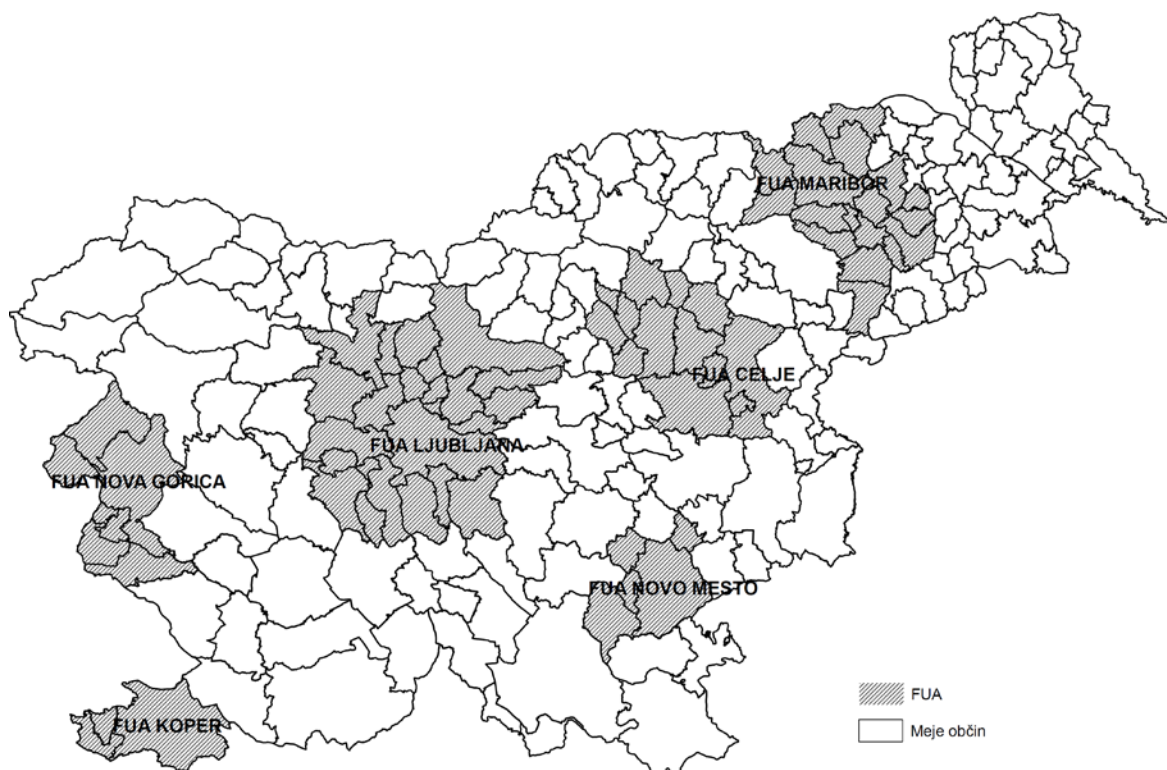
2.3 Ugotovitve iz predstavljenih metod za izdelavo tipologij urbano-ruralnih območij ter uporabljeni kazalniki

Za zaključek teoretičnega poglavja podajamo pregled tipologij urbano-ruralnih območij iz predstavljenih evropskih in domačih raziskav, ki so vključevale tudi slovenske regije. Splošen pregled izdelanih tipologij in pojasnitev nekaterih uporabljenih meril nam bo v nadaljevanju magistrskega dela v pomoč pri izbiri primernih meril za oblikovanje lastne tipologije urbano-

ruralnih območij v Sloveniji. Najprej podrobneje predstavimo uporabljene kazalnike, ki bi jih potencialno lahko uporabili pri izdelavi lastne tipologije.

Pri izdelavi tipologije v projektu SPESP (1999) je bilo uporabljeno merilo velikostni razred največjega naselja oziroma moč mesta (*angl. index of primacy, primacy index*). Moč mesta je med prvimi raziskoval geograf Jefferson (1939), ki pravi, da se v vsaki regiji nahaja dominantno mesto, ki se lahko poistoveti z gospodarskim, družbenim in političnim obnašanjem v regiji. Moč mesta kaže na vodilno vlogo dominantnega mesta v regiji, ki privlači gospodarske in družbene dejavnosti. Moč mesta je izražena z razmerjem med številom prebivalcev v dominantnem mestu in številom prebivalcev v drugem, tretjem, četrtem, itd. mestu v izbrani prostorski enoti (Pumain in Mathian, 1999; Pitzl, 2004).

Zavodnik Lamovškova (2005) je za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij uporabila merilo funkcionalna urbana območja po projektu ESPON 1.1.1. V projektu ESPON 1.1.1 so FUA opredeljena s številom prebivalcev in opremljenostjo s funkcijami nacionalnega ali regionalnega pomena (letališče, pristanišče, BDP v proizvodnih dejavnostih, univerze, sedeži uprav najuspešnejših podjetij, nastanitvene kapacitete). Funkcionalno urbano območje obsega občine znotraj 30-minutne izohrone (dostopnost z javnim prevozom). FUA iz projekta ESPON 1.1.1 so bila eno izmed izbranih meril za določitev urbano-ruralne tipologije v projektu ESPON 1.1.2 (Slika 15).

Slika 15: Funkcionalna urbana območja v Sloveniji po projektu ESPON 1.1.1 (povzeto po ESPON 1.1.1, 2004)

Figure 15: Functional urban areas in Slovenia as presented in ESPON Project 1.1.1 (by ESPON 1.1.1, 2004).

Avtorji ESPON raziskovalnega projekta »Študija urbanih funkcij« (angl. *Study on Urban Functions*, v nadaljevanju ESPON 1.4.3, 2007) so dopolnili koncept FUA s konceptom t.i. morfoloških urbanih območij (angl. *morphological urban area*, v nadaljevanju MUA), ki skupaj s t.i. zaposlitvenim bazenom tvorijo funkcionalna urbana območja (FUA). Metoda za opredelitev MUA daje večjo težo policentričnim funkcionalnim urbanim območjem ter srednje velikim in majhnim mestom. Merilo za določitev MUA je gostota prebivalstva ali število prebivalstva, v kolikor gre za redko poseljene občine. Končna slika MUA za Slovenijo sovпада s predlogom nove razdelitve FUA območij, ki so jo pripravili Ravbar, Bole in Josipovič (2006). Dodatna merila so: število prebivalcev (najmanj 15.000 v središču in najmanj 10.000 v zaledju), število delovnih mest (najmanj 20.000), dnevna mobilnost v center FUA (najmanj 25% celotne delovno aktivnega prebivalstva v center FUA), struktura delovnih mest (najmanj 50% v storitvenih dejavnostih), dostopnost do FUA (največ 30 minut) in rast prebivalstva (pozitivna). Poleg funkcionalnih urbanih območij Ljubljane, Maribora, Celja, Kopra, Nove Gorice in Novega mesta so dodane še FUA Kranj, Velenje, Ptuj in Murska Sobota (Slika 16).

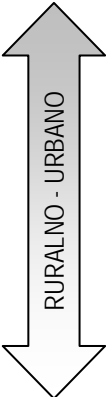
Slika 16: Funkcionalna urbana območja v Sloveniji po Ravbarju, Boletu in Josipoviču (2006).

Figure 16: Functional urban areas in Slovenia by Ravbar, Bole and Josipovič (2006).

V preglednici 4 so prikazane uvrstitve slovenskih regij na lestvici urbano-ruralno po posameznih predstavljenih tipologijah urbano-ruralnih območij. Osrednjeslovenska regija je vedno med regijami urbanega značaja, medtem ko se klasifikacije ostalih regij precej razlikujejo. Podrobneje so opisi tipologij obrazloženi pri posameznih opisih projektov v teoretičnem poglavju tega magistrskega dela.

Preglednica 4: Primerjava tipologij urbano-ruralnih območij iz predstavljenih evropskih in domačih raziskav, uporabljena merila in razvrstitev slovenskih regij na lestvico urbano-ruralno.

Table 4: Comparison of urban-rural typologies presented in some European and national research papers, used indicators and urban-rural classification of Slovenian regions.

	SPESP (2001)	ESPON 1.1.2 (2004)	PLUREL (Pierr idr., 2011)	Zavodnik Lamovšek (2005, 2007)	Pogačnik in Konjar (2010)
Kazalniki	<ul style="list-style-type: none"> - delež urb. prebivalstva v % - gostota ruralnega prebivalstva na km² - raznovrstnost glede velikosti naselij - povprečna razdalja med urbanimi naselji - velikostni razred največjega naselja 	<ul style="list-style-type: none"> - gostota prebivalstva na km² - rang urbanega središča regije po projektu ESPON 1.1.1 - raba tal 	<ul style="list-style-type: none"> - raba tal - število prebivalstva 	<ul style="list-style-type: none"> - FUA po projektu ESPON 1.1.1 - merila in kazalniki za določitev območij s posebnimi razvojnimi problemi 	<ul style="list-style-type: none"> - dostopnost do delovnih mest - dostopnost do urbanih funkcij - dostopnost do turističnega in izletniškega zaledja mest - dostopnost do avtocest, železniških postaj in potniških letališč, luke
	<p>◀ SLO</p>	<p>◀ OSR, POD</p> <p>◀ KOR, SAV, ZAS</p> <p>◀ POM</p> <p>◀ SPOS, JVZ, GOR, NOT, GO, OBK</p>	<p>◀ OSR</p> <p>◀ POD</p> <p>POM, KOR, SAV, ZAS,</p> <p>◀ SPOS, JVZ, GOR, NOT, GO, OBK</p>	<p><i>regije ne sovpadajo s statističnimi regijami SURS</i></p>	<p><i>tipologija je predstavljena na ravni občin (SKTE5)</i></p>

Kratice pomenijo: SLO – Slovenija, POM – Pomurska regija, POD – Podravska regija, KOR – koroška regija, SAV – Savinjska regija, ZAS – Zasavska regija, SPOS – Spodnjeposavska regija, JVZ – Jugovzhodna Slovenija, OSR – Osrednjeslovenska regija, GOR – Gorenjska regija, NOT – Notranjsko-kraška regija, GO – Goriška regija in OBK – Obalno-kraška regija.

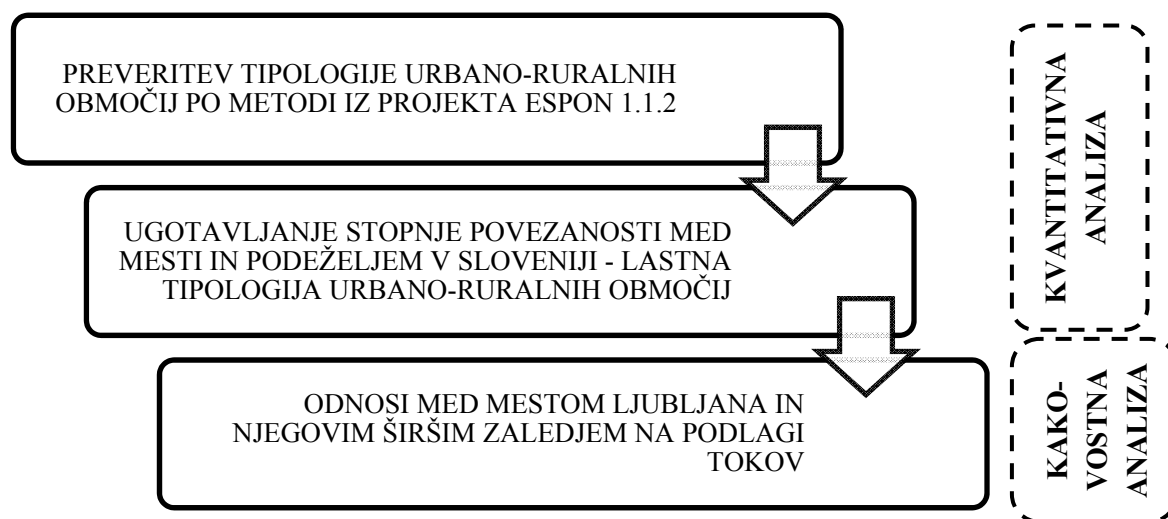
» ta stran je namenoma prazna«

3 METODOLOŠKI PRISTOP

Stopnjo povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji smo proučevali na podlagi dialektičnega raziskovanja razmerij in povezav med njimi, ob upoštevanju mestnega in podeželskega prostora kot dveh enakovrednih partnerjev enega sistema. Tekom celotne raziskave smo imeli v mislih, da prostora ni možno enoznačno in jasno razmejiti na mestna in podeželska območja. Želeli pa smo poudariti območja, kjer je urbanost bolj oziroma manj prisotna.

Z dvostopenjsko raziskavo smo skušali prikazati dve različni metodi proučevanja odnosov med mesti in podeželjem (Slika 17). Na prvi stopnji smo najprej preverili že izdelano metodo za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2 v Sloveniji. Najprej smo prikazali rezultate na ravni občin (SKTE5), nato pa še na ravni regij (NUTS3), pri čemer smo ugotovili, da obravnavanje tematike na ravni statističnih regij vodi v preveliko posplošitev dobljenih rezultatov in izgubo informacij o razlikah znotraj regij. Majhnost in raznolikost slovenskega prostora zahtevata podrobnejšo raziskovanje odnosov kot le na ravni NUTS3. Zato smo v drugem delu raziskave oblikovali lastno metodo za ugotavljanje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji na lokalni ravni, t.j. na ravni občin (SKTE5).

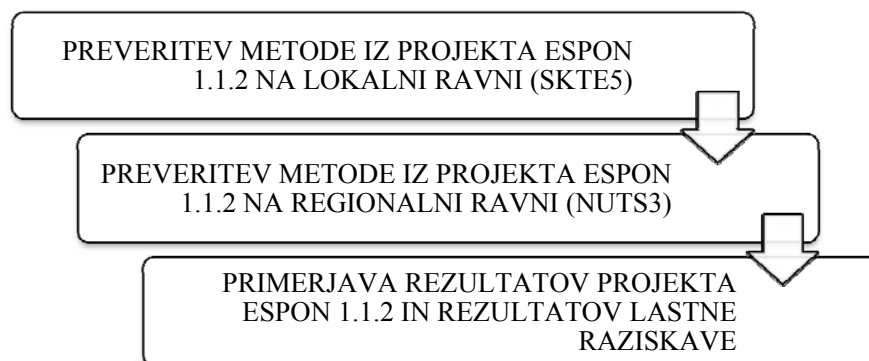
Tokove in njihove značilnosti v prostoru je težko meriti, oziroma jih je težko dobro ponazoriti s kvantitativnimi merili. Zato smo na drugi, podrobnejši ravni raziskave tokove analizirali na podlagi statističnih in drugih podatkov. V študiji primera smo ovrednotili odnos mesta Ljubljana do njegovega širšega zaledja z upoštevanjem prostorskih, ekoloških, socialnih in gospodarskih procesov v regiji. Podali smo tudi možne usmeritve za krepitev povezav med mestom Ljubljana in njegovim širšim zaledjem.

Slika 17: Metodološki pristop k raziskovanju odnosov med mesti in podeželjem (lastni prikaz).
Figure 17: Methodological approach to urban-rural relationship research (own presentation).

3.1 Preveritev tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na primeru Slovenije – lokalna in regionalna raven

Metodološki pristop iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij smo preverili za celotno območje Slovenije. Analizo smo najprej izdelali na lokalni ravni, s čimer smo želeli preveriti trditev avtorjev projekta ESPON 1.1.2, da je moč predmetno tipologijo uporabiti na različnih prostorskih ravneh. Nato smo ponovili analizo z ažurnimi podatki na regionalni ravni ter dobljene rezultate primerjali z rezultati iz projekta ESPON 1.1.2.

Slika 18: Delovni koraki raziskovanja– preveritev tipologije urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2 (lastni prikaz).

Figure 18: Research working phases – verification of the urban-rural typology from ESPON Project 1.1.2 (own presentation).

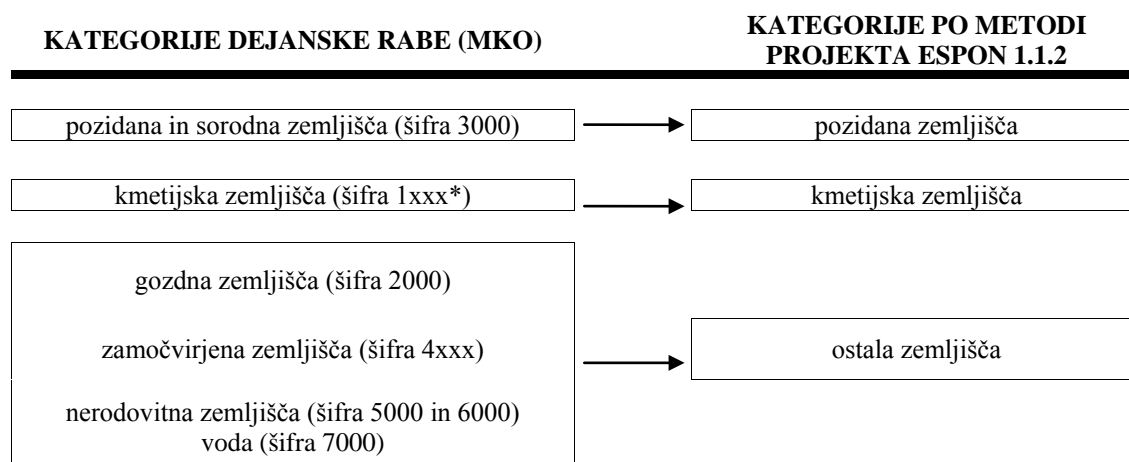
Kazalniki za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij evropskih regij v projektu ESPON 1.1.2 (2004) so bili:

- gostota prebivalstva,
- rang urbanega središča in
- raba tal.

Ti kazalniki ponazarjajo bodisi stopnjo urbanega vpliva bodisi stopnjo človekovega poseganja v prostoru (za podrobnosti glej poglavje 2.1.4). Stopnja urbanega vpliva je določena z gostoto prebivalstva in rangom urbanega središča. Metoda predpostavlja, da je visoka stopnja urbanega vpliva značilna le za funkcionalna urbana območja (FUA), opredeljena kot evropska metropolitanska območja rasti (MEGA) po projektu ESPON 1.1.1 (2004) ali za regije/občine z nadpovprečno gostoto prebivalstva glede na evropsko povprečje. Gostoto prebivalstva smo izračunali kot količnik števila prebivalstva in površine teritorija občine. Podatki o številu prebivalstva po občinah veljajo na dan 1.7.2010. Pridobljeni so iz SI-STAT podatkovnega portala Statističnega urada RS in veljajo za občine, veljavne po letu 2007 (210 občin). Podatke o gostoti prebivalstva smo primerjali glede na povprečno gostoto prebivalstva v Sloveniji, ki je na dan 1.7.2010 znašala 101,1 preb/km² (Gostota naseljenosti, 2010). Vse občine v Osrednjeslovenski statistični regiji smo uvrstili v območje MEGA Ljubljane.

Stopnja človekovega poseganja v prostor je določena z merilom rabe tal. Za pripravo tipologije po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 so kategorije rabe zemljišč strnjene v tri skupine: pozidana zemljišča, kmetijska zemljišča in ostala zemljišča (gozdna, neplodna in vodna zemljišča skupaj). Uporabili smo podatke o dejanski rabi zemljišč (RABA) iz portala Ministrstva za kmetijstvo in okolje (v nadaljevanju MKO), ki veljajo na dan 26.1.2010. Dejanska raba zemljišč je razdeljena na naslednje kategorije: kmetijska zemljišča, gozdna zemljišča, pozidana in sorodna zemljišča,

zamočvirjena zemljišča, nerodovitna zemljišča in vodna zemljišča. Za preveritev metode iz projekta ESPON 1.1.2 smo morali podatke ustrezno grupirati (Slika 19).

Slika 19: Grupiranje podatkov o dejanski rabi zemljišč v skupine, primerne za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji po metodi iz projekta ESPON 1.1.2. (lastni prikaz, viri podatkov rabe prostora: MKO 2010)

Figure 19: Merging land use data into classes suitable for making urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2. method (own presentation)

* oznaka xxx pri šifri dejanske rabe zemljišč pomeni katero koli številko glede na skupino dejanske rabe, določene po šifrantu dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč v Pravilniku o evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč (2008).

Visoko stopnjo človekovega poseganja v prostor smo pripisali območjem z nadpovprečnim deležem pozidanih zemljišč (povprečje: 0,06 % pozidanih zemljišč). Srednjo stopnjo človekovega poseganja v prostor smo pripisali območjem z nadpovprečnim deležem kmetijskih zemljišč (povprečje: 0,37 % kmetijskih zemljišč), nizko stopnjo človekovega poseganja v prostor pa območjem z nadpovprečnim deležem ostalih zemljišč (povprečje: 0,57 % ostalih zemljišč) ob hkrati podpovprečnim deležem pozidanih in/ali kmetijskih zemljišč.

Vsako občino je bilo možno uvrstiti v enega izmed šest razredov, ki ponazarjajo značilnosti prostora z vidika odnosov med podeželjem in mesti kot kaže Preglednica 5.

Metodo za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij po projektu ESPON 1.1.2 smo ponovili na regionalni ravni. Podatki o gostoti prebivalstva po statističnih regijah veljajo za leto 2010 (SI-STAT). Ker primerljivih podatkov o dejanski rabi zemljišč na ravni regij ni, smo osnovne podatke, podane za posamezne občine, ki smo jih uporabili pri preveritvi tipologije na lokalni ravni, generalizirali na regije tako, da smo najprej izračunali vsoto površin po posamezni osnovni rabi (kmetijska zemljišča, pozidana zemljišča, ostala zemljišča) po občinah v regiji, nato pa določili njihove deleže na ravni regij. Površina regije je enaka površini vseh treh osnovnih rab zemljišč.

$$\text{delež posamezne rabe zemljišča} = \frac{\sum_{i=1}^n \text{površina posamezne rabe zemljišča}}{\text{površina vseh treh osnovnih rab zemljišč}}$$

Oznaka *n* pomeni število občin v izbrani statistični regiji.

Izhodišča za določitev visoke/srednje/nizke stopnje človekovega poseganja v prostor so bile enake kot pri obravnavi na ravni občin, saj smo želeli le preveriti uporabnost metodologije iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) še na regionalni ravni. Regionalna raven je bila osnovna prostorska enota za oblikovanje tipologije urbano-ruralnih območij tudi v projektu ESPON 1.1.2. Povprečni delež pozidanih zemljišč znaša 0,05, povprečni delež kmetijskih zemljišč 0,31, povprečni delež ostalih zemljišč pa 0,64.

Preglednica 5: Razvrstitev regij glede na stopnjo urbanega vpliva in stopnjo človekovega poseganja po metodologiji iz projekta ESPON 1.1.2 (lastna obdelava).

Table 5: Classification of regions according to the degree of human influence and degree of human intervention in the ESPON Project 1.1.2. (own presentation).

		Stopnja človekovega poseganja v prostor			Merilo
		Visoka	Srednja	Nizka	
Stopnja urbanega vpliva	Visoka				MEGA ali gostota prebivalcev ☹
	Nizka				Gostota prebivalcev ☹
Merilo		Pozidana zem. ☹	Kmetijska zem. ☹	ostala zem. ☹ pozidana zem. ☹ kmetijska zem. ☹	

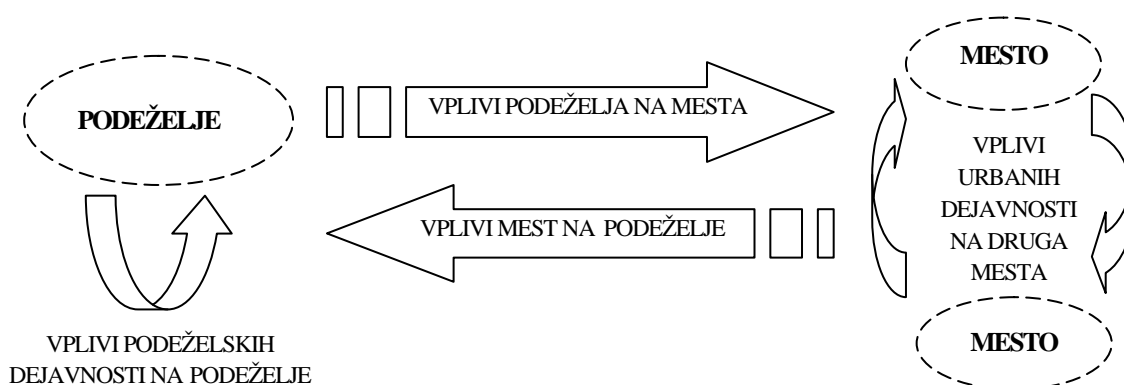
☹ nad povprečjem, ☹ pod povprečjem

3.2 Predlog metodološkega pristopa za oblikovanje tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji

Pri oblikovanju predloga metodološkega pristopa za oblikovanje tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji smo se oprli na funkcijske povezave v prostoru. Funkcijske povezave so posledica vsakodnevnega dogajanja v prostoru (migracije, transport, ponudba, povpraševanje, komunikacije). S proučevanjem funkcijskih povezav dejansko proučujemo tokove med mestnimi in podeželskimi območji. Tokovi so pogosto posledica ali rezultat značilnosti prostora, t.j. rezultat neenakosti med podeželjem in mesti in so podrobneje predstavljeni v nadaljevanju poglavja 3.2. Na primer, podeželje ne nudi vseh dejavnosti svojemu okolju, zato jih prebivalci dobijo v mestih - in obratno. Poleg enosmernih ali dvosmernih povezav med mesti in podeželjem obstajajo tudi povezave med samimi mesti (in tudi znotraj mest), oziroma povezave znotraj sosednjih ali bolj oddaljenih podeželskih območij (Slika 20). Vplivov med posameznimi mestnimi in posameznimi podeželskimi območji posebej ne poudarjamo.

Osnovno izhodišče za raziskovanje so bile torej dejavnosti, ki jih mesto nudi podeželju in dejavnosti, ki jih podeželje nudi mestu. Dejavnosti bodisi v mestih bodisi na podeželju generirajo tokove v prostoru. Praviloma se v mestih nahaja bistveno več delovnih mest, družbenih dejavnosti (izobraževanje, zdravstvo, uprava, kultura) in storitvenih uslug. Na podeželju se pridelava bistveno več hrane (kot surovine) za mesta kot pa v samih mestih. Pitna voda prihaja iz odprtega prostora (vodni vrelni, potoki, reke ali podtalnica), hkrati pa se vanj

odlagajo odpadki. Tokovi tako niso le enosmerni, torej se neka dejavnost ne nahaja izključno na podeželju ali izključno v mestu. Ne bi bilo korektno, če bi dejali, da se na primer delovna mesta ali zdravstvene ustanove nahajajo zgolj v mestih. Primer sta vinogradnik ali pa bolnišnica Golnik. V obeh primerih je možno, da pravna oseba ali javni zavod s sedežem na podeželju zaposlujeta osebe, ki se vozijo na delo iz mesta. Prav tako lahko na primer energetska vir nastaja znotraj mestnega območja za potrebe mesta (na primer Termoelektrarna toplarna Ljubljana) in ne le na podeželju. Zato imamo v mislih, da so nekatere dejavnosti bistveno bolj prisotne v mestnih območjih, nekatere pa bistveno bolj na podeželju. Izjem ne izključujemo, vendar pa je le-te moč zajeti le na ravni raziskovanja pilotnih primerov.

Slika 20: Vplivi posameznih dejavnosti v prostoru (lastni prikaz).

Figure 20: Impacts of activities in space (own presentation).

Naše izhodišče za raziskovanje so bili naslednji tokovi, ki jih v nadaljevanju skušamo ponazoriti s primernimi kazalniki in merili:

- tok ljudi,
- tok blaga in storitev,
- finančni tokovi,
- tok informacij in znanja,
- okoljski tokovi.

Tokovi ljudi

Tokovi ljudi so najlažje merljivi in najbolj opazni tokovi v prostoru. Opazni so zlasti vsakodnevne tokovi ljudi v obliki dnevni delovnih migracij. Dnevne migracije zaznavamo vsak dan, medtem ko je priseljevanje in odseljjevanje prebivalstva opazno šele na dolgi rok. Dnevne tokove ljudi lahko najbolj nazorno prikažemo s podatki o delovnih migracijah in tokovih šolajočih oseb (dijaki, študentje in odrasli). Učenci osnovnega izobraževanja (osnovnošolci) prav tako ustvarjajo tok ljudi v prostoru. Praviloma pa je razdalja med krajem bivališča in krajem osnovnega izobraževanja bistveno krajša (do občinskega središča ali bližjega večjega naselja v občini), kot razdalja do srednje šole, višje šole, univerze ali fakultete. Tokovi odraslih oseb, ki se izobražujejo, so precej odvisni od drugih namenov, zaradi katerih oseba prispe v mesto, zlasti če gre za zaposlene osebe.

V ožji izbor kazalnikov smo zato uvrstili dnevne delovne migracije (v obliki indeksa delovnih migracij in lokacijskega koeficienta – več v nadaljevanju) kot najpogostejše in najbolj vidne tokove ljudi v prostoru. Zanje razpolagamo z ustreznimi podatki za analizo (podatki na ravni naselij, SKTE7). Z indeksom delovnih migracij zaznamo tok ljudi na cilju toka, z lokacijskim koeficientom pa zaznamo tok ljudi na kraju nastanka toka. Delovno aktivno prebivalstvo, ki dela na domu ali v naselju prebivališča, ne bremeni okolja z vsakodnevnimi migracijami v drugo naselje oziroma mesto. Ti ljudje bolj ustvarjajo dodatne informacijske tokove.

Obseg tokov ljudi sporoča intenzivnost povezav v prostoru. Intenzivnost tokov ljudi pa je odvisna od števila ter razpršenosti oziroma skoncentriranosti tako prebivalstva kot delovnih mest in družbenih dejavnosti v prostoru. Za območja, ki pripadajo funkcionalnim urbanim območjem (FUA), je značilna tako višja gostota prebivalstva (ESPON 1.1.2, 2004, str. 165), višja koncentracija družbenih dejavnosti in delovnih mest ter posledično številčnejši tokovi ljudi. Ker s pripadnostjo občine določeni funkcionalnemu urbanemu območju pojasnimo tako številčnejše tokove ljudi kot tudi tokove blaga in storitev ter finančne tokove, merilo izberemo za nadaljnje raziskovanje. FUA iz projekta ESPON 1.1.1. so bila tudi eno izmed izbranih meril za določitev tipologije urbano-ruralnih območij v projektu ESPON 1.1.2 (2004). V projektu ESPON 1.4.3 so bila funkcionalna urbana območja dopolnjena s konceptom morfoloških urbanih območij (MUA, glej poglavje 2.1.4), le-ta pa sovpadajo z opredelitvijo FUA v Sloveniji Ravbarja, Boleta in Josipoviča (2006). Ker gre za izpopolnjeno metodologijo opredeljevanja funkcionalnih urbanih območij v Sloveniji, smo v naši nadaljnji raziskavi povzeli opredeljevanje FUA po predlogu Ravbarja, Boleta in Josipoviča (Slika 16 v poglavju 2.3).

Policentrična ali monocentrična zasnova naselij (primer tipov prostorske razporeditve naselij v SPESP, 2001; Slika 2) ustvarjata drugačen vzorec tokov v prostoru. Pri monocentrični zasnovi imamo močno gravitacijsko jedro in šibko podeželsko zaledje. Pri policentrični zasnovi je gravitacijskih jeder več in tokovi niso usmerjeni le v eno mestno središče. Ker želimo upoštevati tudi to komponento, torej gravitacijsko privlačnost mestnih območij, smo v ožji izbor uvrstili kazalnik, ki meri moč največjega naselja v občini glede na število prebivalcev. Način merjenja tega kazalnika je prikazan v poglavju 3.2.3.

Prebivalci mestnih območij dnevno obiskujejo tudi podeželska območja, da bi uživali v krajini, naravi, atrakcijah, miru in odprtem prostoru. Podeželje je izrazita rekreacijska cona mestnega in podeželskega prebivalstva. Privlačna so zlasti urejena območja z dobro razvito prometno, turistično in športno infrastrukturo. V nasprotni smeri tudi prebivalci podeželja obiskujejo urbane centre, kulturne in športne prireditve, ki jih na podeželju ni. Cilj migracij zaradi turizma, rekreacije ali preživljanja prostega časa so pogosto obmorski, gorski in zdraviliški kraji pa tudi mestna središča. Težava pri opazovanju tokov ljudi zaradi rekreacije, preživljanja prostega časa, dopustovanja je, da statistični podatki zajemajo le tisti del obiskovalcev, ki v turističnem kraju prenočijo. Statistični urad RS zbira tudi podatke o turističnih potovanjih domačega prebivalstva, ki pa so dostopni le na ravni države in ne vključujejo potovanj brez nočitev. Turistična značilnost krajev po metodologiji SURS (2009) ni vezana na prenočitvene zmogljivosti ali nočitve turistov, temveč na privlačnost (naravne lepote, kulturna dediščina, prireditve), dostopnost (prometne povezave) in infrastrukturno opremljenost krajev (namestitveni objekti, parki, športni objekti). Pomanjkljivost tega kazalnika je, da se med turistično značilne občine (na primer med gorske kraje) uvrščajo tudi manjše občine, ki sodijo v določeno skupino le zaradi svoje teritorialne bližine drugim turistično pomembnejšim krajem. Na primer, med

gorske občine se uvrščata občina Jesenice ali Tržič, ki ju po turističnih kakovostih nikakor ne moremo enačiti z bližnjim Bledom ali Kranjsko Goro. Turistična privlačnost nekega območja generira tudi sekundarne tokove v prostoru. Turistična dejavnost je zlasti na podeželju pomembna za razvoj celotnega prostora, saj v ta prostor vnaša finančne prilive, nova znanja pa tudi drugačne kulturne navade. Ker menimo, da tokovi ljudi zaradi turizma, rekreacije ali preživljanja prostega časa še vedno pojasnjujejo pomemben del odnosov med mesti in podeželjem, smo v ožji izbor uvrstili kazalnik, ki meri pomembnost turizma kot gospodarske panoge (več o kazalniku v poglavju 3.2.3).

Mesta z nadpovprečno veliko kulturnimi in športnimi prireditvami generirajo dodatne povezave z okolico. Podatke o dejavnosti kulturnih domov, zavodov za kulturo, kulturnih centrov in drugih organizatorjev kulturnih prireditev ter podatke o muzejih in likovnih razstaviščih SURS vsako leto zbira s pomočjo vprašalnikov. Podatki o obisku športnih prireditev niso zbrani. Zaradi majhnega števila verodostojnih podatkov (veliko kulturnih ustanov ne pošilja podatkov Statističnemu uradu RS), kazalnika o kulturni dejavnosti nismo uvrstili v ožji izbor.

Tokovi informacij in znanja

Tokovi informacij in znanja so nevidni, vendar pa so vidni ljudje, ki prenašajo informacije in znanje v prostoru. Zlasti so to dijaki, študentje in odrasli, ki se izobražujejo. Tokovi informacij in znanja so intenzivni tudi brez migracij ljudi v prostoru. Dostopnost do interneta omogoča pridobivanje dodatnih informacij in znanja ter dostopnost do številnih storitev kot so e-uprava, e-šolstvo, e-zdravstvo, itd. Boljša informiranost, izobraženost ljudi na podeželju je pomembna, za uvajanje dopolnilnih dejavnosti kmetijstvu, uvedbi visokokakovostnega ali ekološkega kmetovanja. Podatki o dostopnosti do interneta niso zbrani po posameznih občinah (glej www.ris.org), zato tega kazalnika ne moremo uvrstiti niti v širši nabor kazalnikov.

Tokovi blaga in storitev

S tokovi blaga in storitev mislimo na vse tokove blaga in storitev, ki so predmet nakupa ali prodaje tako podjetij kot fizičnih oseb. Podatki o tokovih blaga in storitev se lahko izkazujejo na primer preko trgovinskih bilanc države (uvoz-izvoz). Podatkov o blagovni izmenjavi med subjekti v mestih in subjekti na podeželju ni in jih je nemogoče v celoti beležiti. Tržno gospodarstvo je veliko bolj vpeto v regionalne, nacionalne, globalne trgovinske mreže in ne deluje le lokalno. Možno bi bilo na primer zaznati pretok blaga ali storitev med podjetji, ki poslujejo ali na podeželju ali v mestu. Ni pa možno pridobiti podatkov o mestih potrošnje kupljenega proizvoda ali storitve pri fizičnih osebah. Podjetja poslujejo z namenom zadovoljiti kupčeve potrebe ne glede na njegovo lokacijo v prostoru ter izvor blaga. Proizvodne surovine lahko prihajajo od vsepovsod, proizvodi pa se ne prodajajo samo na lokalnem trgu. So tudi podjetja, ki proizvajajo specifične proizvode ali storitve, namenjene izvajanju dejavnosti, ki so značilne za podeželje (na primer kmetijska mehanizacija). Cilj blaga je torej znan, lokacija proizvodnje ali nakupa pa je lahko zopet kjerkoli (na podeželju, v mestu, v isti/drugi regiji ali

državi, celo celini). Storitve so veliko bolj lokalno usmerjene. Na primer frizerska dejavnost ali dejavnost finančnega svetovanja praviloma iščeta kupca v lokalnem okolju. Spet pa ni možno beležiti, koliko strank pride po storitev iz podeželja v mesto ali obratno.

Gospodarstvo je tesno povezano s transportom surovin, polproizvodov ali končnih proizvodov (in posledično obremenitvijo okolja) od enega do drugega člana v prodajni verigi, preden blago pride do končnega kupca. Boljša infrastruktura, torej boljše prometne povezanost naselij omogoča večjo prenosljivost blaga v prostoru, kot lahko povzamemo iz ene izmed treh prvin Ullmanovega koncepta (Ullman, 1980), t.j. prenosljivosti (več o tem v poglavju 2.1.7). Boljše prometne povezave naj bi po Ullmanovem konceptu omogočale večji pretok blaga in ljudi ter s tem večjo intenzivnost povezav v prostoru. Veljalo pa naj bi tudi nasprotno, da je večji pretok blaga in ljudi pogojen s kakovostjo infrastrukturne opremljenosti. Hkrati je lahko podeželje zaradi svojega značaja le prostor za umeščanje cestnih povezav višjega ranga (na primer avtoceste) in s prenosom blaga iz mest na podeželje nima posebne povezave. Kazalnik za izražanje velikosti prenosa blaga v prostoru bi bil lahko prevoz blaga po cestah, železnicah, zraku, vodi izražen v tonah, vendar nima pomena niti za proučevanje tokov med mesti in podeželjem niti za proučevanje tokov na lokalni ravni, ker mesto izvora in ponora blaga nista znana oziroma gre za bolj medregionalne in mednarodne tokove. Je pa večja prisotnost infrastrukture v prostoru pogoj za ustvarjanje tokov. Pa naj gre za transport na velike ali krajše razdalje. Več o intenzivnosti tokov blaga in storitev lahko pove podatek o gostoti cestnega ali železniškega omrežja (merjeno v km cestnega ali železniškega omrežja na km² teritorija občine) ali podatek o povprečnem dnevnem prometu motornih vozil v občini (merjeno v številu zabeleženih motornih vozil v 24 urah na vseh opazovanih cestah v občini/1000 prebivalcev). Podatki o povprečnem letnem dnevnem prometu se zbirajo le za državne ceste, občinske so izvzete. Še vedno pa ne bi mogli izluščiti tokov z izvorom v mestu/podeželju in ponorom na podeželju/mestu. Značilni tok blaga iz podeželja v mesta bi lahko ponazorili še s ponudbo ekološko lokalno pridelane hrane. Podatki o številu ekoloških kmetij so dostopni le za nacionalno raven. Iz statističnih podatkov je možno razbrati količino poljščin, zelenjadnic, sadja in grozdja ter mesa, mleka in drugih živalskih proizvodov, ki so izvoženi v druge države, kar za našo raven in vidik raziskovanja ni pomembno. Pomembno pa je, da tok dobrin v prostoru ustvari skoraj vsak kmetijski pridelek, ki 'zapusti' podeželje ne glede na njegov cilj. V mestih se proda več blaga že iz naslova večjega števila prebivalstva in večje površine trgovin. Vendar pa kmetijski pridelki niso neposredno povezani z lokalno potrošnjo v mestnih središčih. Manjši delež proizvodov, ki se proda na lokalnem trgu, nima večjega vpliva na pojasnitev odnosov med mestnim in podeželskim prostorom.

Finančni tokovi

Finančni tokovi so tesno povezani s tokovi blaga in storitev v okviru blagovne menjave, vendar imamo tudi z beleženjem finančnih tokov podobne težave kot z beleženjem tokov blaga in storitev. Finančni tokovi obstajajo v nasprotni smeri kot tokovi blaga in storitev, torej v smeri od kupca do proizvajalca oziroma prodajalca blaga ali storitve. Obstajajo podatki o prihodkih-izdatkih, dohodkih-odhodkih posamezne države, kar pa za izbrano raven raziskovanja ni ustrezen podatek. Prihodke in odhodke podjetja lahko smatramo za finančni tok, vendar pa bi morali podjetja v prostoru še locirati (na podeželje ali v mestni prostor), da bi potem lahko analizirali finančne tokove na neko območje.

Višji dohodek fizičnih oseb lahko vpliva na bolj intenzivno rekreacijsko ali športno udejstvovanje, preživljanje prostega časa, nakupovanje in obiskovanje kulturnih oziroma športnih prireditev. Skratka, višji dohodek je osnova za intenzivnejše tokove ljudi v prostoru. Investicije v nova osnovna sredstva gospodarskih družb ustvarjajo v eni smeri tok blaga (nabava, izdelava ali izgradnja osnovnega sredstva) v drugi smeri pa finančni tok (plačilo za izvedeno investicijo). Finančni tokovi so lahko izraženi tudi kot nepovratna sredstva iz naslova kohezijskih in strukturnih skladov, zmanjševanja regionalnih razlik, finančne pomoči v primerih naravnih nesreč in druge državne pomoči. Mesta kot gospodarska središča ustvarjajo dodano vrednost, nov kapital, ki ga lahko vlagajo nazaj v mestno okolje ali pa ga investirajo izven njegovih meja.

Okoljski tokovi

Prebivalstvo v mestih potrebuje zadostne vire pitne vode, hrane, energije in zadosten prostor za odlaganje odpadkov, odpadnih vod, zadostno retencijsko površino za čiščenje onesnaženega zraka, itd. Obstaja povezava med mesti in podeželjem z vidika zagotavljanja energije, vendar pa ne velja, da je na primer vir električne energije vedno na podeželju (HE, vetrne elektrarne, bioplinarne) ali vedno v mestih (toplarne). Šele pri proučevanju odnosov med mesti in podeželjem na ravni lokalnih skupnosti (SKTE5), torej na ravni posameznih pilotnih primerov, je mogoče jasno opredeliti tokove energije glede na lokacijo elektroenergetskih virov.

Za merjenje urbanega vpliva v prostoru smo izbrali kazalnik okoljske uravnoteženosti. S tem kazalnikom merimo trajnostno naravnost razvoja posamezne občine. Okoljsko uravnoteženost posamezne občine izrazimo z okoljskim presežkom oziroma primanjkljajem. Gre za razliko med okoljskim odtisom in biokapaciteto občine (glej poglavje 3.2.3). V primeru okoljskega primanjkljaja, prebivalstvo občine prekomerno izkorišča okolje znotraj občine in njen razvoj ni okoljsko uravnotežen oziroma trajnostno naravnost (Rozman, 2008).

Tokovi kulturnih izmenjav

Na koncu se dotaknimo še tokov kulturnih izmenjav. Menimo, da proučevanje kulturnih izmenjav na ravni mest in podeželja ni bistvenega pomena, saj gre za premajhno oddaljenost med temi območji, da bi bile kulturne razlike opazne. Ta segment je pomemben pri proučevanju tokov na ravni regij (npr. NUTS3, NUTS2), še bolj pa na nacionalni ravni (npr. NUTS1, NUTS0). Na višjih ravneh je kulturne izmenjave moč prikazati s podatki o izmenjavah študentov, gostovanji tujih profesorjev na univerzitetnih študijskih programih, o pobratenuju mest, s podatki o znanju tujih jezikov, itd.

Priseljenci pa tudi 'staroselci', ki imajo pogoste stike z urbanimi območji, sami prinašajo na podeželska območja urbani način življenja, ki kot tak zahteva bolj kakovostno bivanje, večjo mobilnost in blaginjo. Novi priseljenci na podeželju pa tudi vse večje dnevne migracije v urbana središča brišejo občutek pripadnosti določeni skupnosti. Ljudje so nosilci tokov kulturnih izmenjav, zato marsikatero 'kulturno povezavo' opišemo s tokovi ljudi v prostoru.

3.2.1 Predlog širšega nabora meril in kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji

V preglednici 6 je prikazan širši izbor kazalnikov, s katerimi bi bilo možno kar najbolje označiti stopnjo povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji na podlagi opisanih tokov v prostoru. Kazalniki so izbrani na podlagi splošne miselne analize značilnosti glavnih tokov v prostoru (tok ljudi, tok blaga in storitev, finančni tokovi, tok znanja in informacij, okoljski tokovi) z ozirom na izbrano raven raziskovanja. Z izbranimi kazalniki je moč zaznati tok v prostoru na mestu njihovega nastanka, mestu cilja toka ali na neki vmesni točki med izvorom in ciljem (glej sliko 9 v poglavju 2.1.7).

Številni izbrani kazalniki ne izražajo zgolj ene vrste tokov v prostoru. Na primer šolajoče osebe v prostoru ustvarjajo tako tok ljudi kot tok informacij in znanja. Turistični značaj naselja je vzrok za tokove ljudi in finančne tokove (plačilo opravljene storitve). Dobra prometna infrastruktura je pogoj za ustvarjanje tokov ljudi, blaga in storitev ter posledično finančnih tokov.

Preglednica 6: Širši nabor možnih kazalnikov za merjenje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji (lastna obdelava).
Table 6: *Extensive list of potential indicators for measuring the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia (own presentation).*

Vrsta toka	Kazalnik	Definicija sestavljenega kazalnika, ali dodatna opomba	Vir podatka	Dostopna raven podatka
Tokovi ljudi	zaposlitveni tok	oz. indeks delovnih migracij je razmerje med št. delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov) v občini delovnega mesta in številom delovno aktivnih prebivalcev (brez kmetov) v občini prebivališča	SURS, 2002	SKTE7
	lokacijski koeficient	razmerje med delovno aktivnim prebivalstvom, ki dela v naselju prebivališča in celotnim delovno aktivnim prebivalstvom.	SURS, 2002	SKTE7
	tokovi šolajočih oseb	skupno število dijakov, študentov in odraslih v naselju, ki obiskujejo izobraževalno ustanovo v drugem naselju	SURS, 2010	SKTE5
	gostota prebivalstva	število prebivalcev/km ²	SURS, 2010H2	SKTE5
	gostota pozidave	bruto tlorisna površina stavb iz katastra stavb v m ² /km ²	GURS, 2011	stavba
	stopnja urbanizacije po naseljih	tipologija naselij glede na urbanizacijske značilnosti prostora po Ravbarju (1997)	Ravbar (1997)	SKTE5
	pripadnost občine funkcionalnemu urbanemu območju	FUA po projektu ESPON 1.1.1. (2004) oz. FUA po avtorjih Ravbar, Bole in Josipovič (2006)		SKTE5
	pripadnost občine morfološkem urbanemu območju	MUA po projektu ESPON 1.4.3 (2007)		SKTE5
	prebivalstvena moč največjega naselja v občini	razmerje med številom prebivalcev v največjem naselju v občini in povprečnim številom prebivalcev v ostalih naseljih v občini	SURS, 2002	SKTE7
	turistična značilnost krajev	po metodologiji SURS (2009)	SURS, 2010	SKTE5
	pomembnost turizma kot gospodarske panoge	št. nočitev/št. prebivalcev*100	SURS, 2010	SKTE5
	prenočitve turistov	skupaj prenočitve turistov ne glede na čas trajanja obiska in kraja stalnega bivališča turista po občinah	SURS, 2010	SKTE5
	prenočitvene zmogljivosti	število stalnih ležišč/1000 prebivalcev	SURS, 2010	SKTE5
	turistična potovanja domačega prebivalstva	turistična potovanja domačega prebivalstva	SURS, 2010	podatki niso locirani
	število obiskovalcev kulturnih prireditev v občini	število obiskovalcev kulturnih prireditev v občini	SURS, 2010	SKTE5
število obiskovalcev v muzejih, galerijah, likovnih razstaviščih v občini	število obiskovalcev v muzejih, galerijah, likovnih razstaviščih v občini	SURS, 2010	SKTE5	

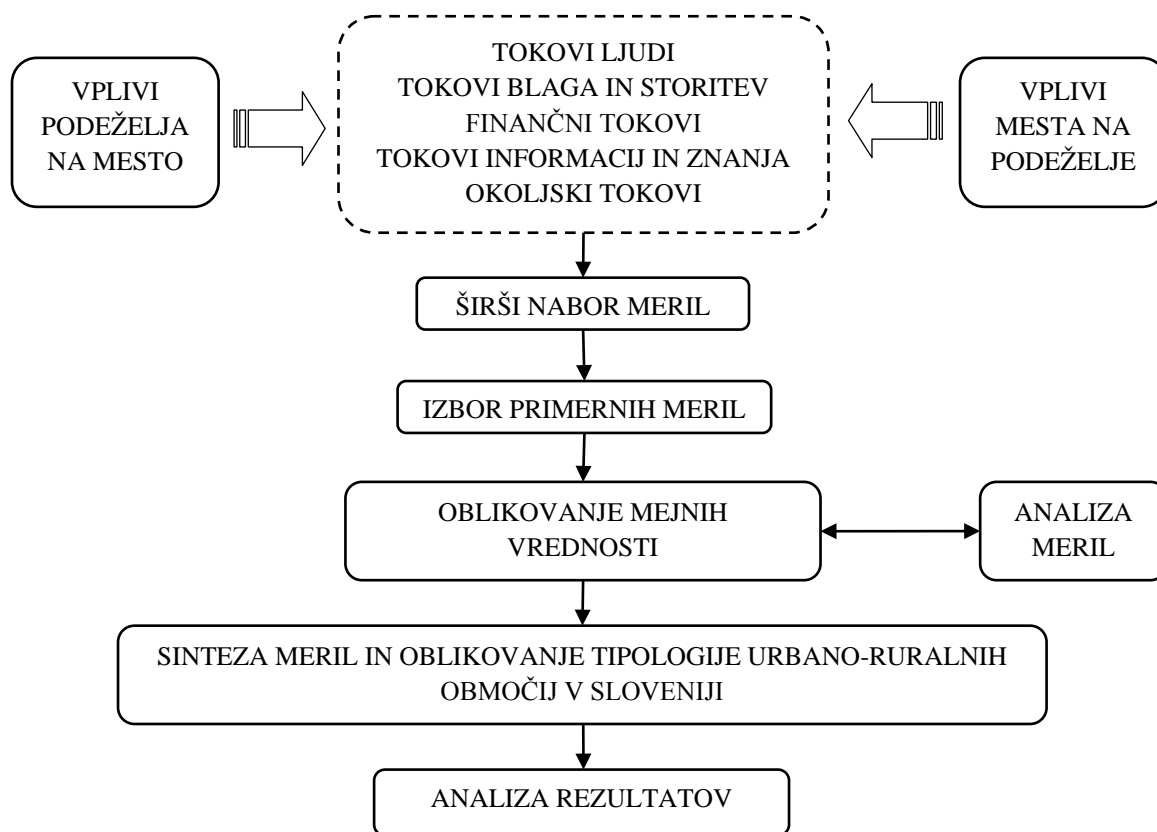
se nadaljuje...

... nadaljevanje Preglednice 6

Vrsta toka	Kazalnik	Definicija sestavljenega merila, ali dodatna opomba	Vir podatka	Dostopna raven podatka
Tokovi informacij in znanja	opremljenost gospodinjstev z IKT	gospodinjstva, ki imajo dostop do interneta	SURS, 2011	NUTS0
	število študentov v občini/1000 prebivalcev	število rednih in izrednih študentov terciarnega izobraževanja po občini stalnega prebivališča ne glede na vrsto izobraževanja	SURS, 2010	SKTE5
Tokovi blaga in storitev	prodajne zmogljivosti v trgovini na drobno	površina prodajnega prostora v m ² ne glede na dejavnost prodajalne	SURS, 2005	NUTS3
	gostota cestnega omrežja	skupna dolžina avtocest (AC), hitrih cest (HC), glavnih (G) in regionalnih cest (R) ter občinskih lokalnih cest (LC) v občini v km/km ²	SURS, 2009	SKTE5
	povprečni letni dnevni promet motornih vozil	število zabeleženih motornih vozil v 24 urah na vseh opazovanih cestah v občini /1000 prebivalcev	DRSC, 2008	odsek ceste
	ponudba ekološko pridelane hrane	število registriranih ekoloških kmetij v občini/prebivalcev	SURS, 2010	NUTS0
	obseg kmetijske proizvodnje	pridelava poljščin, zelenjadnic, sadja in grozdja ter mesa, mleka in drugih živalskih proizvodov v občini v t/prebivalcev	SURS, 2010	NUTS2
Finančni tokovi	prihodek fizičnih oseb (oz. indeks povprečne mesečne bruto plače)	razmerje med povpr. mesečno bruto plačo na zaposleno osebo v občini in povprečno mesečno bruto plačo na zaposleno osebo v Sloveniji x 100	SURS, 2008	SKTE5
	prihodek pravnih oseb	prihodek podjetij v občini v 1000 EUR/prebivalcev	SURS, 2010	SKTE5
	bruto investicije v nova osnovna sredstva	bruto investicije v nova osnovna sredstva vseh gospodarskih družb v občini v 1000 EUR	SURS, 2010	SKTE5
	črpanje sredstev kohezijske politike	prispevek EU za financiranje projektov v 1000 EUR	SVLR, 2004-2006	po projektih
Okoljski tokovi	količina gospod. odpadkov v občini v t/prebivalca	količine odpadkov po občinah v tonah na prebivalca	SURS, 2010	SKTE5
	količina industrijskih odpadkov v občini v t/prebivalca	nastale količine odpadkov iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti v tonah/prebivalca občine	SURS, 2010	NUTS3
	količina odpadne vode v občini v m ³ /prebivalca		SURS, 2010	NUTS0
	poraba pitne vode v m ³ /prebivalca	količina vode, dobavljene iz javnega vodovoda v m ³ /prebivalca	SURS, 2010	NUTS3
	okoljska uravnoteženost občine	razlika med okoljskim odtisom in biokapaciteto občine	ni podatkov	

3.2.2 Predlog ožjega nabora meril in kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji

Iz nabora potencialno primernih kazalnikov smo z deduktivno metodo izbrali šest najbolj primernih in merljivih kazalnikov, s katerimi smo ugotavljali stopnjo povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji znotraj vsake slovenske občine. Rezultat stopnje povezanosti med temi območji je t.i. tipologija urbano-ruralnih območij v Sloveniji. Izločili smo tiste kazalnike, za katere podatki niso dovolj podrobni, torej niso dostopni na lokalni ravni ali pa bi priprava podatkov t.j. zbiranje, preverjanje in usklajevanje zahtevala glede na pričakovan rezultat nesorazmerno veliko časa. Na drugi strani smo lahko iste značilnosti opisali z drugimi, bolj dostopnimi in enako ali celo bolj primernimi kazalniki. Včasih je težava v tem, da niti dostopnost podatkov na ravni občin ne zadošča. Odnose med mesti in podeželjem smo proučevali namreč tudi znotraj posamezne občine, zato, so potrebni tudi podatki, ki so dostopni na ravni naselij (SKTE7). Z drugimi kazalniki smo želeli poudariti pomembnost bodisi podeželja bodisi mestnih središč v širšem prostoru ne glede na občinske meje (npr. turistični značaj naselja), zato zadoščajo podatki, zbrani po občinah. V preglednici 7 so prikazani izbrani kazalniki, ki smo jih iz navedenih razlogov uvrstili v ožji izbor in predstavljajo osnovo, na podlagi katere smo izvedli analizo stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji.

Slika 21: Predlog metodološkega pristopa za raziskovanje stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji (lastni prikaz).

Figure 21: Research working phases for investigation the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia (own presentation).

Preglednica 7: Izbrani kazalniki za analizo stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji (lastni prikaz).Table 7: *Selected indicators for measuring the degree of linkages between urban and rural areas in Slovenia (own presentation).*

Vrsta toka*	Kazalnik	Definicija sestavljenega kazalnika, ali dodatna opomba	Vir podatka	Dostopna raven podatka
TLJ, TBS, FIN	pripadnost funkcionalnemu urbanemu območju	FUA po avtorjih Ravbar, Bole in Josipovič (2006)	Ravbar, Bole in Josipovič (2006)	SKTE5
TLJ	prebivalstvena moč največjega naselja v občini	razmerje med številom prebivalcev v največjem naselju v občini in povprečnim številom prebivalcev v ostalih naseljih v občini	SURS, 2002	SKTE7
TLJ	zaposlitveni tok	oz. indeks delovnih migracij je razmerje med številom delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov) v občini delovnega mesta in številom delovno aktivnih prebivalcev (brez kmetov) v občini prebivališča	SURS, 2002	SKTE7
TLJ	lokacijski koeficient	razmerje med delovno aktivnim prebivalstvom, ki dela v naselju prebivališča in celotnim delovno aktivnim prebivalstvom	SURS, 2002	SKTE7
TLJ, TBS, FIN	pomembnost turizma kot gospodarske panoge	št. nočitev/št. prebivalcev*100	SURS, 2010	SKTE5
OKT	okoljska uravnoteženost občine	razlika med okoljskim odtisom in biokapaciteto občine	potrebno izračunati	

* TLJ = tok ljudi, TBS = tok blaga in storitev, FIN = finančni tokovi, OKT = okoljski tokovi, INF = tok informacij in znanja.

3.2.3 Določitev vrednosti kazalnikov za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji

Za vsak kazalnik smo določili mejne vrednosti in občinam dodelili ustrezno številčno oceno od 0 do 2. V naslednjem koraku smo kazalnike razvrstili med tiste, ki ponazarjajo stopnjo urbanega vpliva in tiste, ki ponazarjajo intenzivnost povezav v prostoru. Tipologija urbano-ruralnih območij je rezultat kombinacije različne stopnje intenzivnosti povezav ter moči urbanega vpliva v prostoru. Posamezno občino smo uvrstili v enega izmed šestih razredov glede na zbrano število točk pri posameznih merilih.

Pripadnost funkcionalnemu urbanemu območju

Kazalnik pripadnost funkcionalnemu urbanemu območju se zdi primeren za opredelitev tipologije urbano-ruralnih območij, ker sama merila za opredeljevanje FUA (ne glede na izbrano metodologijo) celovito označijo prisotnost močnejših povezav v prostoru (na primer gostota prebivalstva, opremljenost urbanih središč s funkcijami nacionalnega/regionalnega pomena; glej poglavje 2.3). V FUA Ljubljana je zaradi ustanovitve novih občin v letu 2007 vključena še občina Log-Dragomer, v FUA Maribor občina Sveti Jurij v Slovenskih Goricah in Sveta Trojica v Slov. Goricah, v FUA Ptuj občina Cirkulane, v FUA Celje še občina Dobje, v FUA Nova Gorica občina Renče-Vogrsko, v FUA Novo mesto občina Straža in občina Šmarješke Toplice, v FUA Murska Sobota pa občina Apače.

Občinam, ki pripadajo MEGA Ljubljana, smo pripisali oceno 2, občinam, ki pripadajo kateri koli drugi FUA, smo pripisali oceno 1, ostalim občinam pa oceno 0. Menimo, da je znotraj funkcionalnih urbanih območij intenzivnost povezav v prostoru intenzivnejša kot zunaj njih.

Preglednica 8: Merila za razvrstitev občin glede na pripadnost FUA (lastna obdelava).

Table 8: *Criteria for the classification of municipalities according to FUA (own presentation).*

Ocena	Mejne vrednosti
2	del MEGA Ljubljana
1	del FUA (razen MEGA Ljubljana)
0	ni del FUA

Prebivalstvena moč naselja (moč mesta)

S tem kazalnikom smo želeli ovrednotiti privlačnost največjega naselja znotraj posamezne občine. Predpostavili smo, da je večja prebivalstvena moč največjega naselja v občini v korelaciji z več povezavami tega naselja z njegovim zaledjem. Prevladujoče mesto naj bi privlačilo gospodarske in družbene dejavnosti (Jefferson, 1939). Ker v mnogih slovenskih občinah (npr. občine Kostel, Gorje, Renče-Vogrsko, Apače, itd.) sploh ni mestnih območij, smo izrazili moč mesta oziroma občinskega središča z razmerjem med številom prebivalcev v največjem naselju ter številom prebivalcev v vseh

preostalih naseljih v občini. Potem takem ne govorimo več o prebivalstveni moči mesta, temveč o prebivalstveni moči največjega naselja (običajno občinskega središča, vendar ne vedno) v občini.

V tako opredeljeni prebivalstveni moči naselja ni upoštevana raznolikost in število ostalih naselij v občini. Velika moč je značilna za občine z malo naselij in z majhnim občinskim središčem po številu prebivalcev (npr. občine Jezersko, Mengeš, Verzej, Hodoš imajo manj kot 5 naselij). Na primer prebivalstvena moč naselij Brežice in Krško, ki sta v SPRS (2004) opredeljeni kot središči nacionalnega pomena (v somestju) in imata primerljivo število prebivalcev (okoli 6.500 po podatkih SURS za leto 2010). Ker gre za veliki občini z mnogo naselij (v občini Brežice je 109 naselij, v občini Krško pa 156 po podatkih SURS), je prebivalstvena moč naselij Brežice in Krško majhna, saj se razgubi v množici manjših naselij (v občini Brežice je 109 naselij, v občini Krško pa 158 po podatkih SURS). V posameznem naselju v povprečju prebiva le okoli 150 prebivalcev (po podatkih SURS za leto 2010). Zato smo kazalnik dopolnili tako, da smo upoštevali tudi povprečno število prebivalcev v preostalih naseljih v občini. Prebivalstveno moč največjega naselja v občini (M) smo tako opredelili kot razmerje med številom prebivalcev v največjem naselju v občini (A) in povprečnim številom prebivalcev v ostalih naseljih v občini (\bar{B}) po naslednji formuli:

$$M = \frac{A}{\bar{B}}$$

Povprečno število prebivalcev v ostalih naseljih v občini smo izrazili z naslednjo formulo:

$$\bar{B} = \frac{O - A}{n - 1}$$

kjer O pomeni celotno število prebivalcev v občini, n pa število naselij v občini. Tako opredeljeno število M smo v nadaljevanju imenovali prebivalstvena moč naselja. Tak pristop nam da bolj realne rezultate, ki so podrobneje predstavljeni v poglavju 4.2.1. Za analizo smo uporabili podatke SURS o številu prebivalcev po naseljih za leto 2010 (drugo polletje).

V povprečju je doseglo največje naselje v občini prebivalstveno moč 23. Občinam, v katerih je prebivalstvena moč največjega naselja večja od 46 (povprečje plus četrtnina standardnega odklona), smo pripisali oceno 2. Oceno 1 smo pripisali občinam, v katerih prebivalstvena moč naselja znaša med 12 in 46, oceno 0 pa občinam, v katerih je moč največjega naselja manjša od 12 (povprečje plus osmina standardnega odklona, Preglednica 9).

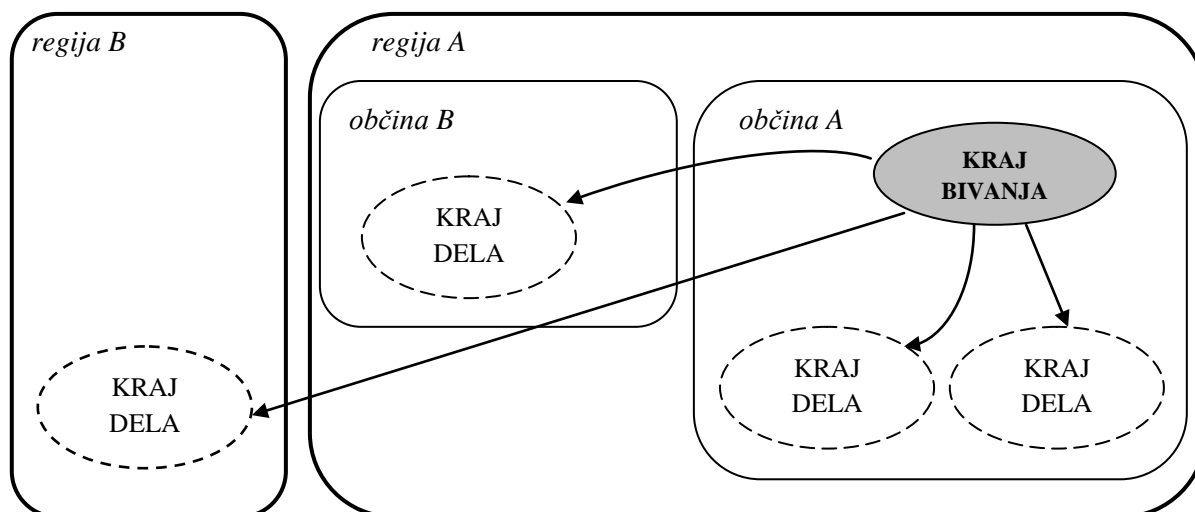
Preglednica 9: Merila za razvrstitev občin glede na prebivalstveno moč največjega naselja v občini (lastna obdelava).

Table 9: Criteria for the classification of municipalities according to primacy index (own presentation).

Ocena	Mejne vrednosti (prebivalstvena moč naselja, M)
2	> 46
1	12 – 46
0	< 12

Tok delovno aktivnega prebivalstva – lokacijski koeficient

Intenzivnost dnevnih delovnih migracij je odvisna od števila prebivalcev, lokacije in koncentracije delovnih mest. Vsaka delovno aktivna oseba ne glede na cilj potovanja zaradi delovne aktivnosti ustvarja tok ljudi v prostoru. Prva naloga je bila ugotoviti, kolikšen je delež delovnih migrantov v posamezni občini, ne glede na to, ali dela v drugem naselju iste občine, v drugi občini, drugi statistični regiji ali celo izven države (Slika 22). V vsakem primeru ta oseba vsakodnevno potuje. Med delovne migrante se po definiciji SURS (2010a) uvršča le tisto delovno aktivno prebivalstvo, za katere sta znani tako teritorialna enota delovnega mesta kot teritorialna enota prebivališča. Torej se vsi podatki o delovnih migrantih, v kolikor je znana le ena teritorialna enota, izgubijo. Zato smo v tem magistrskem delu raje uporabili podatke SURS o delovno aktivnem prebivalstvu. Velik del migracij se odvija tudi znotraj posamezne občine, torej med manjšimi naselji in zaposlitvenimi središči znotraj občine. Delovne migracije znotraj posamezne občine so zajete s podatki o delovni aktivnosti prebivalstva na ravni naselij (SKTE7). Za analizo uporabimo podatke SURS o delovni aktivnosti prebivalstva po kraju dela na ravni naselij iz leta 2002, saj novejših podatkov za raven naselij ni. Upoštevali smo stanje občin po letu 2007. Ti podatki povedo, koliko delovno aktivnega prebivalstva iz naselja odhaja na delo v katero koli drugo naselje v isti občini, v drugo občino ali v drugo statistično regijo.

Slika 22: Model tokov delovno aktivnega prebivalstva v prostoru glede na kraj dela (lastni prikaz).

Figure 22: Model of active working population flows according to place of work (own presentation).

Vsi podatki o delovni aktivnosti prebivalcev po posameznih naseljih zaradi statistične zaupnosti podatkov niso javno dostopni. Znan je seštevek delovno aktivnega prebivalstva po naseljih za izbrano občino. Vsota upošteva tudi statistično zaupne podatke na ravni posameznih naselij. Ti podatki pa so žal relevantni le za občine, ki po letu 2002 niso spreminjale svojega teritorija. Teh je 192. Za vse preostale občine smo se bili prisiljeni zadovoljiti s seštevkom znanih podatkov o delovni aktivnosti na ravni posameznih naselij z zavedanjem, da zaradi statistične zaupnosti podatkov pač ne moremo zajeti vsega delovno aktivnega prebivalstva.

Med delovno aktivno prebivalstvo, kot je bilo opredeljeno za namen statističnega popisa SURS leta 2002 (2011a) so uvrščene (1) zaposlene in samozaposlene osebe s polnim ali krajšim delovnim časom, ki so v delovnem razmerju na območju Republike Slovenije (za nepopisne podatke kmetje niso vključeni), (2) osebe, ki opravljajo javna dela, (3) osebe, ki so na rednem ali civilnem služenju vojaškega roka in (4) osebe, ki so izjavile, da so delovno aktivne bodisi ker delajo zunaj območja Slovenije bodisi še niso prijavljene na ZPIZ (Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije) bodisi ker delajo pogodbeno ali na drug način (ta segment zaposlenih za nepopisne podatke ne velja).

Vsaka delovno aktivna oseba se ne vozi na delo, temveč so nekateri zaposleni tudi doma. Delovno aktivna oseba, ki dela v kraju prebivališča, prav tako ustvarja tok v prostoru, saj potuje iz lokacije prebivališča na lokacijo dela, le da je tovrstna migracijska pot krajša. Vendar pa takšna natančnost obdelave podatkov presega meje tega magistrskega dela.

Za izračun toka delovno aktivnega prebivalstva je pomembno razmerje med številom delovno aktivnega prebivalstva, ki dela v naselju prebivališča (DAP_{nas}) in celotnim številom delovno aktivnega prebivalstva (DAP) v naselju. To razmerje smo poimenovali lokacijski koeficient (LQ , Ravbar in Bole, 2007).

$$LQ = \frac{DAP_{nas}}{DAP} \cdot 100$$

Manjši je lokacijski koeficient, večji je tok ljudi v prostoru zaradi delovne aktivnosti v smeri od kraja bivanja v kraj dela, saj več delovno aktivnega prebivalstva dela izven naselja prebivališča. Za razvrstitev občin v tri skupine smo uporabili metodo geometrijskih intervalov (Frye, 2007). Oceno 2 smo pripisali občinam, v katerih je koeficient manjši od 25, oceno 0 pa občinam, v katerih je koeficient večji od 48. Oceno 1 smo pripisali občinam, v katerih koeficient znaša med 25 in 48 (Preglednica 10).

Preglednica 10: Merila za razvrstitev občin glede na intenzivnosti toka delovno aktivnega prebivalstva v občini glede na kraj dela (lastna obdelava).

Table 10: *Criteria for the classification of municipalities according to active working population flows due to different place of work (own presentation).*

Ocena	Mejne vrednosti (LQ)
2	≤ 25
1	25 – 48
0	> 48

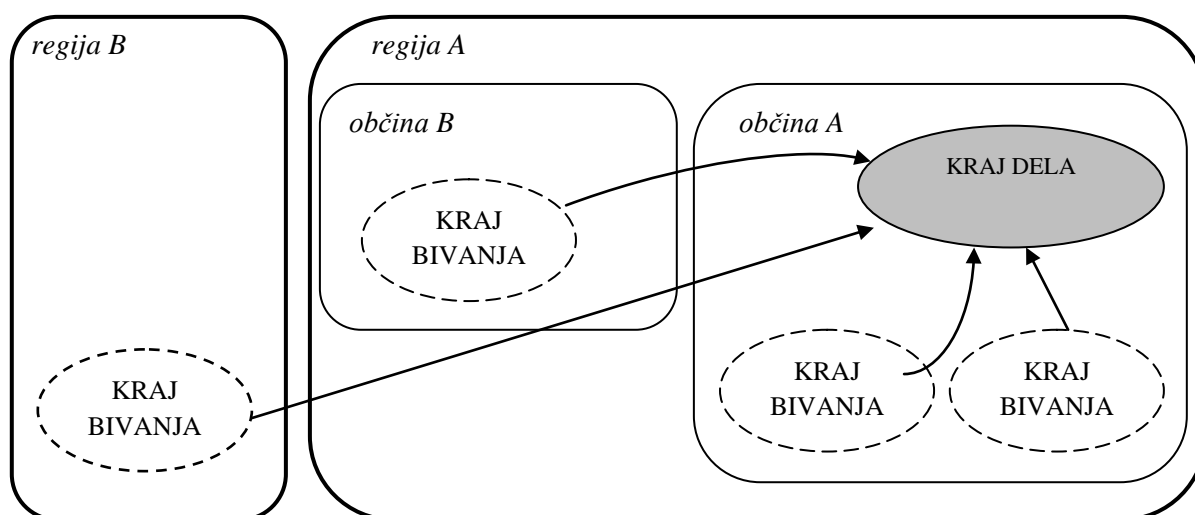
Zaposlitveni tok – indeks delovnih migracij

Ker želimo poudariti tudi vlogo zaposlitvenih jeder, torej območij, kamor prihajajo ljudje vsakodnevno na delo ne glede na njihov izvor, je za tok ljudi v prostoru pomemben tudi t.i. zaposlitveni tok, kamor ljudje prihajajo na delo ne glede na to, ali prihajajo iz istega naselja, drugega naselja v občini, druge občine, morda druge statistične regije. Zaposlitveni tok smo izrazili z indeksom delovnih migracij.

Indeks delovnih migracij (v nadaljevanju: IDM) v našem magistrskem delu je razmerje med številom delovno aktivnega prebivalstva po naselju prebivališča (DAP_{preb}) in številom delovno aktivnega prebivalstva po naselju delovnega mesta (DAP_{dm}), pomnoženo s 100. Podatke o delovno aktivnem prebivalstvu smo črpali iz popisa prebivalstva SURS iz leta 2002 na ravni naselij, ker novejših tako podrobnih podatkov ni. Z zajetjem podatkov na ravni naselij želimo natančneje ovrednotiti delovne migracije v prostoru kot le med občinami in regijami, torej tudi tiste znotraj posamezne občine.

$$IDM = \frac{DAP_{preb}}{DAP_{dm}} \cdot 100$$

Za izračun indeksa smo potrebovali podatke o delovno aktivnem prebivalstvu po kraju dela in po kraju prebivališča. Glede podatkov o delovno aktivnem prebivalstvu po kraju prebivališča za občine, ki so bile ustanovljene po letu 2002 in občine, od katerih so se le-te odcepile, smo postopali enako kot pri izračunu števila delovno aktivnega prebivalstva po kraju dela v prejšnjem poglavju.

Slika 23: Model tokov delovno aktivnega prebivalstva v prostoru glede na kraj bivanja (lastna obdelava).
Figure 23: Model of active working population according to place of living (own presentation).

Če primerjamo uraden podatek o indeksu delovnih migracij Statističnega urada RS za leto 2002 na ravni občin (levi stolpec z IDM v preglednici 11) in novo izračunan indeks delovnih migracij na ravni naselij (vendar grupirano na raven občin; desni stolpec z IDM v preglednici 11) vidimo, da so podatki verodostojni. Številčno gre za odstopanje za največ 29,6 točke pri občini Trzin, vendar pa je vrstni red prvih petih najbolj delovno intenzivnih občin nespremenjen. Tudi pri preostalih občinah so podatki enako verodostojni. Največje anomalije so pri občinah, ki so zaradi odcepitve novih občin izgubile del teritorija ter posledično del delovno aktivnega prebivalstva. V analizi smo upoštevali indeks delovnih migracij na ravni naselij (desni stolpec v preglednici 11).

Preglednica 11: Primerjava IDM za občine in na novo izračunanega IDM na ravni naselij za prvih 20 občin z najvišjim indeksom (SURs, 2002, lastni izračun).

Table 11: Comparison between the index of working population for municipalities and the newly calculated index for settlements in the 20 most labour oriented municipalities (SURs, 2002, own calculation)

Občina	IDM (podatek za občino, SURs, 2002)	Vrstni red	IDM (skupaj po naseljih, SURs, 2002)	Vrstni red
Trzin	249,9	1	220,3	1
Nazarje	228,9	2	216,9	2
Murska Sobota	196,6	3	192,4	3
Šempeter-Vrtojba	190,6	4	180,0	4
Kidričevo	178,5	5	156,3	5
Zreče	155,0	7	153,6	6
Ljubljana	160,1	6	152,4	7
Celje	151,3	8	149,0	8
Novo mesto*	130,4	13	148,2	9
Maribor	144,3	9	141,1	10
Naklo	133,0	10	134,0	11
Velenje	131,8	12	131,9	12
Lenart*	103,4	27	131,8	13
Ptuj	130,3	14	131,7	14
Slovenj Gradec	132,3	11	129,7	15
Gornja Radgona*	103,7	26	123,2	16
Kranj	120,0	15	120,5	17
Bled*	89,9	46	118,7	18
Postojna	111,6	19	117,1	19
Nova Gorica*	111,1	20	115,2	20
povprečje za (193) 210 občin	69,1		72,0	

* v novem izračunu so upoštevane naslednje spremembe: odcepitev občine Šmarješke toplice in občine Straža od občine Novo mesto; odcepitev občine Renče-Vogrsko od občine Nova Gorica; odcepitev občine Sv. Jurij v Slovenskih Goricah in občine Sveta Trojica v Slov. Goricah od občine Lenart; odcepitev občine Apače od občine Gornja Radgona ter odcepitev občine Gorje od občine Bled.

Glede na IDM metodologija SURs (2010a) loči delovne občine in bivalne občine. Za potrebe naše raziskave smo poimenovanje in merila SURs deloma prilagodili. V delovnih občinah je IDM večji od 95,9, torej gre še vedno za presežek delovnih mest nad številom delovno aktivnega prebivalstva. Občinam, za katere je vrednost IDM večji od 116 smo pripisali oceno 2. Oceno 0 smo pripisali občinam, v katerih je izračunan IDM pod povprečjem (povprečje je 72), oceno 1 pa ostalim občinam (Preglednica 12).

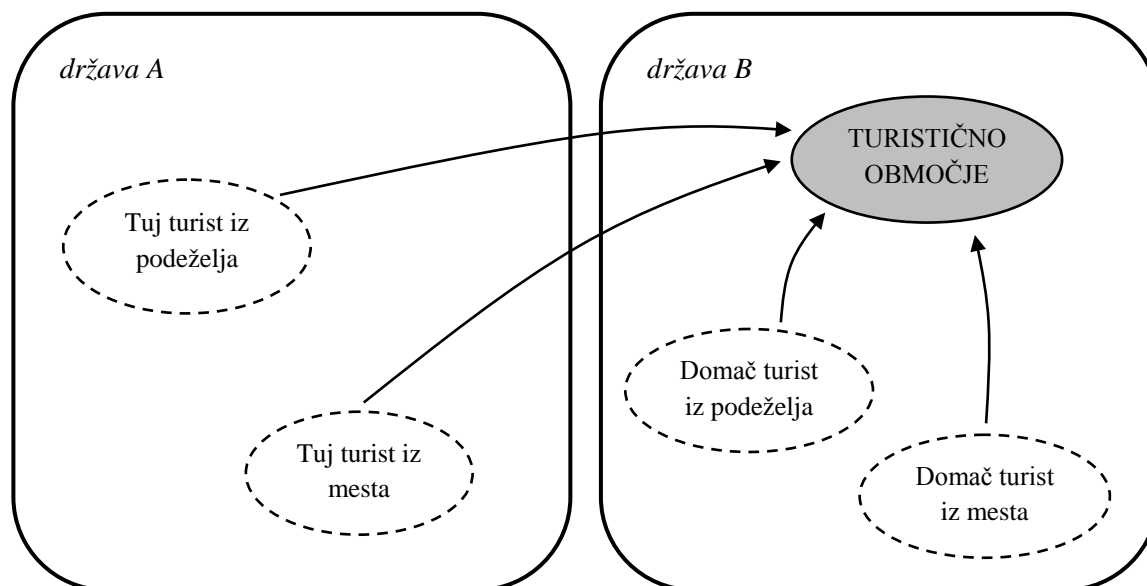
Preglednica 12: Merila za razvrstitev občin glede na zaposlitveni tok v občini (lastna obdelava).

Table 12: Criteria for the classification of municipalities according to employment flows (own presentation).

Ocena	Mejne vrednosti (IDM)
2	$\geq 116,0$
1	72,0 – 115,9
0	$< 72,0$

Pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja

Predpostavljali smo, da je večji pritisk na podeželje z vidika turizma, rekreacije ali preživljanja prostega časa prisoten v turistično bolj razvitih občinah. Z besedo 'obiskovalec' smo mislili na vse obiskovalce turistično privlačnega območja, ki so prišli od drugod z namenom rekreacije, oddiha, preživljanja prostega časa (Slika 24). Turistična ponudba ni omejena zgolj na teritorialno pripadnost določeni lokalni skupnosti, regiji ali državi. Poleg tega je turistična ponudba atraktivna tako v mestih kot na podeželju znotraj nekega turističnega območja. Tudi namen in trajanje obiska določenega turističnega območja je različen. Obiskovalci iz bolj oddaljenih krajev običajno ostanejo v turističnem območju dlje kot obiskovalci iz bližnjih krajev, vendar to ni pravilo. Ne smemo pozabiti tudi na obiskovalce rekreativnih con znotraj mestnih območij ali na njihovem obrobju, ki jih ne štejemo kot turistična središča. Za primer naj navedemo priljubljena Rožnik in Golovec za prebivalce Ljubljane, ali pa Šmarno goro. Tovrstni tokovi obiskovalcev niso statistično zabeleženi. Prva težava je že v opredelitvi rekreativnih con, v kolikor raziskovalec zelo dobro ne pozna prostora, ki ga raziskuje in navad tamkajšnjih prebivalcev. Rekreativna cona ni le urejen park, lahko je tudi odprt kmetijski prostor.

Slika 24: Model tokov ljudi v prostoru z namenom preživljanja prostega časa, dopustovanja in rekreacije (lastni prikaz).

Figure 24: A model of flows of people for the purpose of spending leisure, holiday and recreation time (own presentation).

Statistični urad RS na področju turizma z vprašalnikom zbira podatke o prenočitvenih zmogljivostih, prihodih, prenočitvah turistov in državi prihoda v gostinsko nastanitvenih objektih (SURS, 2011b). Letni podatki zajemajo podatke o nastanitveno-gostinskih objektih, ki imajo v svoji ponudbi tudi manj kot 10 stalnih ležišč, kar pri mesečnih podatkih vedno ne velja. Turist je po definiciji SURS oseba, ki zaradi preživljanja prostega časa, sprostivne, poslov ali drugih razlogov prenoči v gostinsko-nastanitvenem objektu vsaj eno noč. Torej enodnevni obiskovalci, ki v kraju ne prenočijo oziroma se ne prijavijo v nastanitvenem objektu, niso zajeti v statističnih podatkih. Večje število

prenočitvenih zmogljivosti se običajno nahaja v mestih (npr. Bled, Izola, Piran, Bovec, itd.) in ne na podeželju. Vendar pa turisti, ki prenočijo v tovrstnih turističnih krajih, lahko obiščejo podeželsko zaledje. Zato s tem kazalnikom želimo pojasniti tokove ljudi v prostoru proti nekemu turističnemu območju (ki lahko obsega tako mestni kot podeželski prostor).

Merilo za razvrstitev občin glede na turistično dejavnost je pomembnost turizma v občini kot gospodarskega sektorja (TUR). Izrazili smo jo kot razmerje med številom nočitev na 100 prebivalcev v občini. Oceno 2 smo pripisali občinam, v katerih je to razmerje nadpovprečno (povprečje za občine, za katere je število nočitev podano, je 0,06). Oceno 0 smo pripisali občinam z indeksom nižjim od 0,02 oziroma število nočitev ni znano. Ostalim občinam smo pripisali vrednost 1 (Preglednica 13). Uporabili smo podatke SURS o prenočitvah turistov po občinah za leto 2010.

$$TUR = \frac{\text{št. nočitev}}{\text{št. prebivalcev} * 100}$$

Preglednica 13: Merila za razvrstitev občin glede na turistično dejavnost (lastni izračuni).

Table 13: *Criteria for the classification of municipalities according to tourist activities (own presentation).*

Ocena	Mejne vrednosti, pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja (TUR)
2	$\geq 0,07$
1	0,02 – 0,06
0	0,01 ali manj oz. ni podatka

Okoljska uravnoteženost občine

V literaturi je zaznati množico različnih pristopov k proučevanju okoljskega odtisa. Pionirja na področju raziskovanja koncepta okoljskega odtisa sta Rees in Wackernagel (1996), njuna metoda pa je bila do sedaj že mnogokrat dopolnjena. Namen tega magistrskega dela ni v podrobnih razlagah koncepta okoljskega odtisa (to je tema za samostojno raziskovalno nalogo), zato smo se osredotočili le na metodološke smernice za izračun okoljskega odtisa na ravni občin. Pri izračunu okoljskega odtisa posamezne občine smo upoštevali načelo odgovornosti (Simmons, 2003). To pomeni, da smo upoštevali življenjske navade prebivalcev ne glede na prisotnost morebitnih naključnih udeležencev (dodatnih porabnikov prostora) v njihovi bližini. Na primer, vplivi jedrske elektrarne Krško na okolje se ne odražajo v večjem okoljskem odtisu Občine Krško. Vpliv se kaže le pri porabi električne energije, ki prihaja iz elektrarne. Uporabili smo kombinirano metodo izračuna (Stepišnik, 2009; Simmons, 2003), ki naj bi bila primerna za izračun okoljskega odtisa na sub-nacionalni ravni.

Ker podatkov o potrošnji snovi v posamezni občini ni, smo za izračun uporabili letne podatke o povprečni potrošnji posamezne snovi na prebivalca na ravni države. Letne podatke smo kasneje prilagodili občinam glede na število prebivalcev. Vsi uporabljeni podatki o porabi določene snovi veljajo za leto 2010 in so dostopni na SI-STAT podatkovnem portalu. Za vsako potrošeno snov smo ocenili t.i. bioproduktivno površino, potrebno za njihovo proizvodnjo, porabo in odstranitev nastalih odpadkov. Porabo določene snovi smo pretvorili v površinsko enoto (globalne hektarje) s pomočjo pretvorbene faktorja, ki pove, kako velik pritisk povzroča posamezna snov na posamezno

bioproduktivno površino. Okoljski odtis smo ocenili za vsako izmed šestih različnih bioproduktivnih površin prostora (kmetijske, gozdne, ribolovne, pozidane površine, pašniki in površine namenjene absorpciji CO₂; Kitzes in sod., 2007) in za vsako snov posebej (Preglednica 14). Število snovi je odvisno od razpoložljivih podatkov o njihov porabi. Združimo pa jih lahko v kategorije (Stepišnik, 2009): neposredna raba energije, mobilnost, hrana, snovi, odpadki, grajeno okolje.

Preglednica 14: Pretvorbeni faktorji za izračun okoljskega odtisa po posamezni vrsti obremenjevanja okolja in vrsti bioproduktivne površine (Stepišnik, 2009).

Table 14: *Footprint conversion factors for consumption categories and each bioproduktive area (Stepišnik, 2009).*

Vrsta obremenjevanja okolja	Vrsta bioproduktivne površine <i>b</i>					
	Energijske površine	Kmetijske površine	Pašniki	Gozdne površine	Ribolovne površine	Pozidane površine
Neposredna raba energije v gospodinjstvih (ha/GWh)						
TE na premog, JE	214,55	-	-	-	-	-
HE		-	-	-	-	35,25
Ekstra lahko kurilno olje	78,62	-	-	-	-	-
Zemeljski plin	59,97	-	-	-	-	-
Lesna biomasa		-	-	11,85	-	-
Utekočinjen naftni plin	67,96	-	-	-	-	-
Premog	93,28	-	-	-	-	-
Aktivni solarni sistemi	0,16	-	-	-	-	-
Geotermalna energija	0	-	-	-	-	-
Mobilnost (ha/1000 pkm, ha/1000 tkm)						
Osebna vozila	0,000072	-	-	-	-	0,000016
Javni prevoz	0,000039	-	-	-	-	0,000000
Hrana (ha/t)						
Žitarice	0,674	2,123	-	-	-	-
Zelenjadnice	0,240	1,227	-	-	-	-
Meso	1,732	6,892	3,380	-	-	-
Mleko	0,440	0,959	0,428	-	-	-
Sadje	0,366	0,144	0,116	-	-	-
Snovi (ha/t)						
Gozdni sortimenti	0,133	-	-	0,938	-	-
Gradbeni material	0,127	0,006	-	-	-	-
Papir in lepenka	0,970	-	-	1,879	-	0,329
Plastični in gumeni izdelki	3,886	-	-	-	-	1,340
Odpadki (ha/t)						
Papir	0,893	-	-	-	-	0,713
Steklo	-	-	-	-	-	0,372
Plastika	2,505	-	-	-	-	0,846
Organski odpadki	0,626	-	-	-	-	0,713
Grajeno okolje	-	-	-	-	-	0,00022

Okoljski odtis posameznika (EF) v gha/preb za vse vrste bioproduktivnih površin in vse vrste snovi smo ocenili z naslednjo formulo (Stepišnik, 2009; Rozman, 2008):

$$EF = \sum_{i=1}^n \sum_{b=1}^6 k_{b,i} r_{b,i}$$

kjer i pomeni vrsto snovi, b vrsto bioproduktivne površine, r pa porabo posamezne snovi na prebivalca (v t/preb, l/preb, m³/preb, kWh/preb, itd.) Oznaka $k_{b,i}$ predstavlja pretvorbeni faktor za posamezno snov i po posamezni bioproduktivni površini b . V preglednici 14 smo podali pretvorbene faktorje, potrebne za izračun okoljskega odtisa.

Če je okoljski odtis posamezne snovi na posamezni bioproduktivni površini manjši od 0,005, je vrednost enaka 0 (Rees in Wackernagel, 1996; Simmons, 2003 in drugi). Ker v času nastanka magistrskega dela nismo razpolagali s podrobnimi podatki po porabi posameznih snovi ali energentov po občinah, bo okoljski odtis na prebivalca za vse vrste obremenjevanja okolja (razen za grajeno okolje) enak za vse prebivalce v državi. Okoljski odtis kot posledica grajenega okolja pa je odvisen od pozidanih zemljišč v posamezni občini. Za izračun smo uporabili podatke o pozidanih zemljiščih iz dejanske rabe zemljišč (RABA) iz portala MKO, ki veljajo na dan 3.7.2012.

Nadalje smo izračunali biokapaciteto posamezne občine. Biokapaciteto smo izračunali za pet tipov bioproduktivnih površin, ki smo jih omenili že pri izračunu okoljskega odtisa, in sicer po naslednji formuli (Kitzes in sod., 2007; Ewing in sod., 2010; Stepišnik, 2009):

$$BK = \sum_{b=1}^5 A_b \cdot FP_b \cdot EF_b$$

kjer b pomeni vrsto bioproduktivne površine, A_b površino bioproduktivne površine v občini, FP_b faktor pridelka, EF_b pa ekvivalentni faktor za posamezno bioproduktivno površino. Za izračun bioproduktivnih površin smo uporabili podatke o dejanski rabi zemljišč (RABA) iz portala MKO, ki veljajo na dan 3.7.2012. Med kmetijske površine smo uvrstili njive (šifra 1100), hmeljišča (1160), trajne rastline na njivskih površinah (1180), rastlinjake (1190), vinograde (1211), matičnjake (1212), intenzivne in ekstenzivne sadovnjake (1221, 1222), oljčnike (1230), ostale trajne nasade (1240) in plantaže gozdnega drevja (1420). Med pašnike smo uvrstili trajne travnike (1300), kmetijska zemljišča v zaraščanju (1410), neobdelana kmetijska zemljišča (1600) ter kmetijska zemljišča, porasla z gozdnim drevjem (1800). Med gozdne površine smo uvrstili površine porasle z gozdom (2000) drevesi in grmičevjem (1500). Pozidane površine so le tiste s šifro 3000, med ribolovne površine smo uvrstili vodo (7000). V nobeno kategorijo nismo uvrstili barjanskih travnikov (1321), barij (4100), trstičij (4210), ostalih zamočvirjenih zemljišč (4220) ter odprtih zemljišč (5000, 6000). Ta zemljišča smo smatrali kot zemljišča, potrebna za zagotavljanje biotske raznovrstnosti.

Faktor pridelka nevtralizira različne pogoje za pridelavo po svetu, ekvivalentni faktor pa površinske hektare pretvori v globalne hektarske ekvivalente. Več o teh dveh faktorjih glej Kitzes in sod. (2007). V preglednici 15 smo podali faktorje pridelka in ekvivalentne faktorje, potrebne za izračun biokapacitete posamezne občine.

Preglednica 15: Faktorji pridelka in ekvivalentni faktorji za izračun biokapacitete (Ewing in sod., 2010; Stepišnik, 2009).

Table 15: *Yield factors and equivalence factors for calculating biocapacity* (Ewing et al., 2010; Stepišnik, 2009).

	Vrsta bioproduktivne površine <i>b</i>				
	Kmetijske površine	Pašniki	Gozdne površine	Ribolovne površine	Pozidane površine
Faktor pridelka	1,69	3,60	2,42	1,00	1,69
Ekvivalentni faktor (gha/preb)	2,51	0,46	1,26	0,37	2,51

Od biokapacitete smo odšteli površine za ohranjanje biotske raznovrstnosti, t.j. 12 % bioproduktivnih površin (Rozman, 2008). Vplive na okolje v posamezni občini smo opredelili kot okoljski presežek ali primanjkljaj (Rozman, 2008):

Okoljski presežek/primanjkljaj = okoljski odtis (v gha) – biokapaciteta (v gha)

Okoljski primanjkljaj velja v primeru, da je okoljski odtis večji od biokapacitete, okoljski presežek pa v primeru, da je okoljski odtis manjši od biokapacitete. V primeru okoljskega primanjkljaja so okoljski potenciali prekomerno izkoriščeni (Rozman, 2008). Za določitev mejnih vrednosti smo upoštevali izračunano povprečno okoljsko uravnoteženost občine, ki znaša 0,38 gha/preb. Oceno 1 smo pripisali občinam, v katerih znaša okoljska uravnoteženost med -2,05 in 2,82 gha/preb (pol standardnega odklona). Oceno 2 smo pripisali občinam, v katerih je okoljska uravnoteženost večja od 2,82 gha/preb, oceno 0 pa občinam, v katerih okoljska uravnoteženost znaša manj kot -2,05 gha/preb.

Preglednica 16: Merila za razvrstitev občin glede na okoljsko uravnoteženost (lastni izračun).

Table 16: *Criteria for the classification of municipalities according to EF/BC accounting* (own calculation).

Ocena	Mejne vrednosti (okoljska uravnoteženost, gha/preb)
2	> 2,82
1	od - 2,05 do 2,82
0	< -2,05

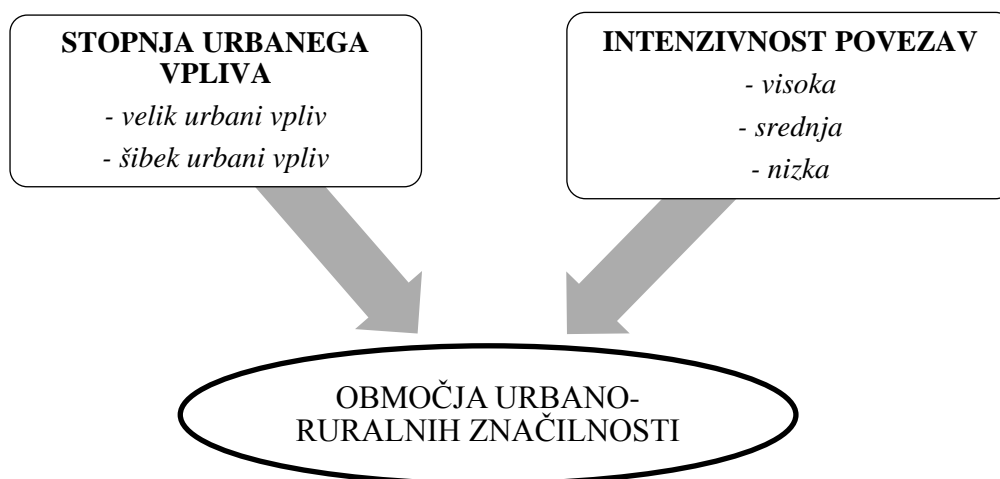
3.2.4 Predlog sinteze za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji

Urbano-ruralne značilnosti v prostoru znotraj posamezne občine smo označili glede na stopnjo urbanega vpliva in glede na intenzivnost povezav v prostoru (Slika 25). S stopnjo urbanega vpliva smo želeli ponazoriti vpliv mest na podeželski prostor. Z intenzivnostjo povezav pa smo želeli označiti intenzivnost tokov v prostoru.

Stopnjo urbanega vpliva smo ponazorili s kazalnikoma:

- pripadnost občine funkcionalnemu urbanemu območju in

- okoljska uravnoveženost.

Slika 25: Model oblikovanja območij urbano-ruralnih značilnosti (lastni prikaz).
Figure 25: A model of creating urban-rural areas characteristics (own presentation).

Vpliv urbanega središča celotne FUA pomembno vpliva na širši prostor celotnega funkcionalnega urbanega območja, četudi v manjši občini (ki je sicer del FUA) ni mestnega naselja ali naselja mestnega značaja. Za primer, naselji Ig ali Škofljica v istoimenskih občinah po definiciji SURS (Pavlin in sod., 2003) ne spadata med mestna naselja ali naselja mestnega značaja, pa vendar je vpliv mesta Ljubljane na tem območju izredno velik (več o tem v poglavju 4.3, kjer podrobneje analiziramo območje Ljubljanske urbane regije). Vpliv človeka na okolje smo razumeli v smislu urbanega vpliva. Večji je okoljski primanjkljaj občine, večji je vpliv človeka in njegovih dejavnosti na okolje. Vsaka občina je pri posameznem kazalniku lahko zbrala največ dve točki. Razpon skupaj zbranih točk je med 0 in 4. Razvrstitev občin po posameznih razredih glede na zbrano število točk je prikazano v preglednici 17.

Preglednica 17: Merila za uvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva (lastni izračun).

Table 17: Criteria for the classification of municipalities according to the degree of urban influence (own calculation).

Urbani vpliv	Zbrane točke
VELIK	3 – 4
ŠIBEK	0 – 2

Intenzivnost povezav med mesti in podeželjem smo ponazorili z merili:

- prebivalstvena moč največjega naselja v občini,
- lokacijski koeficient,
- indeks delovnih migracij in
- pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja.

S prebivalstveno močjo največjega naselja v občini smo želeli pokazati intenzivnost tokov znotraj posamezne občine. Z lokacijskim koeficientom in indeksom delovnih migracij smo želeli pokazati na intenzivnost tokov tudi na medobčinski ravni in to v obeh smereh. Turistično privlačne občine generirajo dodatne (tudi sekundarne) tokove v prostoru. Najbolj vidni so tokovi ljudi - turistov.

Poleg njih pa turistična dejavnost generira dodatne finančne tokove (nastanitev, gostinske usluge, prodaja spominkov, itd.), tokove blaga (zaradi povpraševanja turistov).

Vsaka občina je pri posameznem kazalniku lahko zbrala največ dve točki. Torej je razpon skupaj zbranih točk med 0 in 8. Razvrstitev občin po posameznih razredih glede na zbrano število točk je prikazano v preglednici 18.

Preglednica 18: Merila za uvrstitev občin glede na intenzivnost povezav (lastna obdelava).

Table 18: *Criteria for the classification of municipalities according to the intensity of linkages (own presentation).*

Intenzivnost povezav	Zbrane točke
VISOKA	5 - 8
SREDNJA	3 - 4
NIZKA	0 - 2

S kombiniranjem razredov stopnje urbanega vpliva in razredov intenzivnosti povezav, smo občine uvrstili v enega izmed šestih razredov:

- visoka intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv velik,
- srednja intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv velik,
- nizka intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv velik,
- visoka intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv šibek,
- srednja intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv šibek,
- nizka intenzivnost povezav v območjih, kjer je urbani vpliv šibek.

Preglednica 19: Razvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva in intenzivnost povezav po lastni metodologiji (lastna obdelava).

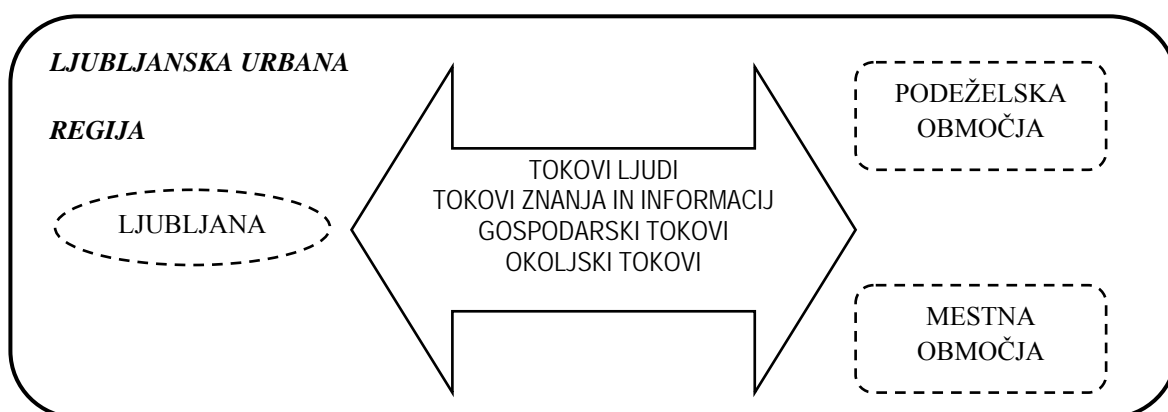
Table 19: *Classifications of the municipalities according to the degree of human influence and intensity of linkages by own methodology (own presentation).*

		Intenzivnost povezav		
		Visoka	Srednja	Nizka
Stopnja urbanega vpliva	Velik urbani vpliv			
	Šibek urbani vpliv			

3.3 Proučevanje odnosov med mestnimi in podeželskimi območji na podlagi tokov v prostoru

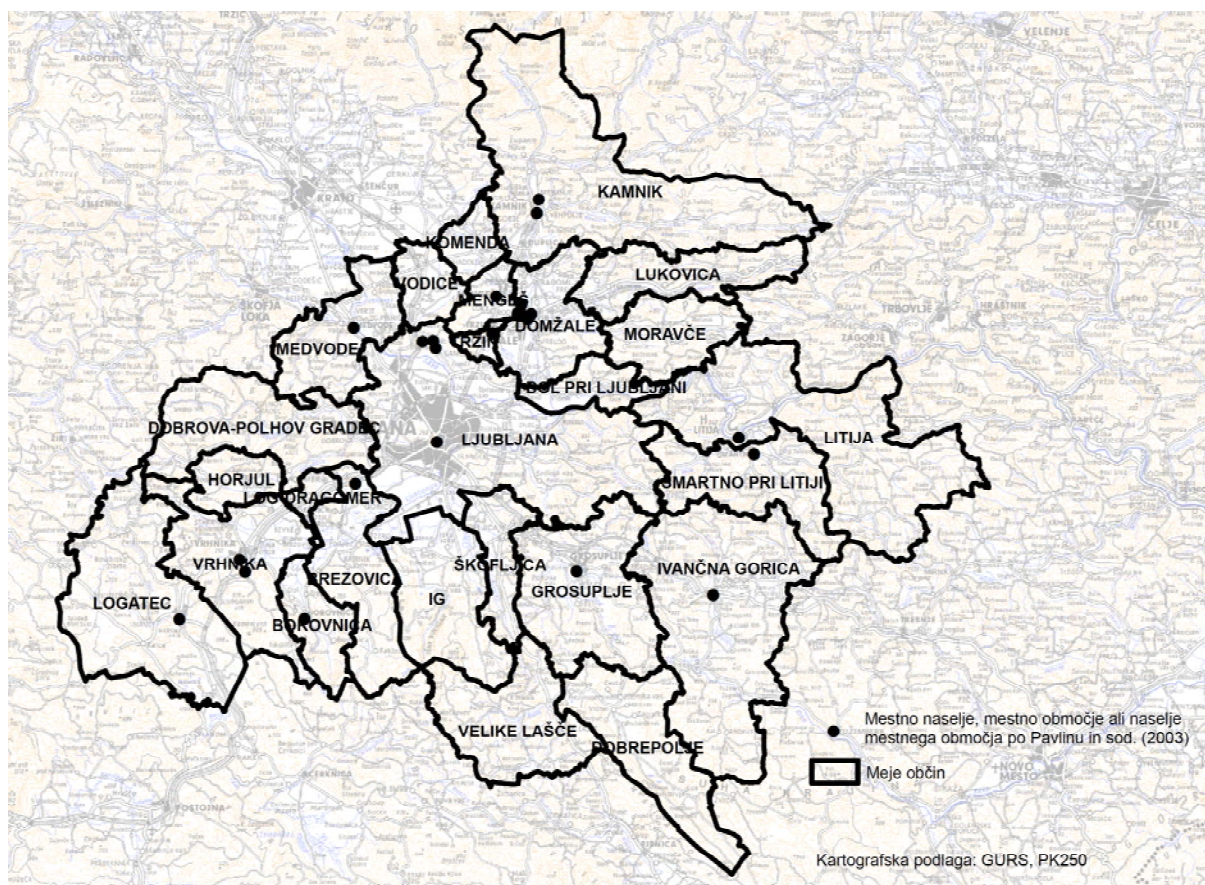
V magistrskem delu smo proučili tudi odnose mesta Ljubljana do širšega zaledja z vidika tokov v prostoru. Podrobneje smo predstavili tokove ljudi, tokove blaga in dobrin, tokove znanja in informacij, finančne ter okoljske tokove. Tokove blaga in storitev ter finančne tokove smo

proučevali skupaj. Imenujemo jih gospodarski tokovi. Metodološko ozadje vseh navedenih tokov v prostoru smo podrobno predstavili že v poglavju 3.2.1 in ga tu nismo ponavljali. Proučevanje tokov je opisno in temelji na analizi statističnih podatkov SURS, drugih podatkov posameznih organizacij (npr. ZDRZZ, 2012; SIGIC 2012), strateških dokumentov Regionalne razvojne agencije Ljubljanske urbane regije (npr. SPRPN LUR, 2009) in Mestne občine Ljubljana (npr. OPN MOL, 2010), drugih že izvedenih raziskav (npr. Jeršič, 1995; Balantič, 2007) ter na lastnem poznavanju proučevanega prostora.

Slika 26: Model proučevanja odnosov med mestnimi in podeželskimi območji na mikro ravni (lastni prikaz).

Figure 26: Model of micro level urban-rural relationships research (own presentation).

Slika 27: Občine znotraj Ljubljanske urbane regije (vir podatkov: GURS, PK 250, lastni prikaz).

Figure 27: Municipalities within Ljubljana urban region (data source: GURS, PK 250, own presentation).

Ljubljanska urbana regija (v nadaljevanju: LUR) obsega 26 občin znotraj Osrednjeslovenske statistične regije (Slika 27). Po obsegu je Ljubljanska urbana regija enakovredna Osrednjeslovenski statistični regiji. Po metodologiji opredelitve mestnih naselij, mestnih območij in naselij mestnih območij, ki jo je za namene statističnega raziskovanja na ravni naselij pripravil Statistični urad RS (Pavlin in sod., 2003), se v LUR nahaja 23 mestnih naselij ali naselij mestnega značaja, v katerih po popisnih podatkih SURS za leto 2002 živi nekaj manj kot 362.500 prebivalcev, oziroma dobrih 68 % prebivalstva celotne regije. Kar 75 % mestnega prebivalstva znotraj LUR živi v Ljubljani.

Dostopnih statističnih podatkov na ravni naselij je žal premalo, da bi lahko podrobno proučevali odnose med mestom Ljubljana (t.j. med naseljem Ljubljana) in ostalim prostorom v LUR. Statistični podatki za Ljubljano se nanašajo na celotno teritorialno območje Mestne občine Ljubljana, zato smo uporabili te. Izbiro smo utemeljili z dejstvom, da v naselju Ljubljana prebiva kar 98 % vseh prebivalcev v MOL (po podatkih SURS za naselja za leto 2002). Površina naselja Ljubljana pa obsega 63 % površine celotne MOL. V mislih pa smo imeli vendarle odnose med mestom Ljubljana in njegovim širšim zaledjem.

Tokovi ljudi

Tokove ljudi v prostoru proučujemo na podlagi analize:

- delovno aktivnega prebivalstva po kraju dela in kraju bivanja oziroma delovnih migracij,
- prostorske razmestitve javnih dejavnosti, t.j. upravne enote in izpostave oziroma območne enote javnih zavodov, zdravstvenih ustanov,
- števila obiskovalcev kulturnih prireditev,
- prostorske razmestitve pomembnejše športno rekreacijske infrastrukture in rekreacijskih teženj prebivalcev Ljubljane,
- prometne obremenitve državnih cest znotraj LUR (vir podatkov: DRSC).

Prebivalci lokacijo delovnega mesta lahko kombinirajo še z drugimi upravnimi, izobraževalnimi, kulturnimi, zdravstvenimi, športnimi, trgovskimi dejavnostmi. Lahko pa ustvarjajo dodatne tokove v prostoru, z namenom izobraževanja, obiska, kulturnih, športnih prireditev, rekreacije ali urejanja upravnih zadev. Prebivalci v splošnem ne potrebujejo storitev državne uprave v smislu, da bi morali osebno priti na sedež ustanove državne uprave, na primer na ministrstvo ali vladne službe. Tudi zato ne, ker se danes ogromno storitev ponuja v okviru e-uprave (npr. pridobitev voziškega dovoljenja, osebne izkaznice). Upravne enote ponujajo upravne storitve na določenem teritorialnem območju (krajevna pristojnost), zato je lokalno prebivalstvo v tem primeru bolj vezano na medobčinsko središče kot samo na Ljubljano. Prebivalcu ali podjetju so ponujene storitve javne uprave ali lokalne samouprave na upravnih enotah, območnih enotah in njihovih izpostavah javnih organov (na primer zavod za zdravstveno varstvo, zavod za socialno delo), policijskih postajah ali na sedežih občin in krajevnih skupnosti. Zdravstveno dejavnost v LUR smo opisali z lokacijami zdravstvenih domov. Lokacij posameznih zasebnih zdravstvenih ustanov nismo ugotavljali. Tokovi ljudi zaradi obiskovanja športnih in kulturnih prireditev so priložnostne narave, odvisni od velikosti dogodka in zanimanja v javnosti, zato je v tem primeru težje opredeliti smeri in jakosti tokov ljudi. Rekreacijski

oziroma športni pomen določenih lokacij v LUR smo skušali ponazoriti s podatki o športnih centrih, analizo pa dopolniti z lastnim poznavanjem prostora in z rezultati že izvedenih analiz (Balantič, 2007; Jeršič, 1995). Večji pomen kot same lokacije športne infrastrukture imajo na tokove ljudi poleg večjih športnih dogodkov še t.i. rekreacijske cone mestnega prebivalstva izven mest. Prostočasne dejavnosti so odvisne od družbeno-ekonomskih, prostočasnih navad ljudi, trendov, oglaševanja, delovanja javnih in civilnih organizacij, naravno privlačnostjo prostora in infrastrukturno opremljenostjo za prosti čas (Jeršič, 2002). S prostočasnimi težnjami prebivalcev Ljubljane se v svojih delih podrobneje ukvarja Jeršič (1995, 2002). Nekaj izsledkov raziskav smo podali v analitičnem delu. Urejeno, infrastrukturno opremljeno podeželje z razvito turistično ponudbo je magnet za dnevne ali tedenske obiskovalce, ki prihajajo iz urbanih območij, da bi uživali v naravi, miru, krajini. Turistična dejavnost znotraj LUR ni prisotna zgolj zaradi lastnega prebivalstva. Za daljša obdobja se ljudje odločajo dopustovati v bolj oddaljenih krajih, zato turistične dejavnosti v analizi tokov ne proučujemo.

Podatke o delovno aktivnem prebivalstvu in kulturni dejavnosti smo črpali iz SI-STAT podatkovnega portala in veljajo za leto 2010. Podatki o opremljenosti naselij z javnimi funkcijami se nahajajo na portalu upravnih enot (GOV, 2012), spletni strani Sodstva RS (SRS, 2012) in spletni strani Združenja zdravstvenih zavodov Slovenije (ZDRZZ, 2012). Podatke o kulturnih ustanovah smo pridobili iz Wikipedije (Seznam muzejev v Sloveniji, 2012), podatke o večjih festivalih pa iz spletne strani Slovenskega glasbenoinformacijskega centra (SIGIC, 2012a, 2012b).

Tokovi znanja in informacij

Tokove znanja in informacij proučujemo na podlagi analize:

- vpisa v srednješolske izobraževalne programe.

Navezanost otrok na domači kraj v osnovnošolskem izobraževalnem obdobju je bistveno večja, kot kasneje v srednješolskem in visokošolskem izobraževanju. Vendar pa pomembnost Ljubljane kot univerzitetnega središča močno presega meje LUR, zato je analiza tega segmenta na ravni LUR ni relevantna. Podatke o številu vpisanih v srednješolske programe smo pridobili s spletne strani Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (v nadaljevanju: MIZKŠ) veljajo za šolsko leto 2010/2011. Podrobnejši statistični podatki o migracijah dijakov iz kraja prebivališča v kraj šolanja niso znani.

Gospodarski tokovi (tokovi blaga in storitev ter finančni tokovi)

Gospodarske tokove proučujemo na podlagi analize:

- prihodkov podjetij,
- investicij podjetij v osnovna sredstva,
- projektov, ki so sofinancirani z evropskimi sredstvi.

Podatke o prihodkih podjetij in investicijah podjetij v osnovna sredstva smo pridobili iz SI-STAT podatkovnega portala in veljajo za leto 2010. Prihodki podjetij so po definiciji prodajne vrednosti

kupcem zaračunanega prodajnega blaga in opravljenih storitev (SURs, 2010b). Podatki o projektih in finančni vrednosti projektov, ki se financirajo tudi iz evropskih sredstev so pridobljeni iz Izvedbenega načrta regionalnega razvojnega programa Ljubljanske urbane regije za obdobje 2010-2012. Projekti so locirani v prostor glede na nosilca, ki je v večini primerov določena občina, ali več občin. V primeru, da je na projektu sodelujočih več občin, smo vse stroške projekta enakomerno porazdelili na sodelujoče občine.

Okoljski tokovi

Okoljske tokove proučujemo na podlagi analize:

- lokacije virov električne energije za potrebe prebivalcev in poslovnih subjektov v Ljubljani,
- porabe električne energije v občinah,
- porabe pitne vode v Ljubljani,
- odvajanja komunalnih odpadnih voda za območje mesta Ljubljane,
- odlaganja komunalnih odpadkov v občinah.

Podatke smo pridobili iz spletnih strani predmetnih organizacij (TE-TOL, 2012; SEL, 2012; Elektro Ljubljana, 2012; CEROZ, 2012; itd.), iz projektnih nalog (Energis, 2009) in Občinskega prostorskega načrta MOL (OPN MOL, 2010). Podatek o porabi pitne vode za mesto Ljubljana je bil izračunan v sklopu projekta Urban Audit (SURs, 2004) in je dostopen na SI-STAT podatkovnem portalu.

» ta stran je namenoma prazna«

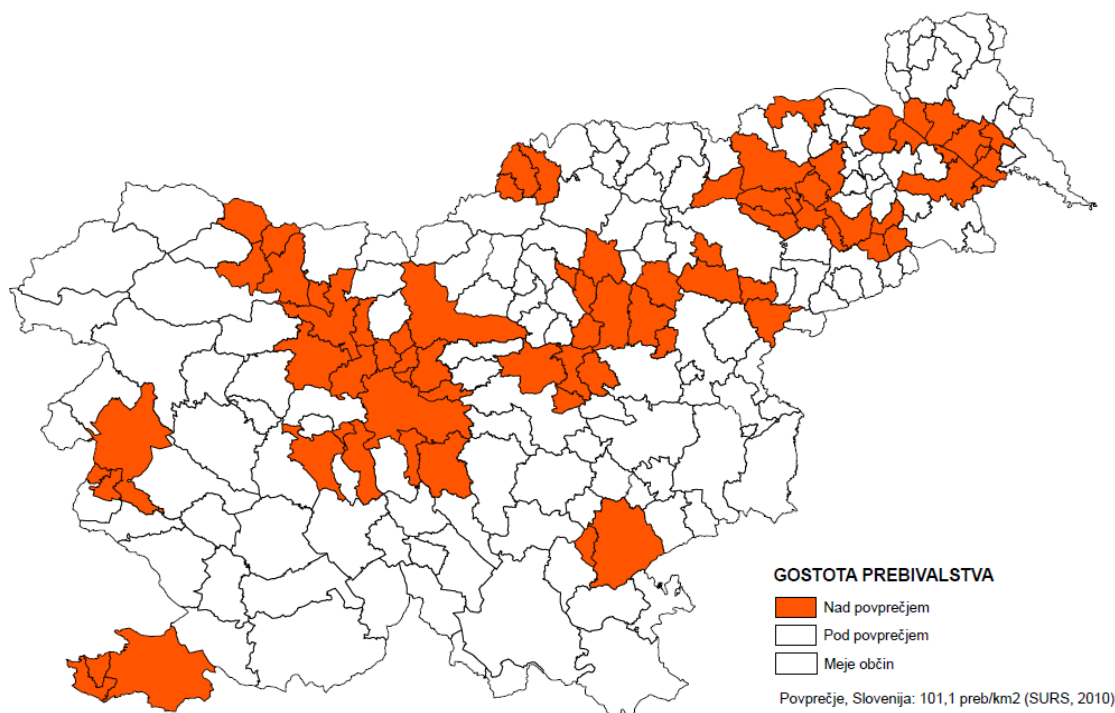
4 ANALIZA ODNOSOV IN STOPNJE POVEZANOSTI MED MESTI IN PODEŽELJEM Z REZULTATI

4.1 Analiza tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na primeru Slovenije – lokalna in regionalna raven

4.1.1 Analiza stopnje urbanega vpliva

V MEGA Ljubljana, je po podatkih SURS na dan 1.7.2010 prebivalo 568.121 prebivalcev, kar je okoli 28 % vsega prebivalstva v Sloveniji. V Osrednjeslovensko statistično regijo spada 24 občin, ki zajemajo desetino slovenskega ozemlja (Slika 15 v poglavju 2.3).

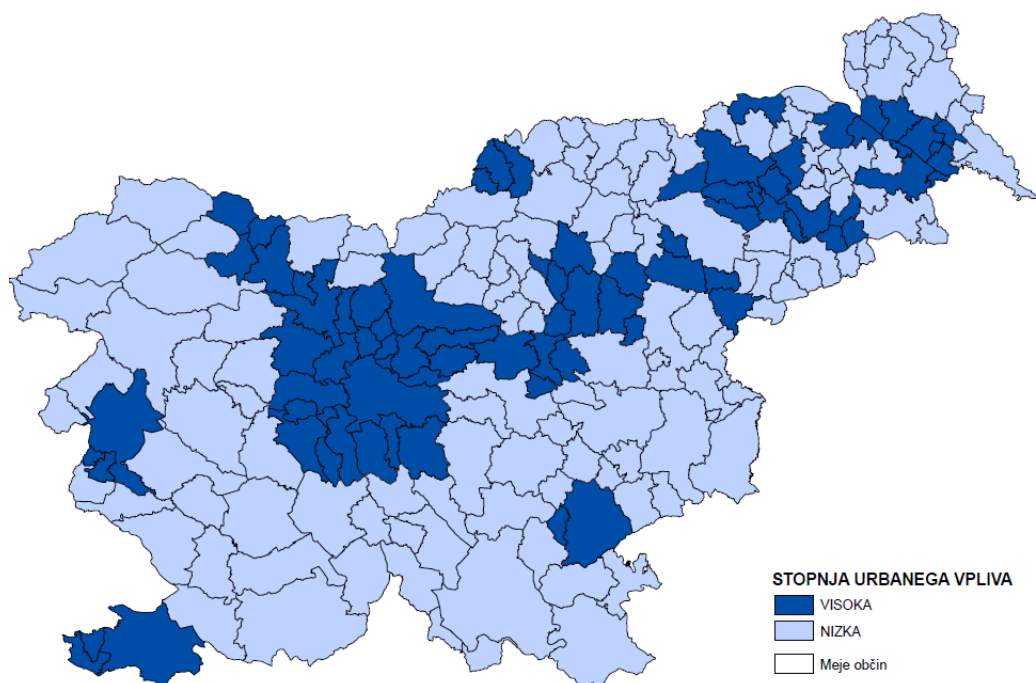
Za nadaljnjo analizo smo občine v skladu s predstavljenim metodološkim pristopom razdelili z vidika nad- ali pod-povprečne gostote prebivalstva glede na slovensko povprečje, ki je na dan 1.7.2010 po podatkih SURS znašalo 101,1 preb/km² (Gostota naseljenosti..., 2011). Tudi v tem primeru so rezultati pričakovani. Pričakovano je gostota prebivalstva najvišja (več kot 500 prebivalcev/km²) v občinah večjih slovenskih mest, t.j. v Ljubljani, Mariboru in Celju. Med občine z nadpovprečno visoko gostoto prebivalstva spada še občina Izola predvsem zaradi matematičnega razmerja med visokim številom prebivalcev v občini in relativno majhno površino celotne občine.

Slika 28: Gostota prebivalstva po občinah glede na povprečje (vir podatkov: SURS, 2010, lastni izračun in prikaz).

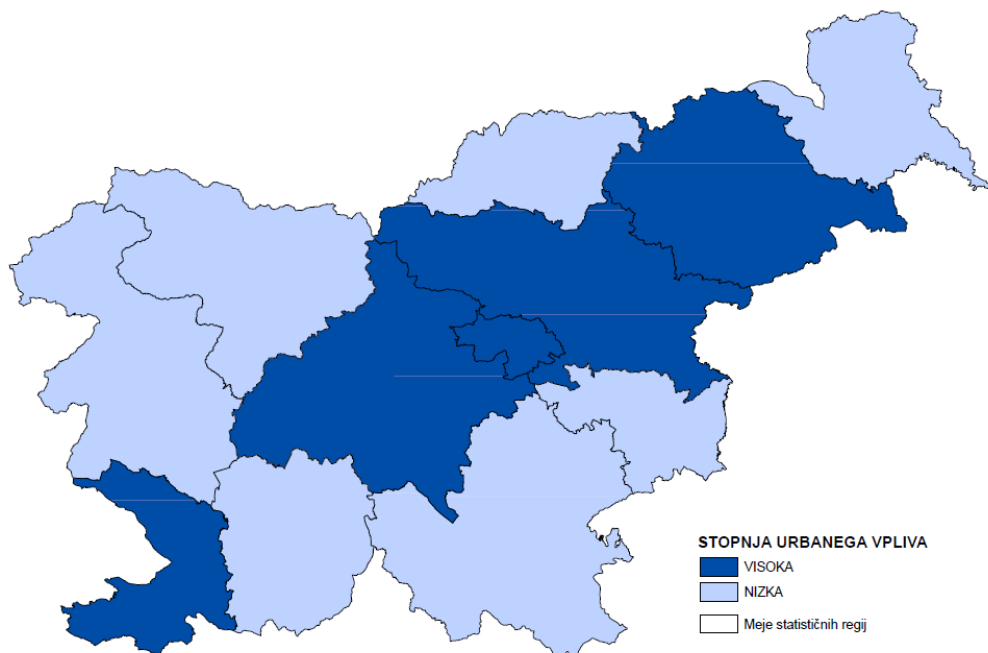
Figure 28: Population density in municipalities according to the average (data source: SURS, 2010, own calculation and presentation).

V 80 občinah s pripisano visoko stopnjo urbanega vpliva živi dobrih 63 % prebivalcev Slovenije. Te občine pa zavzemajo le 28 % slovenskega ozemlja. Visoka stopnja urbanega vpliva je značilna za nižinske predele države (Ljubljanska in Celjska kotlina, Novomeška pokrajina, Dravsko-Ptujsko polje, Pomurska ravnina, Mežiška dolina, Goriška, Koprsko Primorje), kjer se nahajajo tudi urbana središča nacionalnega pomena po SPRS (2004).

Slika 29: Stopnja urbanega vpliva po izbrani metodi iz projekta ESPON 1.1.2, občine (lastna obdelava).

Figure 29: Degree of urban influence according to the ESPON Project 1.1.2 method, municipalities (own presentation).

Slika 30: Stopnja urbanega vpliva po izbrani metodi iz projekta ESPON 1.1.2, regije (lastna obdelava).

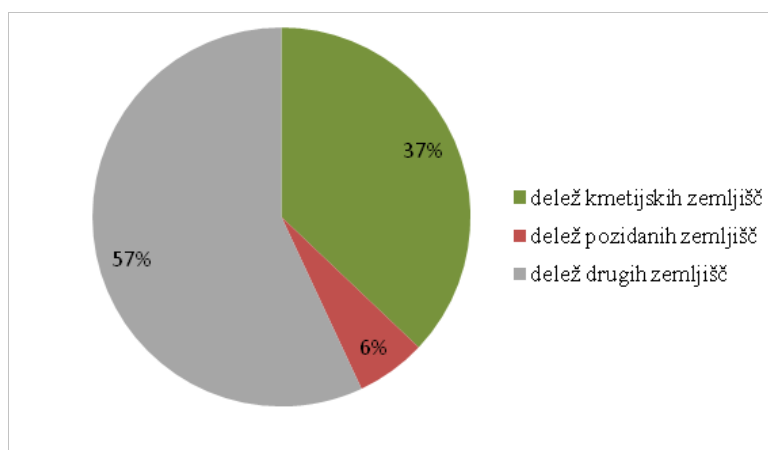
Figure 30: Degree of urban influence according to the ESPON Project 1.1.2 method, regions (own presentation).

Rezultate analize urbanega vpliva prikazujemo tudi na regionalni ravni (Slika 30). Po statističnih podatkih SURS na dan 1.7.2010 je bila gostota prebivalstva največja v Osrednjeslovenski statistični regiji, in sicer 208,1 preb/km². Nadpovprečna gostota prebivalstva (glede na povprečje, ki je na dan 1.7.2010 znašalo 101,1 preb/km²) je prisotna še v Zasavski, Podravski, Savinjski in Obalno-kraški regiji. Najmanj poseljena je Notranjsko-kraška regija z gostoto prebivalstva 35,9 preb/km².

Visoka stopnja urbanega vpliva je tako značilna za Osrednjeslovensko, Zasavsko, Podravsko, Savinjsko in Obalno-kraško regijo. V teh statističnih regijah po podatkih o številu prebivalstva na dan 1.7.2010 skupaj prebiva 62 % prebivalstva Slovenije. Analiza na lokalni ravni s tem podatkom dokaj sovпада. V občinah s pripisano visoko stopnjo urbanega vpliva je po podatkih SURS v istem presečnem času prebivalo dobrih 63 % prebivalstva Slovenije.

4.1.2 Analiza stopnje človekovega poseganja

Stopnja človekovega poseganja je določena glede na nad oziroma podpovprečni relativni delež kmetijskih, pozidanih in drugih zemljišč glede na slovensko povprečje. V povprečju znaša delež kmetijskih zemljišč v vseh slovenskih občinah 37 %, delež pozidanih zemljišč 6 % in delež drugih zemljišč 57 % (Grafikon 1).

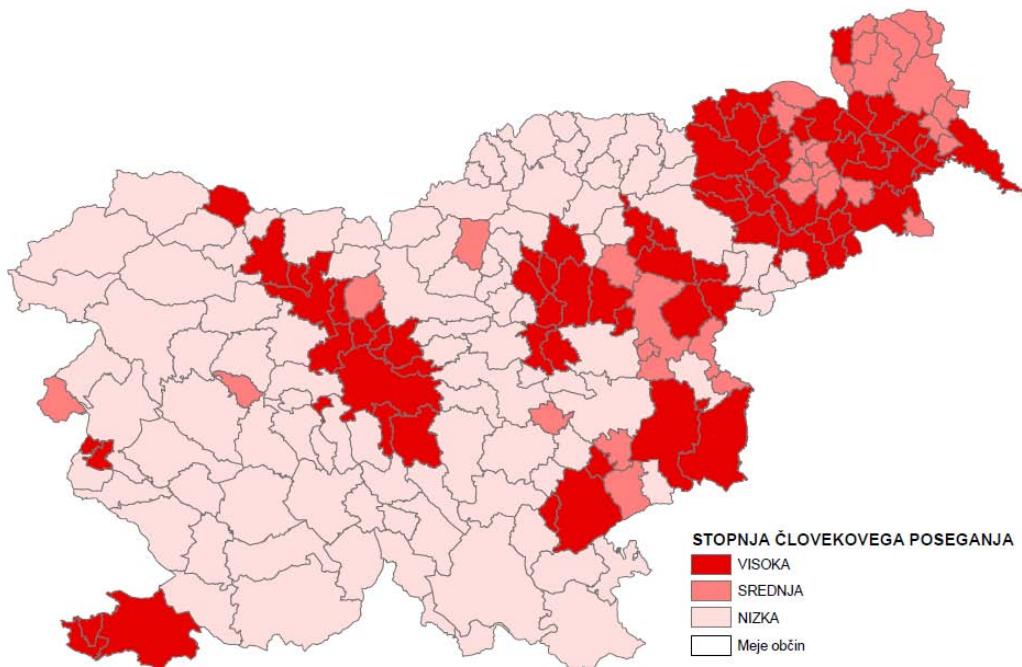
Grafikon 1: Povprečni delež kmetijskih, pozidanih in drugih zemljišč v slovenskih občinah (vir podatkov: MKO, 2010, lastni izračun in prikaz).

Graph 1: Land use distribution in Slovenian municipalities (data source: MKO, 2010, own calculation and presentation).

Visoka stopnja človekovega poseganja v prostor je značilna za severovzhodno Slovenijo predvsem zaradi nadpovprečnega deleža kmetijskih zemljišč ob hkratnem višjem deležu pozidanosti. Visoka stopnja človekovega poseganja je ravno tako značilna za ravninske in kotlinske predele (Ljubljanska, Celjska Kotlina, Krško-Brežiško polje) ter Slovensko Primorje (Slika 31).

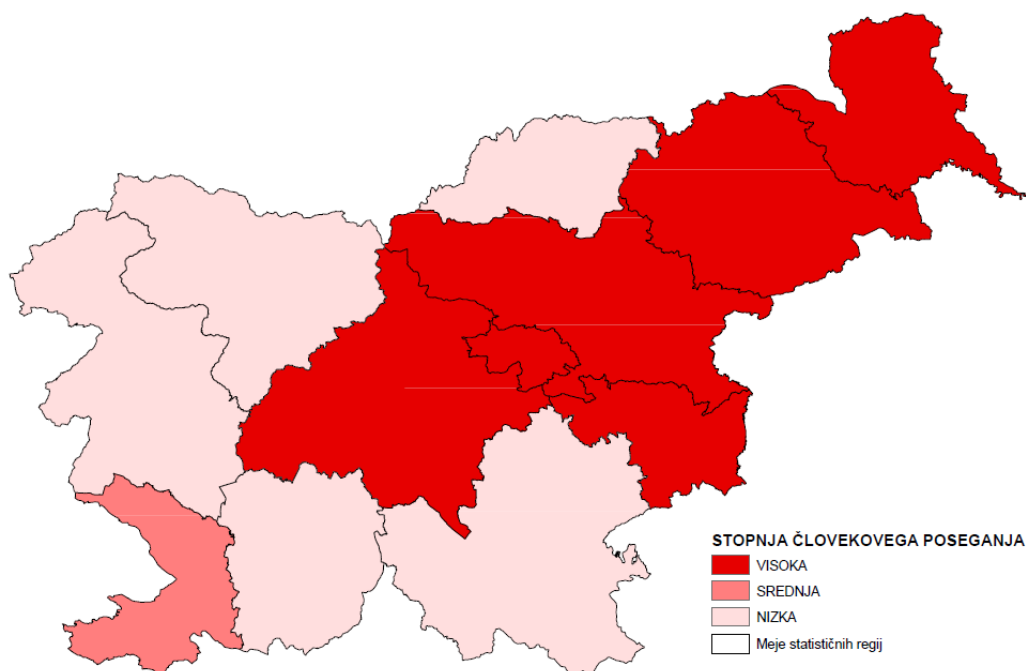
Na regionalni ravni znaša delež kmetijskih zemljišč v povprečju v vseh statističnih regijah 31%, delež pozidanih zemljišč 5%, delež ostalih zemljišč pa 64%. Razlike med dobljenimi deleži na ravni občin in dobljenimi deleži na ravni statističnih regij so zgolj matematične narave. Visoka stopnja človekovega poseganja v prostor je pripisana Pomurski, Podravski, Savinjski, Zasavski,

Spodnjeposavski in Osrednjeslovenski statistični regiji. Srednja stopnja človekovega poseganja je značilna le za Obalno-kraško statistično regijo. Goriška, Gorenjska, Notranjsko-kraška, Koroška regija in Jugovzhodna Slovenija so označene kot regije z značilno nizko stopnjo človekovega poseganja v prostor. Tudi na ravni regij opazimo, da je stopnja človekovega poseganja značilna za statistične regije na vzhodu države (Slika 32).

Slika 31: Stopnja človekovega poseganja v prostor, občine (lastna obdelava).

Figure 31: Degree of human intervention, municipalities (own presentation).

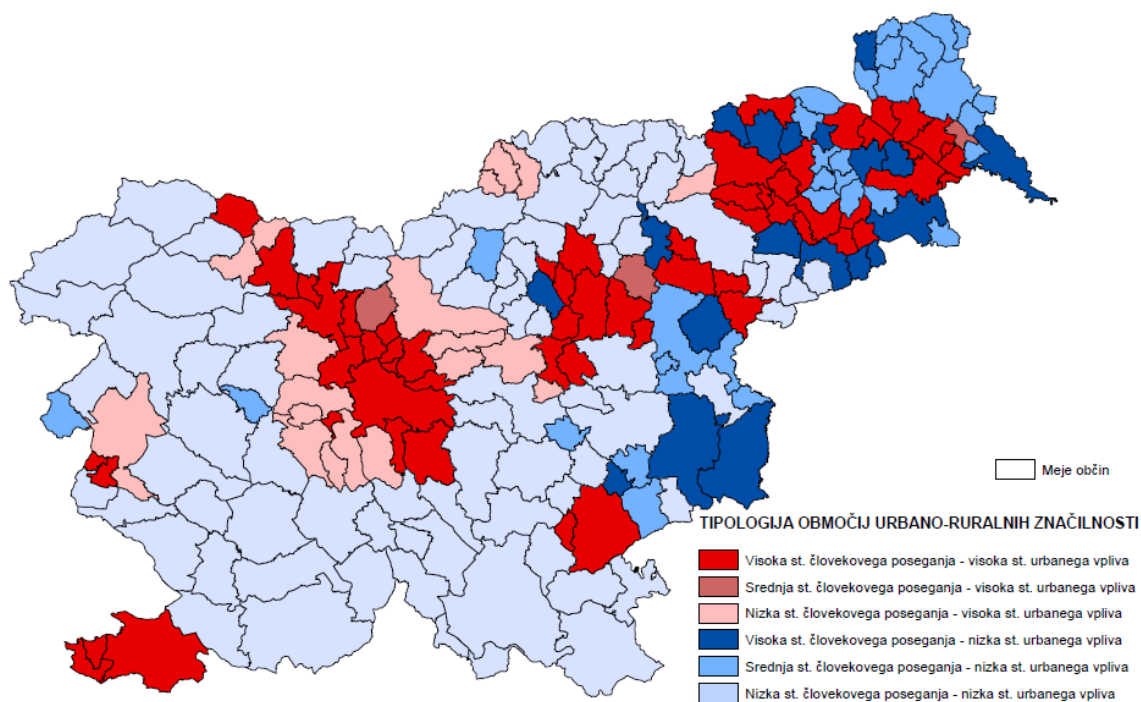
Slika 32: Stopnja človekovega poseganja v prostor, regije (lastna obdelava).

Figure 32: Degree of human intervention, regions (own presentation).

4.1.3 Prikaz tipologije urbano-ruralnih območij v Sloveniji

S kombiniranjem razredov stopnje urbanega vpliva in razredov stopnje človekovega poseganja smo dobili 6 razredov, ki ponazarjajo značilnosti urbano-ruralnih območij znotraj posamezne občine (Slika 33) in določili tipologijo urbano-ruralnih območij na ravni občin in regij v Sloveniji. S tem smo potrdili možnost uporabe metode iz projekta ESPON 1.1.2 tudi na ravni SKTE5 (občine).

Tipologija urbano-ruralnih območij kaže, da sta tako stopnja človekovega poseganja v prostor in stopnja urbanega vpliva najbolj intenzivna na širšem območju večjih urbanih središč regionalnega ali nacionalnega pomena (zlasti v Ljubljanski in Celjski kotlini, v Slovenskem Primorju, Krško-Brežiškem in Dravskem polju, Novomeški pokrajini in na Pomurski ravnini), manj intenzivna pa so na območjih brez večjih urbanih središč, še posebno v zahodni Sloveniji (Posočje, Idrijsko, Cerkljansko, Notranjska, Kras). Šibke stopnje človekovega poseganja in urbanega vpliva pa so značilne za območje Pohorja, Koroške, Savinjske doline preko Zasavja, Ribniško-Kočevskega do Bele Krajine.

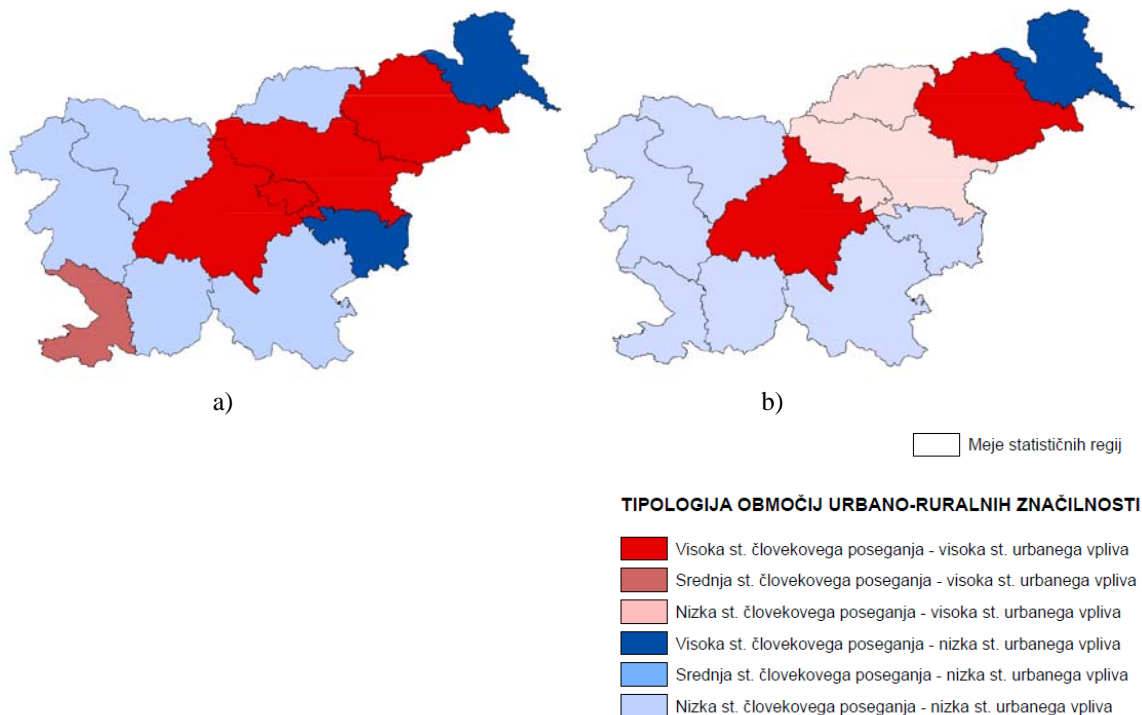

Slika 33: Tipologija urbano-ruralnih območij v Sloveniji po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na ravni občin (lastna obdelava).

Figure 33: Urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2.method on municipality level (own presentation).

Po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 smo tudi statistične regije uvrstili v šest razredov, ki ponazarjajo stopnjo značilnosti urbano-ruralnih območij znotraj posamezne regije (Slika 34). Tako visoka stopnja urbanega vpliva kot visoka stopnja človekovega poseganja sta značilni za Osrednjeslovensko, Zasavsko, Savinjsko in Podravske statistične regije. Velik urbani vpliv ob hkratni srednji stopnji človekovega poseganja pripišemo Obalno-kraški regiji. Za Pomursko in Spodnjeposavsko regijo je značilen nizek urbani vpliv in visoka stopnja človekovega poseganja. Za

ostale regije, to so Koroška, Gorenjska, Goriška, Notranjsko-kraška, Posavska statistična regija, je značilna tako nizka stopnja urbanega vpliva kot nizka stopnja človekovega poseganja.

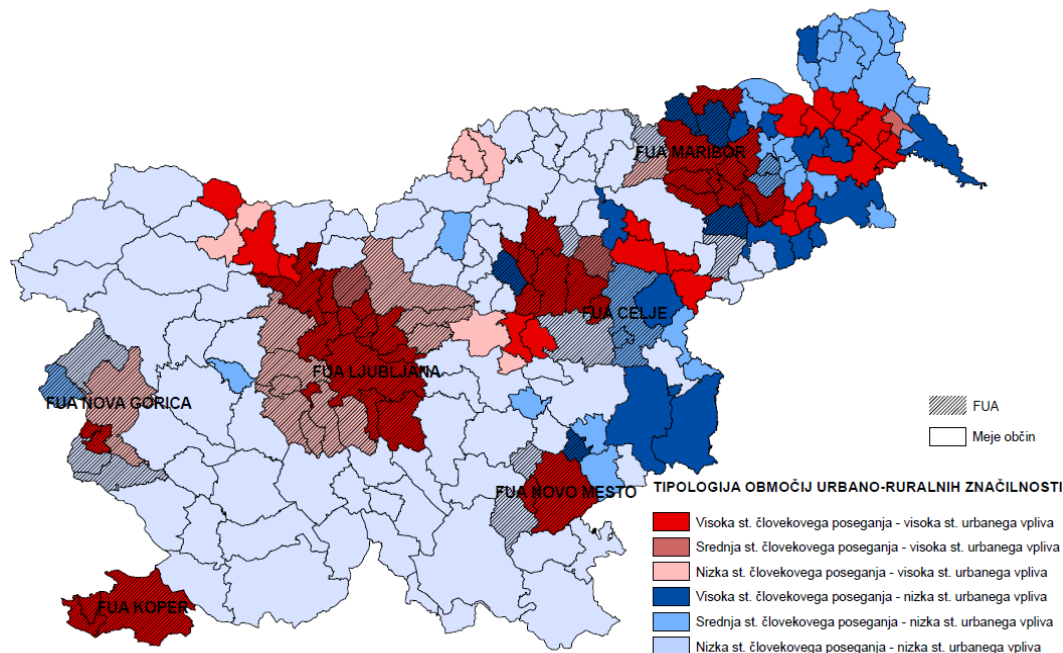
Slika 34: Tipologija urbano-ruralnih območij v Sloveniji izdelana po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 na regionalni ravni (NUTS3) (a) in originalni rezultati iz projekta ESPON 1.1.2 (b) (lastni prikaz).

Figure 34: Own urban-rural typology in Slovenia according to the ESPON Project 1.1.2. method on regional level (NUTS3, a) original urban-rural typology in Slovenia from the ESPON Project 1.1.2 (b) (own presentation).

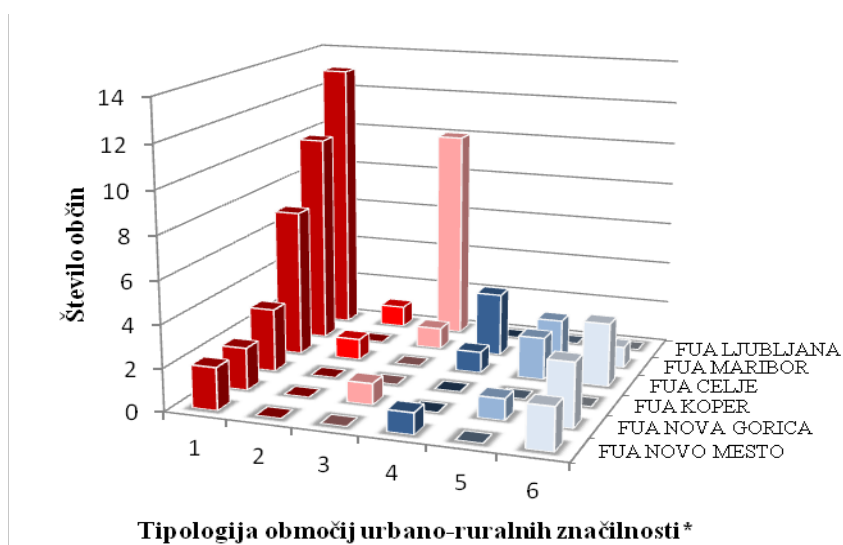
Za primerjavo sta na sliki 34 prikazani tipologiji urbano-ruralnih območij v Sloveniji na regionalni ravni (NUTS3). Leva slika prikazuje tipologijo urbano-ruralnih območij z novimi, ažurnimi podatki, desna slika pa rezultat tipologije urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2 (2004). Analiza v projektu ESPON 1.1.2 na ravni regij Osrednjeslovenski in Podravski regiji pripisuje najmočnejši urbani vpliv na podeželje, Pomurski regiji pa najmočnejši vpliv človeka na prostor (velik delež kmetijskih zemljišč). Tudi naši rezultati so za Osrednjeslovensko, Podravsko in Pomursko regijo enaki. V projektu ESPON 1.1.2 so bile Koroška, Savinjska in Zasavska regija obravnavane skupaj, mi jih obravnavamo kot posamezne statistične regije. Nova tipologija kaže na bolj izrazito stopnjo urbanega vpliva in človekovega poseganja v prostor v Obalno-Kraški regiji, kar je tudi bolj realno glede na pomen te regije v Slovenskem prostoru (vloga mesta Koper oziroma somestja Koper-Izola-Piran).

Za zaključek smo naredili še preizkus, ali območja, za katera je značilna visoka stopnja človekovega poseganja ali visoka stopnja urbanega vpliva sovpadajo z območji FUA (Slika 35). Analiza je pokazala določena odstopanja. V FUA Ljubljana za vse občine značilna visoka stopnja urbanega vpliva, vendar je kar za 10 od skupno 24 občin v FUA Ljubljana značilna nizka stopnja človekovega poseganja. V FUA Nova Gorica je le za dve občini značilna visoka stopnja človekovega poseganja in visoka stopnja urbanega vpliva. Rezultat analize je tako pokazal, da območja sovpadajo le v osrednjem delu FUA, z oddaljenostjo pa prihaja do večjih razhajanj. Razlog je zagotovo tudi v različnih metodoloških pristopih določanja FUA in urbano-ruralnih območij. Funkcionalna urbana

območja se namreč nanašajo na migracijska zaledja velikih urbanih središč, medtem ko tipologija urbano-ruralnih območij upošteva tudi pritisk na rabo tal.

Slika 35: Območja urbano-ruralnih značilnosti in funkcionalna urbana območja (lastna obdelava).
 Figure 35: Urban-rural types and functional urban regions (own presentation).

* Številke pomenijo: 1 - visoka stopnja urbanega vpliva, visoka stopnja človekovega poseganja, 2 - visoka stopnja urbanega vpliva, srednja stopnja človekovega poseganja, 3 - visoka stopnja urbanega vpliva, nizka stopnja človekovega poseganja, 4 - nizka stopnja urbanega vpliva, visoka stopnja človekovega poseganja, 5 - nizka stopnja urbanega vpliva, srednja stopnja človekovega poseganja in 6 - nizka stopnja urbanega vpliva, nizka stopnja človekovega poseganja.

Grafikon 2: Število občin v posamezni FUA glede na tipologijo urbano-ruralnih območij (lastni izračun in prikaz).

Graph 2: Number of municipalities in each FUA according to the urban-rural typology (own calculation and presentation).

4.2 Analiza stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji

4.2.1 Rezultati analize po izbranih kazalnikih za izdelavo urbano-ruralne tipologije

Pripadnost funkcionalnemu urbanemu območju

V občinah, ki pripadajo posamezni FUA, prebiva kar 62 % slovenskega prebivalstva (več kot 1.200.000 prebivalcev) po podatkih SURS o številu prebivalcev za drugo polletje leta 2010. Kar dve tretjini ozemlja Slovenije (67 %) pa pripada občinam, ki niso del FUA.

Preglednica 20: Razvrstitev občin glede na pripadnost FUA (SURS, 2010, lastni izračun).

Table 20: *Classification of municipalities according to FUA (SURS, 2010, own calculation).*

Ocena	Mejne vrednosti	Št. občin	Število prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev
2	del MEGA Ljubljana	22	504.760	0,25
1	del FUA (razen MEGA Ljubljana)	62	765.091	0,37
0	ni del FUA	126	779.410	0,38

Prebivalstvena moč največjega naselja v občini

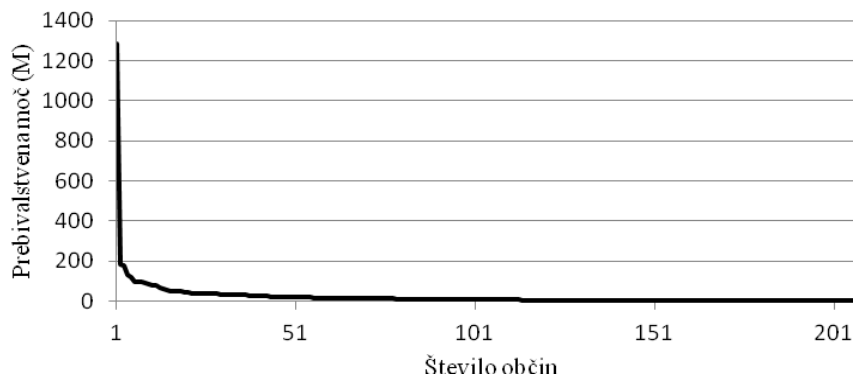
Izredno veliko prebivalstveno moč naselja - z ozirom na dogajanje zgolj znotraj posamezne občine - imajo Ljubljana (1282), Maribor (183), Novo mesto (175), Celje (129), Trbovlje (122), itd (Preglednica 21, Slika 36). Prebivalstvene moči mesta ni moč opredeliti v treh občinah z enim samim naseljem, t.j. v občini Kobilje, Odranci in Trzin.

Preglednica 21: Prebivalstvena moč naselja v prvih desetih občinah v Sloveniji (SURS, 2010, lastni izračun).

Table 21: *Primacy index in the first ten municipalities (SURS, 2010, own calculation).*

Ime občine	Št. prebivalcev v občini (SURS, 2010)	Št. naselij (n)	Največje naselje	Št. preb v naselju (SURS, 2010) (A)	Prebivalstvena moč naselja (M)
Ljubljana	280.080	38	Ljubljana	272.226	1282
Maribor	111.704	33	Maribor	95.107	183
Novo mesto	36.182	98	Novo mesto	23.280	175
Celje	48.776	39	Celje	37.704	129
Trbovlje	17.376	17	Trbovlje	15.368	122
Kranj	54.884	49	Kranj	36.789	98
Kočevje	16.549	86	Kočevje	8.696	94
Koper	52.548	105	Koper	24.954	94
Kamnik	28.999	102	Kamnik	13.647	90
Velenje	33.053	25	Velenje	25.690	84

Ne moremo trditi, da ima vsaka občina reprezentativno močno (mestno) naselje. V večini občin je izračunana prebivalstvena moč največjega naselja izredno majhna (Grafikon 3).

Grafikon 3: Porazdelitev prebivalstvene moči naselij (lastna obdelava).

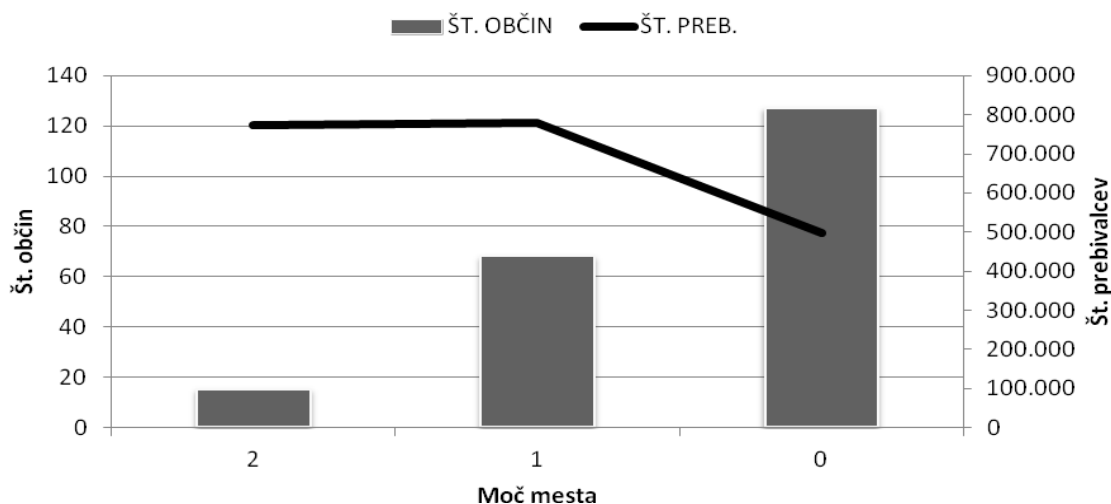
Graph 3: Primacy index distribution (own presentation).

V 127 občinah, ki nimajo izrazitega središčnega naselja (stopnja prebivalstvene moči je manjša od 12) prebiva 24 % prebivalstva Slovenije. Največje naselje med njimi je imelo 5.918 prebivalcev (Lucija v občini Piran), najmanjše pa naselje Potok v občini Kostel (80 prebivalcev). V 16 občinah z veliko prebivalstveno močjo največjega naselja (ocena 2) prebiva 38 % prebivalstva Slovenije. Zanimiv je tudi podatek, da je v največjih naseljih v občini prebivala polovica vseh prebivalcev posamezne občine (Preglednica 22). Kar 60 % občin nima naselja, ki bi izrazito izstopal glede na ostala naselja po številu prebivalcev (Grafikon 4).

Preglednica 22: Razvrstitev občin glede na prebivalstveno moč naselja (SURs, 2010, lastni izračun).

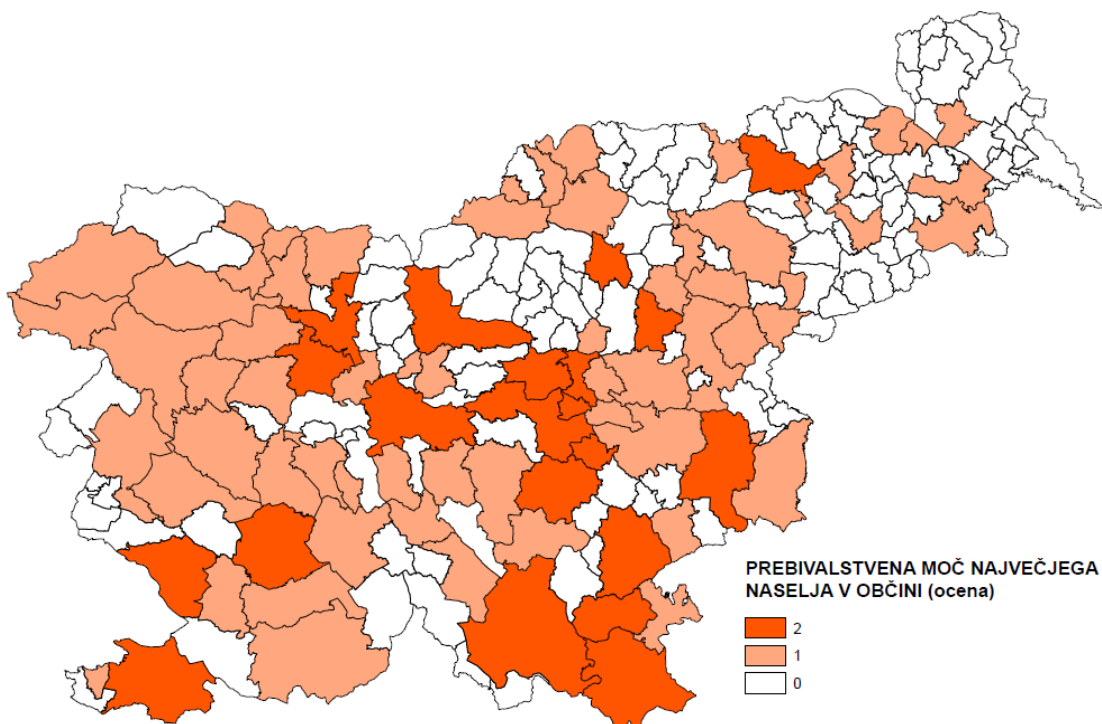
Table 22: Classification of municipalities according to primacy index (SURs, 2010, own calculation).

Ocena	Mejne vrednosti (M)	Št. občin	Št. prebivalcev (SURs, 2002)	Delež prebivalcev
2	> 46	15	773.890	0,38
1	12 – 46	68	778.626	0,38
0	< 12	127	496.745	0,24

Grafikon 4: Razporeditev občin po prebivalstveni moči največjega naselja v občini (SURs, 2010, lastna obdelava in izračun).

Graph 4: Municipality classification according to primacy index (SURs, 2010, own calculation and presentation).

Slika 36: Prebivalstvena moč največjega naselja po občinah (SURs, 2010, lastni izračun in prikaz).

Figure 36: Primacy index of the largest settlement by municipalities (SURs, 2010, own calculation and presentation).

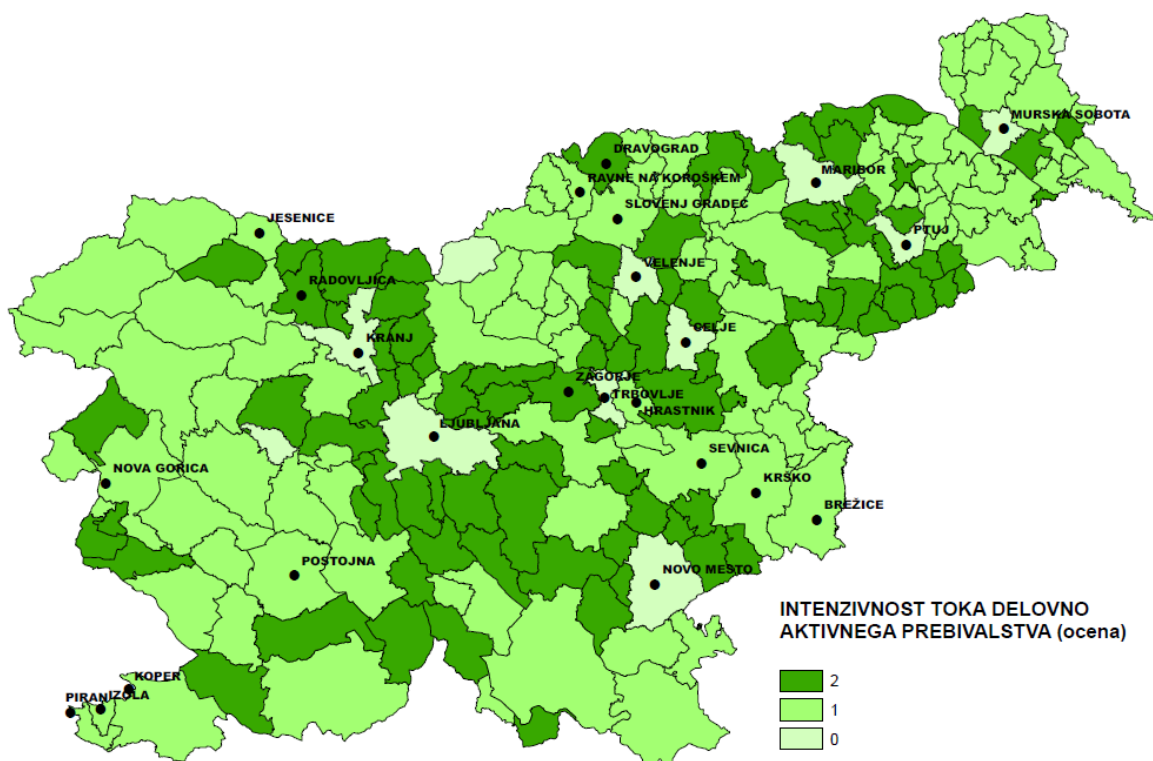
Tokovi delovno aktivnega prebivalstva

Najbolj izraziti tokovi delovno aktivnega prebivalstva (najmanjši lokacijski koeficient) so v občinah, ki obkrožajo največja zaposlitvena središča t.j. Ljubljano, Maribor, Celje, Kranj, Koper, Novo mesto, Velenje, Novo Gorico in Mursko Soboto (več kot 11.000 oseb, ki delajo po podatkih SURs

za leto 2010; Slika 37). Napačno bi bilo sklepati, da so tokovi ljudi v občinah z velikimi zaposlitvenimi središči šibki. Prav v te občine prihaja na delo veliko ljudi iz drugih občin.

Preglednica 23: Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva v občinah (SURs, 2010, lastni izračun).
Table 23: *Intensity of labour migration flows in municipalities (SURs, 2010, own calculation).*

Ocena	Mejne vrednosti (LQ)	Št. občin	Št. prebivalcev (SURs, 2010)
2	≤ 25	96	563.631
1	25 – 48	101	848.010
0	> 48	13	637.620

Slika 37: Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva po občinah (SURs, 2002, lastna obdelava).
Figure 37: *Intensity of working population flows by municipalities (SURs, 2002, own presentation).*

Indeks delovnih migracij

Vhodni podatek za analizo delovnih migracij je na novo izračunan IDM na ravni naselij. V 19 izrazito delovnih občinah je po podatkih SURs o številu prebivalcev prebivalo 34% celotnega slovenskega prebivalstva.

Najbolj izrazito delovne občine so občina Trzin, Nazarje, Murska Sobota, Šempeter-Vrtojba, itd. Iz regionalnega vidika nobeni regiji ne moremo pripisati izrazito delovnega ali bivalnega značaja. V vsaki regiji se nahajajo tako delovne kot bivalne občine.

Preglednica 24: Intenzivnost toka delovno aktivnega prebivalstva na cilju toka (SURS, 2010, lastna obdelava).

Table 24: Intensity of labour migration flows at place of work (SURS, 2010, own presentation).

Ocena	Mejne vrednosti (IDM)	Št. občin	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev
2	$\geq 116,0$	19	696.159	34%
1	72,0 – 115,9	70	806.443	39%
0	$< 72,0$	121	546.659	27%

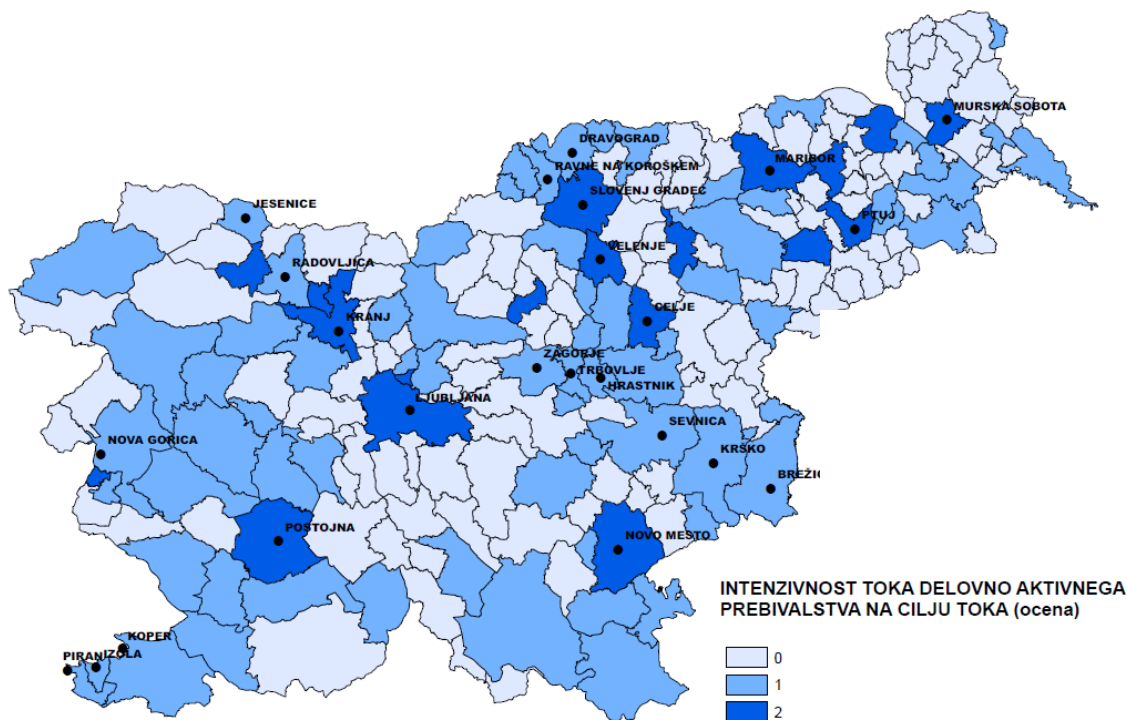
Slika 38: Indeks delovnih migracij po občinah (lastna obdelava).

Figure 38: Index of labour migration by municipalities (own presentation).

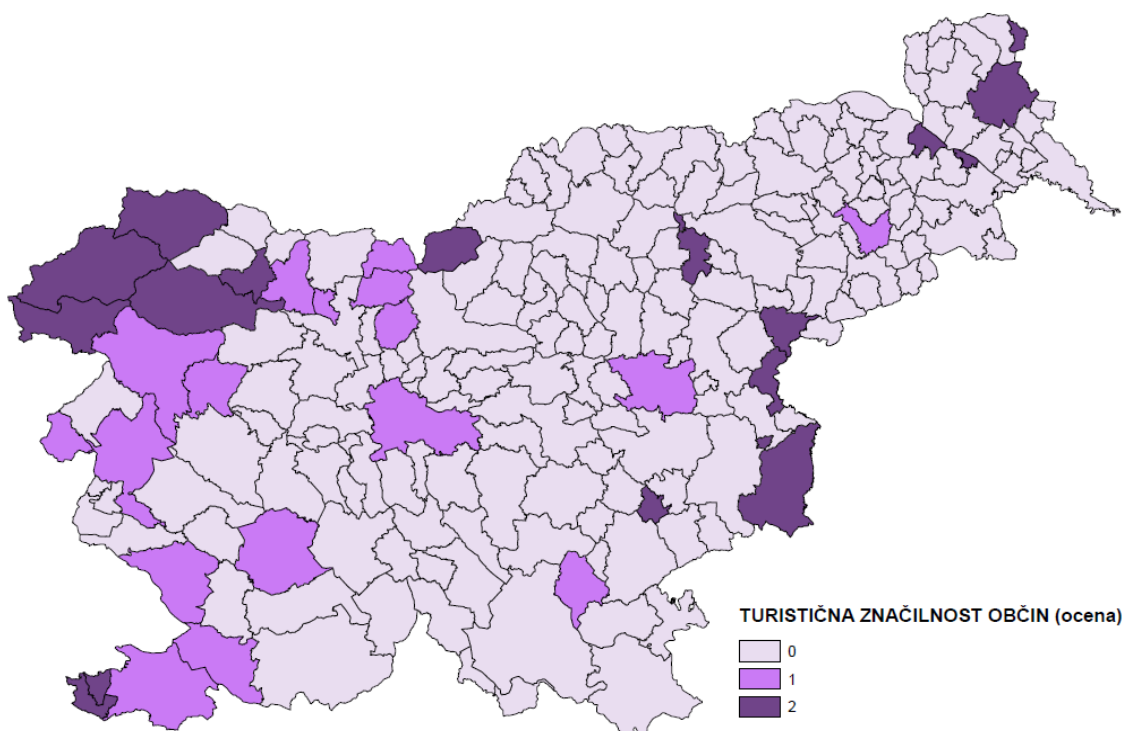
Pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja

Turizem kot gospodarska panoga je nadpovprečno pomembna v 17 občinah (Bled, Bohinj, Bovec, Kranjska Gora, Piran, itd.). Ljubljana sicer beleži daleč največ nočitev med občinami (več kot 700.000 v letu 2010), vendar pa je pomembnost turistične panoge podpovprečna (indeks 0,04). V občini Maribor, ki po številu nočitev zaseda 9. mesto med slovenskimi občinami (več kot 144.000 nočitev v letu 2010), turistična panoga nima pomembnejše vloge (indeks 0,01). Pomembno vlogo v gospodarstvu ima po statističnih podatkih turizem v občini Hodoš (indeks 1,00; to je največ med vsemi občinami), ki po kategorizaciji za vrsto turističnih krajev SURS (2009) ni uvrščena med turistične občine. Razlog najdemo v načinu pridobivanja statističnih podatkov. SURS podatke pridobiva z vprašalniki, povratne informacije pa niso sto-odstotne.

Preglednica 25: Razvrstitev občin glede na pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja (SURs, 2010, lastni izračun).

Table 25: *Classification of municipalities according to the importance of tourism as economic sector (SURs, 2010, own calculation).*

Ocena	Mejne vrednosti, pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja SURs, 2010	Št. občin	št. nočitev SURs (2010)
2	$\geq 0,07$	17	2.997.087
1	0,02 – 0,06	17	1.347.771
0	0,01 ali manj oz. ni podatka	176	494.337

Slika 39: Pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja po občinah (lastna obdelava).
Figure 39: *The importance of tourism as economic sector by municipalities* (own presentation).

Okoljska uravnoteženost občine

V spodnji preglednici smo podali osnovne podatke za izračun okoljskega odtisa. Okoljski odtis na prebivalca je za kategorije neposredna raba energije, mobilnost, hrana, snovi, odpadki in voda enak v vseh občinah. Upoštevamo število prebivalcev po občinah na dan 1.7.2010. Za pretvorbo različnih enot (kWh, t, m³, TJ) v enotne enote porabe snovi (GWh, t) smo uporabili pretvorbene faktorje po Chambersu in Lewisu (2001, glej prilogo 1).

Preglednica 26: Osnovni podatki za izračun okoljskega odtisa po posamezni vrsti obremenjevanja okolja (SURs, 2010, lastni izračun).Table 26: *Basic data for calculating ecological footprint by consumption categories (SURs, 2010, own calculation).*

Vrsta obremenjevanja okolja	Letna količina (SURs, 2010)	Enota	Letna količina na prebivalca	Enota
NEPOSREDNA RABA ENERGIJE v gospodinjstvih				
Električna energija (GWh) - proizvedena iz HE	966	GWh	0,00047	GWh
Električna energija (GWh) - proizvedena iz TE	1.094	GWh	0,00053	GWh
Električna energija (GWh) - proizvedena iz JE	1.159	GWh	0,00057	GWh
Ekstra lahko kurilno olje	267.252	t	0,00152	GWh
Zemeljski plin	13.640.100	100 Sm ³	0,00002	GWh
Lesna biomasa	1.313.848	t	0,00169	GWh
Utekočinjeni naftni plin	33.197	t	0,00019	GWh
Premog	1.605	t	0,00000	GWh
Sončna energija	212.000	TJ	0,00003	GWh
Geotermalna energija	362.000	TJ	0,00005	GWh
MOBILNOST				
Povprečno št. prevoženih kilometrov, vsa goriva	12.604	km	4.668	km
Potniški kilometri v cestnem javnem potniškem prometu	733.204.000	pkm	358	pkm
Potniški kilometri v železniškem javnem potniškem prometu	679.500.000	pkm	332	pkm
HRANA				
Poraba žit za prehrano	184.680	t	0,0901	t
Poraba zelenjave za prehrano	185.340	t	0,0904	t
Sadje (t)	158.858	t	0,0775	t
Poraba mesa	192.280	t	0,0938	t
Mleko	425.805	t	0,2078	t
SNOVI				
Poraba lesa	1.183.528	m ³	0,5775	t
Proizvodnja gradbenega materiala (kamen, gramoz, pesek)	13.047	t	0,0064	t
Proizvodnja papirja in lepenke	805.850	t	0,3932	t
Proizvodnja plastičnih in gumenih izdelkov	282.495	t	0,1379	t
ODPADKI				
Papir	46.270	t	0,0226	t
Steklo	22.419	t	0,0109	t
Plastika	15.537	t	0,0076	t
Organski odpadki	58.912	t	0,0287	t
Papir - ponovna uporaba	12.262	t	0,0060	t
Steklo - ponovna uporaba	1.150	t	0,0006	t
Plastika - ponovna uporaba	1.026	t	0,0005	t
GRAJENO OKOLJE				
Pozidane površine	po občinah			

V preglednici 27 smo podali okoljski odtis posamezne vrste obremenjevanja okolja po kategorijah po posamezni bioproduktivni površini. Okoljski odtis kot posledica grajenega okolja je v vsaki občini različen in variira od 0,01 gha/preb (občine Kobilje, Osilnica, Jezersko) do 1,52 gha/preb (občina Ljubljana). V povprečju znaša okoljski odtis kot posledica grajenega okolja 0,13 gha/preb.

Največja biokapaciteta je v občinah z najnižjo gostoto prebivalstva, t.j. v občinah Solčava, Jezersko, Osilnica, Kostel, Bovec, itd. Okoljska uravnoreženost občine je precej odvisna od njene biokapacitete. Glede na uporabljene podatke smo izračunali okoljski primanjkljaj povprečnega prebivalca Slovenije (0,38 gha/preb). Sicer v 149 občinah njihova površina ne zadostuje za sonaravni razvoj posamezne občine. V teh občinah prebiva 88 % prebivalcev Slovenije. Največji primanjkljaj je v občinah Ljubljana, Maribor, Celje, Izola, itd, kjer je tudi gostota prebivalstva največja med slovenskimi občinami. Med 54 občinami z več kot 10.000 prebivalci (po podatkih SURS za leto 2010) smo le za 6 občin izračunali okoljski presežek (t.j. za občino Kočevje, Ilirska Bistrica, Tolmin, Idrija, Črnomelj in Cerknica), predvsem na račun velikih gozdnih površin.

Preglednica 27: Okoljski odtis po posamezni vrsti obremenjevanja okolja (lastni izračun).

Table 27: *Ecological footprint by consumption categories (own calculation).*

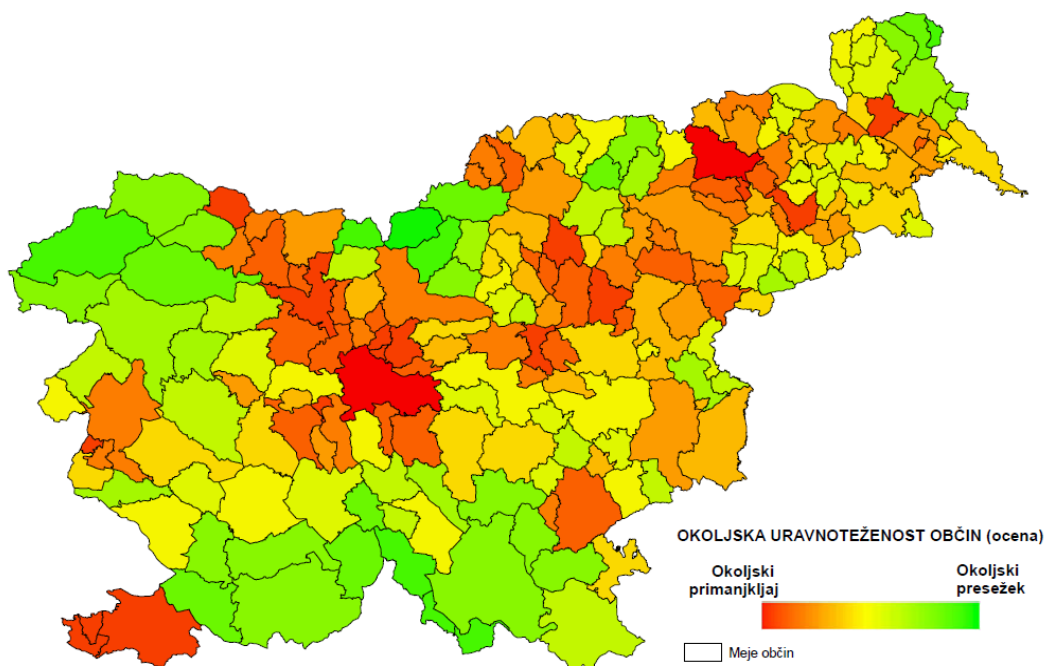
Vrsta obremenjevanja okolja	Okoljski odtis (gha/preb) po bioproduktivnih površinah						SKUPAJ
	Energijske površine	Kmetijske površine	Pašniki	Gozdne površine	Ribolovne površine	Pozidane površine	
Neposr. raba energije v gospodinjstvih	0,37	0,00	0,00	0,02	0,00	0,02	0,40
Mobilnost	0,36	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07	0,44
Hrana	0,36	1,16	0,42	0,00	0,00	0,00	1,94
Snovi	0,71	0,00	0,00	1,15	0,00	0,21	2,07
Odpadki	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,10
Grajeno okolje	različno po posameznih občinah						
SKUPAJ (brez grajenega okolja)	1,86	1,16	0,42	1,17	0,00	0,35	4,95

Na Sliki 40 je prikazana okoljska uravnoreženost občin. Občinam, v katerih smo izračunali večji okoljski primanjkljaj od 2,82 gha/preb (povprečje plus polovica standardnega odklona), smo pripisali oceno 2. Občinam, v katerih smo izračunali večji okoljski presežek od -2,05 gha/preb (povprečje minus polovica standardnega odklona), smo pripisali oceno 0, vsem vmesnim občinam pa oceno 1 (Preglednica 28).

Preglednica 28: Razvrstitev občin glede na okoljsko uravnoreženost (lastni izračun).

Table 28: *Classification of municipalities according to EF/BC accounting (own calculation).*

Ocena	Mejne vrednosti (okoljska uravnoreženost, gha/preb)	Št. občin	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Gostota prebivalcev
2	> 2,82	58	1.190.882	243,58
1	od - 2,05 do 2,82	119	733.418	74,20
0	< -2,05	33	124.961	23,54

Slika 40: Občine glede na okoljsko uravnoteženost (lastna obdelava).
Figure 40: Municipality according to EF/BC accounting (own presentation).

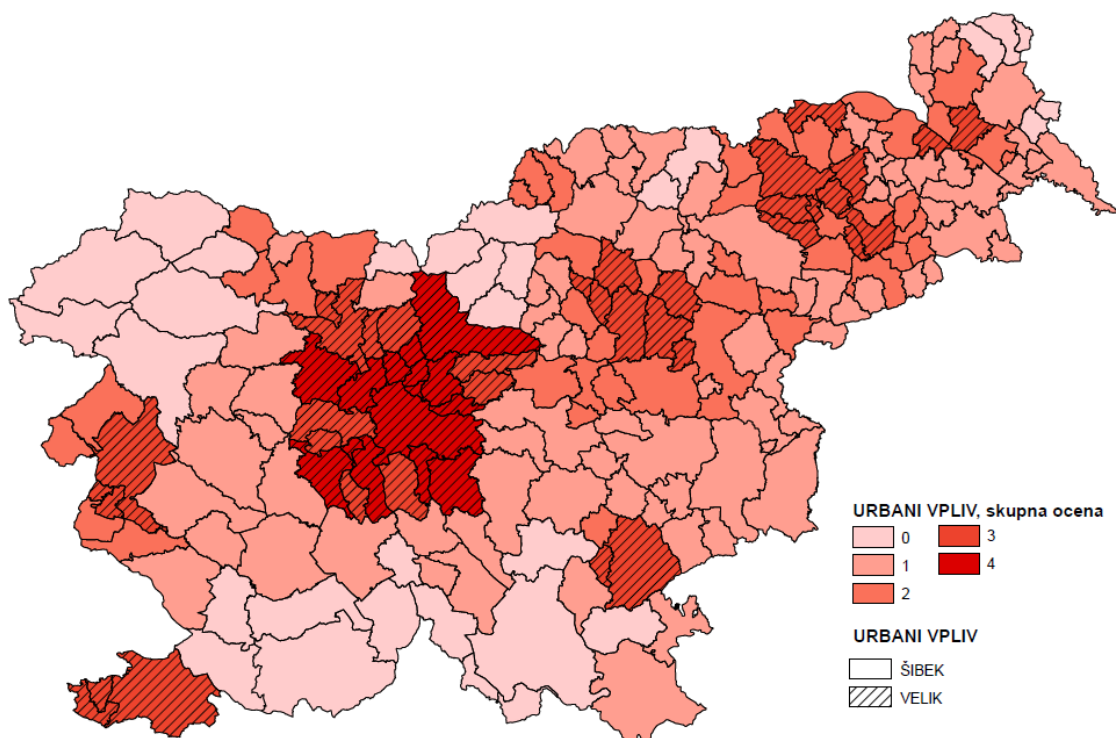
4.2.2 Sintezni prikaz stopnje povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji

Kot rezultat sinteze smo občine uvrstili v šest razredov glede na stopnjo urbanega vpliva ter intenzivnost povezav med mesti in podeželjem v posamezni občini.

Velik urbani vpliv je značilen za 51 občin, v katerih prebiva dobra polovica prebivalcev. Največ točk, to je 4 točke je zbralo 15 občin, vse pa spadajo v Osrednjeslovensko statistično regijo (razen občine Škofja Loka).

Preglednica 29: Razvrstitev občin glede na stopnjo urbanega vpliva (SURS, 2010, lastni izračun).
Table 29: Classification of municipalities according to the degree of urban influence (SURS, 2010, own calculation).

Točke	Št. občin	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev	Urbani vpliv	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev
0	31	115.557	0,06	ŠIBEK	1.078.271	0,53
1	83	522.252	0,25			
2	45	333.181	0,16			
3	36	611.905	0,30	VELIK	970.990	0,47
4	15	466.366	0,23			

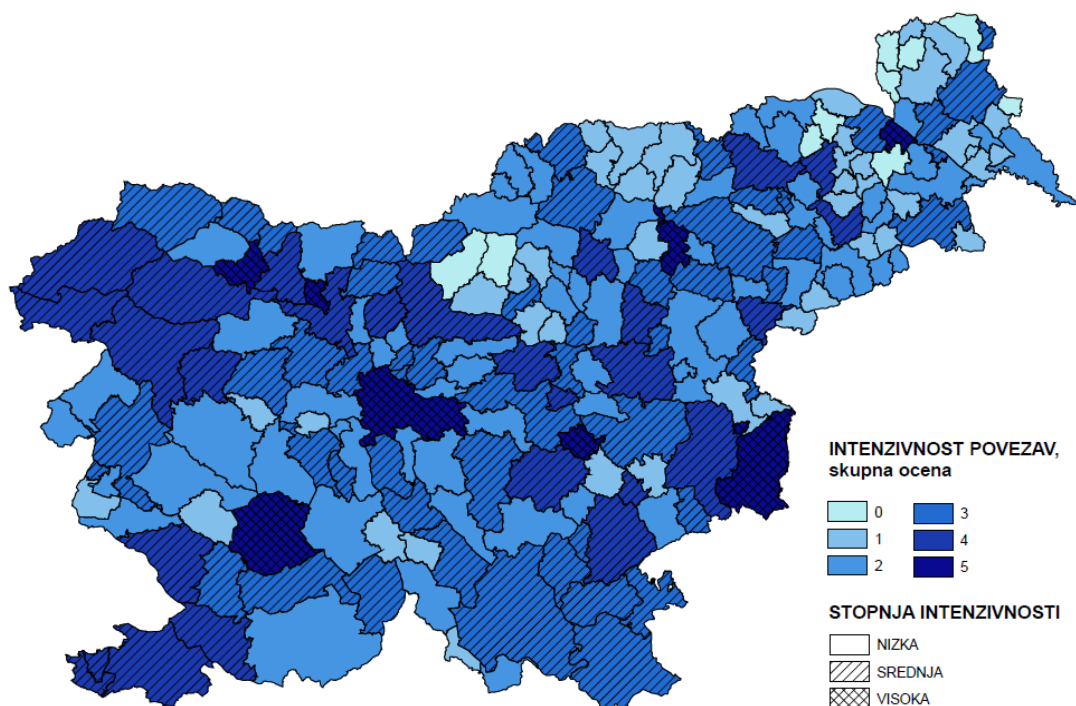
Slika 41: Občine glede na stopnjo urbanega vpliva (lastna obdelava).
Figure 41: Degree of urban influence in municipalities (own presentation).

Glede na intenzivnost povezav med mesti in podeželskim zaledjem se 8 občin uvršča med občine, za katere je značilna visoka intenzivnost povezav in 79 med občine s srednjo intenzivnostjo povezav. V občinah z visoko intenzivnostjo povezav prebiva 17 % celotnega slovenskega prebivalstva. Nizka intenzivnost povezav je značilna za 123 občin v katerih prebiva 30 % slovenskega prebivalstva. Največja intenzivnost povezav v prostoru je v občinah Ljubljana, Naklo, Radenci, Bled, Brežice, Postojna, Zreče in Šentrupert ki so zbrale skupaj 5 točk (Slika 42). Vsaka od teh občin ima svoje značilnosti, zaradi katerih se je uvrstila tako visoko na lestvici stopnje intenzivnosti povezav v prostoru.

Preglednica 30: Razvrstitev občin glede na intenzivnost povezav (SURS, 2010, lastni izračun).
Table 30: Classification of municipalities according to intensity of urban-rural linkages (SURS, 2010, own calculation).

Točke	Št. občin	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev	Stopnja intenzivnosti	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Delež prebivalcev
0	10	21.196	0,01	NIZKA	607.663	0,30
1	45	133.615	0,07			
2	68	452.852	0,22			
3	53	504.391	0,25	SREDNJA	1.093.666	0,53
4	26	589.275	0,29			
5	8	347.932	0,17	VISOKA	347.932	0,17
6	0	0	0,00			
7	0	0	0,00			
8	0	0	0,00			

V Podravski, Koroški, Zasavski, Obalno-Kraški in Goriški regiji ni nobene občine, za katero bi bila značilna visoka intenzivnost povezav v prostoru, za Spodnjeposavsko statistično regijo pa ne občin, za katere bi bila značilna nizka stopnja povezav v prostoru.

Slika 42: Občine glede na intenzivnost povezav med mesti in podeželjem (lastna obdelava).

Figure 42: Intensity of urban-rural linkages in municipalities (own presentation).

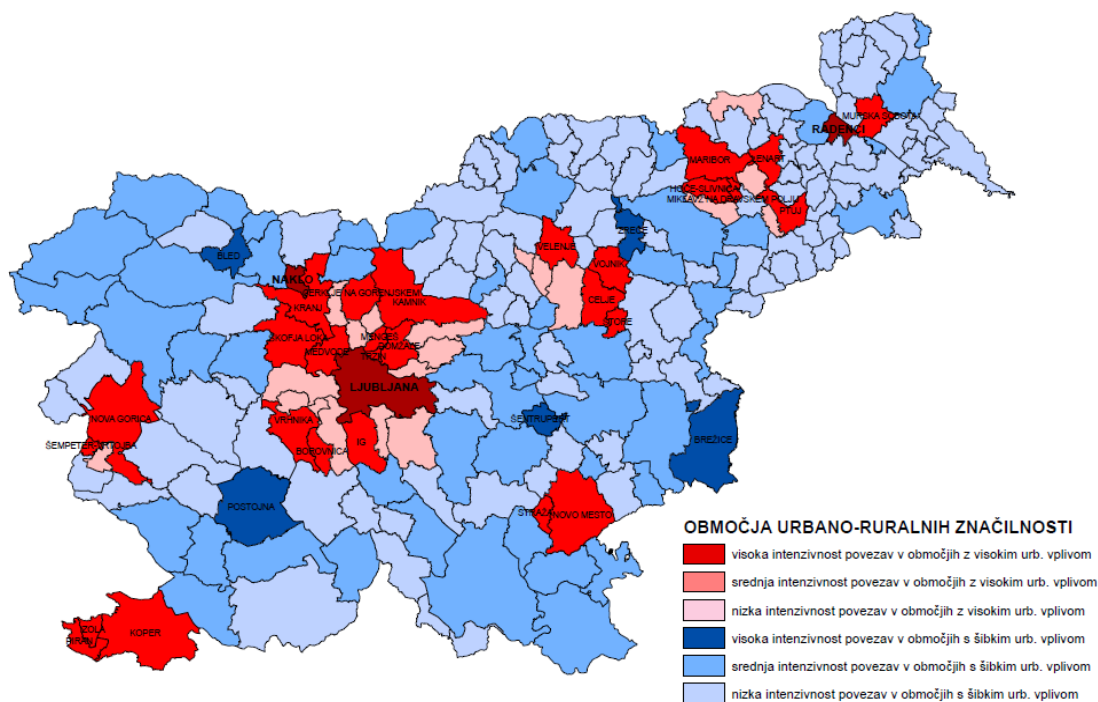
Rezultati kažejo na razpršenost intenzivnosti povezav v prostoru. Razlog je v tem, da z izbranimi merili ponazarjamo ne le vsesplošnih povezav v prostoru ne glede na teritorialne meje občin ali bližino urbanih središč, temveč tudi povezave znotraj posamezne občine. Iz tega razloga bi na primer pričakovali, da občine, ki obdajajo občino Ljubljana odsevajo visoko intenzivnost povezav z mestom Ljubljana. To sicer drži, vendar pa so povezave med mestnimi in podeželskimi območji znotraj posameznih občin 'tokovno podhranjeni'. V kolikor sploh manjša občinska središča imajo mestni značaj. Občinska središča niso prebivalstveno velika. Gre za bivalne občine (z izjemo Domžal, Trzina, Mengša in Kamnika) brez izrazite aktivnosti v kulturi ali turizmu.

Z upoštevanjem določenih meril za opredelitev glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji, smo slovenske občine uvrstili v eno izmed šestih kategorij (Preglednica 31). Najmanj prebivalcev v povprečju v občini živi v občinah, v katerih so značilne šibke povezave med mesti in podeželjem ne glede na to, ali je urbani vpliv v teh občinah šibek ali velik. Za 76 % slovenskega ozemlja je značilna srednja oz. nizka intenzivnost povezav in šibek urbani vpliv.

Preglednica 31: Značilnosti občin glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji (SURS, 2010, lastni izračun in prikaz).

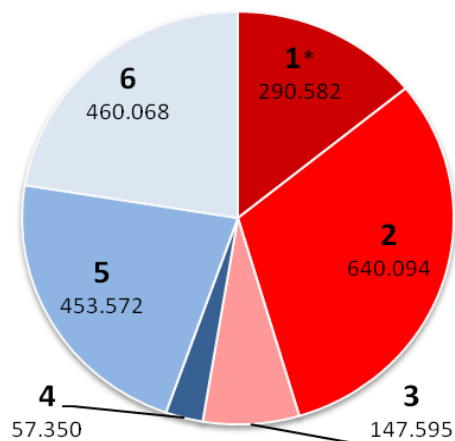
Table 31: Municipality characteristics and urban-rural typology classification (SURS, 2010, own calculation and presentation).

Opis	Št. občin	Št. prebivalcev (SURS, 2010)	Povprečno št. prebivalcev občini (SURS, 2010)	Delež preb.
Visoka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom	3	290.582	96.861	0,14
Srednja intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom	28	640.094	22.861	0,31
Nizka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom	20	147.595	7.380	0,07
Visoka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom	5	57.350	11.470	0,03
Srednja intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom	51	453.572	8.894	0,22
Nizka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom	103	460.068	4.467	0,22

Slika 43: Območja glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji (lastna obdelava).
Figure 43: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method (own presentation).

Rezultat analize ni čisto pričakovan. Na začetku magistrskega dela smo predpostavili hipotezo, da je stopnja povezanosti med podeželskimi in mestnimi območji najbolj intenzivna v bližini večjih urbanih središč in z oddaljenostjo od njih slabi. Hipoteze ne moremo popolnoma potrditi. Visoka stopnja intenzivnosti povezav v prostoru je res največja prav v občinah, v katerih so največja urbana središča Slovenije, če urbana središča povzamemo po zasnovi policentričnega sistema, opredeljenega v SPRS (2004). Vendar pa intenzivnost povezav ne pada linearno z oddaljenostjo od mestnih središč.

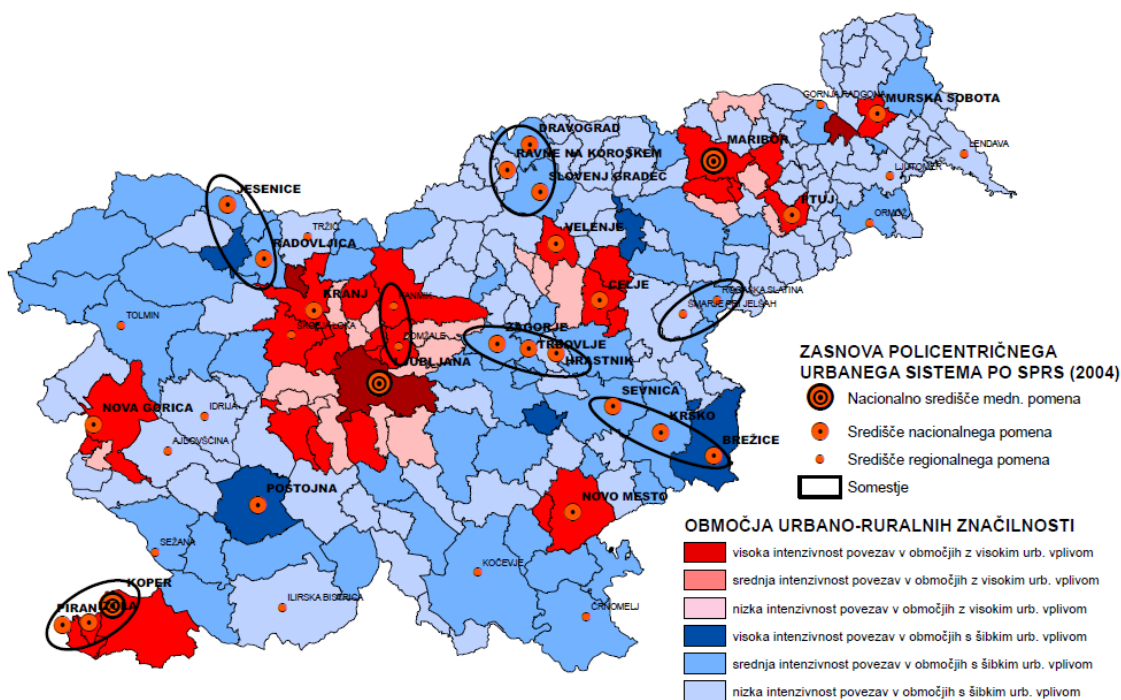

Grafikon 5: Število prebivalcev v občinah glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji (SURs, 2010, lastni izračun in prikaz).

Graph 5: Population living in municipalities per each type of urban-rural area (SURs, 2010, own calculation and presentation).

- * Številke pomenijo:
- 1 - visoka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom,
 - 2 - srednja intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom,
 - 3 - nizka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom,
 - 4 - visoka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom,
 - 5 - srednja intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom in
 - 6 - nizka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom.

Če najprej podrobneje proučimo nacionalna središča mednarodnega pomena, t.j. Ljubljano, Maribor in Koper vidimo, da je v njim sosednjih občinah povezanost med mesti in podeželjem zelo raznolika.

Slika 44: Območja glede na stopnjo povezanosti med mesti in podeželjem v Sloveniji po lastni metodi in zasnovi policentričnega urbanega sistema po SPRs (2004) (lastna obdelava).

Figure 44: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method. Polycentric Urban System presented in SPRs (2004) (own presentation).

Za sedem občin od štirinajstih, ki obdajajo Mestno občino Ljubljana, so po naši metodi značilne šibke povezave med mesti in podeželjem, za ostalih sedem pa srednja intenzivnost povezav. Tudi za polovico občin, ki obkrožajo Mestno občino Maribor je značilna nizka stopnja povezanosti med mesti in podeželjem. Hipotezo bi načeloma lahko potrdili na primeru Mestne občine Koper. Tudi za sosednji občini Piran in Izola je značilna visoka intenzivnost povezav v prostoru. Razlog je v izbiri meril in v lokaciji občine (morje – občina ni v celoti obdana s sosednjimi občinami). Občina Izola in Piran sta turistično močno razviti in iz tega razloga se uvrščata tako visoko. Po podatkih o prenočitvah turistov občine, ki mejijo na Mestno občino Ljubljana in Mestno občino Maribor, ne spadajo med turistično izrazite občine. Tudi prebivalstvena moč samih občinskih središč je povprečna ali šibka, razen v občini Litija. So pa za vse občine okoli Mestne občine Ljubljana in Maribor (razen za tri občine, to so občina Ruše, Lenart in Sv. Jurij v Slovenskih Goricah) značilni izraziti tokovi delovno aktivnega prebivalstva in gre hkrati za bivalne občine (to ne velja le za občine Trzin, Domžale, Mengeš, Ruše, Lenart in Hoče-Slivnica). Vendar pa intenzivnost tokov v prostoru namenoma ne merimo le z merili, ki ponazarjajo tokove delovno aktivnih ljudi.

Z ozirom na občine, v katerih se nahajajo mesta, opredeljena kot središča nacionalnega pomena (tudi v somestju) po SPRS (2004), so le v 2 občinah (poleg občin Ljubljana, Koper in Maribor) značilne intenzivne povezave med mesti in podeželjem (to sta občini Brežice in Postojna), v 17 občinah pa srednje. Šibek urbani vpliv na prostor je značilen kar za 12 od 21 občin, v katerih se nahaja središče nacionalnega pomena (poleg občin Ljubljana, Koper in Maribor, ki so v SPRS (2004) opredeljena kot središča nadnacionalnega pomena). Torej že v samih občinah, v katerih se nahajajo pomembna urbana središča, visoka intenzivnost povezav med mestnimi in podeželskimi območji ni povsod značilna. V vsaki izmed njih se te povezave odražajo zaradi drugačnih vzrokov. Nekatere občine so bodisi turistično zelo dejavne (občine Piran, Izola, Brežice), druge so zaposlitvena središča (indeks nad 116: občina Murska Sobota, Celje, Novo mesto, Velenje, Ptuj, Slovenj Gradec, Kranj in Postojna). Velika moč mesta je značilna za občine Novo mesto, Celje, Trbovlje, Kranj, Velenje, Krško in Zagorje ob Savi (Preglednica 32). Sosednje občine, ki mejijo na le-te z vidika stopnje povezanosti med mesti in podeželjem, pa niso v korelaciji z osrednjo občino. Razlog je v tem, da smo dali velik poudarek na odnose med mesti in podeželjem, ki se dogajajo znotraj posamezne občine ne glede na širše povezave s sosednjimi območji – občinami.

Preglednica 32: Pregled zbranih ocen po posameznih merilih za občine, v katerih se nahajajo središča nacionalnega pomena po SPRS (2004) (lastna obdelava in prikaz).

Table 32: *An overview of collected points per each of the criteria for municipalities, in which urban centres of national significance as defined in (SPRS, 2004) are placed (own calculation and presentation).*

Občina	Ocena						Območje urbano-ruralnih značilnosti*
	Pripadnost FUA	Moč naselja	IDAP	IDM	Pomembnost turizma	Okoljska uravnoteženost	
Ljubljana	2	2	0	2	1	2	1
Maribor	1	2	0	2	0	2	2
Novo mesto	1	2	0	2	0	2	2
Koper	1	2	0	1	1	2	2
Celje	1	2	0	2	0	2	2

se nadaljuje...

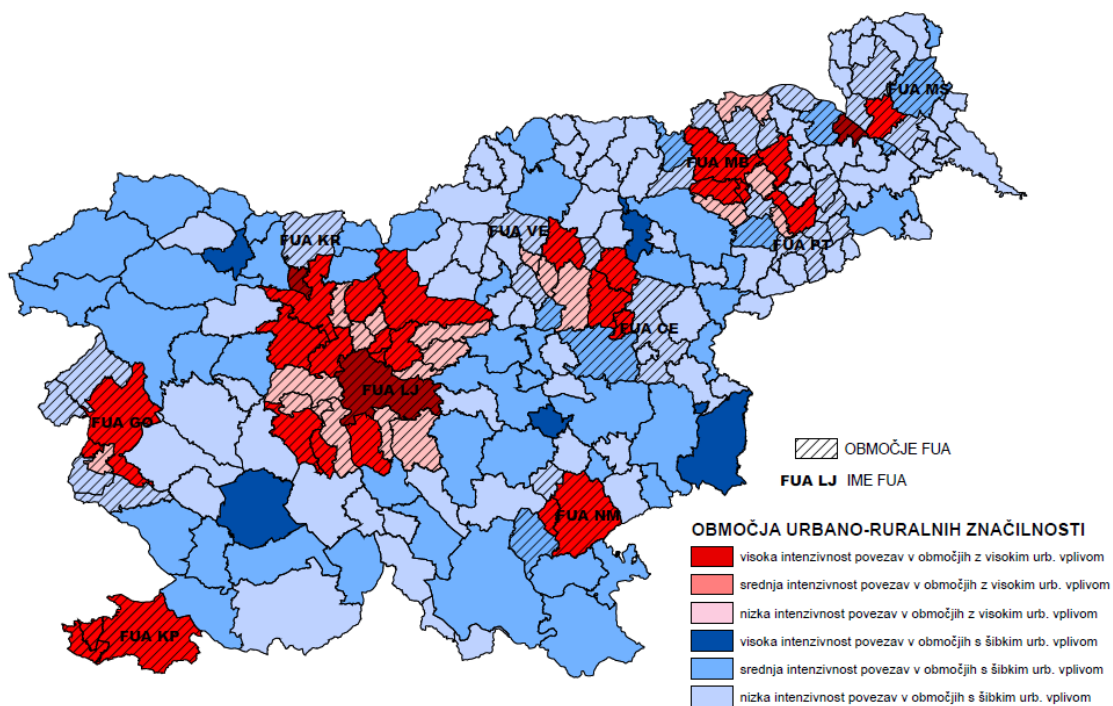
... nadaljevanje Preglednice 32

Občina	Ocena						Območje urbano-ruralnih značilnosti*
	Pripadnost FUA	Moč naselja	IDAP	IDM	Pomembnost turizma	Okoljska uravnatežnost	
Kranj	1	2	0	2	0	2	2
Velenje	1	2	0	2	0	2	2
Ptuj	1	1	0	2	1	2	2
Nova Gorica	1	1	0	1	1	2	2
Izola	1	1	0	1	2	2	2
Murska Sobota	1	1	0	2	0	2	2
Piran	1	0	1	1	2	2	2
Postojna	0	2	0	2	1	1	4
Brežice	0	1	1	1	2	1	4
Trbovlje	0	2	0	1	0	2	5
Krško	0	2	1	1	0	1	5
Zagorje ob Savi	0	2	1	1	0	2	5
Sevnica	0	1	1	1	0	1	5
Radovljica	0	1	1	1	1	2	5
Jesenice	0	1	1	1	0	2	5
Slovenj Gradec	0	1	0	2	0	1	5
Dravograd	0	1	1	1	0	1	5
Hrastnik	0	1	0	1	0	2	6
Ravne na Kor.	0	1	0	1	0	2	6

* Številke pomenijo: 1 - visoka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom, 2 - srednja intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom, 3 - nizka intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom, 4 - visoka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom, 5 - srednja intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom in 6 - nizka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom.

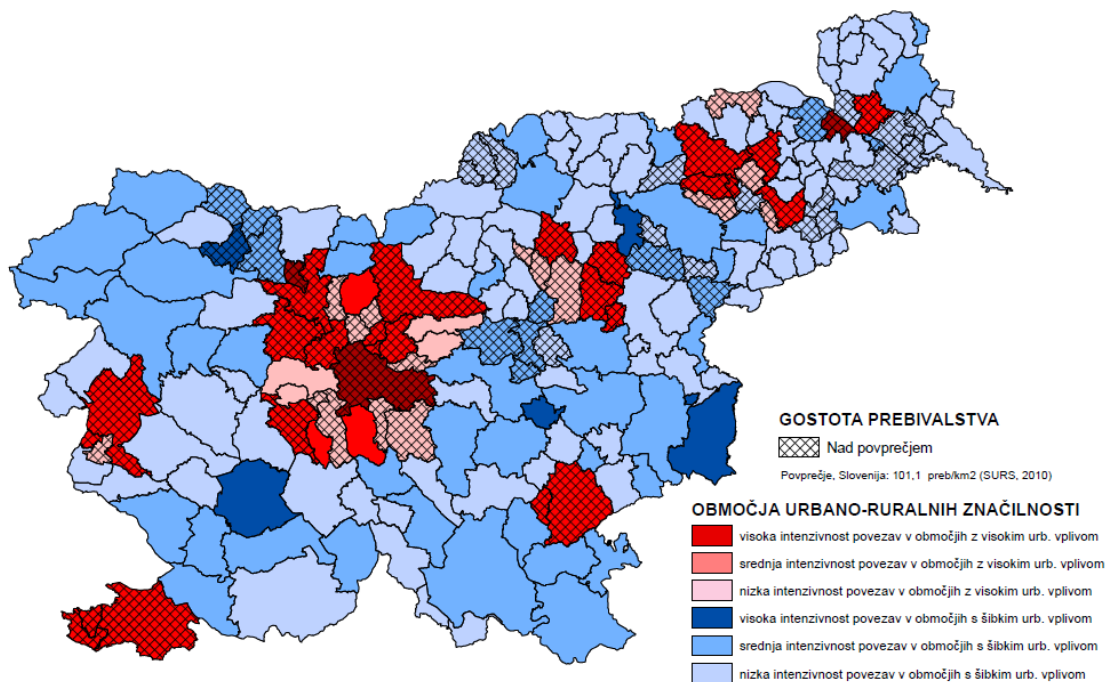
Nadalje smo preverili, ali je stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji res višja znotraj funkcionalnih urbanih območij (Slika 45). Delovno hipotezo ovržemo. Visoka intenzivnost povezav za občine znotraj FUA (Ravbar, Bole in Josipovič, 2006) ni značilna. Visoka stopnja povezanosti je značilna le za 3 občine, to so Ljubljana, Radenci in Naklo. Največ občin (28) znotraj katere koli FUA spada med občine, za katere je značilna srednja intenzivnost povezav v območjih z visokim urbanim vplivom ter med občine (25), za katere je značilna nizka intenzivnost povezav v območjih z šibkim urbanim vplivom.

Na koncu smo še preverili korelacijo med stopnjo povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji ter gostoto prebivalstva (Slika 46). Upoštevali smo gostoto prebivalstva po podatkih SURS za občine za leto 2010. Ti podatki so bili uporabljeni tudi pri preveritvi tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) v poglavju 3.1. Tudi te korelacije ne moremo potrditi. Tako nadpovprečna kot podpovprečna gostota prebivalstva sta prisotni v vseh tipih urbano-ruralnih območij. Nadpovprečna gostota prebivalstva je značilna za vse tri občine (Ljubljana, Radenci in Naklo), ki so uvrščene med občine, za katere je značilna visoka intenzivnost povezav in velik urbani vpliv. Občine Brežice, Zreče, Šentrupert in Postojna, za katere so značilne intenzivne povezave v območjih s šibkim urbanim vplivom sploh ne spadajo med gosto naseljene občine. Razlog je lahko v velikosti občin in posledično razpršenosti gostote na celoten teritorij. Enak razlog lahko pripišemo občinam, v katerih je intenzivnost povezav v prostoru nizka, spadajo pa med gosto naseljene občine (npr. občine Mežica, Ravne na Koroškem, Prevalje, Oplotnica, Odranci).

Slika 45: Območja urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji po lastni metodi in funkcionalna urbana območja (lastna obdelava).

Figure 45: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method and functional urban regions (own presentation).

Slika 46: Območja urbano-ruralnih značilnosti v Sloveniji po lastni metodi in gostota prebivalstva (SURS, 2010, lastna obdelava).

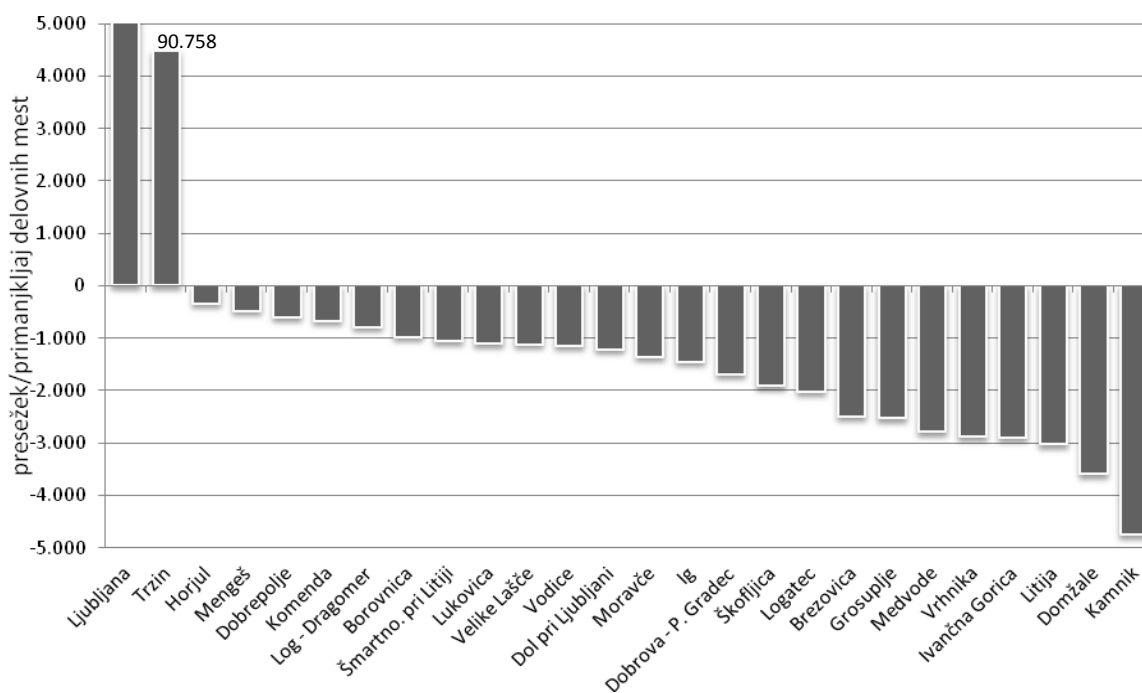
Figure 46: Urban-rural characteristics in Slovenia – own method and population density (SURS, 2010, own presentation).

Nabor možnih meril ne omogoča izoliranega proučevanja odnosov med mestnim in podeželskim območjem znotraj vsake občine posebej. Menimo, da tudi drugačen izbor meril tega ne bi omogočal, saj povezave med mesti in podeželjem ne morejo biti omejene na občinske meje. Lahko se vprašamo, ali je to sploh smiselno in kaj nam rezultati prinašajo. Mnogo slovenskih občin je podeželskih brez izrazitega mestnega naselja, zato ne moremo trditi, da so tam odnosi mesta in podeželja šibki, ampak, da teh povezav sploh ni.

4.3 Prikaz odnosov med Ljubljano in njenim širšim zaledjem

Tokovi ljudi

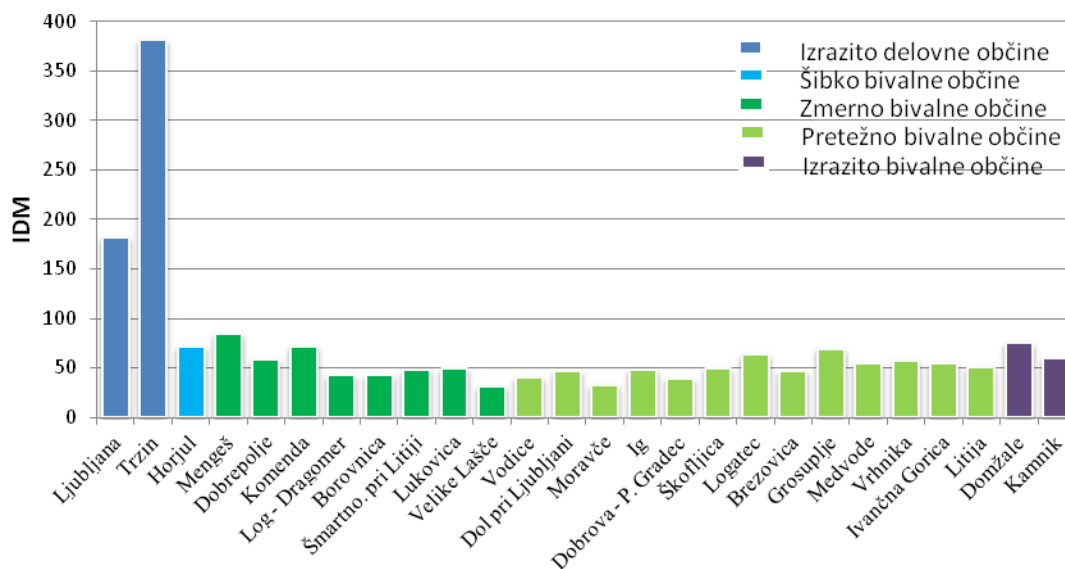
V MOL je po podatkih SURS za leto 2010 skoncentriranih dobrih 63 % vseh podjetij z 78 % delovnimi mesti v Ljubljanski urbani regiji. Presežek delovnih mest nad delovno aktivnim prebivalstvom v MOL (90.758 delovnih mest več od delovno aktivnega prebivalstva po podatkih SURS za leto 2010) močno presega razmerje v ostalih občinah (povprečno primanjkljaj okoli 1.500 delovnih mest na občino). Večja zaposlitvena središča so še Domžale, Kamnik in Trzin s skupaj 23.864 delovnimi mesti (kar je 7 % delovnih mest v regiji), hkrati pa imata Domžale in Kamnik manj delovnih mest kot je delovno aktivnega prebivalstva (Grafikon 6) in se uvrščata med izrazito bivalne občine po metodologiji SURS (2010a). Največji primanjkljaj delovnih mest glede na število delovno aktivnega prebivalstva je v občinah Kamnik, Litija in Grosuplje. Občini Ljubljana in Trzin v LUR veljata po metodi SURS (ibid.) za izrazito delovni občini, vse ostale občine so bivalne (Grafikon 7).

Grafikon 6: Presežek/primanjkljaj delovnih mest v občinah LUR (SURS, 2010, lastni izračun in prikaz).

Graph 6: Surplus/deficit of workplaces in LUR municipalities (SURS, 2010 own calculation and presentation).

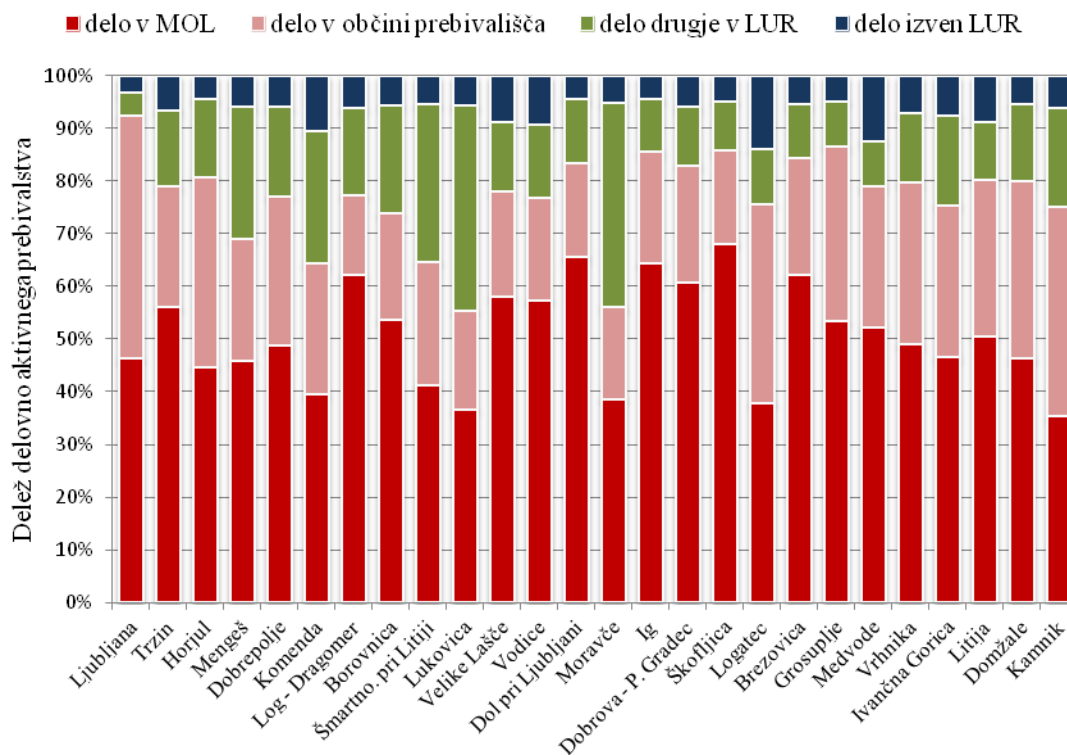
Na podlagi rezultatov analize delovnih migracij in razmestitve delovnih mest po občinah smo sklepali, da obstajajo intenzivni tokovi delovno ljudi zaradi prihodov na delo v občine s presežkom delovnih mest (delovne občine) iz občin s primanjkljajem delovnih mest (bivalne občine). V tem pogledu občini Ljubljana in Trzin močno izstopata. Povprečno se na delo v Ljubljano vozi več kot polovica (55 %) vsega delovno aktivnega prebivalstva v katerikoli občini znotraj LUR, največ iz občin Škofljica (72 %), Dol pri Ljubljani (69 %) in Ig (67 %), najmanj pa iz občin Kamnik (38 %), Lukovica (39 %) in Moravče (41 %). Iz Kamnika se sicer v Ljubljano na delo vozi skoraj še enkrat več delovno aktivnega prebivalstva kot iz Škofljice, vendar zgolj iz naslova večjega oziroma manjšega števila prebivalcev. V Ljubljano se na delo iz cele Slovenije vozi več kot 106.000 delovno aktivnega prebivalstva. Največ prebivalcev se v druge občine znotraj LUR (pa ne v Ljubljano) vozi iz občine Lukovica in Moravče (41 %). Prebivalci teh dveh občin se največ vozijo na delo v Domžale. Najmanj dnevnih delovnih vozačev v druge občine znotraj LUR (pa ne v Ljubljano) je v občini Ljubljana (8 %) in Grosuplje (9 %). V občini Ljubljana prebiva in dela kar 92 % delovno aktivnega prebivalstva, kar je daleč pred ostalimi občinami v LUR.

Grafikon 7: Indeks delovnih migracij po občinah (SURs, 2010, lastna obdelava).

Graph 7: *Index of labour migration by municipalities* (SURs, 2010, own presentation).

Na delovna mesta izven Ljubljanske urbane regije se vozi največ ljudi iz mejnih občin LUR, to so, Logatec (16 % delovno aktivnega prebivalstva), Medvode (14 %), Komenda (12 %), Vodice, Litija, Velike Lašče (po 10 %), itd. Iz Logatca se od 2-3 % delovno aktivnega prebivalstva vozi na delo v Idrijo, Cerknico, Žiri, Postojno ali Pivko. Iz Komende, Medvod in Vodice se največ delovno aktivnega prebivalstva, ki ne dela znotraj LUR, na delo vozi v Kranj, iz Litije v Zagorje ob Savi ali Trebnje, iz Velikih Lašč pa v Ribnico. V vseh primerih se v navedene občine izven LUR vozi na delo manj kot 5 % delovno aktivnega prebivalstva (Grafikon 8). Na sliki 47 so shematsko ponazorjeni najbolj številčni tokovi delovno aktivnega prebivalstva glede na kraj bivališča in kraj dela. Prikazani so le številčnejši tokovi delovno aktivnega prebivalstva (nad 100 potovanj v občini) in tudi tokovi v sosednje občine izven LUR. Potovanja prebivalcev Ljubljane v druge občine zaradi boljše preglednosti karte niso prikazana.

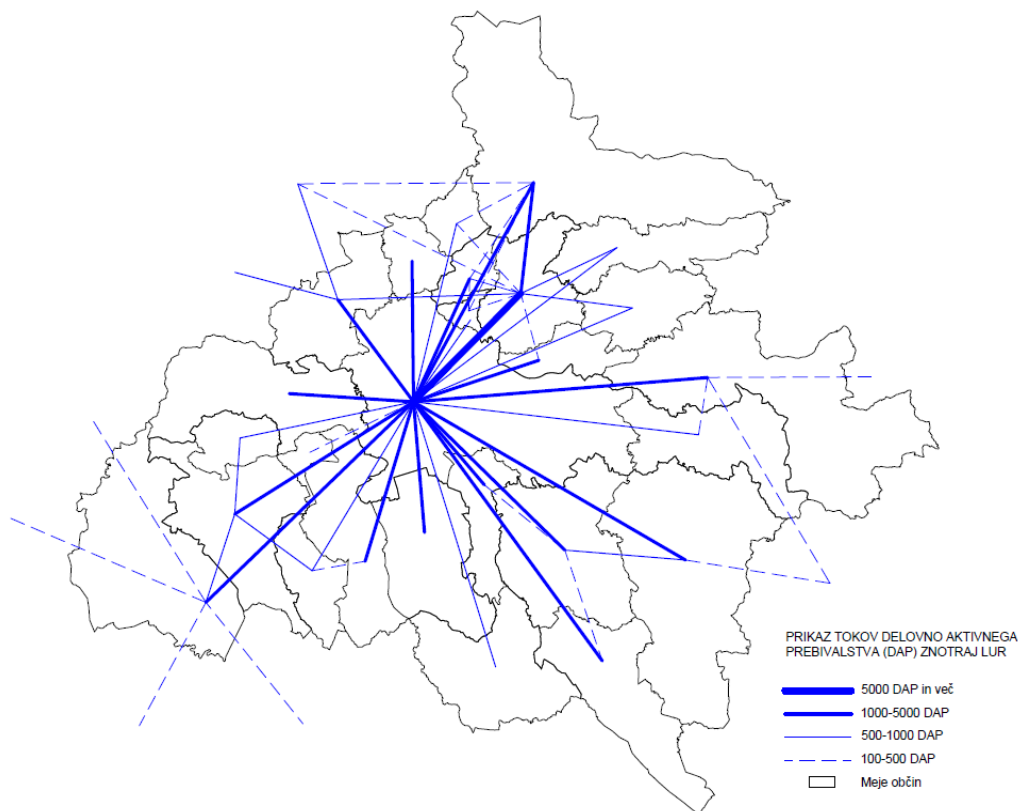
Grafikon 8: Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov) po občini prebivališča in občini delovnega mesta (SURS, 2010, lastni izračun in prikaz).

Graph 8: Active working population (except farmers) according to the municipality of living and working (SURS, 2010, own calculation and presentation).

Večina gospodarskih in družbenih aktivnosti se odvija v Ljubljani, kar prostorsko predstavlja določeno koncentracijo oziroma centralizacijo dejavnosti na enem mestu. Le-ta povzroča močne dnevne migracije ob hkratni urbanizaciji širšega prostora (Rebernik, 2003, 2004, 2007). Koncentracija ljudi na enem mestu vpliva na intenzivnejši razvoj drugih dejavnosti, ki naj bi bile drugače v večji meri prisotne tudi v drugih poselitvenih središčih v regiji. (Nad)nacionalni pomen Ljubljane otežuje razvoj posameznih funkcij v ostalih lokalnih/regionalnih središčih v regiji, zlasti v večjih medobčinskih središčih (Vrhovca, Logatec, Grosuplje), ki bi bile zaradi svoje velikosti in velikosti lastnega gravitacijskega zaledja upravičene do nekaterih družbenih funkcij, vendar njihov razvoj Ljubljana zaradi dobre infrastrukturne povezanosti in vplivnejšega gravitacijskega zaledja glavnega mesta zavira. Litija zaradi svoje manj ugodne geografske lege ohranja del pripadajočih funkcij lokalnega središča. Poleg tega so novejša občinska središča manjših občin, ki v svoji zgodovini niso imela razvitih družbenih funkcij, zaradi intenzivnih dnevnih migracij v večja zaposlitvena središča pa niti nimajo potrebe po razvoju funkcij, ki jih prebivalci opravijo v kraju dela (SPRPN LUR, 2009).

Poleg Ljubljane se sedeži upravnih enot znotraj LUR nahajajo še v Domžalah, Grosupljem, Kamniku, Litiji, Logatcu in Vrhovci (GOV, 2012). V vseh občinah s sedeži upravnih enot se nahajajo policijske postaje, izpostave Ljubljanske območne enote davčnega urada, izpostave Ljubljanske območne enote Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije in Centri za socialno delo. Izpostave Ljubljanske območne enote Geodetske uprave RS sta v Grosupljem in Litiji. Uradi za delo Zavoda RS za zaposlovanje območne službe Ljubljana so v Domžalah, Grosuplju, Kamniku in Litiji. V vseh občinah s sedeži upravnih enot (razen v Logatcu) so tudi okrajna sodišča (SRS, 2012). V

Ljubljani so prisotne vse upravne storitve na najvišji ravni (Preglednica 33). Najmanjše prebivalstveno zaledje je v upravni enoti Logatec, kar 26 krat večje zaledje pa ima upravna enota Ljubljana, ki sicer deluje v petih izpostavah znotraj mesta Ljubljana (GOV, 2012).

Slika 47: Tokovi delovno aktivnega prebivalstva znotraj LUR, ki delajo v Ljubljani (SURS, 2010, lastna obdelava).

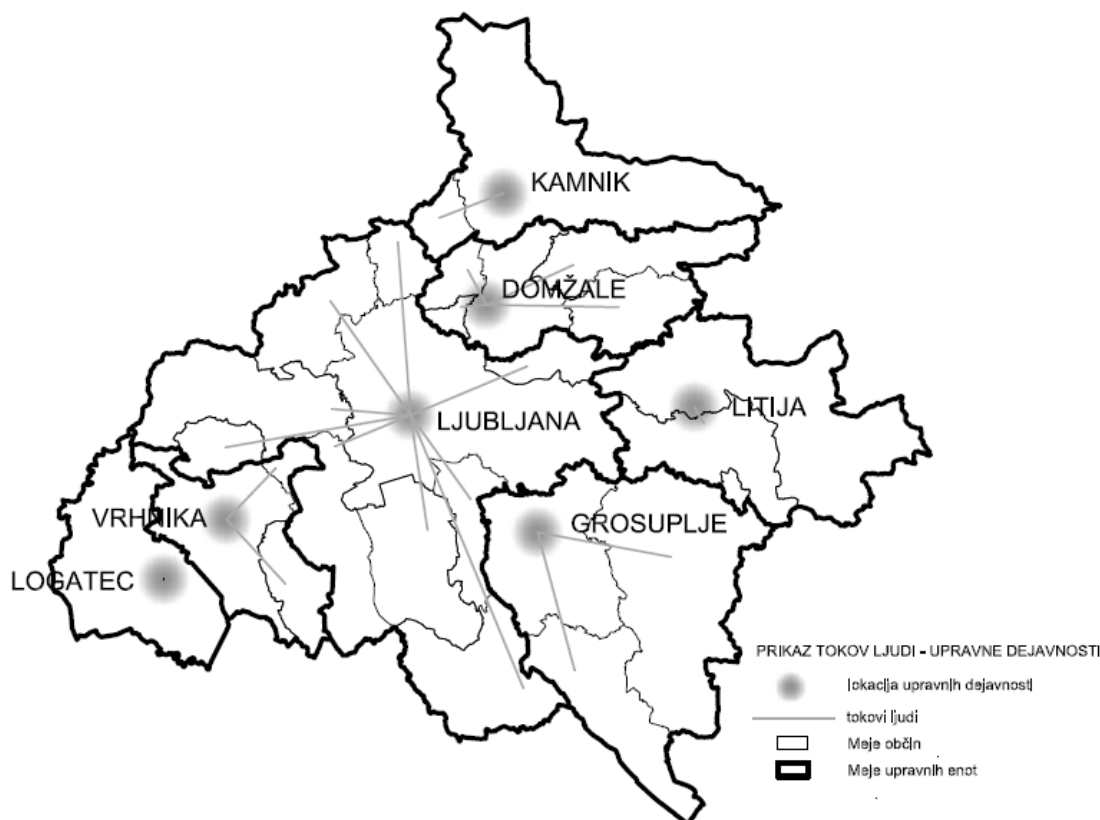
Figure 47: Active working population flows working in Ljubljana within LUR (SURS, 2010, own presentation).

Preglednica 33: Prisotnost pomembnejših upravnih organov v občinah LUR izven Ljubljane (SURS, 2010 H2; GOV, 2012; SRS, 2012; lastna obdelava).

Table 33: Presence of important administrative bodies in the LUR municipalities outside Ljubljana (SURS 2010 H2; GOV 2012; SRS, 2012 own presentation).

Občina upravne enote	Št. preb. (SURS, 2010)	Policijska postaja	Izpostava DURS*	Izpostava GURS*	Okrajno sodišče	Izpostava ZZSZ*	Izpostava CSD*	Izpostava ZRSZ*
Domžale	55.339	•	•		•	•	•	•
Grosuplje	38.356	•	•	•	•	•	•	•
Kamnik	34.388	•	•		•	•	•	•
Litija	20.241	•	•	•	•	•	•	•
Ljubljana	346.582							
Logatec	13.180	•	•			•	•	
Vrhnika	23.725	•	•		•	•	•	

* DURS – Davčni urad RS, GURS – Geodetska uprava RS, ZZSZ – Zavod za zdravstveno zavarovanje, CSD – Center za socialno delo, ZRSZ – Zavod RS za zaposlovanje.

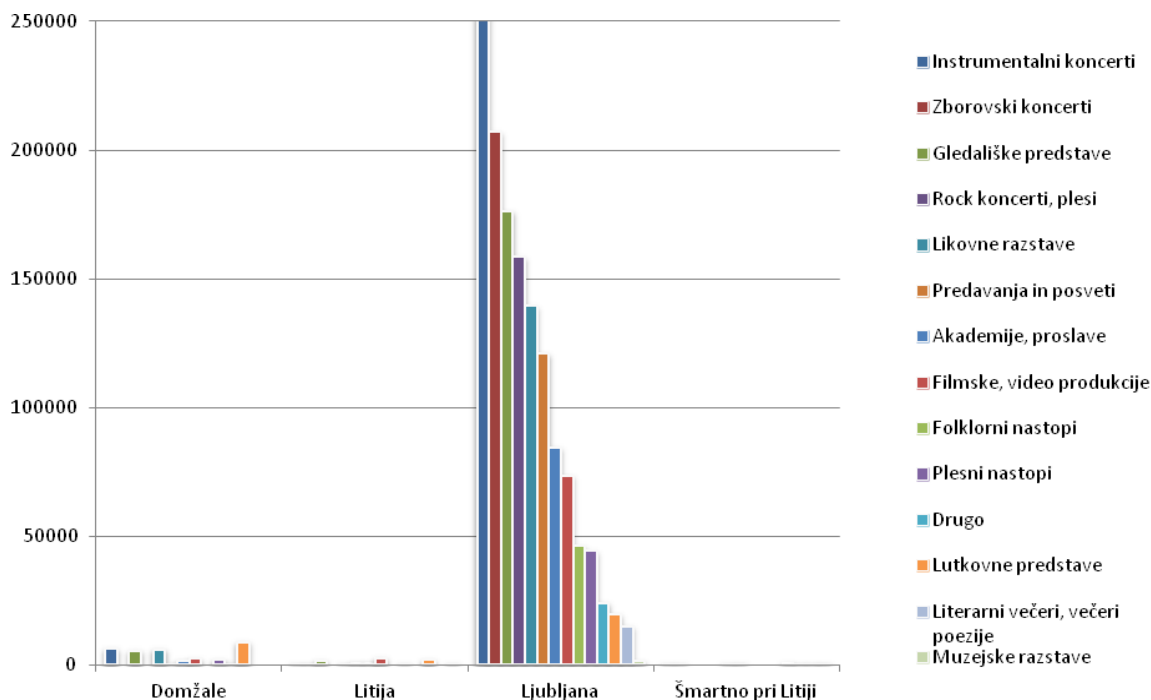

Slika 48: Tokovi ljudi v prostoru glede na krajevno pristojnost javnih organov (lastna obdelava).
Figure 48: Flows of people according to territorial jurisdiction of public authorities (own presentation).

Na sliki 48 so shematsko prikazani tokovi ljudi v prostoru glede na razporeditev javnoupornih ustanov in izpostav. Nenamerno so prikazani tokovi med občinskimi središči. V realnosti gre za tokove ljudi iz vseh naselij proti lokaciji upravnega organa. Pomembnost Ljubljane v smislu zagotavljanja osnovnih upravnih storitev ni tako bistvena, saj velja krajevna pristojnost upravnih organov. Kljub temu je kar 65 % vsega prebivalstva v LUR vezanega na upravne storitve v Ljubljani. Upravni organi s sedežem v Ljubljani so krajevno pristojni v 10 občinah.

Zdravstvena dejavnost dominira v Ljubljani (UKC in druge bolnice, klinike, zdravstveni domovi). Zdravstveni domovi so še v Medvodah, Logatcu, Litiji, Vrhniki, Kamniku, Ivančni Gorici, Grosuplju in Domžalah (ZDRZZ, 2012). Zdravstveni domovi v teh občinah zagotavljajo osnovno zdravstveno oskrbo lokalnemu prebivalstvu, vsa bolnišnična oskrba pa se izvaja v Ljubljani (SPRPN LUR, 2009).

Znotraj LUR so znani podatki o številu prireditev, razstav in obiskovalcev kulturnih domov le za občine Ljubljana, Domžale, Litija in Šmartno pri Litiji. Kulturni domovi so tudi v drugih občinskih središčih (SIGIC, 2012) pa tudi v drugih naseljih, ki niso občinska središča, tako da je zajem vseh kulturnih domov oziroma kulturnih ustanov znotraj LUR prevelik zalogaj za to magistrsko delo. Daleč največ prireditev in obiskovalcev kulturnih prireditev je v Ljubljani. V letu 2010 je bilo v Ljubljani po podatkih SURS 4.590 prireditev, ki jih je obiskalo dobrih 1.360.000 obiskovalcev, to je 97 % obiskovalcev vseh zabeleženih prireditev v LUR.

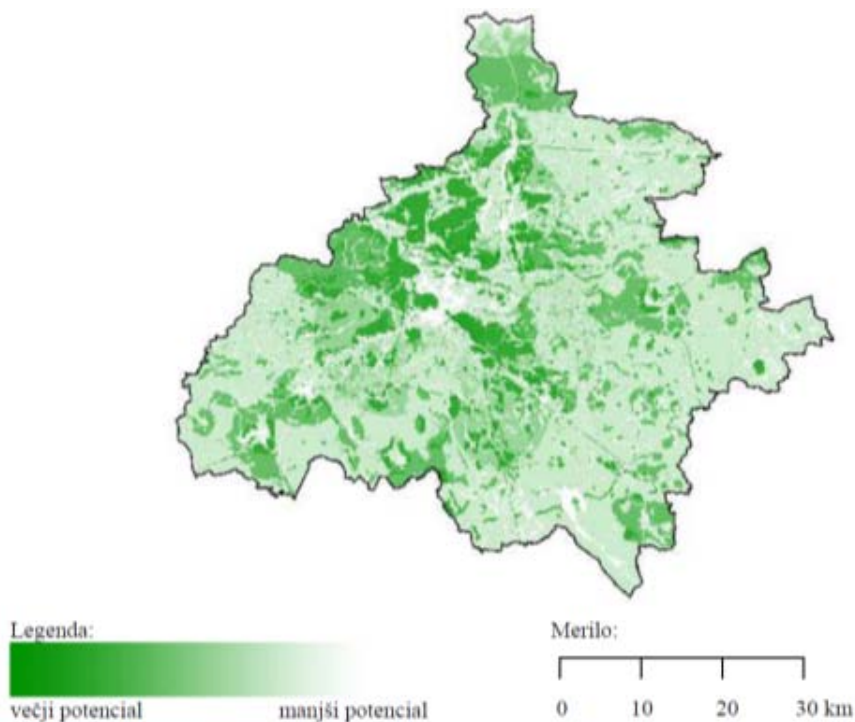

Grafikon 9: Število obiskovalcev kulturnih prireditev v občinah LUR (SURs, 2010, lastna obdelava).
Graph 9: Visitors of cultural events in the LUR municipalities (SURs, 2010, own presentation).

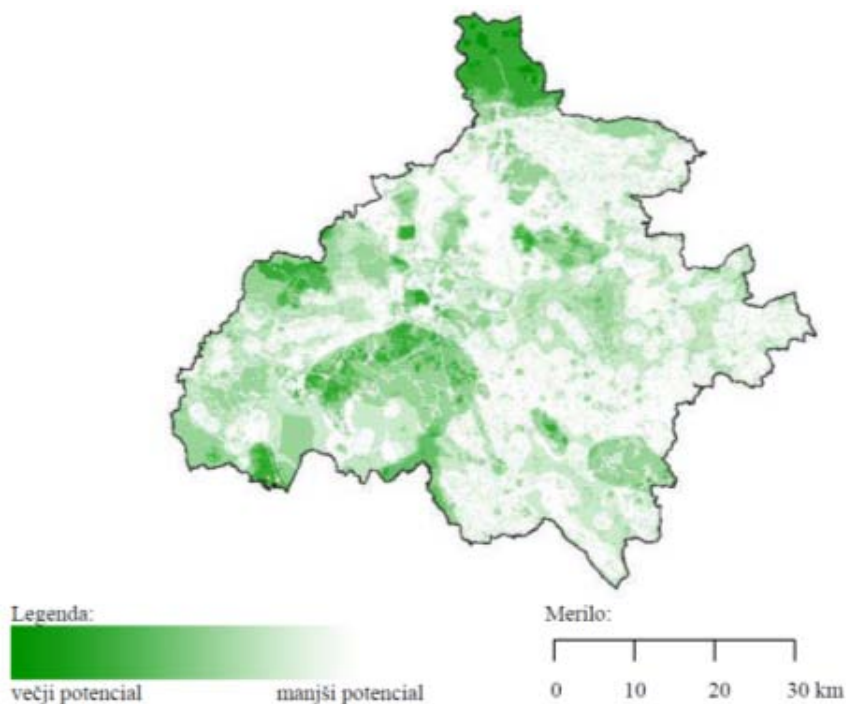
Največ obiskovalcev se je udeležilo instrumentalnih in zborovskih koncertov. Še najbolj razpršena kulturna dejavnost v prostoru so muzejske razstave in lutkovne predstave. Muzejskih razstav in lutkovnih razstav je v Ljubljani 63 % glede na dejavnost v ostalih treh občinah, ki so Statističnemu uradu posredovale podatke o svoji kulturni dejavnosti. Muzeji, ki niso zajeti v podatke SURs se nahajajo še v Kamniku, Mengšu, Stični, Tacnu, Bistri pri Vrhniki, Polhovem Gradcu, Logatcu, Velikih Laščah (Seznam muzejev v Sloveniji, 2012). Večina glasbenih festivalov se odvija v Ljubljani (Festival Ljubljana, Druga godba, Godibodi, Najstfest, Spectrum, Orto fest, Jazz festival, itd (SIGIC, 2012b). Drugje v LUR smo zasledili festival Stična v občini Ivančna Gorica in festival Kamfest v Kamniku.

V LUR deluje 11 večjih športnih centrov, dvoran oziroma objektov, med njimi jih je 8 v Ljubljani in po eden v Domžalah, Medvodah in Vrhniki ter tudi športni center v Dolu pri Ljubljani, Dragomerju, Horjulu, Igu (Katalog športnih centrov, 2010). V občini Logatec je karting steza, kamor prihajajo ljudje iz cele države, na Igu je hipodrom. Po ostalih občinah so manjša športna igrišča in telovadnice, skakalnice, urejena manjša smučišča, drsališča, kopaljšča lokalnega pomena (SPRPN LUR, 2009).

Velik rekreacijski pomen imajo gozdne in parkovne površine, saj sta hoja in sprehajanje najbolj popularna prostočasna dejavnost Ljubljančanov tako sredi kot ob koncih tedna ne glede na letni čas (Jeršič, 2002). Anketa je pokazala, da se meščani ne sprehajajo le na območjih zelenih površin, mestnih gozdov, temveč pogosto tudi po mestnih ulicah. Za prebivalce Ljubljane so za vsakodnevno nekaj urno rekreacijo pomembne bližnje gozdne površine, kot na primer Golovec, Rožnik, Rašica, Šmarna Gora.

Slika 49: Potenciali za vsakodnevno preživljanje prostega časa v LUR (Balantič, 2007).
Figure 49: Potentials for everyday leisure spending in LUR (Balantič, 2007).

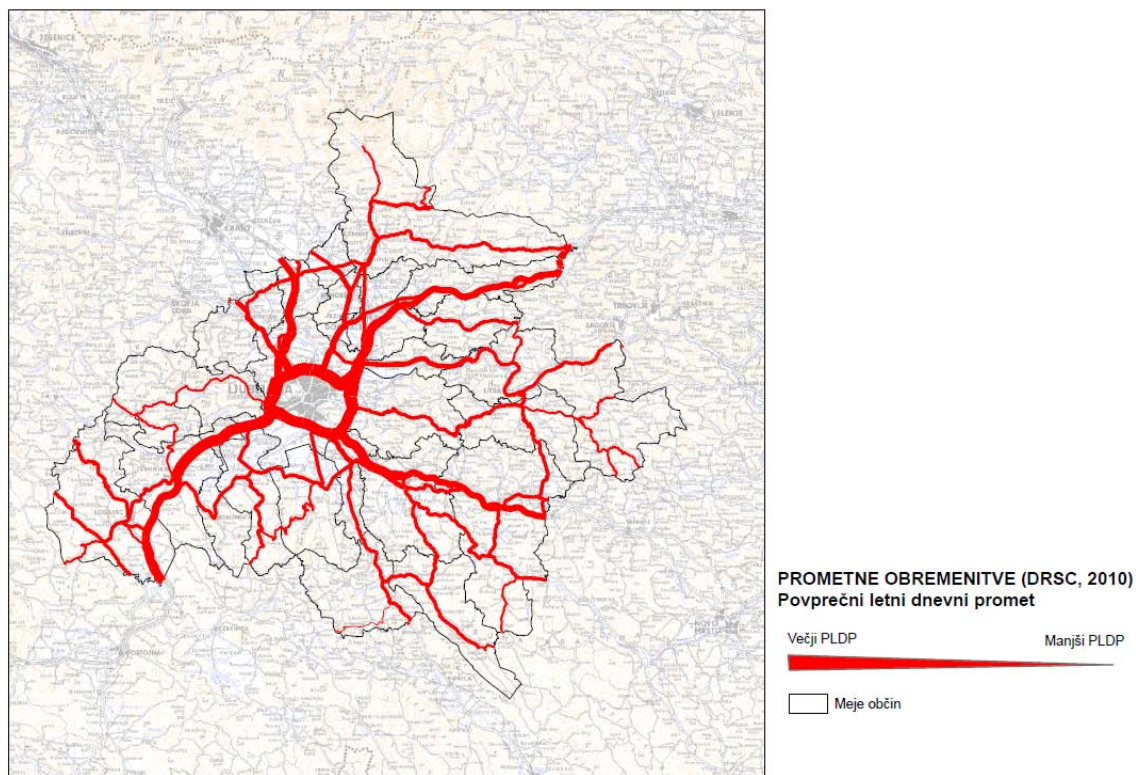

Slika 50: Potenciali za rekreativno preživljanje prostega časa v LUR v daljšem časovnem obdobju (Balantič, 2007).
Figure 50: Potentials for long-term leisure spending and recreation in LUR (Balantič, 2007).

Veliko rekreacijsko vrednost imajo tudi urejene pešpoti in kolesarske poti v odprtem prostoru (na primer POT). Ob koncih tedna ali na daljše časovno obdobje pa so zanimivi tudi bolj oddaljeni kraji (na primer Polhograjska Grmada, Krim, Velika Planina, Iški Vintgar, itd.). Sliki 49 in 50 nazorno

prikazujeta potencialne prostora LUR za preživljanje prostega časa vsak dan ali v daljšem obdobju. Raziskava rekreacijskih teženj prebivalcev Ljubljane (Jeršič, 1995) je pokazala, da izletniška potovanja prebivalcev Ljubljane v poletnem času niso usmerjena le v turistično najbolj zanimive kraje v Sloveniji, temveč so precej razpršena. Pozimi se prebivalci Ljubljane rekreirajo zlasti v zimskošportnih središčih po celi Sloveniji.

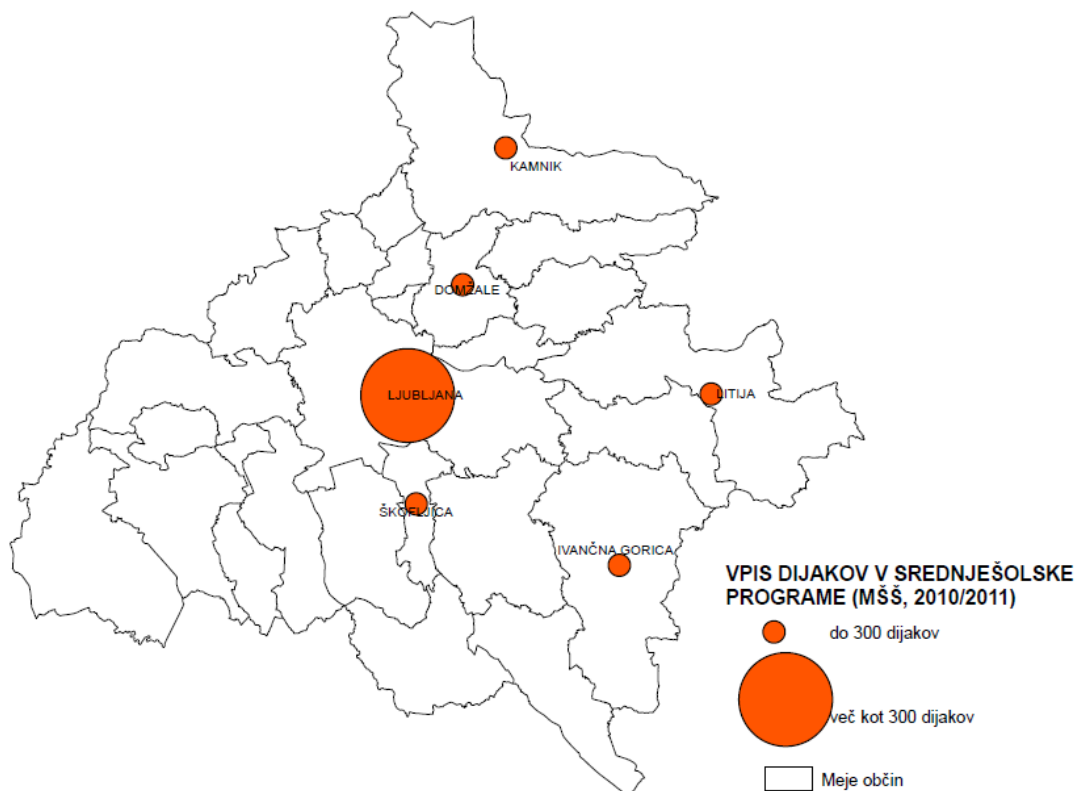
Poglejmo še intenzivnost tokov ljudi z vidika prometnih obremenitev državnih cest v LUR. Povprečni letni dnevni promet na avtocestah in hitrih cestah znotraj LUR je dobrih 56.000 vozil na dan (DRSC, 2010). Treba je upoštevati, da promet na avtocestah in hitrih cestah generirajo tudi tranzitni domači in tuji potniki, saj območje prečkata V. in X. panevropski prometni koridor (SPRS, 2004). Nadpovprečni dnevni promet je na ljubljanski obvoznici, intenzivnost pa pada z oddaljenostjo od Ljubljane. Na glavnih oziroma regionalnih cestah je največji promet iz Ljubljane proti Trzinu in Domžalam (več kot 32.000 vozil), proti Medvodam (več kot 23.000 vozil), proti Brezovici (več kot 21.000 vozil) in proti Škofljici (več kot 18.000 vozil). Tudi na glavnih in regionalnih cestah z oddaljenostjo od Ljubljane prometne obremenitve padajo (Slika 51). Vse večja mobilnost prebivalstva se s suburbanizacijo in globalizacijo še povečuje (Ravbar, 2002).

Slika 51: Prometne obremenitve državnih cest v LUR (DRSC, 2010, lastna obdelava).
Figure 51: Traffic burdens of state roads within LUR (DRSC, 2010, own presentation).

Tokovi znanja in informacij

Analiza, predstavljena v sklopu SPRPN LUR (2009) kaže, da 81 % otrok obiskuje vrtec v domačem kraju, kar 11 % otrok pa vrtec v kraju, kjer delajo starši. Za LUR je značilna izrazita koncentracija srednjih šol in visokošolskih zavodov v Ljubljani. Po podatkih MŠŠ (2010) o številu vpisanih dijakov v srednješolske programe za šolsko leto 2010/2011 je kar 83 % vseh vpisanih znotraj LUR vpisanih v šole v Ljubljani. Srednje šole se nahajajo še v Domžalah, Ivančni Gorici, Kamniku, Litiji in Škofljici (Slika 52).

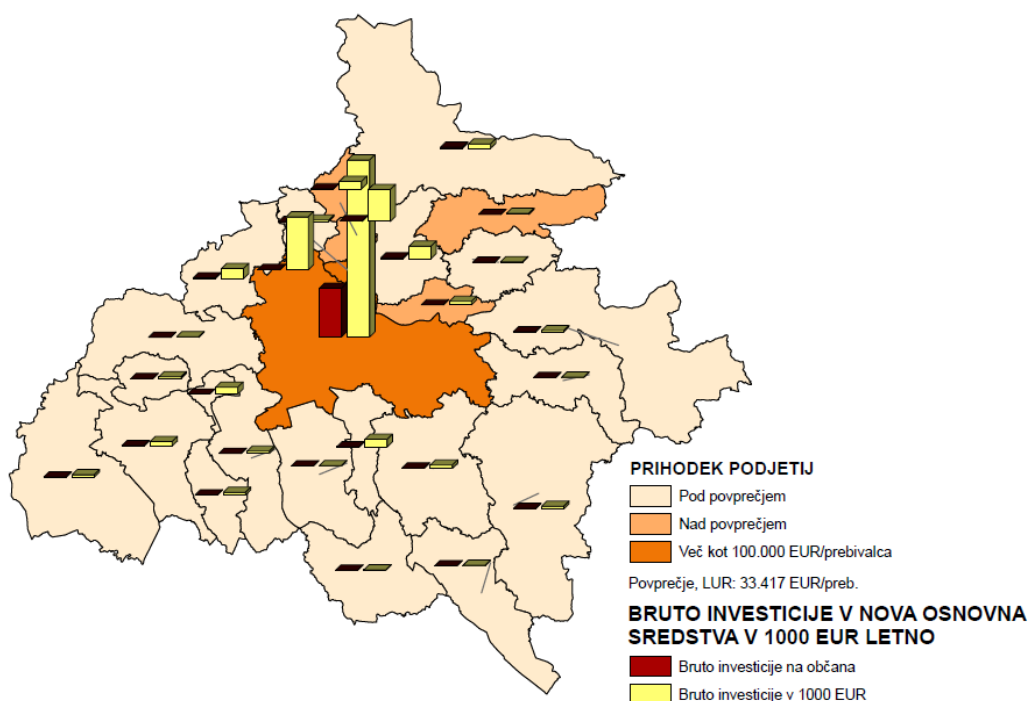
Slika 52: Vpis dijakov v srednješolske programe in lokacije srednjih šol (MŠŠ, 2010, lastni izračun in prikaz).

Figure 52: Student enrolments in secondary school programmes and school locations (MŠŠ 2010, own calculation and presentation).

Izobraževalne ustanove terciarnega nivoja so skoncentrirane v Ljubljani, njihovo gravitacijsko zaledje pa močno presega meje LUR. V drugih naseljih znotraj LUR ni niti sedeža visokošolskega zavoda (javnega ali zasebnega), niti dislocirane enote visokošolskega zavoda (Marjetič in Dobnikar, 2010). Ljubljana ima tako nesporen primat na področju srednješolskega pa tudi visokošolskega izobraževanja. Srednješolske dejavnosti v prihodnosti želita vzpostaviti občina Vrhnika in Logatec in tako okrepiti opremljenost z družbeno infrastrukturo na tem delu regije. Vzpostavitev novih srednješolskih centrov bi razbremenilo pritiske na prostor zaradi migracij dijakov (SPRPN LUR, 2009).

Gospodarski tokovi

Največji prihodek podjetij na prebivalca je v občinah Trzin in Ljubljana (več kot 100.000 EUR na prebivalca v letu 2010). Razumljivo, saj je v teh dveh občinah največ podjetij na prebivalca (v občini Trzin 211, v MOL pa 123 podjetij na 1000 prebivalcev). Najmanj prihodkov podjetij je v občinah Moravče, Velike Lašče in Log-Dragomer. V teh občinah prihodki podjetij v letu 2010 (SURS) niso presegali 10.000 EUR na prebivalca). Je bilo pa v letu 2010 daleč največ investicij v nova osnovna sredstva podjetij v Ljubljani, in sicer skoraj 1,5 milijarde EUR bruto oziroma dobrih 5.200 EUR na prebivalca MOL. Najmanjše investicije so v občinah Moravče in Ig, in sicer manj kot 200 EUR bruto na občana. Največ investicij na prebivalca je v delovnih občinah po metodologiji SURS (2010a), najmanj investicij pa v izrazito bivalnih občinah. Z vidika odnosov med podeželjem in mesti bi bilo smiselno ugotavljati, kam podjetja investirajo kapital. Pridobivanje teh podatkov bi že za samo podjetja v Ljubljani (več kot 34.000 podjetij) zahtevalo nesmiselno veliko časa.

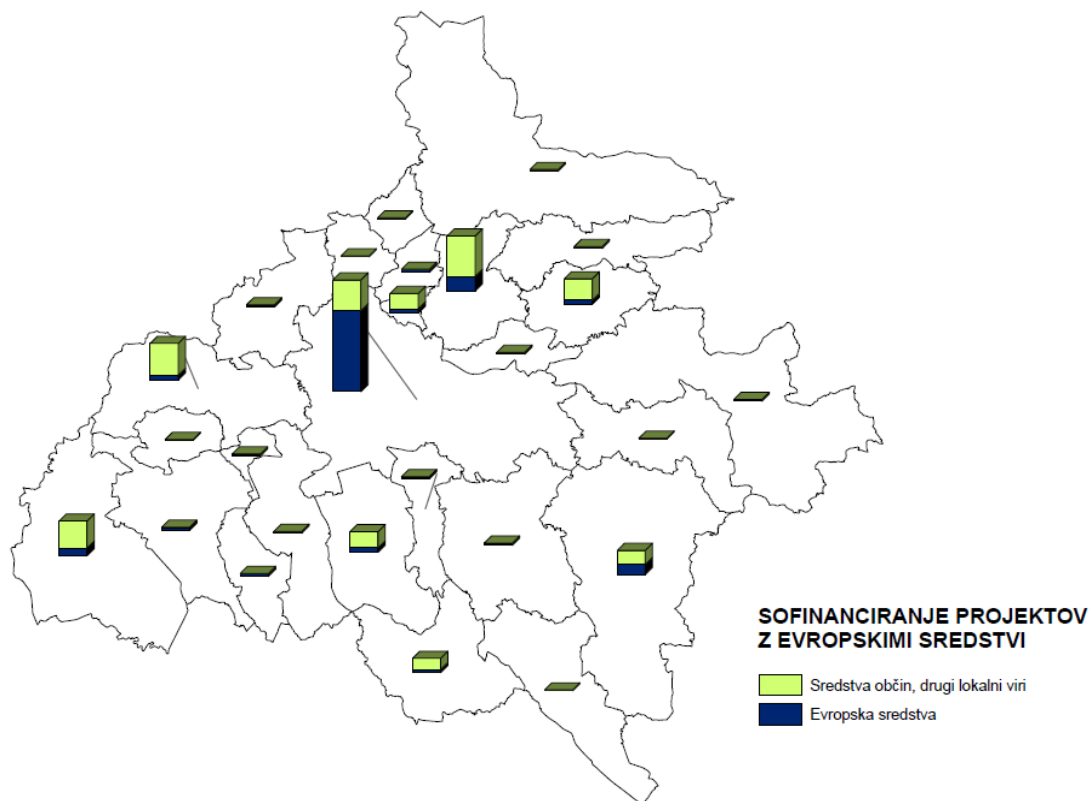

Slika 53: Prihodek podjetij in bruto investicije v nova osnovna sredstva v 1000 EUR letno v LUR (SURS, 2010, lastna obdelava).

Figure 53: Yearly turnover and gross investments in new assets in 1000 EUR within LUR (SURS, 2010, own presentation).

MOL sodeluje pri največ projektih (6), ki so financirani iz evropskih sredstev. Po podatkih INRRP LUR (2011) bo MOL za projekte pridobila več kot 5 milijonov EUR, kar je 30 % vseh evropskih sredstev, namenjenih projektom v regiji. Nemogoče pa je finančne prilive locirati v mestni ali podeželski prostor, saj gre tudi za projekte, ki niso konkretno vezani na prostor (npr. projekt Portal neprometnih vsebin – evropska sredstva so namenjena izdelavi spletnega portala) ali pa so vezani na prostor ne glede na njegovo urbanost ali ruralnost (npr. projekt Strokovne podlage za plovnost Ljubljanice – Ljubljana teče tako skozi mestna in podeželska območja). Delovne migracije povzročajo odliv kapitala v druge regije in druge občine izven Ljubljane, od koder prebivalci v

glavno mesto prihajajo na delo (Repovž, 2004). Po Repovževih besedah (Ibid.) je tipičen primer odliva kapitala Trzin kot spalno naselje za ljudi, ki pretežno delajo v Ljubljani in tako polnijo občinski proračun male 'satelitske občine'.

Slika 54: Sofinanciranje prioriternih projektov iz evropskih sredstev (INRRP LUR, 2011, lastna obdelava).

Figure 54: Co-financing of priority projects from EU funds (INRRP LUR, 2011, own presentation).

Okoljski tokovi

Vse vire energije je nemogoče določiti, saj so posamezni proizvajalci električne energije vključeni v skupno elektroenergetsko omrežje na območju Slovenije. Znana pa je lokacija posameznih proizvajalcev električne energije. Velik del toplotne energije (90 %) za ogrevanje Ljubljane prihaja iz Termoelektrarne toplarne Ljubljana (TE-TOL), ki se nahaja v samem mestu. Centralna oskrba s toplotno energijo je vezana zgolj na mestna območja, zato ta segment nima povezave z raziskovanjem odnosov med mesti in podeželjem. TE-TOL oskrbuje mesto tudi z električno energijo (3 % potreb mesta, TE-TOL, 2012), ostala električna energija prihaja v mesto od drugod, oskrbo pa zagotavlja Elektro Ljubljana. TE-TOL je v letu 2009 proizvedla 348.833 MWh električne energije (Energis, 2009). Na Savi znotraj LUR se nahajajo HE Medvode (letna proizvodnja 72 GWh), HE Mavčiče (letna proizvodnja 62 GWh) (SEL, 2012), ki pa proizvedeno energijo ne ponujajo le odjemalcem v širši okolici (torej v okolici Ljubljane in na Gorenjskem), temveč je proizvedena električna energija (tako kot pri ostalih proizvajalcih energije) vključena v distribucijsko omrežje. V distribucijsko elektroenergetsko omrežje so vključene tudi gospodarske družbe in posamezniki, ki proizvajajo energijo iz alternativnih virov. V Ljubljani na primer električno energijo proizvaja sončna elektrarna na Litijski cesti (poslovno-trgovski objekt IMOS z nazivno močjo 1,1 kW) na Litostrojski cesti (srednja šola tehniških strok v Šiški), na objektu RTP Litostroj (Elektro Ljubljana,

2012), na poslovno-skladiščno-logističnem objektu Salus (z nazivno močjo 325 kW, Metronik Solar, 2012). Celovitega pregleda nad proizvodnjo električne energije ni možno zajeti zaradi množice zasebnih investitorjev v pridobivanje električne energije iz obnovljivih virov. V MOL je za leto 2009 znašala poraba električne energije 1.841.205 MWh (Energis, 2009). V spodnji preglednici je prikazana poraba električne energije, zemeljskega plina in lesa po posameznih sektorjih. Poraba vseh vrst energentov v katerem koli sektorju naj bi po oceni povzročila 2.068.836 ton emisij CO₂ na letni ravni za leto 2009.

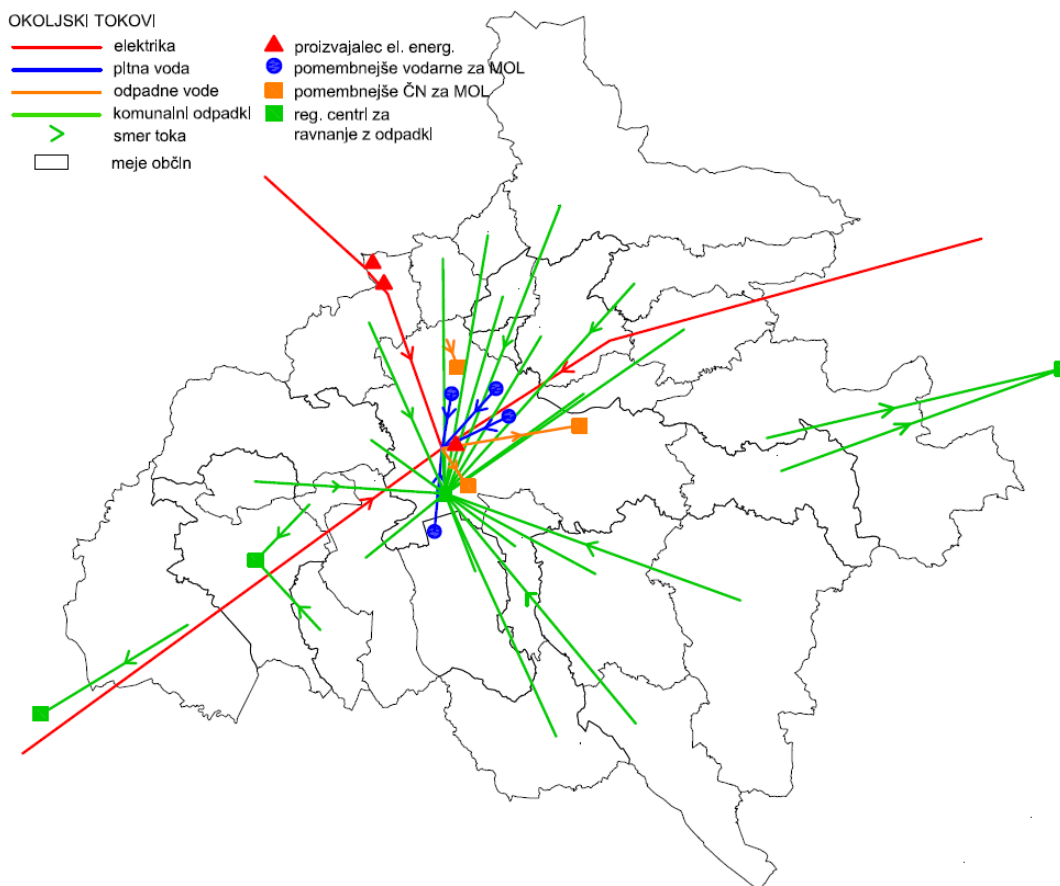
Preglednica 34: Poraba energentov in emisije toplogrednih plinov po sektorjih v MOL (Energis, 2009).

Table 34: *Energy source consumption and greenhouse gas emissions by sectors in the Municipality of Ljubljana (Energis, 2009).*

Sektor	Poraba električne energije v MWh	Poraba zemeljskega plina v 1000 sm ³	Poraba lesa in lesnih odpadkov v tonah	Emisije toplogrednih plinov v tonah CO ₂
Industrija	487.983	63.545	590	167.417
Promet	25.427	-	-	734.962
Gospodinjstva	442.366	42.666	30.449	337.342
Komercialne dejavnosti in ostalo	802.228	13.900	-	
Ostalo	83.201	33.203	63.874	871.776
SKUPAJ	1.841.205	153.314	94.913	2.111.497

Po podatkih iz projekta Urban Audit je poraba pitne vode na prebivalca v MOL v letu 2004 znašala 0,12 m³ oziroma 120 l na letni ravni (SURS, 2004). Vodni viri centralnega vodovodnega sistema v Ljubljani se nahajajo v njeni neposredni bližini, t.j. na Ljubljanskem polju (vodarne Kleče, Hrastje, Jarški prod in Šentvid). Bolj oddaljena je vodarna Brest, ki izkorišča vodni vir na Ljubljanskem barju (OPN MOL, 2010). Odpadne komunalne vode iz mestnega območja Ljubljana se odvajajo na centralno čistilno napravo v Zalogu z zmogljivostjo 360.000 PE. Za odvajanje odpadnih komunalnih vod je v občinskem prostorskem načrtu MOL predvidena izgradnja čistilne naprave v Rakovi Jelši z zmogljivostjo 7.000 PE. Obstoječa in predvidena čistilna naprava odvajata prečiščene komunalne odpadne vode v Ljubljanico (OPN MOL, 2010)

Odpadki gospodinjstev iz občin Ljubljana, Brezovica, Dobrova - Polhov Gradec, Dol pri Ljubljani, Ig, Horjul, Medvode, Škofljica, Velike Lašče in Vodice se zbirajo na odlagališču Barje. V teh občinah je bilo v letu 2009 zbranih skupaj 145.421 ton komunalnih odpadkov (od tega 31.485 ton ločenih odpadkov za predelavo) (SNAGA, 2010). V bodočem regijskem centru za ravnanje z odpadki Ljubljana se bodo zbirali in predelovali odpadki iz večine občin znotraj LUR. Iz občin Litija in Šmartno pri Litiji se bodo komunalni odpadki zbirali v regijskem centru v Zasavju (CEROZ, 2012), iz občine Logatec v regijskem centru Notranjske, Istre in Krasi (Občinska uprava Logatec, 2011). Občina Vrhnika ima skupaj z občino Borovnica in Log-Dragomer urejeno zbiranje in obdelavo odpadkov v centru za ravnanje z odpadki na Vrhniki (CRO Vrhnika, 2012).

Slika 55: Shematski prikaz pomembnejših okoljskih tokov v LUR in MOL (Elektro Ljubljana, 2012; SEL, 2012; OPN MOL, 2010; CEROZ, 2012, Občinska uprava Logatec, 2011; CRO Vrhnika, 2012; lastna obdelava).

Figure 55: Scheme of main environmental flows within LUR and in the municipality of Ljubljana (Elektro Ljubljana, 2012; SEL, 2012; OPN MOL, 2010; CEROZ, 2012, Občinska uprava Logatec, 2011; CRO Vrhnika, 2012, own presentation).

4.3.1 Predlogi nadaljnjega povezovanja Ljubljane s širšim zaledjem

Ljubljana ima v vseh pogledih primat nad ostalim prostorom v regiji in na njegov razvoj in vlogo močno vpliva. Intenzivne tokove v prostoru s ciljem v mestu Ljubljana povzročajo koncentracija delovnih mest, izobraževalnih ustanov sekundarnega in terciarnega izobraževanja, sekundarna zdravstvena dejavnost, kulturna in gospodarska dejavnost. Na naštetih področjih vpliv Ljubljane celo presega meje LUR. Upravne funkcije in njihovo teritorialno zaledje po krajevni pristojnosti povzročajo še najmanjše tokove ljudi v prostoru. Prebivalstvo ostalih večjih mest v regiji (Domžale, Kamnik, Grosuplje, Vrhnika) gravitira na krajevno pristojne upravne organe in ne v Ljubljano. Preživljanje prostega časa mestnega prebivalstva je odvisno od razpoložljivega časa za kratkočasenje ali rekreacijo. Med tednom ali za največ nekajurno preživljanje prostega časa se prebivalci poslužujejo rekreaciji v bližnjih športnih centrih ali bližnjem odprtem prostoru, mestnih zelenih površinah. Vrednost podeželja s turistično in rekreativno privlačnostjo raste, vendar pa takšna privlačnost lahko prinaša v prostor konfliktno situacijo in lahko poslabšuje kakovost življenja podeželskega prebivalstva. Mestno prebivalstvo se v današnjem času nemalokrat odloča za življenje na podeželju zaradi bodisi nižjih cen nepremičnin bodisi pristnejšega stika z naravnim okoljem. Na

delo in po druge storitvene ali družbene usluge se vrača v mesto, na podeželju pa ohranja urbani način življenja (Rebernik, 2004). Za večanje privlačnosti perifernih podeželskih območij so pomembne dobre prometne povezave in kakovostna dopolnilna ponudba.

Prednost podeželja znotraj Ljubljanske urbane regije je bližina metropole in drugih nadpovprečno razvitih mest v slovenskem merilu. Podeželje v bližini Ljubljane (s tem mislimo na podeželska območja znotraj MOL) ima zaradi velike prebivalstvene moči mesta izredne priložnosti in za slovenske razmere precej veliko tržišče za ponudbo lokalno specifičnih proizvodov, od pridelovanja in ponudbe ekološke hrane do obrtnih dejavnosti, kmečkega turizma in ponudbe prostočasnih dejavnosti. V tem smislu so tudi združile moči občine MOL, Grosuplje, Ig, Škofljica in Ivančna Gorica preko skupnega razvojnega programa podeželja (RRP, 2004), ki v svoji viziji poudarja sožitje med mestom in podeželjem v smislu gospodarsko aktivnega podeželskega prostora, ohranjanje poselitve na podeželju in kulturne krajine. Do sedaj je bilo uspešno zaključenih že mnogo projektov, med drugim projekt Sadna cesta med Javorom in Jančami, Borovničeva pohodna pot, itd (Sožitje, 2012). Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije štirikrat na leto v Ljubljani organizira prireditev Podeželje v mestu, na kateri slovenski kmetje ponujajo svoje pridelke in izdelke dopolnilne dejavnosti na kmetijah (KGZS, 2012), v sklopu osrednje ljubljanske tržnice pa deluje t.i. ekotržnica, na kateri lahko lokalni kmetje ponudijo svoje ekološke pridelke in izdelke.

Za zaključek navajamo le nekaj usmeritev, ki lahko pripomorejo h krepitvi partnerstva med mestnimi in podeželskimi območji oziroma h krepitvi partnerstva med mestom Ljubljana in njegovim širšim urbano-ruralnim zaledjem:

- krepitev tematskih turističnih poti,
- iskanje priložnosti za razvoj trajnostnega turizma v povezavi z naravnimi danostmi in kulturno dediščino,
- uvajanje podpornih dejavnosti turizmu,
- krepitev ekološkega kmetovanja in spodbujanje kmečkega turizma,
- spodbujanje obrtniških dejavnosti na podeželju in dejavnosti malega gospodarstva,
- uvedba prednosti in ugodnosti lokalnim ponudnikom proizvodov na mestnih tržnicah,
- krepitev lokalnih zaposlitvenih središč in spodbujanje zaposlovanja lokalnega prebivalstva čim bliže kraju bivanja,
- širitev pokrivnosti širokopasovnih omrežij,
- vzpostavitev povezav med izobraževalnimi ustanovami in gospodarskimi subjekti,
- uvedba kakovostnega javnega prometa med glavnim mestom ter drugimi mestnimi naselji v regiji.

Pomembno je, da se kmetijska dejavnost na podeželskih območjih dopolnjuje z drugimi komplementarnimi dejavnostmi, primarna pa išče svoje priložnosti v pridelovanju visoko kakovostne hrane (ekološko kmetovanje). Ponudba lokalne hrane je pomemben element urbanega in podeželskega turizma. Bližnja mesta (ne le Ljubljana) naj podpirajo lokalne pridelovalce hrane in jim omogočajo lažji dostop do potrošnikov, ki se v časih gospodarske krize raje ozirajo za cenovno ugodnejšo kot na kvalitetnejšo in domačo ponudbo.

Hitre spremembe v gospodarstvu narekujejo iskanje vedno novih tržnih priložnosti, inovacije in uporabo novih tehnologij ter organiziranosti, še posebno pri dejavnostih z visoko dodano vrednostjo. Za to pa je potrebna fleksibilnost, prilagodljivost, pripravljenost do učenja oziroma sprejemanja informacij. Regije, ki želijo ohranjati konkurenčnost na globalnem trgu, morajo spodbujati stalne izboljšave in inovacije.

5 SKLEP IN RAZPRAVA

Proučevanje odnosov med mesti in podeželjem je izredno kompleksno in široko raziskovalno področje. Tokovi v prostoru so številčni, saj jih ustvarja množica človekovih dejavnosti (izobraževanje, zaposlovanje, podjetništvo, trgovina, turizem, kultura, komunalne dejavnosti, itd.). Ti odnosi so v literaturi predmet proučevanja v smislu funkcijskih ali strukturnih povezav. Funkcijske povezave se nanašajo na tokove v prostoru, strukturne povezave pa na značilnosti prostora. Avtorji, ki proučujejo odnose med mesti in podeželjem na konceptualni ravni, le-te redko obravnavajo z vidika tokov med njima. Ustrezni podatki za raziskovanje so pomanjkljivi ali jih ni, česar se avtorji raziskav zavedajo. Tokovi v prostoru so zato predmet analize na študijah primerov, torej na manjših raziskovalnih območjih. Tovrstne analize so večinoma opisne. Avtorji mnogokrat skušajo naprej razčleniti mestna in podeželska območja, vsi pa pridejo do podobnega zaključka, da je v današnjem času jasna in enkratna členitev prostora na urbani in ruralni del nemogoča. V literaturi je velikokrat poudarjena tudi zapostavljenost podeželja in posledično potreba po pospeševanju razvoja podeželskega prostora. Takšni pristopi so lahko zavajajoči in včasih pretirano poudarjajo pomen podeželja in njegov razvoj. Razumevanje obstoječih povezav med mesti in podeželjem je zato v pomoč pri iskanju primernih rešitev za spodbujanje razvoja celotnega, ne le mestnega ali podeželskega prostora. Prostorski razvoj bo slej ko prej moral ubrati pot k oblikovanju integralne prostorske politike s sočasnim obravnavanjem mestnega in podeželskega prostora. V današnjem času je precej pogosto proučevanje funkcionalnih urbanih območij in oblikovanje usmeritev za njihov razvoj, ki se v svojem bistvu nanaša na prostorski razvoj celotnega prostora.

Tipologije urbano-ruralnih območij, predstavljene v teoretičnem delu magistrskega dela, so vedno poenostavitve kompleksne realnosti, realna slika dobljenih rezultatov pa je odvisna tudi od izbrane prostorske ravni raziskovanja. Rezultati evropskih raziskav SPESP (2001) in ESPON 1.1.2 (2004) prikazani na regionalni ravni jasno kažejo to nujno poenostavitev zaradi prilagajanja poteka raziskave razpoložljivim podatkom. Na primeru Slovenije je to zaradi njene teritorialne raznolikosti še posebej opazno. Ugotavljamo, da mnoge tipologije urbano-ruralnih območij, predstavljene v teoretičnem delu magistrskega dela, le nakazujejo intenzivnost povezav med mesti in podeželjem. Tipologije (npr. v SPESP, 2001 Dijkstra in Poelman, 2008; Piorr idr, 2011) bolj prikazujejo členitev prostora na lestvici urbano-ruralno. Zdi se, da tipologija urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) v tem pogledu izstopa, saj vendarle skuša opisati značilnosti prostora s konceptom urbanega vpliva in konceptom človekovega poseganja v prostor.

V analitičnem delu magistrskega dela smo najprej potrdili uporabnost metode za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij iz projekta ESPON 1.1.2 (2004) ne glede na izbrano prostorsko enoto (NUTS3, SKTE5). Tipologija urbano-ruralnih območij po lastni metodi nam je pokazala precej drugačne rezultate. Razumljivo, saj lastna metoda ne temelji le na drugih kazalnikih, temveč tudi na spremenjenem osnovnem konceptu proučevanja odnosov med mesti in podeželjem. Metoda iz projekta ESPON 1.1.2 temelji na strukturnih in funkcijskih povezavah. Naša metoda temelji le na funkcijskih povezavah, in sicer na dejavnostih, ki generirajo tokove v prostoru. Rezultati so nepričakovani. Ne potrdimo niti hipoteze niti dveh uvodoma postavljenih raziskovalnih vprašanj. Stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji ni v vseh primerih najbolj intenzivna v bližini večjih urbanih središč. Zlasti pa ne velja, da stopnja povezanosti z oddaljenostjo od teh urbanih središč slabi. Razlog je v tem, da smo velik poudarek dali povezavam med mestnimi in

podeželskimi območji znotraj posamezne občine. Z oddaljenostjo od urbanih središč slabijo migracijski tokovi delovno aktivnega prebivalstva. Turistična dejavnost v občinah pa je prisotna v prostoru ne glede na bližino katerem koli mestu, temveč glede na naravne, kulturne znamenitosti. Najbolj je na presenetljiv rezultat analize vplivalo merilo prebivalstvena moč največjega naselja v občini, s katerim smo želeli res ponazoriti zgolj odnose med občinskim središčem (ki je praviloma največje naselje v občini po številu prebivalstva) in preostalim prostorom v občini. Manjše občine brez izrazitega velikega naselja ne morejo lokalnemu prebivalstvu ponujati dejavnosti, kot velika mesta. Še posebej je to izrazito v bližini večjih mest v drugih občinah, ki prevzemajo tudi lokalno pomembne funkcije manjšim občinskim središčem.

V metodološkem delu smo predstavili širok nabor potencialnih kazalnikov in meril za prikaz in merjenje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji. Ta nabor je seveda možno še razširiti, predvsem pa za raziskovanje izbrati tudi druge kazalnike, ki bi bolje ponazorila povezave v prostoru. Za množico kazalnikov, ki bi bolje ponazarjali stopnjo povezanosti mest in podeželja, v času izdelave magistrskega dela ni bilo ustreznih statističnih podatkov. Zato predlagamo, da se v morebitnih prihodnjih raziskavah avtorji poslužujejo metode anketiranja in na podlagi zbranih podatkov sklepajo o povezavah v prostoru. Z metodo anketiranja bi bilo namreč možno pridobiti precej podatkov, ki bi bolje pojasnjevali stopnjo povezanosti mest in podeželja.

Zajem celotnega spektra povezav med mesti in podeželjem terja od raziskovalca ogromno časa in truda. Menimo, da vsak predstavljen koncept zahteva bolj podrobno obravnavo, kot jo je bil deležen v tem magistrskem delu, predvsem z vidika ugotavljanja vzrokov za dobljene rezultate. Bolj podrobno proučevanje pa je možno le, če se osredotočimo le na en koncept proučevanja bodisi z vidika določanja tipologij ali odnosov prostoru. V tem magistrskem delu smo želeli tako prikazati predvsem različne možne načine raziskovanja odnosov med mesti in podeželjem, raziskovalno polje pa je izredno obširno.

Naj zaključimo, da raziskovanje odnosov v slovenskem prostoru lahko pripomore k jasnejšemu razumevanju dejanskih značilnosti v prostoru in je kot tako učinkovit instrument za oblikovanje skladnega regionalnega razvoja. Opremljene povezave oziroma odnosi med mesti in podeželjem povezanosti so lahko v bodoče instrument za ugotavljanje odvisnosti, prednosti/slabosti ter razvojnih možnosti bližnjih in bolj oddaljenih podeželskih območij od urbanih središč. Zanimivo bi bilo opazovati tudi časovno dinamiko povezav med mesti in podeželjem. S takšnim pristopom bi bilo možno analizirati tako sedanje kot pretekle povezave in na podlagi analize podati možne scenarije prihodnjega prostorskega razvoja bodisi mestnega, podeželskega bodisi celotnega prostora.

6 POVZETEK

V magistrskem delu smo predstavili dva pristopa k proučevanju odnosov med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji. Glavni namen tega magistrskega dela je bil pokazati teoretična in metodološka izhodišča za proučevanje povezanosti in odnosov mest in podeželja in pokazati možnosti proučevanja teh odnosov na različnih raziskovalnih ravneh.

Pri raziskovanju so nam bili v pomoč predstavljeni teoretični pristopi iz tuje in domače literature. Med pomembnejšimi je pristop, predstavljen v raziskovalnem projektu z naslovom Odnosi med mesti in podeželjem v Evropi (projekt ESPON 1.1.2, 2004). V teoretičnem delu smo predstavili pregled tudi druge literature, ki se nanaša na raziskovanje odnosov med mestnimi in podeželskimi območji. V Evropskem prostoru so Evropske prostorske razvojne perspektive (ESDP, 1999) med prvimi poudarile krepitev partnerstva med mesti in podeželjem kot enega izmed ciljev prostorskega razvoja v EU. Od takrat dalje se pomen raziskovanja tega področja v EU krepi. Sicer pa se le malo avtorjev ukvarja z raziskovanjem samega koncepta odnosov med mesti in podeželjem. Več avtorjev se ukvarja z značilnostmi bodisi podeželskega bodisi mestnega prostora ali pa proučujejo le določeno povezavo med mesti in podeželjem (na primer migracije, podjetniške povezave, rabo zemljišč, razvoj podeželja, itd.). Odnosi med mesti in podeželjem so tako lahko na konceptualni ravni proučevani v treh oblikah: v obliki izdelave tipologij urbano-ruralnih območij, v obliki proučevanja tokov oziroma povezav v prostoru ali v obliki proučevanja partnerstva/sodelovanj med mesti in podeželjem.

Glede na možnost uporabe metodologije za opredelitev tipologije urbano-ruralnih območij, ki je bila izdelana v sklopu projekta ESPON 1.1.2.(2004), ne glede na velikost raziskovane prostorske enote, smo najprej potrdili uporabnost metode za izdelavo tipologije urbano-ruralnih območij po metodi iz tega projekta v Sloveniji. Rezultate smo prikazali na ravni lokalnih skupnosti. Nato smo ponovili uporabnost iste metode še na ravni statističnih regij. Statistične regije so bile tudi prostorska raven raziskovanja v projektu ESPON 1.1.2.

Ker značilnosti slovenskega prostora narekujejo bolj natančno opredelitev odnosov med mesti in podeželjem, smo v nadaljevanju oblikovali lastno metodologijo za ugotavljanje stopnje povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji. Rezultate smo prikazali na lokalni in regionalni ravni. Stopnjo povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji smo proučevali na podlagi dialektičnega raziskovanja razmerij in povezav med njimi. Osnovno izhodišče za raziskovanje so bile dejavnosti, ki jih mesto nudi podeželju in dejavnosti, ki jih podeželje nudi mestu. Dejavnosti bodisi v mestih bodisi na podeželju generirajo tokove ljudi, tokove blaga in storitev, finančne tokove, tokove informacij in znanja ter okoljske tokove v prostoru. Vplivov med posameznimi mestnimi in posameznimi podeželskimi območji posebej ne nismo poudarjali, prav tako pa jih nismo izključili. Z izbranimi merili, to so: (1) pripadnost občine funkcionalnemu urbanemu območju, (2) prebivalstvena moč največjega naselja v občini, (3) lokacijski koeficient, (4) indeks delovnih migracij, (5) pomembnost turizma kot gospodarskega sektorja in (6) okoljska uravnoteženost, smo opisali bodisi stopnjo urbanega vpliva bodisi intenzivnost povezav v vsaki občini. Posamezno občino smo uvrstili v enega izmed šestih razredov glede na zbrano število točk.

V uvodnem poglavju predstavljene hipoteze, da je stopnja povezanosti med podeželskimi in mestnimi območji najbolj intenzivna v bližini večjih urbanih središč, nismo v celoti potrdili. Visoka stopnja intenzivnosti povezav v prostoru je v občinah, v katerih so večja urbana središča, res največja. Vendar pa ne velja, da bo intenzivnost povezav linearno padala z oddaljenostjo od središčne občine. Ravno tako nismo potrdili dveh uvodoma postavljenih raziskovalnih vprašanj, in sicer da je stopnja povezanosti med mestnimi in podeželskimi območji višja v funkcionalnih urbanih regijah in v gosteje naseljenih območjih. Menimo, da so odnosi med mesti in podeželjem in s tem tokovi v prostoru neodvisni od administrativnih meja (občin, regij), kar smo načeloma potrdili z raziskovanjem študije primera Ljubljana.

Pri prvih dveh metodah smo stopnjo povezanosti ugotavljali z izbranimi kazalniki. Drugi pristop pa temelji na opisni metodi, s katero smo proučevali tokove med mestnimi in podeželskimi območji. Tokove prikažemo na primeru Ljubljane in njenega širšega zaledja. Proučevali smo tokove ljudi, tokove znanja in informacij, gospodarske in okoljske tokove. Analizo tokov smo podkrepili s statističnimi in drugimi podatki oziroma z rezultati že izvedenih analiz ali raziskav. Ljubljana kot metropola ima močne vplive na širši slovenski prostor, zato smo raziskovanje omejili na območje Ljubljanske urbane regije.

Menimo, da so odnosi med mesti in podeželjem v pravem pomenu besede bolj predmet proučevanja posameznih študij primerov kot pa celovito na konceptualni ravni. Raziskovanje na konceptualni ravni otežujejo prešibke podatkovne baze s podatki na lokalnih ravneh, ki bi omogočale bolj natančno proučevanje odnosov oziroma tokov v prostoru. Vsaj za območje Slovenije si upamo trditi, da raziskovanje odnosov med mesti in podeželjem na regionalni ravni preveč zamegli množico pomembnih manjših značilnosti prostora. Zato smo v magistrskem delu proučevali odnose med mesti in podeželjem na ravni občin. Pa vendarle smo tekom analize ugotovili, da odnosi med mestnimi in podeželskimi območji pravzaprav niso odvisni od občinskih meja. Preseganje občinskih mej dokazujejo tokovi ljudi, ki jih merimo z indeksom delovnih migracij in lokacijskim koeficientom. Zaključimo, da so odnosi med mesti in podeželjem bolj predmet proučevanja znotraj funkcionalnih urbanih območij, ki v navidezen skupen prostor povezujejo tako mestna kot podeželska območja. Zaradi globalizacije in vsestranske povezanosti neke dejavnosti oziroma lokacije z drugimi dejavnostmi in lokacijami tudi ni možno izolirati izrecno povezav na relaciji mesto-podeželje. Pri podrobnejšem proučevanju tokov se zato ne moremo izogniti natančni razmejitvi prostora na mestna in podeželska območja in šele na to analizirati tokove v prostoru. Poleg tega pa bi bilo smiselno proučevati tokove v prostoru z metodo anketiranja, saj bi le tako zajeli mnogo podatkov o tokovih ljudi, znanja, blaga in dobrin v prostoru, ki s statističnimi podatki niso zajeti.

7 SUMMARY

This paper presents two approaches to studying urban-rural relationships in Slovenia. Its main aim was to show theoretical and methodological starting points for studying urban-rural linkages and relationships and studying them on several levels. Different approaches are used in order to show the complexity of urban-rural relationships and the ways in which their research can be done.

Theoretical approaches from foreign and home sources have been of help in doing the research, among the most important is the research project entitled Urban-rural relations in Europe (ESPON 1.1.2 Project, 2004). The theoretical section also presents a list of other sources dealing with urban-rural relationships. The European Spatial Development Perspective (ESDP, 1999) was the first in Europe to point out the importance of strengthening urban-rural partnerships as an objective of spatial development in EU. Since then the research in this field has been gaining ground in EU. However, only few authors are doing research on urban-rural relationships on conceptual level. More of them study the characteristics of either rural or urban areas or they examine only a certain urban-rural linkage (ex. migrations, business connections, land use, rural development, etc.). Urban-rural relationships can be studied in three ways: by working out urban-rural typologies of areas, by examining flows or linkages between areas or by studying urban-rural partnerships.

The methodology as devised in ESPON 1.1.2 Project (2004) is said that it can be used to work out the urban-rural typology regardless of the size of the area. In this paper the methodology has been used and proved to give reliable results. The results are shown first on local level and then on the level of statistical regions. Urban-rural relationships have been studied on the level of statistical regions in the ESPON 1.1.2 Project, too. Because the spatial characteristics in Slovenia require a more precise assessment of urban-rural relationships, an own methodology is devised to establish the degree of urban-rural linkages in Slovenia. The results are shown on municipality level. The degree of urban-rural linkages is studied by dialectical research on the relations and linkages between urban-rural areas considering both of them to be equivalent partners in one system. The activities, which a city can offer to the countryside and vice versa are taken as a starting point for the research. Both urban and rural activities generate flows of people, goods and services, information, knowledge, financial and environmental flows. Research has been done on how the countryside influences cities and vice versa. The influences within urban areas and within rural areas are not particularly mentioned. To describe both the degree of urban influence and the intensity of linkages in each municipality, the following criteria are used: (1) if municipality belongs to functional urban area, (2) location quotient, (3) index of working population, (4) index of labour migration, (5) tourism main important economic sector, (6) EF/BC accounting. Municipalities are classified into six categories according to the number of points each of them scores.

The hypothesis that the highest urban-rural linkages are around large urban centres as presented in the introduction can not be fully confirmed. The degree of urban-rural linkages is very high only in municipalities which include the large urban centres. However, the intensity of linkages does not decrease linearly with the distance from the central municipality. As far as the degree of urban-rural linkages in concerned there is no correlation between neighbouring municipalities and central municipality. Also the two theories queried in the introduction whether there is a higher degree of urban-rural linkages in functional urban areas and in more densely populated areas can not be

confirmed. We believe that urban-rural relationships and flows between areas are not dependent on administrative boundaries like municipalities or regions, which has been proved by examining a case study.

With the first two methods the degree of linkages is assessed by the chosen indicators. The second approach involves a detailed descriptive examination of flows between urban and rural areas. The flows are shown in the case study on the city of Ljubljana and its larger hinterland. Flows of people, knowledge, goods and services, financial and environmental flows are examined. The flow analysis is supported by statistical and other data and by the results obtained by previous analyses and research. Ljubljana as the capital city has a strong influence on a large Slovenian territory that is the reason why research has been limited to Ljubljana urban region.

We believe that urban-rural relationships can be studied on the level of case studies rather than on conceptual level as a whole because databases on local levels are weak. If urban-rural relationships in Slovenia were studied on regional level a large number of important minor spatial characteristics would be blurred. Therefore urban-rural relationships in this paper have been examined on municipality level, although the analysis shows that they do not depend on municipality boundaries. Flows of people measured by the index of labour migrations and location quotient prove that municipality boundaries are being passed. To conclude, urban-rural relationships can be examined within functional urban areas which link both urban and rural areas into a seemingly common spatial frame. Due to globalization and universal connection between one activity or location and other activities and locations it is impossible to isolate linkages between cities and the countryside only. Consequently, with a detailed study of flows the distinction between urban and rural areas can not be avoided before analyzing the flows. Besides, surveys should be conducted to study flows as they would offer plenty of data on flows of people, knowledge, goods and services in an area, which can not be shown by statistics.

8 LITERATURA IN VIRI

- Africapolis. 2008.** Africapolis. Urbanization trends in West Africa 1950-2020. A geostatistical approach. AFD (Agence Francaise de Developement). Paris.
http://www.afd.fr/webdav/site/afd/shared/PUBLICATIONS/THEMATIQUES/autres-publications/BT/Africapolis_Final-Report_EN.pdf (Pridobljeno 9.4.2012).
- Agarwal, P. 2011.** Walter Christaller: Hierarchical Patterns of Urbanization.
<http://www.csiss.org/classics/content/67> (Pridobljeno 16.4.2011).
- Arévalo B.A., Perez, E.J. in Overbeek, G. 2003.** Building new relationships rural areas under urban pressure. Methodology report WP1: rural-urban context. Raziskovalno poročilo. Valencia, the Hague. Agricultural Economics Research Institute: 42 str.
<http://www.rural-urban.org> (pridobljeno 9. 3. 2010)
- Balantič, I. 2007.** Regionalni zeleni sistem ljubljanske urbane regije. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta (samozaložba I. Balantič): 115 str.
- Blue Plan. 2001.** Urbanisation in the Mediterranean Region from 1950 to 1995. Sophia Antipolis. Centre d'Activités Régionales: 56 str.
http://www.planbleu.org/publications/cahiers1_urbanisation_uk.pdf (pridobljeno 8.1.2012).
- Braun, von J. (2007).** Rural-Urban Linkages for Growth, Employment and Poverty Reduction. V: Alemu, G. in Wale, E. (ur.): Proceedings of the Fifth International Conference on the Ethiopian Economy, Adis Abeba, Ethiopia. Ethiopian Economic Association: 1-29.
<http://www.ifpri.org/publication/rural-urban-linkages-growth-employment-and-poverty-reduction> (pridobljeno 13. 12. 2009)
- Castells, M. 1996.** The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Oxford. Blackwell: 556 str.
- CEROZ. 2012.** Predstavitev projekta.
<http://www.ceroz.si> (pridobljeno 15.2.2012)
- Chambers, N., Lewis, K. 2001.** Ecological Footprint Analysis. Towards a Sustainability Indicator for Business. London. ACCA Raziskovalno poročilo št. 65. 78 str.
http://www2.accaglobal.com/pubs/general/activities/research/research_archive/rr-065-001.pdf (pridobljeno 22.4.2012)
- Christaller, W. 1933.** Central Places in Southern Germany. Angleški prevod Baskin C.W. (1966). London. Prentice Hall: 230 str.
- CRO Vrhnika. 2012.**
<http://www.crovrhnika.si> (pridobljeno 15.2.2012)
- CURE. 2010.** What's the CURE?
<http://www.cureforsustainability.eu/index.php?id=5593> (pridobljeno 12.12.2010)
- Davoudi, S. in Stead, D. 2002.** Urban-rural relationships: An introduction and brief history. Built Environment. 28, 4: 269-277.
- Dijkstra, L. in Poelman, H. 2008.** Remote Rural Regions, How proximity to a city influences the performance of rural regions. Regional Focus, EC. DG Regio: 7 str.
ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2008_01_rural.pdf (pridobljeno 16.12.2009)
- Douglass, M. 1998.** A Regional Network Strategy for Reciprocal Rural-Urban Linkages: An Agenda for Policy Research with References to Indonesia. Third World Planning Review. 20, 1: 1-35.

- Drobne, S., Konjar, M. in Lisec, A. (2010).** Razmejitev funkcionalnih regij Slovenije na podlagi analize trga dela. Geodetski vestnik. 54, 3: 481-500.
- Drozg, V. (odg. nosilec naloge) 2001.** Poselitvena območja ter usmeritve in merila za razvoj in urejanje naselij. Raziskovalna naloga. Maribor. Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije, Urad RS za prostorsko planiranje.
- Drozg, V. 2005.** Koncept policentrične ureditve Slovenije. Dela. 24: 147-158.
- DRSC. 2010.** Prometne obremenitve za leto 2010.
http://www.dc.gov.si/si/delovna_podrocja/promet (pridobljeno 15.2.2012)
- ECOTEC. 2003.** Urban-Rural Interdependence in the West Midlands: A Study for Advantage West Midlands and the West Midlands Rural Accord Group. Final report. Birmingham. COTEC Research & Consulting Ltd: 100 str.
http://www.advantagewm.co.uk/Images/urban-rural-interdependence-in-the-west-midlands--2003-_tcm9-6018.pdf (pridobljeno 28.12.2010)
- EDORA. 2010.** EDORA - European Development Opportunities for Rural Areas. Draft final report: Version 1, 30/04/2010. Part A and Part B. ESPON & UHI Millenium Institute: 63 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 28.12.2010)
- Elektro Ljubljana. 2012**
<http://www.elektro-ljubljana.si/1/Obnovljivi-viri-energije/Soncne-elektrarne.aspx> (pridobljeno 15.2.2012)
- Energis. 2009.** Energetska bilanca mestne občine Ljubljana v letu 2009 in izračun emisij škodljivih snovi. Projektna naloga.
<http://www.energis-solutions.com/sl/EB-Ljubljana-MOL> (pridobljeno 15.2.2012)
- Erhart, V. 2007.** Razlike v razvitosti območij glede na gostoto naseljenosti in upoštevanje tega kriterija pri izvajanju razvojnih politik v kmetijstvu. Magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta (samozaložba V. Erhart): 81 str.
- ESDP. 1999.** Evropske prostorske razvojne perspektive. V smeri uravnoveženega in trajnostnega razvoja ozemlja Evropske unije. Dogovorjeno na neformalnem svetu ministrov Evropske unije, odgovornih za prostorsko planiranje. Potsdam 10.–11. maja 1999. Slovenska jezikovna različica. Ljubljana.
- ESPON 1.1.1. 2004.** Potentials for polycentric development in Europe. Project report. Stockholm. Nordregio: 1000 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 28.10.2009)
- ESPON 1.1.2. 2004.** Urban-Rural relations in Europe. Bengs, C., in Schmidt-Thomé, K. (ur). Final report. Helsinki. University of Technology Helsinki. Centre for Urban and Regional Studies: 482 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 28.10.2009)
- ESPON 1.4.3. 2007.** Study on Urban Functions. Final report. Bruselj. IGEAT (Lead partner): 253 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 28.10.2009)
- ESPON 1.4.4. 2007.** Preparatory Study on Feasibility of Flows Analysis. Dortmund. Spiekermann & Wegener (Lead partner): 229 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 29.12.2010)
- ESPON 3.2. 2006.** Spatial scenarios and orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final report. Volume 1. Executive summary. Bruselj. IEGAT (Lead partner): 46 str.
<http://www.espon.eu> (pridobljeno 1.8.2011)
- Ewing B., Moore, D., Goldfinger, S., Oursler, A., Reed, A., Wackernagel, M. 2010.** The Ecological Footprint Atlas 2010. Oakland. Global Footprint Network.
<http://www.footprintnetwork.org/atlas> (pridobljeno 20.4.2012)

- Fosse, J. K., Lysgard, H. K. in Normann, R. 2004.** The URBAL Learning Network. Contextual report. Project report no. 31/2004. Kristiansand. Aderforskning: 52 str.
<http://www.agderforskning.no/reports/31-2004.pdf> (pridobljeno 8. 2. 2010)
- Frye, C. 2007.** About the Geometrical Interval classification method.
<http://blogs.esri.com/esri/arcgis/2007/10/18/about-the-geometrical-interval-classification-method> (pridobljeno 1.5.2012).
- Funnell, D.C. 1988.** Urban-Rural Linkages: Research Themes and Directions. Geografska Annaler. Series B, Human Geography. 70, 2: 267-274.
- Gostota naseljenosti 1.7.2010.** Statistični letopis 2011. Ljubljana. SURS.
- GOV. 2012.** Ustanove državne in javne uprave na internetu.
<http://www.gov.si/abecedno.html> (pridobljeno 16.2.2012)
- INRRP LUR. 2011.** Dopolnitve izvedbenega načrta regionalnega razvojnega programa Ljubljanske urbane regije 2007-2013 za obdobje 2010-2012. Čistopis. Ljubljana. Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije: 110 str.
<http://www.rralur.si/razvojni-dokumenti/izvedbeni-nacrt-2010-2012> (pridobljeno 24.2.2012)
- IPOP. 2012.** Izrazje. *<http://ipop.si/urejanje-prostora/izrazje/> (pridobljeno 3.3.2012).*
- Jefferson, M. 1939.** The Law of the Primate City. Geographical Review. 29, 2: 226-232.
- Jeney, L. 2009.** Sectoral Background of Urban-Rural Economic Development Inequalities in Visegrad Countries. V: GaWC Research Bulletin 337. 1085-1094.
<http://www.lut.ac.uk/departments/gy/gawc/rb/rb337.html> (pridobljeno 16.5.2010)
- Jeršič, M. 1995.** Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. Dela. 11: 151-168.
- Jeršič, M. 2002.** Prostočasna funkcija Ljubljane in njene okolice. Geografija Ljubljane. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo: 171-191.
- Katalog športnih centrov. 2010.**
http://katalog.sportnicentri.si/SCMAP_SLO,,ljubljana.htm (pridobljeno 15.2.2012)
- Keeble, D. in Tyler, P. 1995.** Enterprising Behaviour and the urban-rural shift. Urban Studies. 32, 6: 975-997.
- KGZ. (2012).** Podeželje v mestu.
<http://www.kgzs.si/gv/promocija/sejmi-in-prireditve/podezelje-v-mestu.aspx> (pridobljeno 24.2.2012)
- Kitzes, J., Peller, A., Goldfinger, S., Wackernagel, M. 2007.** Current Methods for Calculating National Ecological Footprint Accounts. Science for Environment & Sustainable Society. 4, 1:1-9.
- Kladnik, D in Ravbar, M. 2003.** Pomen členitev podeželja pri spodbujanju regionalnega razvoja. Acta Geographica Slovenica, 43-1: 9-51.
- Klemenčič, M. (2006).** Teoretski pogled na razvojne strukture slovenskega podeželja. Dela. 25: 159-171.
- Klemenčič, M., Lampič, B., Potočnik Slavič I. 2008.** Življenjska (ne)moč obrobnih podeželskih območij v Sloveniji. Zbirka GeograFF 3. Ljubljana. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za geografijo. 147 str.
- Krugman, P. (1991).** Increasing Returns and Economic Geography. The Journal of Political Economy. 99, 3: 483-499.

- Lipton, M. 1977.** Why poor people stay poor: urban bias in world development. Cambridge. Harvard University Press: 352 str.
- Lösch, A. 1954.** The economics of location. Angleški prevod Wooglom William H. New Heaven, Yale University Press: 520 str.
- Marjetič, E. in Dobnikar, M. 2010.** Mreža visokošolskih zavodov in študijskih programov v Republiki Sloveniji v letu 2010. Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport. Direktorat za visoko šolstvo: 123 str.
http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/KNJIZNICA/Mreza_VSZ_2010.pdf (pridobljeno 14.2.2012)
- Mayfield, L., Courtney, P., Tranter, R. in Jones, P. et al 2005.** The role of small and medium-sized towns in rural development. Final report. Reading. The University of Reading. Centre for Agricultural Strategy (koordinator projekta): 272 str.
<http://home.utad.pt/~des/mt/relatorios/ano3/FinalReport.pdf> (pridobljeno 12.7.2011)
- Metronik Solar. 2012.** <http://www.metronik-solar.si/reference> (pridobljeno 15.2.2012)
- MKO. 2010.** Grafični podatki GERK, RABA, HMO za občine. Veljavnost na dan 26.1.2010.
<http://rkg.gov.si/GERK> (pridobljeno 11.3.2010)
- MŠŠ. 2010.** Stanje prijav za vpis v srednje šole 26.3.2010.
http://www.mss.gov.si/si/solstvo/srednjesolsko_izobrazevanje/vpis_v_srednje_sole/vpis_201011/#c17476 (pridobljeno 14.2.2012)
- Murdoch, J. (2000).** Networks - a new paradigm of rural development? Journal of Rural Studies. 16, 4: 407-419.
- Nadin, V. in Stead, D. 2000.** Interdependence Between Urban and Rural Areas in the West of England. Raziskovalni projekt. Bristol. University of the West of England.
- Občinska uprava Logatec. 2011.** Družno podprli projekt CERO NIK.
<http://logatec.si/vsebina/druno-podprli-projekt-cero-nik.html> (pridobljeno 15.2.2012)
- OECD. 2007.** Regions at glance. Pariz. OECD Publications: 252 str.
<http://www.oecd-ilibrary.org> (pridobljeno 17.7.2010)
- Ofosuhene, M. 2005.** Urban connections with rural areas in home-based business: impliciation for sustainable rural development in Saskatchewan. Doktorska dizertacija. Saskatchewan, Univerza Saskatchewan, Oddelek za geografijo (samozaložba M. Ofosuhene): 345 str.
- OPN MOL. 2010.** Občinski prostorski načrt Mestne občine Ljubljana. Uradni list RS št. 78/2010.
- Pavlin, B., Milenković, A., Klasinc, S. et al 2003.** Mestna naselja v Republiki Sloveniji. Ljubljana. Statistični urad RS: 140 str.
http://www.stat.si/doc/pub/mestna_naselja_slo_03.pdf (pridobljeno 2.10.2008)
- Perpar, A. (nosilec projekta) 2009.** Analysis of regional spatial planning and decision making strategies and their impact on land use in the urban fringe. Case study Koper. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Biotehniška fakulteta: 92 str.
<http://www.plurel.net> (pridobljeno 12.7.2011)
- Perpar, A., Mubareka, S., Deranja, D., Udovč, A., in Pintar, M. (2010).** Projekcije prihodnje rabe tal v Mestni občini Koper na podlagi modela MOLAND. Geodetski vestnik. 54, 4: 676-690.
- Perroux, F. 1950.** Economic space: theory and applications. Quarterly Journal of Economics. 64, 1: 89-104.
- Piorr, A., Ravetz, J. in Tosics, I. 2011.** Peri-urbanisation in Europe. Towards an European policy to sustain Urban-Rural Futures. Zbirno poročilo. Copenhagen. University of Copenhagen. Academic Books Life Sciences: 144 str.
<http://www.plurel.net> (pridobljeno 12.7.2011)

- Pitzl, G. 2004.** Encyclopedia of Human Geography. Westport, London. Greenwood Press: 294 str.
- Pogačnik, A. in Konjar, M. 2010.** Partnerstvo mest in podeželja - funkcionalni pristop. V: Fikfak, A., Barbič, A., Zavodnik Lamovšek, A. (ur.) Podeželje na preizkušnji: Jubilejna monografija ob upokojitvi izr. prof. dr. Antona Prosenca. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 39-45.
- Pravilnik o evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč.** Uradni list RS št. 122/2008: 16335-16340.
- Preston, D. A. 1975.** Rural-urban and inter-settlement interaction: theory and analytical structure. Area. 7, 3: 171-174.
- Pumain, D. in Mathian, H. 1999.** Summary report on 2.2. Typology of Cities and urban-rural relationships. SPESP: 11 str.
http://www.mcrit.com/SPESP/SPESP_REPORT/2.2.Summary.pdf (pridobljeno 28. 10. 2009)
- Ravbar, M. 1997.** Slovene Cities and Suburbs in Transformation (Slovenska mesta in njihova obmestja v preobrazbi). Geografski zbornik 37. Ljubljana. Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU: p 65-109.
- Ravbar, M. 2000.** Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije. Diskusijsko gradivo. Ljubljana. Inštitut za geografijo: 144 str.
- Ravbar, M. 2002.** Suburbanizacijske težnje v razvoju prebivalstva in delovnih mest v ljubljanski mestni regiji. V: Geografija Ljubljane. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo: 215-233.
- Ravbar, M. 2006.** Slovensko podeželje na preizkušnji - kdo bo nadomestil kmetijstvo? Dela. 25: 207-221.
- Ravbar, M. in Bole, D. 2007.** Geografski vidiki ustvarjalnosti. Ljubljana. ZRC SAZU: 97 str.
- Ravbar, M. Bole, D. in Josipovič, D. 2006.** Opredelitev slovenskih izhodišč za policentrični prostorski razvoj v okviru srednje in vzhodne Evrope za projekt PLANET CENSE, Interreg IIIB. Končno poročilo. Ljubljana. Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU: 76 str.
- Rebernik, D. 2003.** Ljubljanska urbana regija – razvojni trendi, problemi in možnosti. Dela. 19: 165-175.
- Rebernik, D. 2004.** Razvoj prebivalstva v ljubljanski urbani regiji. Dela. 22: 89-99.
- Rebernik, D. 2007.** Trajnostni prostorski razvoj in novejši procesi v prostorskem razvoju Ljubljane. Dela. 27: 17-38.
- Rees, W. in Wackernagel, M. 1996.** Urban ecological footprints: Why cities cannot be sustainable - and why they are a key to sustainability. Environmental Impact Assessment Review. 16, 4-6: 223-248.
- Renkow, M. in Hoover, D. 2000.** Commuting, migration and rural-urban population dynamics. Journal of Regional Science. 40, 2: 261-287.
- Repovž, G. 2004.** Žrtev nerealiziranih metropolistov. Ljubljana, ujetnica predsodkov. Delo. Sobotna priloga. 46. 31. januar 2004: 8-10.
- Rozman, R. 2008.** Ekološke sledi kot pomemben element geografskih zasnov za pripravo lokalnega programa varstva okolja. Dela. 30: 51-66.
- RRP. 2004.** Razvojni program podeželja Sožitje med mestom in podeželjem. Delovni osnutek elaborata. Ljubljana. Občine Grosuplje, Ig, MO Ljubljana in Škofljica: 75 str.

http://www.rralur.si/fileadmin/arhiv/html/.../skofljica_ig_lj_grosuplje.doc (pridobljeno 24.2.2012)

SEL. 2012.

<http://www.sel.si> (pridobljeno 15.2.2012)

Seznam muzejev v Sloveniji. 2012.

http://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_muzejev_v_Sloveniji (pridobljeno 16.2.2012)

SIGIC. 2012a. Kulturni domovi in kulturni centri.

http://www.sigic.si/?mod=multimod&action=viewMultimodGroup&action_id=10&lang=sl (pridobljeno 16.2.2012)

SIGIC. 2012b. Glasbeni festivali.

http://www.sigic.si/?mod=multimod&action=viewMultimodGroup&action_id=3&lang=sl (pridobljeno 16.2.2012)

Simmons, C. 2003. The Regional Stepwise ecological footprint model – a conceptual framework. REGIONET. Manchester. Velika Britanija. 11-13 junij 2003.

<http://www.iccr-international.org/regionet> (pridobljeno 20.4.2012)

SI-STAT Podatkovni portal Statističnega urada RS s povezavami do vseh uporabljenih statističnih podatkov.

<http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (podatki pridobljeni od avgusta 2011 do maja 2012)

SNAGA. 2010. Letno poročilo 2010.

<http://www.jhl.si/snaga/poslovne-informacije/porocilo> (pridobljeno 15.2.2012)

Sožitje. 2012. Spletna stran programa Sožitje.

<http://www.rralur.si/fileadmin/arhiv/sozitie/index-2.html> (pridobljeno 24.2.2012)

SPESP. 2001. Study Programme on European Spatial Planning. Final report. Bonn. Federal Office for Building and Regional Planning: 153 str.

<http://www.mcrit.com/SPESP> (pridobljeno 28. 10. 2009)

SPRPN LUR 2009. Strokovne podlage za pripravo regionalnega prostorskega načrta Ljubljanske urbane regije. Zaključno poročilo. Priloga 2: Strokovne podlage o družbenih danostih LUR. Ljubljana. Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije: 728 str.

<http://www.rralur.si/projekti/prostor/dokumenti> (pridobljeno 18.6.2010)

SPRS. 2004. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor. Urad za prostorski razvoj. UL RS št. 76/2004.

<http://www.sigov.si/mop> (pridobljeno v marcu 2006)

SRS. 2012. Seznam Sodišč.

http://www.sodisce.si/sodisca/sodni_sistem/seznam_sodisc (pridobljeno 16.2.2012)

Stepišnik, K. 2009. Okoljevarstveni vidiki razvoja občine Žalec (s poudarkom na metodi ekološkega odtisa). Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo (samozaložba K. Stepišnik): 93 str.

SURS. 2004. Podatki s področja okolja (projekt Urban Audit) za občini Ljubljana in Maribor za leto 2004.

<http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Obcine/Obcine.asp> (pridobljeno 14.2.2012)

SURS. 2009. Predlog spremembe kategorizacije za vrsto krajev. Ljubljana. Statistični urad RS. Sosvet za statistiko turizma.

http://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_05/Sos05_s1239-2009.doc (pridobljeno 9.12.2011)

SURS. 2010a. Delovne migracije, Slovenija. Metodološka pojasnila.

http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/07-234-MP.htm (pridobljeno 9.12.2011)

- SURS. 2010b.** Podjetja, Slovenija. Metodološka pojasnila.
http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/14-188-MP.htm (pridobljeno 20.2.2012)
- SURS. 2011a.** Definicije in pojasnila - aktivnost.
http://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_3.html (pridobljeno 6.7.2011)
- SURS. 2011b.** Nastanitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve, Slovenija. Metodološka pojasnila.
http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/21-016-MP.htm (pridobljeno 6.7.2011)
- Tacoli, C. 1998.** Rural-urban interactions: a guide to the literature. Environment and urbanisation. 10, 1: 147-166.
- TE-TOL. 2012.**
<http://www.te-tol.si/index.php> (podatki pridobljeni 15.2.2012)
- Turk Niskač, B., Klaus, S. in Starec S. 2010.** Urbano življenje ob kmetijah ali ruralno življenje ob stolpnica? Dilema jasne ločnice med urbanim in ruralnim. Urbani izziv. 21, 1: 32-41.
- Ullman, E.L. 1980.** Geography as spatial interaction. Seattle. University of Washington Press: 252 str.
- UNDP. 2000.** Rural-Urban Linkages: An emerging policy priority. New York. Bureau for Development Policy: 91 str.
http://www.undp.org/governance/docs/DLGUD_Pub_rururblinks.pdf (pridobljeno 13.12.2009)
- Unwin, T. 1989.** Urban-Rural Interaction in Developing Countries: a Theoretical Perspective. V: Potter, R. in Unwin, T. (ur) The Geography of Urban-Rural Interaction in Developing Countries. London. Routledge: p 11-33.
- Uredba (ES) št. 1059/2003** Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. maja 2003 o oblikovanju skupne klasifikacije statističnih teritorialnih enot (NUTS) (pridobljeno 7.1.2012).
- Uredba o pogojih in merilih za dodeljevanje spodbud, pomembnih za skladni regionalni razvoj.** Uradni list RS št. 110/2004: 13111-13114.
- Uredba o standardni klasifikaciji teritorialnih enot.** Uradni list RS št. 9/2007: 802.
- Uredba o vrednosti meril za določitev območij s posebnimi razvojnimi problemi in določitvi občin, ki izpolnjujejo ta merila.** Ur.l. RS št. 59/2000: 7646-7647.
- Wye Group Handbook 2007.** Rural Households' Livelihood and Well-Being. New York, Geneva. United Nations: 552 str.
<http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/pages/rural/index.htm> (pridobljeno 13.12.2009)
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja.** Uradni list RS št. 93/2005: 9655-9667.
- Zavodnik Lamovšek, A. 2005.** Opredelitev tipov razvojnih regij (MEGA in FUA) za Slovenijo za potrebe preveritve rezultatov projekta ESPON 1.1.1. Izdelano v okviru projekta ESPON 1.1.3., Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Zavodnik Lamovšek, A. 2007.** Regionalno prostorsko planiranje v razvitih informacijskih družbah. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (samozaložba A. Zavodnik Lamovšek): 185 str.
- Zavodnik Lamovšek, A., Kunstelj, M. 2010.** Različni pristopi k preučevanju odnosov med mestnimi in podeželskimi območji. V: Fikfak, A., Barbič, A., Zavodnik Lamovšek, A. (ur.) Podeželje na preizkušnji: Jubilejna monografija ob upokojitvi izr. prof. dr. Antona Prosenca. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo:30-38.

ZDRZZ. 2012. Seznam članov Združenja zdravstvenih zavodov Slovenije.
http://www.zdrzz.si/seznam_clanov (pridobljeno 16.2.2012)

Zonneveld, W. in Stead, D. 2007. European territorial cooperation and the concept of Urban-Rural Relationships. *Planning, Practice & Research*. 22, 3: 439-453.